

SPLOŠNI
RAZLAGALNI
SLOVARJI
SLOVANSKIH
JEZIKOV

ANDREJ PERDIH

ANDREJ PERDIH
SPLOŠNI RAZLAGALNI SLOVARJI
SLOVANSKIH JEZIKOV

SPLOŠNI RAZLAGALNI SLOVARJI SLOVANSKIH JEZIKOV

Andrej Perdih

LJUBLJANA 2016

Zbirka: Lingua Slovenica 8
Urednica zbirke: Helena Dobrovoljc

Andrej Perdih
SPLOŠNI RAZLAGALNI SLOVARJI SLOVANSKIH JEZIKOV

Recenzenta: Marko Snoj, Andreja Žele

Oblikovanje: Brane Vidmar
Prelom: Simon Atelšek

Izdal: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU
Zarj: Marko Snoj
Založila: Založba ZRC, ZRC SAZU
Zarjjo: Oto Luthar
Glavni urednik: Aleš Pogačnik

Tisk: Collegium Graphicum, d. o. o.
Naklada: 300 izvodov
Prva izdaja, prvi natis
Ljubljana 2016

Izid knjige je podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS s sredstvi za sofinanciranje izdajanja znanstvenih monografij v letu 2015.

Digitalna verzija (pdf) je pod pogoji licence <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>
prosto dostopna: <https://doi.org/10.3986/9789610504085>.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

811.16(038)

PERDIH, Andrej, 30.10.1980-

Splošni razlagalni slovarji slovanskih jezikov / Andrej Perdih.
- 1. izd., 1. natis. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016.
- (Zbirka Lingua Slovenica ; 8)

ISBN 978-961-254-890-2
284286464

To delo je na voljo pod pogoji slovenske licence Creative Commons 4.0 CC BY NC-ND, ki ob navajanju in priznavanju avtorstva dopušča reproduciranje in distribuiranje, ne dovoljuje pa dajanja v najem, priobčevanja v javnosti za komercialni namen in nobene predelave.

VSEBINA

Predgovor.....	7
Seznam krajšav	8
Uvod.....	9
1 Slovarska tipologija.....	15
2 Slovanski splošni enojezični razlagalni slovarji	29
2.1 Pregled sedanjega stanja.....	29
2.1.1 Slovenski jezik.....	29
2.1.2 Hrvaški, srbski jezik	32
2.1.3 Bosanski jezik.....	35
2.1.4 Črnogorski jezik.....	36
2.1.5 Makedonski jezik	36
2.1.6 Bolgarski jezik.....	37
2.1.7 Češki jezik.....	39
2.1.8 Slovaški jezik.....	43
2.1.9 Poljski jezik	45
2.1.10 Lužiškosrbska jezika	49
2.1.11 Ruski jezik	49
2.1.12 Beloruski jezik.....	53
2.1.13 Ukrajinski jezik	54
2.1.14 Splošno stanje	55
2.2 Izbor slovarjev za obravnavo	56
2.2.1 Merila za izbor	56
2.2.2 Izbrani slovarji.....	59

2.3 Načrti novih razlagalnih slovarjev slovenskega jezika.....	64
2.3.1 Oris stanja.....	64
2.3.2 Predlog za izdelavo <i>Slovarja sodobnega slovenskega jezika</i>	65
2.3.3 Koncept novega razlagalnega slovarja slovenskega knjižnega jezika	71
3 Primerjalna analiza zgradbe in vsebine izbranih slovarjev	75
3.1 Slovarska zgradba in izhodišče analize.....	75
3.2 Makrostrukturne značilnosti	78
3.2.1 Splošno o makrostrukturi.....	78
3.2.2 Enakoizraznost in enakopisnost.....	78
3.2.3 Večbesedne iztočnice	96
3.2.4 Podiztočnice.....	101
3.3 Mikrostrukturne značilnosti	123
3.3.1 Splošno o mikrostrukturi	123
3.3.2 Glava in zaglavje.....	124
3.3.3 Razlage.....	135
3.3.4 Večbesedne leksikalne enote	151
3.3.5 Etimološki podatki.....	165
Zaključek	178
Povzetek	185
Summary.....	187
Viri in literatura	189
Imensko kazalo.....	203

Predgovor

Monografija *Splošni razlagalni slovarji slovanskih jezikov* se vključuje v izjemno živahno dogajanje na področju splošnega slovaropisja v slovenskem prostoru, saj se že vrsto let napoveduje izdelava novega slovarskega opisa slovenskega jezika. Raziskava prinaša nadgrajene, dopolnjene in aktualizirane podatke in spoznanja, ki sem jih predstavil v doktorski disertaciji pod mentorstvom prof. dr. Marka Snoja in prof. dr. Andreje Žele z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Obema se lepo zahvaljujem za spodbudo pri nastajanju raziskave in za dragocene komentarje.

Pri nastajanju dela so bile zelo dragocene številne strokovne debate in razmisleki ter delo pri skupnih nalogah s sodelavci na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, zlasti se želim zahvaliti sodelavcem v skupini za *Novi slovar slovenskega knjižnega jezika* na Leksikološki sekciji inštituta, s katerimi skupaj tremo slovaropisne orehe že od sestavljanja *Slovarja novejšega besedja slovenskega jezika* in druge izdaje *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*. Ko iščemo poti naprej, nas te včasih vodijo naravnost, včasih po ovinkih, a vendar nas pri tem vodi skupna želja – raziskovati in opisovati slovenski jezik. Zahvala gre tudi urednici zbirke *Lingua Slovenica* doc. dr. Heleni Dobrovoljc za temeljito branje in številne koristne nasvete.

SEZNAM KRAJŠAV

- BAS Bol'šoj akademičeskij slovar' ruskogo jazyka (Большой академический словарь русского языка)
- RHJ Rječnik hrvatskoga jezika
- SNB Slovar novejšega besedja slovenskega jezika
- SSKJ Slovar slovenskega knjižnega jezika
- SSSJ Slovník súčasného slovenského jazyka
- TSRJAŠ Tolkovyj slovar' ruskogo jazyka s vključeniem svedenij o proishozhdenii slov (Толковый словарь русского языка с включением сведений о происхождении слов)
- USJP Uniwersalny słownik języka polskiego
- VRHJ Veliki rječnik hrvatskoga jezika
- WSJP Wielki słownik języka polskiego

UVOD

V slovenskem prostoru vsako leto izide razmeroma veliko novih slovarjev različnih tipov, v strokovni javnosti pa so obravnavane prenekatere pobude, zamisli in koncepti za nove slovarje. Tako je že nastala tipološko pestra in po številu obsežna ponudba enojezičnih slovarjev slovenskega jezika, ki sega od slovarjev novejšega besedja, terminoloških, etimoloških, narečnih, pravopisnih slovarjev, slovarjev tujk, slovarja frazemov, več leksikalnih podatkovnih baz, pa vse do nastajajočih del, kot so slovar knjižnega jezika, slovar sinonimov, slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. Vse to kaže na vitalnost slovenske leksikografije, obenem pa se že vrsto let kaže potreba po sodobnem opisu splošne leksike, ki bi temeljil na novih konceptualnih temeljih in nadomestil *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Njegova druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja je izšla leta 2014, zadnji zvezek prve izdaje je izšel leta 1991, prvi zvezek pa leta 1970, zato je zasnova prve izdaje, ki je bila le v podrobnostih spremenjena v drugi izdaji, stara že več kot pol stoletja. Ker pričujoča monografija časovno sovпада z začetki nastajanja *Novega slovarja slovenskega knjižnega jezika* na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU z načrtovanim obsegom približno 100.000 slovarskih gesel, kot je opisan v *Konceptu novega razlagalnega slovarja slovenskega knjižnega jezika* (2015) raziskava ponuja odgovore na vprašanja, povezana z vsebino, teoretičnimi vprašanji in praktično uporabnostjo slovarjev.

Na podlagi izbranih meril je iz velike množice slovanskih slovarjev izbranih pet slovarjev za pet različnih jezikov. Slovarji so med seboj pri-

merjani, pri tem pa so osvetljene tudi tiste njihove prvine, ki v zadnjem času v slovenskem prostoru niso bile v središču zanimanja. Vrednotenje slovarskih rešitev poteka z vidika razumevanja slovarja zlasti kot praktičnega pripomočka, ki naj kar se da učinkovito, hitro in pregledno prinaša zanesljive in relevantne jezikovne in, v manjši meri, tudi nejezikovne podatke.

Tudi danes bi lahko zapisali besede, ki jih je pred skoraj pol stoletja v prvih letih izdelave *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ) zapisal Suhadolnik (1968: 219), ko za slovarski koncept SSKJ pravi, da se je rodil »ob študiju teoretičnih osnov in dejanskih podob slovarjev srednjega obsega, še bolj pa iz posebnih razmer, potreb in nalog, ki so zahtevale določene vsebinske premike in praktične redakcijske preprijeme, po katerih se bo slovar hočeš nočeš delno razlikoval od vseh konceptov oz. slovarjev, ki so mu bili vzor – kdo ve, morda v dobrem, morda v slabem. Izpopolnjuje pa se še zmerom«, ob upoštevanju, da marsikaj, kar je danes na voljo, takrat še ni bilo – nekatere jezikoslovne teorije še ne dovolj izdelane in za praktično uporabo še neprimerne (Suhadolnik 1963: 934), omejene so bile možnosti uporabe statističnih podatkov (Vodušek 1961: 9), namesto računalnikov in jezikovnih tehnologij pa sta bilo edino orodje papir in pisalo.

Če preslikamo takratno stanje v današnji čas in se pri tem omejimo le na nekaj nalog, lahko Suhadolnikove misli prevedemo v potrebo po analizi svetovne leksikografije, ovrednotenje vloge leksikografije v digitalnem svetu, izrabo sodobnih metod za izrabo korpusnega gradiva v leksikografske namene, upoštevanje uporabniškega vidika, izrabo obstoječih slovarskih podatkov za izdelavo novih slovarjev in drugih jezikovnih priročnikov ter za izdelavo najrazličnejših računalniških aplikacij, ki bi jih uporabniki uporabljali pri svojem poklicnem udejstvovanju ali v prostem času. Na nujnost spremembe določenih slovaropisnih načel in izhodišč je bilo opozorjeno že kmalu po izidu prve izdaje SSKJ, s časovnim odmikom in zastarevanjem slovarja pa je ta zavest rastla vedno bolj, in sicer tako glede novejših teoretičnih spoznanj zaradi razvoja leksikografije, leksikologije in jezikoslovja sploh ter zaradi spoznanj pri samem slovarskem delu, kot tudi z vidika nujnosti zbiranja in obdelave gradiva v obliki elektronskega korpusa (prim. npr. Weiss 1994b: 346, Gorjanc 2005, Gantar in Krek 2009).

Bistvena vprašanja tudi po pol stoletja ostajajo nespremenjena, saj ne obstaja en sam odgovor, s katerim bi se vsi strinjali – kakšen izbor gradiva je ustrezen glede na zvrstnost besedil in njihovo časovno zastopnost, kako analizirati in sintetizirati jezikovne podatke in kako prikazati empirično pridobljene ugotovitve, kako doseči čim večjo kakovost in konsistentnost slovarja, katera načela izbrati pri prikazu podatkov ter v kakšnem hierarhičnem razmerju in zaporedju jih prikazati? Kot primer lahko navedemo razvrščanje pomenov in zgledov – ali naj bo razvrščanje urejeno glede na pogostost, glede na logična razmerja, glede na zaznamovanost ali glede na skladišna merila? Kaj storiti takrat, ko prvo izbrano načelo ne daje ustreznih rezultatov? Še vedno je živo vprašanje, kako doseči čim večjo objektivnost za prikaz podatkov, saj nekaterih ni mogoče v celoti (oziroma sploh ne) dobiti neposredno iz korpusa in so s tem nujno podvrženi presoji ene osebe ali skupine. Taki podatki so, če jih naštejemo le nekaj, sinonimna razmerja, vrste zaznamovanosti, delitev in opis pomenov, izgovor. Da lahko leksikografija daje ustrezne rezultate na podlagi različnih izhodišč in metod, mora svoja izhodišča in metode vedno znova nadgrajevati in jih kritično vrednotiti zaradi razvoja leksikologije, leksikografije in jezikoslovja sploh, pa tudi zaradi razvoja tehnologije in spreminjanja potreb ljudi, ki želijo uporabljati rezultate leksikografskega dela, in zaradi jezikovnega razvoja in zato spremenjenih gradivskih izhodišč.

Splošni slovarji ne opravljajo le svojega temeljnega namena kot jezikovni priročniki, ampak opravljajo dodatno vlogo tudi kot viri za jezikoslovne raziskave, izdelavo drugih slovarjev, podatkovnih zbirk in drugih izpeljanih del. Tako so z večjo ali manjšo naslonitvijo na SSKJ nastali ali še nastajajo številni specialni slovarji: odzadnji slovar, slovarji, ki obravnavajo homonime, frazeme ali sinonime, in vezljivostni, pravopisni ter besednodružinski slovar. Ob izdelavi SSKJ je bila objavljena tudi v slovar neuvrščena leksika, do določene mere je bila izdelana kartoteka razlagalnih besed. Danes od leksikografskega dela upravičeno pričakujemo celovit pristop, ki bo tako kot SSKJ dal obsežne rezultate v obliki splošnega razlagalnega slovarja, obenem pa bo njegova digitalna slovarska podatkovna baza predstavljala dragocen vir podatkov za jezikoslovne raziskave, za izdelavo drugih jezikovnih priročnikov in za razvoj jezikovnotehnoloških aplikacij.

Monografija s tipološkim pregledom splošnih enojezičnih razlagalnih slovarjev slovanskih jezikov prikazuje sodobno stanje slovaropisja za slovenščino, hrvaščino, srbsščino, bosanščino, makedonščino, bolgarščino, češčino, slovaščino, poljščino, ruščino, beloruščino in ukrajiniščino. Na podlagi pregleda slovarjev je narejen izbor petih slovarjev za podrobnejšo analizo njihove makro- in mikrostrukture. V okviru analize so izpostavljeni način določanja iztočnic v razmerju do uporabe podgeselskega prikaza in gnezdenja, vprašanje večbesednih leksikalnih enot kot iztočnic, obravnava enakoizraznic in enakopisnic, primerjava zgradbe glave in zaglavja slovarskih gesel ter prikaz etimoloških podatkov v splošnem razlagalnem slovarju.

Na podlagi primerjave slovarskih rešitev in smernic sodobne leksikografije so nakazane potrebe in možnosti za nadaljnji razvoj vsebinskih (podatkovnih), strukturnih in oblikovnih slovaropisnih rešitev. Raziskava prikazuje, katere vsebine so v različnih slovarjih obravnavane podobno ali enako in katere vsebine so tiste, pri katerih obstaja več različnih rešitev. Če razlogi za različnost niso pogojeni z zunanjimi dejavniki, kot sta namen in obseg slovarja, je uspešnost različnih rešitev mogoče primerjati z vidika vsebine in praktične uporabnosti. Pri tem je poudarek predvsem na čim bolj logični razporeditvi podatkov in njihovi preglednosti, saj to bistveno vpliva na hitrost in uspešnost iskanja podatkov po slovarju. Pri tem predpostavljamo, da so podatki v slovarju v največji možni meri pravilni, zanesljivi in objektivni, kjer pa objektivnosti ni mogoče doseči v celoti, pa naj bodo podatki vsaj objektivizirani z upoštevanjem besedilnega gradiva in večjega števila subjektivnih mnenj. Za dober slovar morata biti tako izpolnjeni dve osnovni pričakovanji – da je njegova vsebina zanesljiva in kakovostna ter da ima visoko praktično vrednost. V zvezi s praktično vrednostjo slovarja je ključna zavest o tem, da če v slovarju ne najdemo iskanega podatka, nam ni pomagal rešiti problema (prim. Kosem 2010: 83), prav tako kot ga ne more rešiti slovar vprašljive kakovosti. Ti dve pričakovanji neizogibno vodita v iskanje kompromisa med jezikovnoteoretičnimi zahtevami in uporabnostjo slovarja kot priročnika.

Nekatere rešitve obstoječih slovarjev, pa naj gre za vsebinske, predstavitvene ali tehnične, je mogoče priporočiti za uporabo v novih slovaropisnih delih kot primere dobre prakse, druge pa delno priporočiti ali odsvetovati glede na namen in uporabnost slovarja. Poleg tega lahko

izsledki raziskave služijo tudi kot izhodišče za nadaljnje metaleksikografske raziskave.

Ob raziskovalnem delu so se porodili še drugi pomisleki in zamisli, povezani s slovarji, njihovo vsebino in uporabo. Nekaterih še ni bilo mogoče uporabiti v praksi ali vsaj preveriti njihove širše uporabnosti, zato naj zainteresiranim služijo kot namig pri nadaljnjem delu, kot izhodišče za nadaljnje delo in raziskave ali kot neposredno uporabne zamisli. Predstavljene so pri razpravah o posameznem vsebinskem delu slovarja in v sklepu dela.

V prvem delu monografije so predstavljene nekatere vidnejše slovarske tipologije od prvih poskusov tipologij do novejših slovarskih tipologij, ki poskušajo zajeti čim večje število različnih slovarjev, ali takšnih tipologij, ki so omejene na slovarje enega jezika. Na njihovi podlagi je definiran tip slovarjev, ki so obravnavani podrobneje.

V drugem delu so predstavljeni splošni enojezični razlagalni slovarji slovenskega, hrvaškega, srbskega, bosanskega, makedonskega, bolgarskega, češkega, slovaškega, poljskega, ruskega, beloruskega in ukrajinskega jezika, ki so nastali po letu 1945. Predstavitev je omejena na slovarje srednjega in večjega obsega, nato pa je na podlagi izbranih meril, in sicer a) časa nastanka, b) velikosti, c) namena, č) aktualnosti in d) vplivnosti slovarja, za nadaljnjo analizo izbranih pet slovarjev za pet različnih jezikov.

V tretjem delu so obravnavane makrostrukturne in mikrostrukturne značilnosti izbranih petih slovarjev, zlasti tiste, ki so v slovenskem prostoru manj obravnavane. Slovarske prakse, ki se kažejo v teh slovarjih, so ovrednotene tako z ugotovitvami, ki izhajajo iz primerjave slovarjev, kot tudi z vidika stališča, ki od slovarja pričakuje jasnost in razumljivost podajanja jezikovnih informacij. Obravnavane teme so enakoizraznost, večbesedne iztočnice, podiztočnice, podatki v glavi in zaglavju gesla, prikazana je problematika sklicevalnega tipa razlag s poudarkom na slovarski obravnavi glagolnikov in manjšalnic, obravnavan je status večbesednih leksikalnih enot in njihova uvrstitev v slovar ter uvrstitev etimoloških podatkov v slovar. Pri vsaki temi je podan predlog za slovarsko obravnavo v prihodnjih slovarskih projektih. Na koncu so strnjeno prikazane ugotovitve raziskave in predlogi za bodočo slovaropisno prakso.

SLOVARSKA TIPOLOGIJA

Splošno o tipologijah

Slovarji kot rezultat leksikografskega dela prinašajo raznovrstne jezikovne in zunajjezikovne podatke o leksikalnih enotah. Zaradi velikega števila obstoječih slovarjev se je že v preteklosti pojavila potreba po izdelavi tipologije, ki bi slovarje sistematično razvrščala na posamezne tipe. Obenem pa iz istega razloga, namreč velikega števila slovarjev, enotne oz. popolne tipologije skorajda ni mogoče izdelati. Prav tako nobena tipologija nima absolutne veljavnosti, saj je vedno odvisna od zornega kota in hierarhije odločitev, ki jih je treba sprejeti za njeno izdelavo. Tako je mogoče isti slovar v različnih tipoloških modelih različno razvrstiti, pri vsakem modelu pa je mogoče najti nejasne, prehodne meje med dvema slovarskima tipoma. Vzrok za to je prekrivnost slovarskih tipov in dejstvo, da je ista značilnost relevantna pri več slovarskih tipih znotraj istega tipološkega modela (Gouws in Prinsloo 2005: 46).

Med starejšimi slovarskimi tipologijami so zaradi vplivnosti na nadaljnje tipološke raziskave predstavljene v literaturi večkrat navedene tipologije Ščerbe (1940), Malkiela (1959/1960), Sebeoka (1962) in Reyja (1970) ter Zgustova tipologija (1971), pa tudi novejša tipologija Devapale (2004), ki kombinira Malkielovo izhodišče in druge dotedanje tipologije. Izbor je dopolnjen s pregledom slovenskih slovarjev (Merše 2008: 150–180) in tipologijo Žmigrodzkega (2003) na primeru poljskih slovarjev, omenjene so tudi novejše tipologije (Landau 1984, Svensén 1993, Béjoint 1994 in Hartmann 2001), pregled pa je dopolnjen z De Schryverjevo tipologijo slovarjev (De Schryver 2003), ki je uporabljena za tipološki pregled elektronskih slovarjev.

Ščerbova slovarska tipologija

Prvi resnejši poskus slovarske tipologije je napravil Lev Vladimirovič Ščerba (1940), ki pa svojega dela ni dokončal. Za tipološko razdelitev je postavil šest odločitev, na podlagi katerih jih je mogoče deliti:

- a) akademski slovar – informativni slovar;
- b) enciklopedični – splošni slovar;
- c) tezaver – običajni slovar (enojezični ali dvojezični);
- č) običajni slovar (enojezični ali dvojezični) – pojmovni slovar;
- d) razlagalni – prevodni (ali dvojezični) slovar;
- e) nezdgovinski – zgodovinski slovar.

Malkielova slovarska tipologija

Yakov Malkiel je svojo tipologijo postavil z več različnimi merili (navedeno po Zgusta 1991: 209–210):¹

1. glede na domeno:
 - število gesel;
 - število obravnavanih jezikov;
 - količina jezikovnih podatkov;
2. glede na perspektivo:
 - temeljna, tj. časovna dimenzija (diahronija : sinhronija);
 - osnovna ureditev gesel – konvencionalna (abecedna), semantična ali arbitrarna;
 - nivo tona (objektiven, preskriptiven ali prohibitiven, šaljiv);
3. glede na prikaz:
 - pozornost je usmerjena v razlago, gradivo, grafične ilustracije in prisotnost posebnih oznak, npr. lokalizacije, fonetične transkripcije itd.

Sebeokova slovarska tipologija

Thomas A. Sebeok (1962) našteva 17 lastnosti, ki odločajo o razvrščanju slovarjev v tipe. Slovar je lahko (1) *sestavljene* (znanstvenik, ki je rojeni govorec, sestavi seznam besed, za katere meni, da bi morale sestavljati glosar) ali (2) *izvedeni* (iz besedil): obstajajo različne (3) zamejitve korpusa (ali ekscerpiranih besedil); (4) notranja raznolikost je lahko izražena ali ne; (5) lahko

¹ Zgusta navajal po: Malkiel, Yakov, 1967. A typological classification of dictionaries on the basis of distinctive features. V: Householder, Fred W., Saporta, Sol (ur.): *Problems in Lexicography*. The Hague: Mouton. 3–24. Ponovni natis v: Malkiel, Yakov, 1968, *Essays on linguistic themes*. Oxford: Blackwell. 257–279.

so navedene posamezne oblike ali več oblik. Slovar je lahko (6) zasnovan na obliki ali (7) na pomenu; lahko je (8) organiziran po obliki ali (9) po pomenu. (10) Navzkrižne povezave so lahko podane po obliki ali (11) po pomenu. (12) Dokumentacija je lahko (a) narečna, (b) geografska ali (c) besedilna. (13) Zgledi, (14) glose, (15) podatki o pogostosti, (16) etimološka pojasnila, (17) enciklopedična pojasnila: vse informacije v 13–17 so lahko podane v različnem obsegu in podrobnostih ali pa niso podane.

Reyjeva slovarska tipologija

Poskus *genetske tipologije* Alaina Reyja navajamo po Hausmannu (1989). Tipologija je izdelana glede na odločitve leksikografov v procesu nastajanja slovarja, pri čemer največjo vrednost (in hkrati omejitev) tipologije predstavlja njena splošnost. Gre pravzaprav za sedem tipološko urejenih skupin odločitev o:

- a) jezikovnih podatkih,
- b) obravnavanih enotah,
- c) količini besedja,
- č) razporeditvi gradiva,
- d) analizi,
- e) nesemantičnih podatkih,
- f) prikazu podatkov.

Pri odločitvah gre za naslednje premisleke:

- Pri jezikovnih podatkih gre za način pridobivanja podatkov, bodisi z opazovanjem (korpus) ali pa tako z opazovanjem kot s podatki, ki izvirajo od leksikografa in informatorjev (mešani podatki), uporaba z opazovanjem pridobljenih podatkov pa je lahko izčrpna ali pa zamejena bodisi z intuitivnimi bodisi z objektivnimi merili.
- Druga skupina odločitev se nanaša na obravnavane enote – to so pojavne enote (angl. *tokens* pri konkordancah) ali tipi morfemov, besed npr. na podlagi lematizacije.
- Leksikograf lahko obdeluje celoten sistem (v splošnem slovarju) ali podmnožico.
- Razporeditev gradiva je lahko formalna (abecedno po prvih črkah, po končnih črkah, ideogramih) ali semantična (pojmovni slovar).
- Naslednjo skupino odločitev predstavlja semiofunkcionalna analiza, pri čemer eksplicitna analiza daje na znakovni ravnini (ravnina vse-

binske in tiskane forme) slovar, nasprotno pa na ravnini vsebinske forme in snovi daje enciklopedijo, ki je napisana ali izključno v naravnem jeziku ali pa je obdelana tudi z drugimi semiotskimi sistemi, npr. s slikami, implicitna semantična pa analiza je lahko zajeta v indeksu ključnih pojmov ali v določenih pravopisnih slovarjih.

- Šesta skupina odločitev je vezana na nesemantične podatke, ta skupina je omejena na funkcionalne informacije (distribucija, označenost) oziroma vsebuje nefunkcionalne informacije (kar zadeva pomensko prozornost, etimologijo, normo itd.).
- Sedma skupina odločitev zadeva prikaz podatkov – slovar zglede lahko prikazuje ali ne; zgledi so lahko izključno realni (citati) ali namensko sestavljeni, po drugi strani pa so zgledi lahko glede na izvorno besedilo nespremenjeni ali pa obdelani, torej imajo nevtralizirane besedne oblike, odstranjene člene ipd.

Zgustova slovarska tipologija

Tipologija Ladislava Zguste (1991: 191–209) je verjetno ena najbolj znanih slovarskih tipologij, saj so njena temeljna izhodiščna merila dovolj splošna in hkrati solidna osnovna usmeritev za nadaljnje delitve. V prvem koraku Zgusta deli slovarje glede na več vidikov, in sicer glede na časovni vidik (znotraj tega pri sinhronih slovarjih glede na splošnost oz. specialnost obravnavane leksike), glede na število obravnavanih jezikov, namen in velikost slovarja.

Delitev slovarjev glede na čas

- diahroni:
 - zgodovinski (obravnavajo spremembe oblik in pomena besed v obdobju, za katero obstajajo pisni dokazi);
 - etimološki (obravnavajo izvor besed vključno s predzgodovino besed), pri čemer Zgusta omenja, da se zgodovinski in etimološki pristop pogosto mešata;
- sinhroni:
 - zamejeni (ali posebni) slovarji glede na jezikovne različice:
 - narečni – lahko dobi zgodovinski značaj, če to omogočajo stari zapisi; lahko dobi enciklopedični značaj, če obstajajo denotati, ki jih govorniki standardnega jezika ne poznajo, zato so enciklopedični podatki zanje zelo koristni;

- terminološki – lahko tudi glosarji;
 - slovar slenga;
 - slovar žargona;
 - slovar argoja;
 - razlagalni slovar;
 - indeksi;
 - konkordance;
 - slovar tujk;
 - slovar krajšav in kratic;
 - slovar sinonimov;
 - slovar antonimov;
- splošni slovarji:
- standardnodeskriptivni² – opisuje običajno rabo (normo), brez posebnosti posameznih avtorjev in enkratne rabe; ne opisuje dialektizmov, regionalizmov posameznih avtorjev, ki želijo besedilom dodati lokalni pridih, ima omejeno število arhaizmov; ima normativni značaj, saj poleg razlagalne vloge prinaša tudi podatke za tvorbo besedil, torej podatke o trenutni normi v jeziku, s čimer slovar postavlja standard za prihodnost;
 - informativni (splošnoopisni) – poleg običajne rabe opisuje tudi drugo leksiko, npr. arhaizme, dialektizme, enkratne pojavitve pri pomembnih avtorjih (klasikih);
 - kombinacija prejšnjih dveh tipov: kar odstopa od norme je v slovarju označeno;
 - akademski slovar – veliki slovar, v osnovi informativnega (splošnoopisnega) tipa, navadno z izraženim zgodovinskim in filološkim značajem; strokovni termini večinoma niso prisotni v velikem številu, enciklopedični značaj je sicer prisoten, a ne prevladuje.

Delitev glede na število jezikov

- enojezični;
- dvojezični;
- večjezični.

² Po Zgusti (str. 164) je knjižni jezik skupaj s kultiviranim govorjenim jezikom ena od različic standardnega nacionalnega jezika.

Delitev glede na namen slovarja

- pedagoški slovar
 - omejen s številom iztočnic in navedb posameznih pomenov besed, omejen tudi s številom frazeoloških enot – pedagoški slovarji so omejeni na to, kar se od učenca pričakuje, da govori, piše ali bere v šoli. Taki slovarji imajo po navadi več pojasnil, prevodov, glos itd. kot drugi slovarji;
 - preskriptivni (večinoma daje napotke za pravilen zapis/izgovor leksikalnih enot; prohibitivni in preskriptivni slovarji se po navadi pripravljajo ob vzpostavitvi ali spremembi jezikovne norme, če je prisotna diglosija ali kot rezultat določenih purističnih odločitev);
 - pravopisni;
 - pravorečni;
- strokovna raba:
 - odzadnji slovar;
 - frekvenčni slovar.

Delitev glede na velikost slovarja

Zgusta razume podatek o velikosti zgolj kot orientacijski podatek, saj mu je bolj pomembno to, kako so leksemi opisani. Obenem opozarja, da je podatek o absolutnem številu iztočnic manj zanimiv kot to, kolikšen delež leksike je v slovarju predstavljen. Ker pa je količina leksike navadno neznan, obsega slovarja na ta način ni mogoče predstaviti.

Po Zgustovi tipologiji (Zgusta 1991: 191–209) je največji slovar tezaver, ki pa je zaradi izčrpnega opisa pri živih jezikih mogoč samo z omejitvijo na določeno skupino besedil, npr. vsa besedila enega avtorja. Veliki slovar kljub svojem obsegu ne opisuje vseh pojavitev leksikalne enote in vseh okazionalizmov, prav tako tudi ne vseh leksikalnih enot. Slovar srednjega obsega je običajno standardnodeskriptivnega značaja, ker varčuje s prostorom na račun zastarelih in narečnih leksikalnih enot, enopojavnic in manj uveljavljenih rab. Zato lahko v takšnem slovarju pričakujemo leksikalne enote standardnega jezika v njihovi sodobni obliki (brez zamejenih plasti jezika), prav tako ima manj citatov iz književnosti in več »tipičnih besednih zvez« kot slovar velikega obsega. Slovar majhnega obsega običajno nima citatov niti zglede (z izjemo pomembnejših izrazov), zato je njegova ustvarjalna moč razmeroma majhna. Za razliko od slovarja srednjega obsega ne

vsebuje niti manj pogostih in manj pomembnih leksikalnih enot, ki spadajo v standardni jezik, pa tudi ne najmanj pogostih pomenov večpomenskih leksikalnih enot. Manjši slovarji so samo posebni slovarji (npr. dela posameznih avtorjev) in podobni posebni sezname besed. Med »podminimalne« slovarje lahko štejemo dvojezični prevodni seznam besed, na primer kot dodatek izdaji tujega pisatelja, in glosar (seznam besed z razlago tistih besed, za katere se predpostavlja, da jih bo uporabnik težko razumel).

Devapalova slovarska tipologija

Devapala (2004) svojo slovarsko tipologijo začenja s prikazom razmerja med notranjimi in zunanji značilnostmi (angl. *internal, external features*). Kot izhodišče za tipologijo uporablja Malkielov pristop, posamezne značilnosti slovarjev pa prevzema od avtorjev drugih tipologij in jih združuje v svojo. Notranje značilnosti so obravnavane z vidika narave jezika, npr. razmerje med paradigmatico in sintagmatiko, vidik oblike ali pomena ter časa in prostora, v katerih se leksika uporablja. Zunanje značilnosti so obravnavane glede na ciljno skupino oziroma uporabnika slovarja, ki mu je slovar namenjen, glede na velikost, namen, ureditev leksikalnih enot, število jezikov itd. Notranje značilnosti so po svoji naravi teoretične in so odvisne od jezikovnih podatkov, medtem ko so zunanje značilnosti bolj praktične narave oz. so usmerjene v uporabo ali praktično vrednost slovarja. Poleg tega je pri zunanjih značilnostih pomembna metodologija, saj je abecedni ali kak drugačen vrstni red gesel povezan z obdelavo in predstavitvijo podatkov. Število jezikov (dvojezični, trojezični slovar) je določeno glede na potrebe uporabnikov slovarja, zato je uvrščeno med zunanje značilnosti.

Med notranjimi značilnostmi slovarjev Devapala prepoznava štiri pomembna merila:

- paradigmatski – sintagmatski vidik jezika;
- leksikalna enota kot celota oblike in pomena ali pa glede na poudarek na obliki oziroma pomenskem vidiku;
- časovni razpon;
- zajeta leksika – celotna leksika ali samo del leksike jezika.

Navedena merila opredeljuje na naslednji način:

Paradigmatski – sintagmatski vidik jezika

Večina slovarjev obravnava posamezne leksikalne enote, ki so v paradigmatskem nasprotju z drugimi leksikalnimi enotami jezika. Sintagmatski vidik služi kot slovarski podatek, npr. kolokacije, glagolska vezljivost, omejitve rabe besed itd., in prispeva k študiju pomena pri izdelavi gesel pri vseh tipih splošnih slovarjev. Paradigmatski vidik je osnova za izbiro besed v večini slovarjev, ki obravnavajo obliko in pomene besed, sintagmatski vidik pa je v teh slovarjih dodatni podatek. Nekateri slovarji so izrecno usmerjeni v obravnavo sintagmatskega vidika in prikazujejo leksikalne kolokacije ali kombinacije leksikalnih enot. Sem spadajo npr. slovarji idiomov in frazemov, slovarji kolokacij itd.

Leksikalna enota kot celota oblike in pomena ali samo oblika oziroma samo pomen

Ta vidik razlikuje med skupno obravnavo oblike in pomena ter obravnavo samo oblike ali samo pomena. Večina slovarjev obravnava leksikalne enote na prvi način. Samo obliko obravnavajo pravopisni in pravorečni slovarji, slovarji akronimov in krajšav. Slovarji sinonimov, konceptov, antonimov, tezavri itd. so osredotočeni na pomenski vidik.

Časovni vidik

Diahroni slovarji obravnavajo razvoj ali pomenske in oblikovne spremembe oblike in pomena, ki jih je doživela leksika jezika skozi zgodovino. Pri diahronih slovarjih ločimo tri tipe: (1) zgodovinski, (2) etimološki in (3) primerjalni slovar. Sinhroni slovarji obravnavajo leksiko določenega jezika v določenem času njegovega razvoja, pri čemer se kot *sinhrono* razume katero koli obdobje v življenju jezika.

Zajeta leksika – celotna leksika ali samo del leksike jezika

Splošni slovarji za razliko od zamejenih slovarjev obravnavajo predvsem splošni jezik, tj. knjižni jezik, ki se navadno uporablja. Znotraj te delitve Devapala omenja tri običajne tipe teh slovarjev: (1) standardni deskriptivni slovar, (2) splošni deskriptivni slovar in (3) akademski slovar. Razlike med njimi ne pojasnjuje. Med specialne slovarje šteje tiste, v katerih so bile eno- in večbesedne leksikalne enote izbrane kot del celotnega leksikona jezika. Slovarji, sestavljeni na podlagi jezikov-

nih različic, so zlasti narečni slovarji. Opisujejo lahko celoten leksikon izbranega narečja ali pa prikazujejo razlike med narečji. Slovarji lahko opisujejo tudi leksiko različnih tipov besedil, npr. književnih, filozofskih, verskih. Lahko opisujejo eno besedilo ali več besedil določenega avtorja ali skupine avtorjev, znotraj te skupine slovarjev pa nastopajo indeksi, konkordance in razlagalni slovarji. Med pomembnejše tipe slovarjev posebne leksike Devapala prišteva zlasti slovar starinskih in zastarelih besed, slovar novejšega besedja, slovar tujk, slovar osebnih lastnih imen in slovar krajevnih imen.

Med zunanjimi značilnostmi slovarjev Devapala prepozna pet pomembnih značilnosti:

1. število obravnavanih jezikov;
2. ciljni uporabnik;
3. namen;
4. velikost;
5. razvrstitev gesel.

Število obravnavanih jezikov

Po številu obravnavanih jezikov so slovarji lahko enojezični, dvojezični ali večjezični.

Ciljni uporabnik

Uporabniki slovarjev spadajo v različne skupine, ki imajo različne potrebe – pridobivanje informacij o pravilnem črkovanju, pomenih, sinonimih, izgovoru, etimologiji – ali pa slovar uporabljajo pri dejavnostih, kot so branje, pisanje in prevajanje, za iskanje besed in pomenov. Na podlagi teh dveh načinov uporabe so slovarji lahko namenjeni otrokom, učencem, študentom, prevajalcem, izobražencem, splošni javnosti, piscem in drugim, npr. za zabavo. Odločitve o ciljnem uporabniku lahko vpliva na zbiranje gradiva, izbor iztočnic in izbiro razlagalnih besed.

Namen

Med namene izdelave slovarja šteje Devapala opis leksikalne strukture jezika ali njegovih različic (sem sodijo standardni in splošni deskriptivni slovarji), pomoč pri razumevanju različnih tipov besedil nekega jezika (besedilni in znanstveni slovarji), predpisovanje norme ali standarda in razlikovanje od nestandarda (preskriptivni ali prohibitivni slovarji);

slovar je lahko namenjen za tvorbo besedil v maternem ali drugem oz. tujem jeziku. Kategorija namena se lahko deloma prekriva s kategorijo ciljne skupine oziroma uporabnika.

Velikost

Velikost je težko opredeljiva kategorija. Kvantitativno vsebuje dva vidika:

1. število gesel in gostota gesel v slovarju;
2. število ali globina informacij v vsakem geslu.

Na podlagi teh dveh vidikov se slovarji razvrščajo v kategorije, pri čemer glede na velikost ni enotnih meril za klasifikacijo in poimenovanje. Med akademske slovarje je mogoče šteti večzvezkovne slovarje, ki jih velikost ali število gesel ne omejuje. Običajno jih izdelujejo raziskovalne ustanove in univerze. Zajeti poskušajo vse besede, ki se pojavljajo v besedilih splošnega jezika (od najstarejših do najnovejših), razen izrazito tehničnih izrazov. Informacije znotraj gesel so zelo bogate, saj ti slovarji obširno obravnavajo večpomenskost besed in pomenskih odtenkov v sobesedilu in navajajo veliko zgledov. Nekateri takšni slovarji so zgodovinsko obarvani, saj so pomeni in zgledi urejeni kronološko po njihovi pojavitvi. Veliki slovarji obsegajo celotno splošno leksiko nekega obdobja v zgodovini jezika. Večinoma gre za sodobni jezik, delno pa je pokrita tudi specialna leksika. Razlage so podprte s citati in prikazujejo tipično raznovrstnost jezika. Starinske in zastarele besede iz starejših besedil običajno niso zajete. Veliki slovarji vsebujejo med 100.000 in 400.000 besed. Srednje veliki slovarji opisujejo standardni jezik. Število gesel se giblje med 50.000 in 150.000. Globina podatkov je precejšnja in se kaže v natančno razdelani večpomenskosti, veliko navedbah in zgledih rabe. Med srednje velike slovarje se uvrščajo tudi nekateri specialni slovarji, če je količina informacij bogata, večpomenskost razdelana, citatov pa veliko, kljub temu da vsebujejo le nekaj tisoč gesel. Mali slovarji so vsebujejo manj gesel in manj informacij o iztočnicah. Manj pomembne leksikalne enote in pomeni so izpuščeni, razlage so krajše, zgledov in citatov ne vsebujejo. Število gesel je približno 35.000–60.000. Žepni slovarji vsebujejo pravopisne podatke in vsebujejo manjše število besed, ne vsebujejo razlag, pomeni so pojasnjeni s sinonimi, zgledov ni. Takšni slovarji vsebujejo več besednih seznamov z enciklopedičnimi podatki.

Razvrstitev gesel

Najbolj običajna razvrstitev gesel je abecedna. Odvisna je od abecede posameznega jezika. Pri semantični (pojmovni ali sistematični) razvrstitvi so leksemi razporejeni po tematskih skupinah na podlagi pojmovnega sistema. Nekateri tipi slovarjev imajo lahko tudi drugačno razvrstitev, npr. razvrstitev po morfemih, kjer se pod isti morfem uvrščajo besede, ki se sicer začenjajo z različnimi prvimi črkami besede, odzadnji slovarji pa imajo vrstni red od zadnje črke proti prvi.

Tipologije drugih avtorjev

Prikazani pregled tipologij nikakor ni izčrpen. Pravzaprav ga je mogoče opredeliti kot izbirnega, saj so najprej predstavljene nekatere najstarejše in druge, v strokovni javnosti bolj priznane slovarske tipologije, nato pa je predstavljena še tipologija Devapale. Poleg navedenih obstaja večje število tipologij drugih avtorjev, nastalih glede na potrebe in namen dela, v katerem jih prikazujejo, npr. Landau (1984), Svensén (1993), Béjoint (1994), Hartmann (2001). Omeniti velja tudi tipologijo Žmigrodzkega (2003), ki je izdelana z mislijo na potrebe poljskih študentov leksikologije in na poljske slovarje, ki jih obravnava v svojem delu.

Kot dopolnitev k predstavitvi tipologij velja za slovenske slovarje omeniti prispevek Majde Merše (2008: 150–180), ki nudi dober in tipološko urejen pregled slovenskih slovarjev od prvih slovarskih zametkov v Kreljevi *Otrozhii Biblii* iz leta 1566 do *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*. V drugem delu predstavlja sodobno slovensko slovaropisje, najprej s pravopisnimi priročniki od Levčevega *Slovenskega pravopisa* (1899) do *Slovenskega pravopisa* (2001). Pri etimoloških slovarjih se pregled začinja z Bohoričevo slovnico, v kateri so v etimološke razlage tujejezičnega gradiva prvič dodane tudi slovenske besede, nato preko Alasija, Pohlina, Miklošiča in drugih avtorjev do Bezlajevega *Etimološkega slovarja slovenskega jezika* in Snojevega *Slovenskega etimološkega slovarja*. Pri zgodovinskem slovaropisju predstavi obrnjeni Megiserjev štirijezični slovar (1592, obrnjen 1967) in Megiserjev *Thesaurus polyglottus* (1603, obrnjen 1977), poleg nekaterih drugih pa še *Slovar jezika Janeza Svetokriškega*, slovar *Brižinskih spomenikov* in *Slovar stare knjižne prekmurščine*, prikaz pa zaključuje z nastajajočim *Slovarjem slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja* (Meršetova ga imenuje s takrat aktualnim imenom *Slovarjem slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja*). Pregled narečnih in izbranih termino-

loških slovarjev kaže na pestro in plodno slovaropisno sedanost. Sledi pregled specialnih slovarjev, med njimi predstavlja frazeološke slovarje, nastajajoči slovar sinonimov, vezljivostni slovar, slovar homonimov in druge specialne slovarje. Temu sledi pregled slovarjev tujk in izposojenk, slovarjev lastnih imen, dvojezičnih slovarjev, nato še pregled vidnejših elektronskih izdaj slovarjev ter obstoječih spletnih korpusov in slovarjev.

V zborniku, kjer je ta pregled objavljen, so zbrani tudi pregledi leksikografskega stanja in zgodovine za druge slovanske jezike.

Pregled tipologij zaključujemo z De Schryverjevo tipologijo slovarjev (De Schryver 2003), in sicer zaradi poudarka na elektronskih slovarjih. Ta tipologija za osnovo postavlja način dostopa do slovarja, pri čemer se njeno izhodiščno vprašanje glasi: *Kdo* dostopa *do česa* in *kje*? Izpostavljeni so zlasti elektronski slovarji. *Kdo* je v vprašanju lahko človek, računalnik ali oba, odvisno od tega, ali gre za slovar, ki je namenjen človeškemu uporabniku, ali gre za leksikon za procesiranje naravnih jezikov ali pa za oboje. *Do česa* označuje, v kakšni obliki je slovar na voljo. Razlikovati je mogoče med neelektronsko in elektronsko obliko. V elektronski obliki lahko obstajajo baze za človeškega uporabnika z morebitno dodatno programsko opremo (morfološki analizator), baze za procesiranje naravnih jezikov (npr. črkovalniški leksikon) ali baze, namenjene tako za človeškega uporabnika kot za procesiranje naravnih jezikov (npr. WordNet in FrameNet). V neelektronski obliki obstajajo natisnjeni prikazi slovarjev za človeškega uporabnika in natisnjeni prikazi leksikonov za strojno uporabo in človeškega uporabnika. *Kje* kdo dostopa do podatkov, pa je vprašanje, ki v odgovor zahteva način shranjevanja podatkov. Neelektronski načini oz. oblike so zlasti papirni (knjiga), pri elektronskih pa je tako na priročnih kot zmogljivejših napravah mogoče razlikovati med samostojnimi in omrežnimi slovarji. Kot priročne naprave De Schryver omenja slovarsko podporo (npr. za besedilna sporočila) na mobilnih telefonih in nekaterih napravah, ki jih danes skoraj ne najdemo več, sem pa lahko uvrstimo tudi sedanje pametne telefone in tablice. Na prenosnih in namiznih računalnikih je mogoče uporabljati slovarje, shranjene na različnih nosilcih podatkov (CD-ROM, DVD, trdi disk itd.), trdi disk pa je pogosto uporabljen kot shramba za omrežne slovarje, pri čemer De Schryver razlikuje med slovarji v lokalnih omrežjih knjižnic, univerz in drugih ustanov, in tistimi slovarji, ki so dostopni prek interneta.

Uporaba splošnih slovanskih tipologij za zastavitev enojezičnega razlagalnega slovarja

Za obravnavo slovanskih enojezičnih razlagalnih slovarjev bomo predstavili relevantne tipološke kategorije, ki jih povzemamo po Devapalu (2004), dopolnjujemo pa po De Schryverju (2004). Tipološko so relevantne naslednje značilnosti slovarjev:

- notranje značilnosti:
 - paradigmatski vidik,
 - leksikalna enota kot celota oblike in pomena,
 - sinhroni slovar,
 - splošni jezik,
- zunanje značilnosti:
 - enojezični slovar,
 - ciljni uporabnik je odrasel rojeni govorec,
 - namen je opis leksikalne strukture jezika,
 - slovar srednjega ali večjega obsega z večjim številom informacij v geslu,
 - abecedna ali abecedna in pojmovna razvrstitev.

Glede na notranje značilnosti slovarjev, kot jih opredeljuje Devapala, nas zanimajo slovarji, ki obravnavajo leksikalne enote primarno s paradigmatskega, dodatno pa tudi s sintagmatskega vidika. Leksikalne enote naj bodo obravnavane kot celota oblike in pomena, s časovnega vidika pa nas zanima slovar sodobnega jezika v sinhronem prerezu. Obravnavane leksikalne enote naj sodijo v splošni jezik, pri čemer so seveda možna določena odstopanja.

Glede na zunanje značilnosti slovarjev nas zanimajo enojezični slovarji, katerih ciljni uporabnik je odrasel rojeni govorec – ne glede na to, da pri nekaterih jezikih z manjšim številom enojezičnih slovarjev splošnega jezika, npr. pri slovenščini, slovar služi tudi drugim uporabnikom. Namen slovarja naj bo opis leksikalne strukture jezika, ni pa nujno, da bi bil omejen izključno za ta namen. Po obsegu se želimo omejiti na slovarje vsaj srednjega obsega (najmanj 60.000 gesel) in z večjim številom informacij v posameznem geslu, torej z relativno podrobnejšo pomensko delitvijo, več zgledi rabe in citati, z možnostjo dodatka tudi drugih vsebinskih elementov (sopomenke, protipomenke, več stalnih besednih zvez). Čeprav je pričakovana makrostrukturna ureditev abe-

cedna, se vnaprej ne odrekamo kombinirani, tj. abecedni in pojmovni razvrstitvi, ki je mogoča v elektronskem slovarju.

Glede na De Schryverjevo tipologijo nas zanimajo slovarji, katerih primarni uporabnik je človek, morebitna strojna uporaba pa za to raziskavo ni relevantna. Glede na to, v kateri obliki naj bo slovar, sta sprejemljivi obe – neelektronska in elektronska oblika. Čeprav sta sedanjost in prihodnost slovarjev zlasti v elektronski obliki, tiskane oblike slovarje še ne velja povsem odpisati. Vprašanje o nosilcu podatkov je za pričujoče delo pomembno glede izkoriščanja zmožnosti elektronskih oblik slovarjev ob hkratnem zavedanju, da je pri elektronskih oblikah pomembno tudi, na kateri elektronski napravi je slovar uporabljen – med drugim zaradi velikosti zaslona, tehničnih zmogljivosti, načina in enostavnosti uporabe, saj vse te okoliščine lahko zahtevajo prilagoditev izpisa podatkov in načina njihovega iskanja.

SLOVANSKI SPLOŠNI ENOJEZIČNI RAZLAGALNI SLOVARJI

2.1 PREGLED SEDANJEGA STANJA

V tem poglavju so obravnavani enojezični razlagalni slovarji slovanskih jezikov. Ker je nabor slovarjev tega tipa razmeroma velik, je v tem poglavju predstavljen pregled slovarjev srednjega in velikega obsega v časovno zamejenem obdobju od leta 1945 do danes. Ožji izbor slovarjev bo v naslednjem poglavju primerjan glede na določene slovarske elemente. Poleg tega sta predstavljeni tudi dve izhodišči za izdelavo novega razlagalnega slovarja slovenskega jezika, ki sta prav tako podrobneje obravnavani v naslednjem poglavju. V omejenem obsegu sta predstavljeni tudi leksikalni bazi slovenskega in češkega jezika, ki ju je smiselno vključiti v raziskavo kot dopolnilo pri nekaterih podatkih. Aktualni načrti novih razlagalnih slovarjev slovenskega jezika niso vključeni v ta razdelek, pač pa so predstavljeni v poglavju 2.3 Načrti novih razlagalnih slovarjev slovenskega jezika. Namen tega pregleda je namreč prikazati obstoječa, pa tudi nastajajoča slovarska dela, kar naj bi pripomoglo k boljši nadaljnji usmeritvi leksikološkega in leksikografskega dela, k prepoznavanju sorodnosti in različnosti ter funkcionalnim vzporednicam.

2.1.1 Slovenski jezik

Med slovenskimi slovarji sta tu predstavljena dva:

- *Slovar slovenskega knjižnega jezika*
- *Spletni slovar slovenskega jezika*

Slovar slovenskega knjižnega jezika

Na področju splošnih razlagalnih slovarjev, ki so izšli po drugi svetovni vojni, je za slovenski jezik edini predstavnik *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ), ki je najpomembnejši slovenski slovar 20. stoletja tako po zamisli, po vsebini in obsegu. Je informativno-normativni slovar knjižnega jezika in po velikosti srednjega obsega (približno 107.000 iztočnic in podiztočnic). Nastal je na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša, ki je začel s slovaropisno dejavnostjo v okviru Slovenske akademije znanosti in umetnosti, po ustanovitvi Znanstvenoraziskovalnega centra (ZRC SAZU) pa deluje v okviru te ustanove. Izdelava njegove prve, petzvezkovne izdaje se je zaključila leta 1991, posamezni zvezki pa so izhajali leta 1970 (I.: A–H), 1975 (II.: I–Na), 1979 (III.: Ne–Pren), 1985 (IV.: Preo–Š) in 1991 (V.: T–Ž in Dodatki A–Š).³

Druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja tega slovarja je izšla leta 2014 v knjižni in spletni obliki na portalih SSKJ2 (www.sskj2.si) in Fran (www.fran.si) (Perdih in Snoj 2015, Ahačič idr. 2015a) ter zapolnjuje vsebinsko in časovno vrzel v opisu slovenskega jezika med prvo izdajo SSKJ in novim slovarjem. Časovni obseg besedja, vključenega v slovar, je povečan za čas od osamosvojitve leta 1991 do leta 2013. Razen najnujnejših posodobitev druga izdaja ohranja prvotno zasnovo prve izdaje. Po vsebini se od prve izdaje se razlikuje po dodanih in posodobljenih prvinah.⁴ K 93.148 geslom prve izdaje je bilo dodanih 4521 novih. Ta gesla opisujejo besede, ki so se v knjižni slovenščini pojavile ali uveljavile po izidu prve izdaje. Druga izdaja tako obsega 97.669 iztočnic in 14.181 podiztočnic, skupaj torej 111.850 opisov slovenskih besed. Slovarski sestavki prve izdaje so dopolnjeni tudi s 1517 novimi pomeni, ki so bili prvič uporabljeni po izdidu posameznih zvezkov prve izdaje

³ Kasneje je izšlo še več ponovnih ali delno popravljenih oz. spremenjenih natisov te prve izdaje tako v knjižni kot elektronski obliki, in sicer enozvezkovna izdaja (1994), 15-zvezkovna izdaja (2008), na disketah (1997), na CD-ROM-u (1998, 2000). Slovar je brezplačno dostopen na spletnem slovarkem portalu Fran (www.fran.si), na starem portalu Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša (<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>), že od leta 2000) in na portalu Termania (www.termania.net).

⁴ Izjemoma so bili zaradi zahteve imetnikov blagovnih znamk na podlagi 51. člena Zakona o industrijski lastnini iz slovarja izločeni celotni slovarski sestavki *cockta*, *kokta*, *superga*, *teflon*, *teflonski* in *tetrapak*. Ti slovarski sestavki so objavljeni v Gliha Komac idr. (2014: 235).

oziroma so se v tem času dovolj uveljavili v rabi. Vsebinske in tehnične spremembe v drugi izdaji so zlasti aktualizacija obravnave besednih vrst (zlasti uvedba členka), posodobitev nabora pa tudi poimenovanj kvalifikatorjev, spremenjena načela zapisovanja izgovora, aktualizacija dvojničnih razmerij in nadomestitev posredne razlage *ženska oblika od* s pomensko razlago ob hkratnem povečanjem številu samostalnikov, ki označujejo ženske osebe (Perdih in Snoj 2015).

Pomen SSKJ povečujejo slovarski priročniki, ki so se nanj naslanjali skoraj v celoti ali pa so ga uporabili kot gradivski vir oziroma so črpali iz drugih vsebin, ki so nastajale pri njegovi izdelavi. Tako so nastali številni specialni slovarji:

- *Odzadnji slovar po Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (1996),
- *Besedišče slovenskega jezika* (2 zvezka, 1987) in *Besedišče slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki* (1998) (izdano tudi v kompletu *Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki kot elektronska izdaja na CD-ROM-u*, 1998, 2000),
- *Slovar slovenskih homonimov. Na podlagi gesel Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (1997),
- *Slovenski pravopis 2001* (katerega slovarski del je črpal iz gradivske zbirke in redakcij gesel SSKJ),
- *Slovar slovenskih frazemov* (2011),
- *Vezljivostni slovar slovenskih glagolov* (2008, 2011),
- *nastajajoči Slovar sinonimov slovenskega jezika* (poskusni zvezek 2003),
- *Besednodružinski slovar slovenskega jezika* (poskusni zvezek za iztočnice na B, 2004).

Nastanek naštetih slovarjev je bil napovedal že Weiss (1994b) (razen *Besedišča slovenskega jezika*, ki je nastalo že prej, in vezljivostnega slovarja ter slovarja homonimov), drugače od tam predlaganih pa še niso nastali pogostostni (frekvenčni) slovar, odzadnji morfemski slovar, slovnični slovar z naglasnimi znamenji (brez naglasnih znamenj so temu blizu oblikoslovni leksikoni), antonimni (protipomenski) slovar in enozvezkovni (čepprav je bil načrtovan, prim. Bokal idr. 2003), pravorečni in šolski slovar ter nekateri drugi slovarji.

Spletni slovar slovenskega jezika

*Spletni slovar slovenskega jezika*⁵ (avtorji Gantar idr.) je v svoji preizkusni različici postavljen na spletu od leta 2012 in je, kot je navedno v podnaslovu spletne strani, »testni spletni prikaz gesel leksikalne baze za slovenščino«, ki je bila izdelana v okviru projekta *Sporazumevanje v slovenskem jeziku* (2008–2013). Leksikalna baza »obsega 2500 gesel oziroma 10.946 leksikalnih enot, tj. pomenov, podpomenov, stalnih zvez in frazeoloških enot«. ⁶ Slovar se torej v času raziskave kaže kot vizualizacija podatkov leksikalne baze. Ta je zasnovana z dvema ciljema: za človeškega uporabnika (zlasti šolskemu uporabniku in učenju slovenščine kot tujega jezika) in za računalniško procesiranje jezikovnih podatkov (Gantar 2012: 17). Pri izdelavi leksikalne baze so bili preizkušeni nekateri novi pristopi v slovenskem prostoru, npr. oblikovanje razlag v obliki stavčnih razlag cobuildovskega tipa in avtomatiziran izbor stavčnih zgledov iz besedilnega korpusa s funkcijo GDEX (Kosem idr. 2011). Za pričujočo obravnavo *Spletni slovar slovenskega jezika* zaradi majhnega obsega in precej neenotne slovarske obravnave ni primeren za celostno primerjavo.

Na podlagi izkušenj ob nastajanju Leksikalne baze za slovenščino je nastal Predlog za izdelavo Slovarja sodobnega slovenskega jezika (Krek idr. 2013, glej tudi razdelek 2.3.2 Predlog za izdelavo *Slovarja sodobnega slovenskega jezika*), na njegovih izhodiščih pa bodo na Centru za jezikovne vire in tehnologije Univerze v Ljubljani »razprave in sam koncept objavljeni v monografski publikaciji jeseni leta 2015«. ⁷

2.1.2 Hrvaški, srbski jezik

Izmed hrvaških in srbskih slovarjev so predstavljeni naslednji slovarji:

- *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*
- *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika / Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika*

⁵ *Spletni slovar slovenskega jezika* je od leta 2012 objavljen na spletnem naslovu <http://www.slovenscina.eu/spletni-slovar>.

⁶ *Leksikalna baza* je na spletnem naslovu <http://www.slovenscina.eu/spletni-slovar/leksikalna-baza> v formatu XML dostopna za prenos od leta 2012.

⁷ Prim. spletno mesto <http://www.cjvt.si/projekti/> (datum dostopa: 28. 5. 2015).

- *Rječnik hrvatskoga jezika*
- *Hrvatski enciklopedijski rječnik*
- *Veliki rječnik hrvatskoga jezika, Rječnik hrvatskoga jezika*
- *Rečnik srpskoga jezika*

Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika

Pod tem naslovom⁸ je od leta 1959 do leta 2010 izšlo 18 zvezkov (od *A* do *ocariti*). Delo izhaja v Beogradu, zato potekajo razprave o tem, ali naj se spremeni jezikovna in narečna usmeritev na srbsko in, ali naj se posledično spremeni tudi ime slovarja (Gudkov in Jakuškina 2008: 118).

Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika / Rječnik hrvatsko-srpskoga književnog jezika

Slovar je začel izhajati leta 1967 pri Srbski matici in Hrvaški matici. Srbska matica je zadnji zvezek⁹ izdala leta 1976, Hrvaška matica pa je delo prekinila po dveh zvezkih pri črki K z utemeljitvijo, da slovar opisuje jezik, ki ga nihče ne uporablja. V njem namreč nastopa tako hrvaško kot srbsko besedje (Tafra in Fink 2008: 235), kar je bilo na Hrvaškem razumljeno kot poskus jezikovnega unitarizma (Kalenić 1971: 141).

Rječnik hrvatskoga jezika

*Rječnik hrvatskoga jezika*¹⁰ (urednik Jure Šonje) je izšel leta 2000 pri Leksikografskem zavodu Miroslav Krleža in Školski knjigi. Prinaša okoli 64.000 gesel in je po svojem značaju informativno-normativni slovar.

Hrvatski enciklopedijski rječnik

*Hrvatski enciklopedijski rječnik*¹¹ (glavna urednika Ljiljana Jojić in Ranko Matasović) je pri založbi Novi liber prvič izšel leta 2002 (druga izdaja 2004). Kot je razvidno iz uvoda, vsebuje 175.000 gesel, od tega poleg približno 110.000 občnih imen in izpeljank, pa tudi približno 47.000 osebnih imen, priimkov in toponimov in okoli 18.000 mitoloških, zgo-

⁸ Prevod naslova: Slovar srbohrvaškega knjižnega in ljudskega jezika.

⁹ Izvirni naslov srbske izdaje: *Речник српскохрватскога књижевног језика*. Prevod naslova: Slovar srbohrvaškega knjižnega jezika / Slovar hrvaškosrbskega knjižnega jezika.

¹⁰ Prevod naslova: Slovar hrvaškega jezika.

¹¹ Prevod naslova: Hrvaški enciklopedični slovar.

dovinskih in kulturnih imen. Od tod tudi ime slovarja, saj tovrstne vsebine navadno najdemo v enciklopedičnih slovarjih, v razlagalnih slovarjih pa zgolj v omejenem obsegu; poleg tega enciklopedični slovarji dajejo večji poudarek na opisu pojmov, medtem ko razlagalni slovarji prinašajo več jezikovnih podatkov in krajša pomenska pojasnila. Slovar je izdelan na osnovi slovarjev *Rječnik hrvatskoga jezika* Vladimirja Anića ter *Rječnik stranih riječi* Vladimirja Anića in Iva Goldsteina, pa tudi hrvaškega narodnega korpusa.

Veliki rječnik hrvatskoga jezika, Rječnik hrvatskoga jezika

Veliki rječnik hrvatskoga jezika,¹² ki je izšel leta 2003, je nadgradnja slovarja srednjega obsega *Rječnik hrvatskoga jezika*¹³ Vladimirja Anića, ki je bil izdelan pri založbi Novi Liber in je izšel v treh izdajah: 1991, 1994 in 1998. Od tretje izdaje s približno 60.000 gesli je povečan na približno 70.000 gesel, izšel pa je tudi na CD-ROM-u z možnostjo iskanja zgolj po iztočnici. Pod uredništvom Slavka Goldsteina je zadnjo izdajo pripravila Liljana Jojić. Velik del kritike je slovar doživel na račun vključevanja srbskih leksemov (Bašić 2005).

Rečnik srpskoga jezika

Leta 2007 (druga izdaja 2011) je pri Srbski matici pod uredništvom Miroslava Nikolića izšel enozvezkovni slovar srbskega jezika,¹⁴ izdelan na osnovi šestzvezkovnega slovarja *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*, a je glede na šestzvezkovnik po obsegu in vsebini precej skrajšan. Razumljivo je, da v svoji zasnovi sledi svojemu predhodniku, zato z leksikografskega vidika v obravnavno leksike ne prinaša bistvenih sprememb. Kljub temu da je v knjižni različici izšel pred šestimi leti, elektronska različica še ni na voljo.

¹² Prevod naslova: Veliki slovar hrvaškega jezika.

¹³ Prevod naslova: Slovar hrvaškega jezika.

¹⁴ Izvirni naslov: *Речник српскога језика*. Prevod naslova: Slovar srbskega jezika.

2.1.3 Bosanski jezik

Trenutno obstajajo ali še nastajajo trije slovarji bosanskega jezika, vsi pa nosijo enak naslov:¹⁵

- *Rječnik bosanskog jezika* (Čedić)
- *Rječnik bosanskog jezika* (Halilović idr.)
- *Rječnik bosanskog jezika* (Jahić)

Rječnik bosanskog jezika (Čedić)

V Sarajevu je leta 2007 pri Inštitutu za jezik v Sarajevu izšel *Rječnik bosanskog jezika*¹⁶ s 60.000 leksikalnimi enotami. Po besedah avtorjev naj bi prinašal podatke o normi, kakršno izkazuje trenutna jezikovna raba, zaradi variantnosti jezika pa v veliki meri daje možnost izbire jezikovnih sredstev, ki se izraža v številnih dvojnicah. Avtorji dvojnično normo utemeljujejo z dejstvom, da se npr. govor Bihaća in Sarajeva med seboj razlikujeta. V slovar niso uvrščeni arhaizmi, poudarek je na izvorno slovanski leksiki, od prevzetih besed so v slovar uvrščene tiste, ki so v jeziku že uveljavljene. Druga izdaja tega slovarja je bila objavljena leta 2010 (Mešanović-Meša 2012, Mønnesland 2012: 48, Bońkowski 2013: 41–42).

Rječnik bosanskog jezika (Halilović idr.)

Slovar¹⁷ je izšel leta 2010 na Filozofski fakulteti v Sarajevu in zaokrožuje proces standardizacije bosanskega jezika. Prinaša manj variant, kot jih vsebuje in dopušča istoimenski Čedićev slovar. Tako navaja bodisi samo eno od njih (npr. *opći, općina, općenito, uopće*, ne pa tudi *opšti, opština, opštenito, uopšte*) ali pa več variant, ki so označene, npr. s kvalifikatorjem *razg.* (pogovorno): *lakomislen* v razmerju do nevtralnega *lahkomislen*. V nekaterih primerih tudi ta slovar dopušča določene dvojnice (*jamstvo – jemstvo*), v splošnem pa je glede tega pojava strožji od Čedićevega slovarja. (Mešanović-Meša 2012, Mønnesland 2012: 48, Bońkowski 2013: 42).

¹⁵ Za razlikovanje smo jim pripisali prvega avtorja ali urednika.

¹⁶ Prevod naslova: Slovar bosanskega jezika.

¹⁷ Prevod naslova: Slovar bosanskega jezika.

Rječnik bosanskog jezika (Jahić)

Prvi zvezek slovarja,¹⁸ ki nosi enak naslov kot druga dva bosanska slovarja, je pod avtorstvom Dževada Jahića izšel leta 2010, do zdaj pa je izšlo že sedem zvezkov.¹⁹ Poleg sodobne splošne leksike prinaša tudi starejšo in redko leksiko, gradivo pa med drugim obsega tudi novejša besedila, književnost, ljudske pesmi in islamsko literaturo. Ob izidu zadnjega, desetega zvezka naj bi obsegal 80.000 gesel s 350.000 leksikalnimi enotami (Mønnesland 2012: 48, Bońkowski 2013: 42).

2.1.4 Črnogorski jezik

Za črnogorski jezik splošni enojezični razlagalni slovar še ne obstaja, izdelavo slovarja je prevzela Črnogorska akademija znanosti in umetnosti.²⁰

2.1.5 Makedonski jezik

V širšo obravnavo sta zajeta dva enojezična razlagalna slovarja makedonskega jezika:

- *Tolkoven rečnik na makedonskiot jazik*
- *Rečnik na makedonskiot jazik, Tolkoven rečnik na sovremeniot makedonski jazik*

Tolkoven rečnik na makedonskiot jazik

Slovar²¹ je na Inštitutu za makedonski jezik Krsteja Misirkova začel izhajati leta 2003, glavni redaktor je Kiril Koneski. Do leta 2014 je izšlo šest zvezkov (šesti zvezek: T–Š). Po načrtih naj bi obsegal 100.000 besed v petih zvezkih, predviden pa je tudi šesti zvezek z lastnimi imeni. Gre za normativni slovar, osnovan na besedilnem gradivu, na ob-

¹⁸ Prevod naslova: Slovar bosanskega jezika.

¹⁹ Prim. spletno mesto <http://vijesti.ba/clanak/281995/predstavljen-rjecnik-bosanskog-jezika-dzevada-jahica> (datum dostopa: 18. 10. 2015).

²⁰ Za ta podatek se zahvaljujem Ivani Vulić z Inštituta za črnogorski jezik in književnost (po elektronski pošti 3. junija 2013).

²¹ Izvirni naslov: *Толковен речник на македонскиот јазик*. Prevod naslova: Razlagalni slovar makedonskega jezika.

stoječem slovarju makedonskega jezika s srbohrvaškimi razlagami²² in pravopisnem slovarju. Kot podiztočnice vsebuje nekatere izpeljanke, pri glagolskem vidu uvaja poleg dovršnih in nedovršnih glagolov še tretjo kategorijo – ponavljalne glagole. Razlagalni tipi za besede iste pojmovne ali skladenjske skupine niso poenoteni (Verižnikova 2008: 76–79).

Rečnik na makedonskiot jazik, Tolkoven rečnik na sovremeniot makedonski jazik

Leta 2005 je izšel enozvezkovni slovar *Rečnik na makedonskiot jazik*²³ s 60.000 besedami. Slovar je izdelal Zoze Murgoski. Poleg občnobesednih iztočnic vsebuje tudi lastnoimenske, kot so zemljepisna imena, zgodovinske, biblijske, mitološke, literarne in filmske osebe, imena planetov ter vidnejših političnih ustanov in skupin, kar daje slovarju enciklopedičen značaj. Vključeni so tudi latinski izreki, kratice in nekateri besedotvorni morfemi. Kaže se neusklajenost razlag in nejasen izbor enciklopedičnih gesel. Z normativnega vidika deloma odstopa od pravopisnega slovarja, zlasti pri pogostih pojavitvah določenega zapisa. Kvalifikatorji so zapisani v angleščini, čeprav gre sicer za enojezični slovar. Načela izdelave slovarja v uvodu slovarja niso predstavljena (Verižnikova 2008: 79–81). Leta 2011 je izšla razširjena izdaja tega slovarja z novim naslovom *Tolkoven rečnik na sovremeniot makedonski jazik*.²⁴

2.1.6 Bolgarski jezik

Med bolgarskimi slovarji so za pričujočo obravnavo relevantni štirje:

- *Bălgarski tălkoven rečnik s ogled kăm narodnitate govori*
- *Rečnik na săvremennija bălgarski knižoven ezik*
- *Bălgarski tălkoven rečnik*
- *Rečnik na bălgarskija ezik*

²² *Речник на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања*. Prevod naslova: Slovar makedonskega jezika s srbohrvaškimi razlagami.

²³ Izvirni naslov: *Речник на македонскиот јазик*. Prevod naslova: Slovar makedonskega jezika.

²⁴ Izvirni naslov: *Толковен речник на современиот македонски јазик*. Prevod naslova: Razlagalni slovar sodobnega makedonskega jezika.

Balgarski tãlkoven reãnik s ogleđ kãr narodnite govori

Leta 1951 je Stefan Mladenov izdal edini zvezek tega slovarja²⁵ v obsegu od A do K. Namen slovarja je sistemska predstavitev bolgarske leksike. Sistemskost se kaŹe v zapolnitvi praznih mest v besedotvorju, na primer z dodajanjem izglagolskih samostalnikov in predponskih glagolov (ãoroleeva 2008: 47).

Reãnik na sãvremennija balgarski kniŹoven ezik

Slovar²⁶ vsebuje 63.567 besed in je bil izdan v treh zvezkih, ki so izhajali med letoma 1954 in 1959. Izdelan je po normativnih naãelih, zato vsebuje zgolj normativno sprejeto leksiko jezika. Pomeni so razloŹeni s kratkimi razlagami in opremljeni z rabo, kakrŹna se izkazuje v delih bolgarskih pisateljev. Na njegovi osnovi so bili izdelani drugi razlagalni in specialni slovarji bolgarskega jezika (ãoroleeva 2008: 48–49).

Balgarski tãlkoven reãnik

Prva izdaja tega enozvezkovnega slovarja,²⁷ ki so ga sestavili L. Andrejãin, L. Georgiev, S. Ilãev idr., je bila objavljena leta 1955. Poleg leksike knjiŹnega jezika vsebuje tudi pogovorne izraze, Źargonizme, arhaizme, zastarele besede ter novo besedje in noveŹe rabe starejŹega besedja. Ob tem so leksikalne enote normativno ovrednotene, zgledi rabe pa so podani v obliki kratkih iztrŹkov, pa tudi kot primeri iz literature in drugih besedil. Leta 1994 je pod vodstvom D. Popova izŹlaãetrtãa izdaja tega slovarja, ki prinaŹa spremembe v bolgarskem jeziku tako z dodajanjem novega v jeziku kot tudi z odstranitvijo zastarelega in nareãnega v slovarju. Spremembe razlag zajemajo veãjo natanãnost v pomenskih opisih, zlasti pri terminih, opustitev ideologizacije in poveãanje objektivnosti podatkov. Dodani so novi zgledi rabe, manj razumljivi pa so odstranjeni. Posodobljeni so tudi stilistiãni in slovniãni podatki (ãoroleeva 2008: 49–50).

²⁵ Izvirni naslov: *Български тълковен речник с оглед към народните говори*. Prevod naslova: Bolgarski razlagalni slovar z upoŹtevanjem ljudskih govorov.

²⁶ Izvirni naslov: *Речник на съвременния български книжовен език*. Prevod naslova: Slovar sodobnega bolgarskega knjiŹnega jezika.

²⁷ Izvirni naslov: *Български тълковен речник*. Prevod naslova: Bolgarski razlagalni slovar.

Rečnik na bŕlgarskija ezik

Ta večzvezkovni akademski slovar²⁸ nastaja od leta 1977, ko je izšel prvi zvezek, predvidenih pa je med 18 in 20 zvezkov. Z ustreznimi posodobitvami naj bi ponovno izdali tudi prvih osem zvezkov. Slovar prinaša podrobnejšo semantično členitev kot drugi bolgarski slovarji, pomenška razvrstitev pa sledi notranji hierarhiji, torej glede na semantični razvoj. Prevzetim besedam je dodano etimološko pojasnilo (Čoroleeva 2008: 50–52).

2.1.7 Češki jezik

Obravnava češkega slovaropisja je s slovenskega vidika zanimiva, saj so bili stiki med češkim in slovenskim slovarkim kolektivom največji od izida Poskusnega snopiča Slovarja slovenskega knjižnega jezika leta 1963 do sredine sedemdesetih let 20. stoletja. Poskusni snopič SSKJ je bil zasnovan na tako rekoč enakih temeljih kot češki slovar *Slovník spisovného jazyka českého*. Že pred tem, od tridesetih do začetka šestdesetih let, so v slovenski prostor prodirale prvine praške jezikoslovne šole, kar je vplivalo tudi na uveljavitev celovite zvrstno-slogovne teorije, uporabljene v SSKJ (Vidovič Muha 1996: 82–85).

Predstavljenih je pet slovarjev in leksikalna baza:

- *Příruční slovník jazyka českého*
- *Slovník spisovného jazyka českého*
- *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*
- *Češka leksikalna baza*
- *Slovník současné češtiny*
- *Akademický slovník současné češtiny*

Příruční slovník jazyka českého

Prvi enojezični razlagalni slovar češčine in obenem prvi tovrstni slovar v slovanskem svetu je bil *Příruční slovník jazyka českého*,²⁹ ki je izhajal med letoma 1935 in 1957 v Pisarni slovarja češkega jezika pod vodstvom različnih glavnih urednikov (Oldřich Hujer, Emil Smetánka,

²⁸ Izvirni naslov: *Речник на българския език*. Prevod naslova: Slovar bolgarskega jezika.

²⁹ Prevod naslova: Priročni slovar češkega jezika.

Miloš Weingart in Bohuslav Havránek). Namen slovarja je bil podati kompleksen opis sinhronega stanja besedja in pripomoči k ustalitvi njegove funkcijsko-stilne razvejenosti. Čeprav slovar ni izrecno normativen, je usmerjen v utrditev knjižnega besedja. Z lastnim slovarskim gradivom (na začetku 5.000.000 izpisov, ob koncu približno dvakrat toliko) in uporabljenimi citatnimi zgledi je bil slovar usmerjen v slovaropisno objektivnost. Le pri najbolj običajnih besedah (v poznejših fazah izdelave slovarja tudi pri nekaterih terminih) niso uporabljeni zgolj citatni zgledi. Ker je slovar začrtal natančnejše meje med knjižnim in neknjižnim, je to v češkem slovaropisju obenem prvi večji poskus stilistične klasifikacije leksikalnih enot. Slovar je izšel v osmih delih (devetih zvezkih, 4. del je namreč dvozvezkovni), dodatki, ki so bili v pripravi, pa niso nikoli izšli. Obsega približno 250.000 gesel, pri čemer kot samostojne iztočnice nastopajo tudi številne tvorjenke in dvojnice, saj kot podiztočnice najdemo le svojilne pridevnike in povratne glagole. Slovnični podatki so omejeni, poudarek je na leksikalnih podatkih o iztočnicah (Hladká in Martinová 2008: 270–272).

Slovník spisovného jazyka českého

S tem slovarjem³⁰ je češka leksikografija v letih 1960–1971 dosegla najvišjo raven v dvajsetem stoletju (prvi zvezek je izšel že 1958, ponatis celotnega slovarja pa 1989). Slovar je nastajal na Inštitutu za češki jezik pod vodstvom glavnega urednika Bohuslava Havránka. Glede teoretičnih spoznanj in praktičnih izkušenj se slovar navezuje na *Příruční slovník jazyka českého*. Za razliko od slednjega, bolj akademskega slovarja, je *Slovník spisovného jazyka českého* namenjen praktični uporabi. Z bolj domišljeno razdelanim in ciljno izbranim besedjem, notranjo koordinacijo obravnavanih gesel in sistemskim dojemanjem leksike je presegel svojega predhodnika. Slovar je imel normativno veljavo za knjižno leksiko in za pravopisno, pravorečno ter slovnično raven češkega jezika. Obsegal je, podobno kot *Příruční slovník jazyka českého*, tudi neknjižno leksiko, predvsem tisto, ki se je pojavljala v leposlovju in publicistiki. Gradivo je bilo usmerjeno v ožje časovno obdobje, zlasti zadnjih 35 let, v omejenem obsegu pa od 80. let 19. stoletja, uporabljen pa je bil tudi leksikalni arhiv, izdelan za izdelavo prejšnjega slovarja (12 milijonov listkov). *Slovník spisovného jazyka českého* je vseboval več

³⁰ Prevod naslova: Slovar češkega knjižnega jezika.

terminologije kot njegov predhodnik, osnovni izbor pa je bil izdelan na podlagi učbenikov splošnih srednjih šol (Hladká in Martincová 2008: 272–273).

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost

Ob koncu 20. stoletja se je med razlagalne slovarje češkega jezika uvrstil še *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*³¹ (prva izdaja 1978), ki je bil izdelan na Inštitutu za češki jezik. Gradivo za slovar izkazuje premik od leposlovja k publicistiki, v večji meri obsega tudi pogovorno leksiko, sam slovar pa je, ker je namenjen šolski rabi, preglednejši, ima več pravopisnih, pravorečnih in slovničnih podatkov ter priloge: kratice in simbole, osebna imena in priimke, zemljepisna imena. Normativno vrednost ima zlasti od 2. izdaje (1994), kajti v prvi izdaji je slovar nekoliko prehitel normo s premikom nekaterih pogovornih pojavov v odnosu knjižno – neknjižno. Druga izdaja (1994) vsebuje 45.366 gesel. Slovar je doživel še 3. in 4. izdajo (2003, 2005) z manjšimi spremembami. Gradivo za slovar časovno obsega zlasti obdobje po letu 1945, deloma pa tudi obdobje med prvo in drugo svetovno vojno (Hladká in Martincová 2008: 273–274).

Češka leksikalna baza

Češka leksikalna baza z nazivom *Pralex* se je v obdobju 2005–2007 imenovala *LEXIKON 21* (s skrajšanim delovnim naslovom L 21), saj je bila prvotno načrtovana kot slovarska baza. Leta 2007 je bila po namembnosti spremenjena v leksikalno bazo, ki je izhodišče za izdelavo razlagalnega slovarja sodobne češčine. Geslovnik izhaja predvsem iz slovarjev *Frekvenční slovník češtiny* in *Slovník spisovného jazyka českého*; izjema so že v zadnjem slovarju s kvalifikatorji *zastarelo* ali *redko* označene iztočnice, ki jih v korpusu *orig_syn* ni mogoče najti, dodane pa so še podiztočnice in enakoizraznice, v manjši meri pa tudi gradivo iz drugih čeških slovarjev. Na začetku leta 2012 je bilo na osnovi podatkov iz slovarja *Slovník spisovného jazyka českého* in korpusa *orig_syn* ter z dodatki iz drugih obstoječih slovarjev obdelanih 100.000 leksikalnih enot od približno 210.000, zajetih v leksikalni bazi (Světla 2011: 10, Světla 2012: 40–42). Leksikalna baza je del širšega nabora podatkovnih baz, saj so že izdelane tudi slovarske baze, ki vsebujejo iz knjižne v

³¹ Prevod naslova: Slovar knjižne češčine za šolo in javnost.

elektronsko obliko pretvorjene slovarje (razlagalni, obrnjeni, vezljivo-stni, slovar tujk, novih besed, jezikovni atlas itd.) in različne starejše listkovne kartoteke, največja med njimi je listkovna kartoteka Inštituta za češki jezik z 9,5 milijona listkov splošne leksike češkega jezika, na podlagi katere so bili izdelani razlagalni slovarji češkega jezika v drugi polovici 20. stoletja (Rangelova 2008, Opavská in Štěpánková 2008).

Slovník současné češtiny

Od leta 2013 je objavljena spletna različica 2.0 tega slovarja.³² Izdelan je bil pri založbi Lingea, ki ima v svoji zbirki več eno- in dvojezičnih slovarjev za češki jezik. Vsebuje 70.000 gesel.³³ Prva izdaja slovarja iz leta 2011 v knjižni obliki obsega 30.000 gesel. V elektronski obliki slovar izkorišča nekatere prednosti elektronske izdaje (predlaganje alternative ob zatipkanju), vsebinsko pa prinaša številne neologizme, ki v času nastajanja starejših razlagalnih slovarjev češčine še niso obstajali. Bezdičková (2014) in Čermáková (2013) opozarjata na problematičnost velike podobnosti nekaterih razlag z razlagami v slovarju *Slovník spisovného jazyka českého* (tudi z uporabo zdaj že starinskega metajezika in s povsem enakimi vsebinskimi napakami) in na enakost zapisa izgovora v primerih, ki se v sodobni češčini že izgovarjajo drugače, opazna je tudi nesistematična uporaba grafičnega materiala. Poleg tega je zelo nenavadno, da je slovar izšel brez podatka o njegovih avtorjih.

Akademický slovník současné češtiny

Slovar³⁴ je začel nastajati leta 2012.³⁵ Glede na predstavljeno zasnovi spada med srednje velike akademske slovarje, saj naj bi obsegal 120.000–150.000 leksikalnih enot in nadaljuje tradicijo splošnih enojezičnih slovarjev *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, *Slovník spisovného jazyka českého* in *Průruční slovník jazyka českého*. Po besedah avtorjev gre za slovar z razdelano, standardizirano in strukturirano razlago pomena leksikalnih enot z ustrezno bogato ponazoritvijo s

³² Spletna izdaja nosi tudi daljše ime: *Internetový slovník současné češtiny*, dostopna pa je na portalu www.nechybujte.cz. Prevod naslova: Slovar sodobne češčine / Internetni slovar sodobne češčine.

³³ Podatek je objavljen na strani <http://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny>.

³⁴ Prevod naslova: Akademski slovar sodobne češčine.

³⁵ Spletni naslov: <http://www.ujc.cas.cz/zakladni-informace/oddeleni/oddeleni-soucasne-lexikologie-a-lexikografie> (datum dostopa: 27. 1. 2015).

primeri, ki dokumentirajo tipično rabo leksikalnih enot, z dovolj razdelanim opisom osnovnih semantičnih razmerij, zlasti sinonimije in antonimije, z ustreznim opisom slovničnih lastnosti leksikalnih enot in s kvalificiranjem (opisom slogovne, časovne, prostorske, frekvenčne in pragmatične zaznamovanosti) leksikalnih enot. Pričakovani uporabnik slovarja je rojeni govorec z dokončano srednješolsko izobrazbo, delno so pri izdelavi slovarja upoštevani tudi tujci, ki se zanimajo za češčino, saj posebni slovarji češčine za tujce še ne obstajajo. Slovar bo postopoma objavljan na spletu, po zaključku dela pa ga bo mogoče objaviti v knjižni obliki. Kot gradivska osnova bo uporabljen korpus SYN z 2,2 milijarde besed, elektronske zbirke družbe Newton Media, internet in podatkovne zbirke Inštituta za češki jezik, npr. podatkovne zbirke neologizmov, terminološke podatkovne zbirke, leksikalna baza Pralex in leksikalni arhiv sodobne češčine, izdelan v letih 1911–1991.

Podiztočnice v slovarju so feminativi, manjšalnice in frekventativi, če se njihova pomenska struktura ne razlikuje od pomenske strukture iztočnice. Večbesedne leksikalne enote so obravnave v gnezdih znotraj gesla enobesedne iztočnice.³⁶ Med mikrostrukturnimi razdelki velja omeniti novost v čeških slovarjih tega tipa – opombe, ki pripadajo enciklopedične podatke in podrobnejše etimološke podatke, pri čemer se slovar naslanja na izkušnje čeških slovarjev neologizmov (*Nová slova v češtině – slovník neologizmů* 1 in 2) in angleškega slovarja *Oxford Dictionary of English* (Kochová idr. 2014: 1145–1151, Barbierik idr. 2013: 9–26).

2.1.8 Slovaški jezik

Na Slovaškem so nastali (oz. en slovar še nastaja) štiri relevantni slovarji:

- *Slovník spisovného jazyka slovenského*
- *Slovník slovenského jazyka*
- *Krátký slovník slovenského jazyka*
- *Slovník současného slovenského jazyka*

³⁶ Po primerih, prikazanih v Kochová idr. (2014: 1148), je mogoče sklepati, da ima slovar dve gnezdi: eno za frazeološke enote, drugo pa za nefrazeološke (terminološke in neterminološke) enote.

Slovník spisovného jazyka slovenského

V letih 1946–1949 je pri Slovaški matici izhajal *Slovník spisovného jazyka slovenského*,³⁷ ki je bil prvi slovaški razlagalni slovar, za katerega so ekscerpirali veliko gradiva. Rezultat projekta je torzo v obliki prvega zvezka (A–J).

Slovník slovenského jazyka

Leta 1949 je projekt razlagalnega enojezičnega slovarja prevzel jezikovni inštitut akademije znanosti, ki je izdal šestzvezkovni informativno-normativni *Slovník slovenského jazyka*³⁸ (1959–1968), dodatki pa so izšli pod preprostim naslovom *Dodatky*. Pod vodstvom Š. Peciarja je bil slovar izdelan na podlagi besedil, objavljenih med 1860 in 1960, vsebuje pa nekaj več kot 120.000 gesel.

Krátký slovník slovenského jazyka

Enozvezkovnik³⁹ normativnega značaja s 66.000 gesli je prvič izšel leta 1987 in bil večkrat prenovljen (1989, 1997, 2003). Sestavljen je na podlagi listkovne kartoteke, pri novejših izdajah pa je bila uporabljena tudi elektronska besedilna zbirka *Slovaški narodni korpus*. Slovar v svoji normativnosti sledi standardizaciji, ki izhaja iz šestzvezkovnega slovarja *Slovník slovenského jazyka*, in dodatnim vidikom, utemeljenim v objavah v strokovnih publikacijah (Jarošová 2008: 138–139).

Slovník súčasného slovenského jazyka

Slovaška leksikografija na področju enojezičnih razlagalnih slovarjev je trenutno sredi projekta izdelave velikega slovarja sodobne slovaščine.⁴⁰ Pripravljajo ga na Znanstvenojezikovnem inštitutu Ľudevíta Štúra Slovaške akademije znanosti. Prvi zvezek, ki vsebuje gesla od A do G, je izšel v letu 2006, drugi zvezek, z gesli od H do L, pa je izšel v začetku leta 2011. Oba zvezka sta bila na spletu⁴¹ objavljena leta 2014.⁴² Spletno je trenutno objavljena tudi delovna različica tretjega

³⁷ Prevod naslova: Slovar slovaškega knjižnega jezika.

³⁸ Prevod naslova: Slovar slovaškega jezika.

³⁹ Prevod naslova: Kratki slovar slovaškega jezika.

⁴⁰ Prevod naslova: Slovar sodobnega slovaškega jezika.

⁴¹ Spletni naslov: <http://slovniky.juls.savba.sk>.

⁴² Podatek je naveden na strani z zgodovino sprememb portala: <http://slovniky.juls.savba.sk/history.html>.

zvezka slovarja (M–N).⁴³ Načrtovanih je osem zvezkov, skupno pa naj bi slovar vseboval 220.000 gesel.

V slovaško leksikografijo *Slovník súčasného slovenského jazyka* pri- naša več novosti. Na tem mestu bomo navedli zgolj nekaj tistih, ki najbolj vplivajo na mikrostrukturo gesel. Glede na starejše slovaške slovarje je zmanjšana uporaba sistema podgesel – tako je na primer ve- lika večina izsamostalniških pridevnikov obravnavanih v samostojnih geslih, podobno velja za prislove, abstraktne samostalnike in del glagol- nikov, kot podiztočnice pa so ostale manjšalnice, večalnice in ženska poimenovanja. Namesto sinonimnih razlag prevladuje opis pomena s pomočjo razlagalne parafraze, sinonimi pa stojijo za razlago bodisi ne- posredno (ločeni z vejico), če so namenjeni zgolj dodatnemu pojasnilu k razlagi in posledično niso pravi sinonimi, bodisi za oznako syn., kadar nastopajo kot enakovredni sinonimi k iztočnici.

2.1.9 Poljski jezik

Poljska leksikografija je na področju enojezičnih razlagalnih slovarjev razmeroma živahna, kar je razumljivo glede na veliko število govor- cev poljskega jezika in posledično večje potrebe po slovarskih izdajah kot pri večini slovanskih narodov, kar povečuje možnosti za njihovo izdajanje.

Na tem mestu so predstavljeni naslednji slovarji:

- *Słownik języka polskiego*
- *Mały słownik języka polskiego*
- *Słownik języka polskiego (PWN)*
- *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*
- *Słownik współczesnego języka polskiego*
- *Inny słownik języka polskiego*
- *Uniwersalny słownik języka polskiego*
- *Wielki słownik języka polskiego*

⁴³ Dostopno na naslovu <http://lex.juls.savba.sk/> (datum dostopa: 28. 5. 2015), kjer sta na voljo tudi prva dva zvezka slovarja (A–G in H–L). Na naslovu <http://slovníky.juls.savba.sk>, ki sicer predstavlja izhodiščno stran Znanstvenojezikovnem inštitutu Ludevíta Štúra za iskanje po slovarjih, delovna različica tretjega zvezka (M–N) ni vključena. Predvidevati je mogoče, da bo tja vključena končna različica.

Słownik języka polskiego

Na razvoj in usmeritev poljske leksikografije 20. stoletja je v veliki meri vplival Witold Doroszewski, ki je leta 1951 predstavil koncept slovarja *Słownik współczesnego języka polskiego* v poskusnem zvezku. Zaradi ostrih kritik je pozneje predstavil teorijo leksikografije na podlagi zgodovine poljske leksikografije, nato pa je leta 1958 pod njegovim uredništvom začel izhajati desetzvezkovni slovar z enim zvezkom dodatkov, *Słownik języka polskiego*.⁴⁴ Izdajanje slovarja se je zaključilo leta 1969 (ponovna izdaja 1996–1997, CD-ROM 1997). Obsega 125.632 slovarskih gesel (115.636 v glavnem delu in 9996 gesel v dodatku). Časovno je slovar črpal gradivo od druge polovice 18. stoletja do šestdesetih let 20. stoletja. Za slovar je bilo zbranih približno 6.500.000 listkov s citati iz 3200 publikacij. Doroszewski je slovar opredelil kot normativni (Piotrowski 2008: 99–101).

Mały słownik języka polskiego

Slovar⁴⁵ je izšel leta 1968 pod uredništvom Stanisława Skorupke, Haline Auderske in Zofie Łempicke. Izdelan je na podlagi slovarja *Słownik języka polskiego* in vsebuje približno 35.000 gesel (Piotrowski 2008: 101).

Słownik języka polskiego (PWN)

*Słownik języka polskiego*⁴⁶ v redakciji Mieczysława Szymczaka pri založbi PWN je izšel v treh zvezkih v letih 1978–1981 ter kasneje v več ponatisih, leta 1992 je tako izšla sedma, dopolnjena izdaja, leta 1996 pa izdaja na CD-ROM-u pod naslovom *Komputerowy słownik języka polskiego*. Ta slovar je na Poljskem izredno razširjen, saj je izšel v več kot milijon izvodih. Slovar vsebuje okoli 80.000 gesel. Od *Słownika języka polskiego* se razlikuje po tem, da vsebuje dobro tretjino manj gesel, nima avtorskih citatov ter nekaterih zastarelih in redkih izrazov, navaja pa tudi manj pomenov (Piotrowski 2008: 101, Żmigrodzki 2003: 162).

⁴⁴ Prevod naslova: Slovar poljskega jezika.

⁴⁵ Prevod naslova: Mali slovar poljskega jezika.

⁴⁶ Prevod naslova: Slovar poljskega jezika.

Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny

Izhajal je v letih 1994–2005 in vsebuje 132.814 gesel. Slovar⁴⁷ poskuša združevati splošni slovar, slovar tujk, pravopisni slovar in lastnoimenske lekseme, ter večje število zgledov in frazemov, pa tudi navajanje sinonimov in antonimov. Kritiki problematizirajo navajanje zastarelih in specialističnih izrazov, preveliko število lastnih imen, preveč razdelane nekatere tipe gesel, npr. glagolniki, ki vsebujejo podatke iz glagola, ter redundanten opis zaradi želje avtorjev, da so bili vsi podatki razumljivi v geslu samem (npr. z neokrajšanimi kvalifikatorji in izpisom celotnih pregibnih oblik) brez potrebe po iskanju podatkov v drugih delih slovarja⁴⁸ (Piotrowski 2008: 102, Źmigrodzki 2003: 164–165).

Słownik współczesnego języka polskiego

Pod uredništvom Bogusława Dunaja je ta slovar⁴⁹ prvič izšel leta 1996 kot enozvezkovnik s približno 60.000 gesli, nato je izšel kot dvozvezkovnik, leta 2000 pa je izšla še skrajšana izdaja (*Popularny słownik języka polskiego*). Njegove značilnosti so, da so frazemi prikazani kot samostojna gesla, enakoizraznice razume ne le z etimološkega, ampak tudi slovničnega vidika, pri besednih vrstah navaja podatke po drugačni klasifikaciji kot v prejšnjih poljskih slovarjih; navaja tudi eksplicitne informacije o glagolski vezljivosti, frazeme pa v tretjeosebni obliki namesto z nedoločnikom (Piotrowski 2008: 102, Źmigrodzki 2003: 166–167).

Inny słownik języka polskiego

Založba PWN, ki je na Poljskem izdala največ slovarjev, je leta 2000 pod redaktorstvom Mirosława Bańka izdala *Inny słownik języka polskiego*⁵⁰ v dveh zvezkih. Vsebuje približno 40.000 iztočnic (skupaj s podiztočnicami 45.000) oziroma 100.000 leksikalnih enot. Delno se opira na pristop, uporabljen pri angleškem slovarju *Collins Cobuild English Language Dictionary* (1987), torej s poudarkom na »prijaznosti« uporabniku: razlage so oblikovane s širšim sobesedilom (v celih povedih), zgledi izhajajo iz korpusnega materiala, več je podatkov o skladnji itd.

⁴⁷ Prevod naslova: Praktični slovar sodobne poljščine.

⁴⁸ Razumljivo je, da bi bilo za uporabnike slovarja ravno zaradi velikosti bolje, da je takšen slovar namenjen elektronski izdaji, ne pa knjižni. Tako bi postal del kritik nerelevanten.

⁴⁹ Prevod naslova: Slovar sodobnega poljskega jezika.

⁵⁰ Prevod naslova: Drugačni slovar poljskega jezika.

Ista založba je ta slovar z manjšimi popravki ponovno izdala leta 2006 z naslovom *Wielki słownik ucznia*,⁵¹ v elektronski različici pa leta 2005 pod naslovom *Multimedialny słownik szkolny*.⁵² Nato je izšel še z naslovom *Słownik języka polskiego*⁵³ (2007), ki je po vsebini enak kot *Wielki słownik ucznia*, le da je izdan v manjšem knjižnem formatu (Piotrowski 2008: 102, Żmigrodzki 2003: 167–171).

Uniwersalny słownik języka polskiego

Prva knjižna izdaja tega slovarja⁵⁴ je izšla leta 2003, prva elektronska izdaja 2004, druga izdaja 2006, tretja pa 2008. Slovar je spremenjena in razširjena različica slovarja *Słownik języka polskiego* PWN (približno 100.000 gesel), pri čemer so dodane izbrane lastnoimenske iztočnice. Poleg dodajanja novih gesel in novih (prirejenih) zgledov je spremenjena tudi struktura gesel. Slovar je bil leta 2004 izdan tudi v elektronski različici, kjer je na voljo več možnosti za iskanje po slovarju (Piotrowski 2008: 102–103, Żmigrodzki 2009: 171–172). Poleg tega si je v elektronski izdaji za posamezne pomene mogoče ogledati njihove odnose do drugih gesel v razmerjih sinonimije, antonimije, hiper- in hiponimije ter holonimije in meronimije. Slovar je sinhrono-diahroni in vsebuje najosnovnejše podatke o izvoru besed; etimološki podatki so dodani zlasti pri prevzetih besedah.

Wielki słownik języka polskiego

Od leta 2007 na inštitutu PAN v Krakovu (Instytut Języka Polskiego PAN) poteka izdelava slovarja *Wielki słownik języka polskiego*⁵⁵ pod vodstvom Piotra Żmigrodzkega. Do leta 2012 je bilo sestavljenih 15.000 gesel, do leta 2018 pa bo predvidoma dodanih 35.000 novih gesel (Żmigrodzki 2014: 37–52). Slovar je objavljen v spletni različici,⁵⁶ kasneje naj bi izšel tudi na nosilcih podatkov (CD-ju oz. DVD-ju), knjižna izdaja pa je omenjena zgolj kot možnost (Żmigrodzki 2007: 10).

⁵¹ Prevod naslova: Veliki šolski slovar.

⁵² Prevod naslova: Multimedijški šolski slovar.

⁵³ Prevod naslova: Slovar poljskega jezika.

⁵⁴ Prevod naslova: Univerzalni slovar poljskega jezika.

⁵⁵ Prevod naslova: Veliki slovar poljskega jezika.

⁵⁶ Spletna različica je objavljena na naslovu <http://www.wsjp.pl>, kjer so navedene tudi povezave do bibliografskih enot, ki so povezane s slovarjem, na voljo pa so tudi osnove izdelave slovarja (http://www.wsjp.pl/strony_opisowe/Zasady_opracowania_WSJP.pdf).

Del slovarja je že objavljen, od drugih slovarjev pa se loči po podatkih o pomenski uvrstitvi posameznih pomenov besed in zvez v pojmovni sistem (v obliki drevesa), velikem številu pogostih prostih zvez, ki so razvrščene po slovničnem načelu; vsebuje tudi stavčne citate, pregibnostne vzorce za vsako besedo posebej, podatke o pojavitvah v poljskih slovarjih, pri frazemih je navedenih več variantnih oblik, slovar pa eksplicitno prikazuje tudi nekatere skladijske vzorce, v katerih beseda nastopa, in najosnovnejše etimološke podatke, če naštejemo samo nekaj značilnosti slovarja, ki posebej izstopajo. Kot je mogoče oceniti, slovar glede na navedene vsebine predstavlja velik korak naprej – z integracijo nekdanj različnih slovarskih izdelkov (razlagalni in pojmovni slovar v enem) tako po vsebinski plati kot tudi s količino različnih podatkov, ki so danes na voljo v korpusih, in izkoriščanjem možnosti, ki jih ponuja internet. Nekatere značilnosti slovarja, zlasti grafični prikaz pomenske hierarhije v pojmovnem sistemu, uporaba korpusnega gradiva (Narodowy Korpus Języka Polskiego in korpus inštituta PAN IPL, zgrajen za potrebe izdelave slovarja namenjen, ob uporabi tudi internetnih strani v poljščini, pa tudi drugih v korpus nezajetih besedilnih virov) in za današnji čas napredna uporaba internetnega medija, so zanimive tudi za prihodnje slovarske projekte.

2.1.10 Lužiškoserbska jezika

Za gornjo in doljno lužiško srbsčino enojezični razlagalni slovarji ne obstajajo, dostopen pa je 44-milijonski korpus gornjelužiških besedil⁵⁷ in 23-milijonski korpus dolnjelužiških besedil.⁵⁸

2.1.11 Ruski jezik

Rezultat dela ruske leksikografije je bogata zakladnica slovarjev različnih tipov. Po številu in ozemlju največji slovanski narod ima razumljivo tudi največje kadrovske in finančne možnosti za izdajanje večjega števila slovarskih del. Nekatera izmed njih, ki so izhajala zlasti v drugi

⁵⁷ Spletni naslov: <http://www.serbski-institut.de/cms/os/476/informacije>.

⁵⁸ Spletni naslov: <http://www.dolnoserbski.de/korpus/informacije>.

polovici 20. stoletja in začetku 21. stoletja, bodo na tem mestu predstavljena, vendar obstajajo tudi drugi splošni razlagalni slovarji različnih tipov, ki jih v delu ne obravnavam, ker ne bi pomenili dodatne vrednosti za namen tega dela.

Predstavljeni so naslednji slovarji:

- *Slovar' ruskogo jazyka, Tolkovyj slovar' ruskogo jazyka, Tolkovyj slovar' ruskogo jazyka s vključenjem svedenij o proishozhdenii slov*
- *Slovar' sovremennogo ruskogo literaturnogo jazyka*
- *Slovar' ruskogo jazyka – Malyj akademičeskij slovar' (MAS)*
- *Bol'šoj tolkovyj slovar' ruskogo jazyka*
- *Bol'šoj akademičeskij slovar' ruskogo jazyka*

Slovar' ruskogo jazyka, Tolkovyj slovar' ruskogo jazyka, Tolkovyj slovar' ruskogo jazyka s vključenjem svedenij o proishozhdenii slov

*Slovar' ruskogo jazyka*⁵⁹ S. I. Ožegova je bil do konca 20. stoletja najbolj razširjen slovar ruskega jezika. Prvič je izšel leta 1949, do avtorjeve smrti je izšel še petkrat, nato pa v leta 1968 in 1970 še dvakrat v nespremenjeni obliki. Po smrti Ožegova leta 1964 je uredniško mesto prevzela N. Ju. Švedova, število izdaj pa je v letu 1991 naraslo vse do številke 23 (podatek iz kolofona v TSRJAŠ). Slovar je tako verjetno najbolj razširjen enozvezkovni slovar ruskega jezika. Če je bil na začetku zamišljen kot skrajšani slovar Ušakova (*Tolkovyj slovar' ruskogo jazyka*, izhajal je med letoma 1935 in 1940), pa je bila vsebina spremenjena tako pri razlagah kot pri slogovnem in normativnem kvalificiranju besed. Slovar je normativen, kar se kaže tudi v izboru leksike – izbrano je aktualno, osrednje besedje, ne pa redke, zastarele ali narečne besede, podoben izbor je opravljen pri posameznih pomenih besed (Krysin 2008: 354–355).

*Tolkovyj slovar' ruskogo jazyka*⁶⁰ S. I. Ožegova in N. Ju. Švedove je nadaljevanje priljubljenega slovarja Ožegova *Slovar' ruskogo jazyka* pod uredništvom N. Ju. Švedove. Prvič je izšel leta 1992 in doživel več ponovnih izdaj – 2., spremenjena in dopolnjena izdaja je izšla leta 1994, 3. izdaja v letih 1995 in 1996, 4., dopolnjena izdaja pa leta 1997 z več ponatisi. Osnovna načela slovarja so ostala enaka,

⁵⁹ Izvirni naslov: *Словарь русского языка*. Prevod naslova: Slovar ruskega jezika.

⁶⁰ Izvirni naslov: *Толковый словарь русского языка*. Prevod naslova: Razlagalni slovar ruskega jezika.

dodanih je več tisoč novih besed in besednih zvez, tako je slovar dosegel obseg okoli 80.000 besed. Različne izdaje tega slovarja so dostopne na spletu.

*Tolkovij slovar' ruskogo jazyka s vključenjem svedenij o proishozhdenii slov*⁶¹ je izšel pod uredništvom N. Ju. Švedove leta 2007 in bil ponatisnjen leta 2008. Izdelan je na podlagi 4. izdaje slovarja *Tolkovij slovar' ruskogo jazyka* Ožegova in Švedove, vendar ga dopolnjuje in nadgrajuje. Slovar vsebuje 82.000 besed in frazemov (vključno z iztočnicami, izpeljankami navedenimi v besedotvornem gnezdu in frazeološkimi izrazi in večbesednimi leksemi (podatek iz kolofona v TSRJAŠ), številnim geslom pa so dodani etimološki podatki. Etimološki del sta izdelala L. V. Kurkina in L. P. Krysin, v tem pa se tudi najbolj razlikuje od prejšnjih slovarjev, ki so izšli pod vodstvom N. Ju. Švedove.

Slovar' sovremennogo ruskogo literaturnogo jazyka

Izdan je bil v 17 zvezkih,⁶² izhajal je v letih 1949–1965. Poimenovan je tudi kot BAS.⁶³ Vsebuje več kot 120.000 besed, za katere je v prvih treh zvezkih uporabljeno gnezdenje, v naslednjih 14 zvezkih pa gnezdenja ni več. Je razlagalno-zgodovinski in normativni slovar. Vsebuje veliko ilustrativnega gradiva z navedbami avtorjev in del. Pri besedah tujega izvora je naveden podatek o njihovem izvoru, dodan pa je tudi podatek o tem, kdaj je bila beseda prvič zabeležena v kakem slovarju. Ker je slovar danes, zlasti zaradi ilustrativnega gradiva iz 19. stoletja, do določene mere že zastarel, je v pripravi nov veliki akademski razlagalni slovar (Dubičinskij 2008a:137, Krysin 2008: 356).

Druga izdaja tega slovarja je začela izhajati leta 1991 pod uredništvom K. S. Gorbačeviča. Slovar naj bi ob koncu izhajanja vseboval več kot 120.000 besed, vendar je od leta 1991 do 1994 izšlo le pet

⁶¹ Izvirni naslov: *Толковый словарь русского языка с включением сведений о происхождении слов*. Prevod naslova: Razlagalni slovar ruskega jezika z vključenimi pojasnili o izvoru besed. Na osnovi tega slovarja je narejen *Русский толково-этимологический словарь* (prevod naslova: Ruski razlagalno-etimološki slovar), ki je dostopen na naslovu <http://lexrus.ru/search.aspx?s=0&p=2865>.

⁶² Izvirni naslov: *Словарь современного русского литературного языка*. Prevod naslova: Slovar sodobnega ruskega knjižnega jezika.

⁶³ Širše poimenovanje je namreč *Большой академический Словарь современного русского литературного языка*. Prevod naslova: Veliki akademski Slovar sodobnega ruskega knjižnega jezika.

zvezkov in tako slovar ni dokončan. Doslej so izšle črke A–Z.⁶⁴ Slovar je razlagalno-normativen z elementi historizmov. V njem je podano besedje ruskega jezika od obdobja Puškina do današnjih dni. V tej izdaji so upoštevane normativne spremembe, do katerih je prišlo med prvo in drugo izdajo. Leksikalno-grafična informacija je približana sodobni ravni znanstvenega vedenja o jeziku. Slovar je namenjen strokovnjakom – jezikoslovcem, učiteljem ruskega jezika in vsem, ki jih zanima življenje besed in norma knjižnega jezika (Rojs 2001: 447).

Slovar' ruskogo jazyka – Malyj akademičeskij slovar' (MAS)

Akademski *Slovar' ruskogo jazyka*⁶⁵ (štirje zvezki, drugo poimenovanje *Malyj akademičeskij slovar'*⁶⁶ – MAS) v redakciji A. P. Evgenjeve je izhajal v letih 1957–1961, druga, popravljena in dopolnjena izdaja pa je izhajala od leta 1981 do leta 1984. Slovar vsebuje približno 82.000 besed (Krysin 2008: 356).

Bol'šoj tolkovyj slovar' ruskogo jazyka

Leta 1998 je izšel enozvezkovni *Bol'šoj tolkovyj slovar' ruskogo jazyka*,⁶⁷ ki so ga izdelali peterburški leksikografi pod vodstvom S. A. Kuznecova. Slovar je bil kasneje ponatisnjen. Obsega 130.000 besed. Po strukturi sledi drugim razlagalnim slovarjem, vsebuje pa krajše razlage in manjše število zgledov, saj je namenjen širokemu krogu uporabnikov, ki se zanimajo za rusko kulturo ali se učijo ruščine, ne pa jezikoslovcem. Skladno s tem vsebuje tudi nekatere enciklopedične informacije. Slovar odraža stanje leksike s konca 20. stoletja (Uvod, str. 3).

Bol'šoj akademičeskij slovar' ruskogo jazyka

Znan tudi pod imenom BAS,⁶⁸ pod uredništvom K. S. Gorbačeviča izhaja od leta 2004, ko je izšel prvi zvezek. Ob izdaji zadnjega zvezka bo vseboval 150.000 besed od 19. stoletja dalje. Slovar je normativen.

⁶⁴ Črka Z v ruski abecedi stoji na devetem mestu po vrsti.

⁶⁵ Izvirni naslov: *Словарь русского языка*. Prevod naslova: Slovar ruskega jezika.

⁶⁶ Izvirni naslov: *Малый академический словарь*. Prevod naslova: Mali akademski slovar.

⁶⁷ Izvirni naslov: *Большой толковый словарь русского языка*. Prevod naslova: Veliki razlagalni slovar ruskega jezika.

⁶⁸ Izvirni naslov: *Большой академический словарь русского языка*. Prevod naslova: Veliki akademski slovar ruskega jezika.

Kot normo knjižnega jezika se v tem slovarju razume način izražanja, ki odraža zgodovinske zakonitosti jezikovnega razvoja in je izkazan v najboljših literarnih delih in jeziku izobražencev (BAS 2004: 3). Ilustrativno gradivo predstavljajo avtorski citati, zlasti iz literature. Slovar se opira na *Slovar' sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka* 1948–1965.

2.1.12 Beloruski jezik

Predstavljamo štiri beloruske slovarje:

- *Tlumačal'ny sloŭnik belaruskaj movy*
- *Tlumačal'ny sloŭnik belaruskaj litaraturnaj movy*
- *Vjaliki sloŭnik belaruskaj movy*
- *Sloŭnik belaruskaj movy*

Tlumačal'ny sloŭnik belaruskaj movy

Med letoma 1977 in 1984 je v šestih knjigah izšel akademski petzvezkovni razlagalni slovar *Tlumačal'ny sloŭnik belaruskaj movy*,⁶⁹ ki vsebuje približno 105.000 besed (Ščerbin 2008).

Tlumačal'ny sloŭnik belaruskaj litaraturnaj movy

Enozvezkovni slovar *Tlumačal'ny sloŭnik belaruskaj litaraturnaj movy*⁷⁰ je prvič izšel leta 1996, četrta izdaja pa je izšla leta 2005. Vsebuje približno 65.000 besed (Ščerbin 2008: 40).

Vjaliki sloŭnik belaruskaj movy

Leta 2012 je v izšel *Vjaliki sloŭnik belaruskaj movy*,⁷¹ ki obsega okoli 223.000 leksikalnih enot. Osnovan je na 70-milijonskem elektronskem korpusu besedil, slovar pa prinaša pregibnostne preglednice samostalnikov in pridevnikov (več kot 130 tipov) ter glagolov (več kot 140 tipov), v dodatku pa še imena držav, imena nekaterih krajev v Belorusiji in svetovna zemljepisna imena (*Vjaliki sloŭnik belaruskaj movy: IV*).

⁶⁹ Izvirni naslov: *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*. Prevod naslova: Razlagalni slovar beloruskega jezika.

⁷⁰ Izvirni naslov: *Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы*. Prevod naslova: Razlagalni slovar beloruskega knjižnega jezika.

⁷¹ Izvirni naslov: *Вялікі слоўнік беларускай мовы*. Prevod naslova: Veliki slovar beloruskega jezika.

Kot stranski produkt sta ob izdelavi slovarja nastali dve računalniški orodji: črkovalnik *Litara* (*Літара*) in slovnično-paradigmatski slovar *Paradigma* (*Парадигма*) iz leta 2009, ki vsebuje 134.000 leksikalnih enot – gre pravzaprav za pregibnostne preglednice.⁷²

Slovník belaruskaj movy

*Slovník belaruskaj movy*⁷³ je prvič izšel leta 1987 (urednik M. V. Biryly) z obsegom 118.000 leksikalnih enot. Na tem slovarju temelji izdaja slovarja pod istim naslovom iz leta 2012 (pod vodstvom N. P. Eševiča), ki je razširjena na približno 150.000 leksikalnih enot.

2.1.13 Ukrajinski jezik

Predstavljamo tri ukrajinske slovarje:

- *Slovník ukrajins'koi movy*
- *Velikij tumačnyj slovník sučasnoji ukrajins'koi movy*
- *Slovník ukrajinskoji movy. U 20 tomah*

Slovník ukrajins'koi movy

Pod naslovom *Slovník ukrajins'koi movy*⁷⁴ je v letih 1970–1980 izhajal prvi ukrajinski akademski enojezični slovar v enajstih zvezkih. Slovar vsebuje okoli 134.000 iztočnic, nastajal pa je na jezikoslovnem inštitutu ukrajinske akademije znanosti (Dubičinskij 2008b: 191).

Velikij tumačnyj slovník sučasnoji ukrajins'koi movy

*Velikij tumačnyj slovník sučasnoji ukrajins'koi movy*⁷⁵ pod uredništvom V. T. Busela je izšel leta 2001. Vsebuje približno 170.000 besed in besednih zvez, pa tudi nekatera gesla z enciklopedičnimi podatki (Dubičinskij 2008b: 192). Kasneje je bil razširjen na 250.000 besed in besednih zvez. Sedma izdaja je izšla v letu 2009, izdan pa je tudi na CD-ju in spletu.⁷⁶

⁷² Spletni naslov: <http://pravapis.of.by>.

⁷³ Izvirni naslov: *Слоўнік беларускай мовы*. Prevod naslova: Slovar beloruskega jezika.

⁷⁴ Izvirni naslov: *Словник української мови*. Prevod naslova: Slovar ukrajinskega jezika.

⁷⁵ Izvirni naslov: *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Prevod naslova: Veliki razlagalni slovar sodobnega ukrajinskega jezika.

⁷⁶ Spletni naslov: <http://www.lingvo.ua/uk>.

Slovník ukrajinskoji movy. U 20 tomah

Slovar⁷⁷ je do leta 2015 izšel v petih zvezkih od predvidenih dvajsetih, na voljo pa je v knjižni in spletni⁷⁸ različici. Ohranil je obliko akademskega slovarja *Slovník ukrajín'skoji movy*, kar pomeni, da je tudi v svoji spletni različici ostal zgolj v elektronsko obliko prenesen knjižni slovar.

2.1.14 Splošno stanje

Iz prikazanega stanja slovanskega slovaropisja lahko sklenemo, da sta količina in raznovrstnost slovarskih izdelkov večji za jezike z večjim številom govorcev. Na Poljskem in v Rusiji namreč nastaja večje število razlagalnih slovarjev, zlasti za poljske pa se zdi, da so bolj odprti za novosti v svetovni leksikografiji in uporabo sodobne tehnologije. Čeprav je hrvaška slovarska produkcija razlagalnih slovarjev zadnjih dvajsetih let večja kot češka, slovaška in slovenska, je zlasti v Sloveniji in na Češkem viden preskok k uporabi sodobne tehnologije in korpusnih podatkov za dva namena: za prikaz ljudem kot neposrednim uporabnikom in za jezikovnotehnološke aplikacije, ki človeku koristijo na drugačne načine. Izpostaviti velja nastajajoči poljski slovar *Wielki słownik języka polskiego* (2007–), ki uporablja spletni medij tako za integracijo podatkov, ki so nekdanj bili na voljo le v ločenih knjižnih izdajah, danes pa jih je mogoče med seboj povezati in prikazati na enem mestu, kot tudi za vizualizacijo in dostop do podatkov.

Pri jezikih z več enojezičnimi razlagalnimi slovarji je za njihovo razlikovanje večinoma prisotna potreba po razlikovalnih pridevnikih, kot so *razlagalni* in *veliki* slovar ter *sodobni*, *knjižni* in *standardni* jezik. Nenavadna izjema pri tem so trije slovarji bosanskega jezika z enakim imenom.

Trenutno nastaja več slovarjev obravnavanega tipa. *Novi slovar slovenskega knjižnega jezika* nastaja na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša, v Bosni izhaja *Rječnik bosanskog jezika* (Jahić), v Makedoniji nastaja *Tolkoven rečnik na makedonskiot jazik*, bolgarščino opisuje nastajajoči *Rečnik na bǎlgarskija ezik*, novi leksikalni opis češkega jezika

⁷⁷ Izvirni naslov: *Словник української мови. У 20 томах*. Prevod naslova: Slovar ukrajinskega jezika. V 20 zvezkih.

⁷⁸ Spletni naslov: <http://lcorp.ulif.org.ua/ExplS/>.

predstavlja nastajajoči *Akademický slovník současné češtiny*, Slovaki se bližajo polovici slovarja *Slovník súčasného slovenského jazyka*, Poljaki pripravljajo *Wielki słownik języka polskiego*, ruščino na novo opisuje *Bol'soj akademičeskij slovar' russkogo jazyka*, na četrtini poti je izhajanje ukrajinskega slovarja *Slovník ukrajinskoji movy. U 20 tomah*.

2.2 IZBOR SLOVARJEV ZA OBRAVNAVO

2.2.1 Merila za izbor

Za namen raziskave je bil opravljen izbor slovarjev za obravnavo. Upoštevanih je bilo več dejavnikov, ki so pomembni zlasti pri slovarjih tistih jezikov, ki imajo bogatejši nabor slovarskih del. V primerjavi s stanjem slovaropisja za slovenski jezik je stanje bolj pestro zlasti pri poljski in ruski leksikografiji.

Merila za izbor slovarjev za raziskavo so bila:

- obravnavani jezik slovarja;
- čas nastanka;
- velikost slovarja;
- namen slovarja;
- aktualnost slovarja (izbrana leksika in metodologija obdelave);
- razširjenost oz. vplivnost slovarja.

Obravnavani jezik slovarja

Izbor jezikov oz. države nastanka slovarjev je najprej omejen po številu slovarjev za obravnavo in po času, ki je na voljo za raziskavo, zato bo za vsak izbrani jezik v celoti obravnavan po en slovar. Glede na stanje leksikografije in glede na gradivsko ter časovno omejitve raziskave so izbrani slovenski, slovaški, poljski, ruski in hrvaški slovar. Število obravnavanih slovarjev za obravnavo v vseh raziskovalnih vprašanjih je bilo tako omejeno na pet, od tega po dva slovarja med južno- in zahodnoslovanskimi jeziki ter en slovar med vzhodnoslovanskimi. Pri tem je zanimivo, da češka leksikografija, od katere je veliko izkušenj črpal SSKJ, od slovarja *Slovník spisovného jazyka českého*, razen za šolske potrebe, do danes nima večjih zaključenih slovarskih projektov.

Za potrebe celovitejše slovaropisne predstavitve so bili pri nekaterih vprašanih primerjalno v manjši meri uporabljeni še drugi leksikografski izdelki, tj. slovarji in leksikalne baze.

Čas nastanka

Okvirno časovno merilo izbora je, da je slovar izšel po drugi svetovni vojni. To merilo je pomembno, ker se z njim izloči starejše slovarje, ki so metodološko večinoma zgrajeni na drugačnih, z današnjega vidika v marsičem preseženih načelih (pri nas npr. Glonarjev slovar). Obenem se s tem v obravnavo lahko vključijo slovarji, ki so nastajali nekoliko pred ali deloma sočasno s prvo izdajo *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* in seveda po njem, zato so še vedno zanimivi za primerjavo. Drugo časovno merilo je, da imajo pri izboru prednost mlajši slovarji, saj je v njih mogoče opazovati sodobnejše smernice in spremembe v leksikografski praksi, obenem pa to povečuje aktualnost in relevantnost pričujoče raziskave, kar daje možnost prenosa pridobljenih rezultatov v prakso.

Velikost slovarja

Velikost slovarja je kot merilo podana zlasti zato, ker je leksikografska praksa večinoma takšna, da veliki slovarji vsebujejo več različnih podatkov kot manjši slovarji – na primer dvojnice, več slovničnih podatkov v zaglavju ali na ravni pomenov (morfološki, skladijski podatki), več podatkov o funkcijski zvrstnosti, zaznamovanosti leksike, podrobneje so obravnavane stalne zveze, večinoma je podrobnejša tudi pomenska členitev. Posledično imajo veliki slovarji kompleksnejšo strukturo gesel in so za raziskavo bolj zanimivi kot preprostejši slovarji. Merilo je pomembno tudi zato, ker je bila na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU prvotno predvidena izdelava slovarja s približno 70.000 gesli, ki mu naj bi po njegovem izidu sledil slovar s 150.000 gesli (Perdih 2009: 153), pozneje pa je bila sprejeta odločitev, da se izdela slovar s 100.000 gesli, pri čemer se kot iztočnice ne štejejo večbesedne leksikalne enote (Gliha Komac idr. 2015). Pričujoča raziskava lahko z merilom velikosti slovarja dodatno pripomore k relevantnosti in uporabnosti pridobljenih rezultatov za izdelavo obeh načrtovanih slovarjev.

Namen slovarja

Namen slovarja je znotraj razlagalnih slovarjev relevanten v smislu, da so v raziskavi obravnavani slovarji, primarno namenjeni zlasti odraslim rojenim govorcem jezika, ne pa slovarji, primarno namenjeni šolajoči se mladini ali tujim govorcem. Ta odločitev je pomembna, saj namen slovarja vpliva tako na nabor podatkov, prikazanih v slovarju, kot na način njihovega opisa s slovarskim metajezikom. Ta odločitev pa ne pomeni, da slovar ne more biti uporaben tudi za druge ciljne uporabnike, prav tako ne pomeni, da jih slovar vsaj v manjši meri ne upošteva.

Aktualnost slovarja

Aktualnost slovarja je v splošnem težko opredeljiv in zelo izmuzljiv pojem, za potrebe te raziskave pa ga lahko opredelimo tako, da je slovar aktualen, če izkazuje metodološko in vsebinsko vplivnost na razvoj leksikografije oziroma lahko to vplivnost vsaj predvidimo. Poleg tega aktualnost pomeni še čim kasnejši čas nastanka slovarja (tu se pojavlja prepletanje s časovnim merilom), upoštevanje radikalne spremembe v načinu uporabe slovarjev (knjižno – digitalno) in s tem povezanimi možnostmi večjega nabora podatkov in njihove uporabe v digitalnem okolju.

Razširjenost slovarja

Razširjenost slovarja je kot merilo uporabljeno zato, da se iz raziskave izločijo tisti slovarji, ki bi bili sicer zanimivi za raziskavo, vendar se iz takšnih ali drugačnih razlogov uporabnikom niso uspeli dovolj približati, seveda v primerjavi z drugimi primerljivimi slovarji istega jezika. To merilo je uporabljeno bolj v smislu dodatnega merila, in sicer takrat, ko je izbira slovarja za obravnavo na podlagi drugih meril še vedno težavna, podatki o razširjenosti pa so na voljo bodisi eksplicitno (objektivno merilo) ali pa vsaj v zavesti slovaropiscev na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (subjektivno merilo).

2.2.2 Izbrani slovarji

Slovenski jezik

Časovno merilo izida slovarja v zadnjih 50 letih, aktualnost (v razmerju do drugih slovarjev), razširjenost, velikost in namen slovarja, pa tudi izbor med dokončanimi slovarji, jasno govorijo v prid *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ). Pred njim je namreč že leta 1936 Glonarjev *Slovar slovenskega jezika*, za njim pa (razen *Spletnega slovarja slovenskega jezika* v za obravnavo premajhnem obsegu 2500 poskusnih gesel) še ni izšel noben splošni razlagalni slovar slovenskega jezika. Raziskava je potekala na prvi izdaji SSKJ, v besedilu pa je opozorjeno na nekatere razlike med prvo in drugo izdajo.

kráľj -a m (á)

1. v nekaterih državah *vladar*: angleški, švedski kralj; kralj s svojimi dvorjani; živi kot kralj / v *pravljicah* bil je kralj, ki je imel tri sinove / sončni kralj *Ludvik XIV.*; kralj Matjaž *pravljična oseba, ki predstavlja pravičnega, dobrega vladarja*
2. ekspr., navadno s prilastkom *kdor je zaradi določenih sposobnosti najpomembnejši v svojem okolju*: kralj francoske poezije / kralj vseh lažnivcev / kralj ptičev *orel*; kralj živali *lev* // *zlasti v zahodnih deželah kdor ima monopol v proizvodnji česa, v trgovini*: avtomobilski, petrolejski kralj; bančni kralj; kralj jekla
3. *igralna karta s figuro moškega s krono*: pikov, srčni kralj
4. *šah. najvažnejša šahovska figura*: napasti nasprotnikovega kralja
 - *star.* služiti kralju *biti pri vojakih*; *preg.* med slepimi je enooki kralj *med nesposobnimi, nepomembnimi ljudmi se lahko uveljavi tudi človek z majhnimi sposobnostmi*
 - ♦ *igr.* kralj *kegelj, ki stoji sredi med drugimi keglji*; *rel.* (sveti) trije kralji *trije moške, ki so prišli obdarovat novorojenega Kristusa*; *praznik v spomin na ta dogodek 6. januarja*

Slika 1: Geslo kralj v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (izdaja na CD-ROM-u iz leta 1998)

Hrvaški, srbski jezik

Časovno je nekoliko oddaljen *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika* oz. *Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika*, katerega izhajanje se je zaključilo leta 1976, v daljšem časovnem obdobju pa izhaja *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, ki še ni izšel v celoti, čeprav izhaja že več kot 50 let. Bolj smiselno se je torej osredotočiti na novejša slovarja. V zadnjih nekaj več kot 10 letih je hrvaška leksiko-

grafija doživela kar nekaj izdaj novih slovarjev, nekoliko manj pa srbska leksikografija. *Rečnik srpskoga jezika* kljub letnici izida (2007) ni najbolj aktualen, saj se vsebinsko in konceptualno močno naslanja na *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*. Po velikosti izstopa *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, ki (kot pove že njegovo ime) spada med enciklopedične slovarje. Kar se tiče ostalih slovarjev, pa je kot nadaljevanje *Rječnika hrvatskoga jezika* najbolj razširjen Aničev *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* (VRHJ), ki je obenem bolje poznan tudi pri nas in je prav zato vzet v obravnavo.

králj *m* (G králja) **1.** najviši nasledni naslov vladara u nekim državama **2.** *preu.* prvi, najbolji, najistaknutiji [~ *pustinja* lav; ~ *šume* jelen] **3. a.** *šah* figura za koju se igra **b.** jedna od igračih karata

□ (*boriti se*) *do golih* ~*eva* **1.** *šah* partija koja se nastavlja do mata (kad se izgube sve figure i kad se očekuje predaja jednog od igrača) **2.** *preu.* uporna borba do kraja, do najnezgodnijih argumenata i činjenica koje bi se mogle upotrijebiti u javnim debatama i polemikama

Slika 2: Geslo *kralj* v elektronski izdaji slovarja *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* (izdaja na CD-ROM-u iz leta 2003)

Slovaški jezik

Glede na čas nastajanja in njegovo aktualnost, pa tudi zaradi namena in predvidene velikosti slovarja, je izbran *Slovník súčasného slovenského jazyka* (SSSJ), čeprav še ni dokončan. V času nastajanja raziskave sta že izšla prva dva zvezka (A–G in H–L), v pripravi pa je tretji zvezek, katerega delovna različica je že spletno objavljena.⁷⁹ O razširjenosti je težko govoriti, saj slovar še ni dokončan, prav tako je še vedno aktualen *Krátký slovník slovenského jazyka* (2003), ki je nastal kot zadnji pred njim, vendar je manjši in ima poudarjeno normativno vlogo, prav tako je zaradi večje naslonitve na slovaško slovaropisno tradicijo leksikografsko manj aktualen, saj *Slovník súčasného slovenského jazyka* (2006–) v slovaško leksikografijo prinaša več novosti.

⁷⁹ Spletni naslov: <http://lex.juls.savba.sk/> (datum dostopa 20. 7. 2015).

král' -*l'a* pl. N -*li* G -*lov* m. **1.** ► najvyšší predstaviteľ monarchie, vládca; titul panovníka: *uhorskí králi*; *francúzsky k. Ľudovít XIV.*; *k. Šalamún*; *za panovania kráľa Mateja Korvína*; *korunovácia, zosadenie, zvrhnutie kráľa*; *Vidí rozpaky na tvári svojho svokra, marockého kráľa Bocchusa, ku ktorému sa utiahol po porážke svojich vojsk.* [J. Lenčo] □ bibl. *traja králi* podľa rímskokatolíckej tradície traja mudrci (Gašpar, Melichar, Baltazar), ktorí sa prišli do Betlehema pokloniť narodenému Ježišovi Kristovi; cirk. *nedela Krista Kráľa* posledná nedela cirkevného roka, po ktorej nasleduje advent; náb. *Král slávy, nebies* Boh, Ježiš Kristus □ *na Troch kráľov*; *na Tri krále* ľudový názov kresťanského sviatku Zjavenie Pána (v rímskokatolíckej cirkvi), Zjavenie Krista Pána mudrcom (v evanjelickej cirkvi) sláveného 6. januára; *Prvá kniha kráľov*; *Druhá kniha kráľov* biblické spisy opisujúce dejiny Izraela od smrti kráľa Dávida po babylonské zajatie

2. ► kto má prvenstvo, rozhodujúci vplyv vo svojom odbore, kto vyniká svojimi schopnosťami: *automobilový, finančný k.*; *topánkový k. Baťa*; *k. tanca, hokeja*; *k. podsvetia*; *k. zbojníkov*; *jelen je kráľom našich hôr*; *Na stôl chvatne vložil dezert i víno a pustil piesne rockandrollového kráľa.* [L. Hagara]; *Ako tieň stál za ňou jej muž Berci, kráľ bratislavských kartárov.* [M. Krno]

3. šach ► hlavná figúrka v šachu pohybujúca sa len o jedno pole v akomkoľvek smere: *biely, čierny k.*; *tah kráľom*

4. kart. ► jedna z najvyšších kariet (medzi horníkom a esom): *srdcový, guľový k.*; *na výhru potrebujem kráľa*

□ fraz. *žiť si ako kráľ* mať sa veľmi dobre; rozpráv. *bol/žil raz jeden kráľ* ustálené spojenie používané v úvode rozprávkového deja (rozprávková formula); *isť tam, kam aj králi chodia pešo na toaletu*; publ. *kráľ tvorstva človek*; *kráľ vtáctva orol*; *kráľ zvierat/púšte lev*; *pre pána kráľa!* vyjadruje začudovanie, prekvapenie al. zhrozenie □ *parem. medzi slepými je [aj]* *jednooký kráľ/kráľom* je ľahké vyniknúť medzi nedokonalými; *presnosť je výsada kráľov*; *na Nový rok o slepačí krok*; *na Tri krále o krok/skok ďale* v januári sa už začínajú predlžovať dni

Slika 3: Geslo *kráľ* v spletni izdaji slovarja *Slovník súčasného slovenského jazyka* (spletna postaviťev leta 2014)

Poljski jezik

Za izbor iz bogate ponudbe poljskih enojezičnih razlagalnih slovarjev je bilo odločilnih več dejavnikov. Časovno merilo je zaradi velike ponudbe slovarjev za razliko od slovenskega in slovaškega izbora nezadostno, je pa smiselno, da se osredotočimo na slovarje, ki so izšli po letu 1990, saj je nabor slovarjev kljub temu še vedno dovolj velik. Merilo velikosti slovarja in merilo namena slovarja sta izločili *Inny słownik języka polskiego*. Bańko (2001: 314) namreč navaja, da slovar vsebuje okoli 100.000 leksikalnih enot, vendar bi, če bi bil slovar izdelan na način, kot je slovar Doroszevskega, obsegal približno 45.000 gesel, kar po njegovem

I król

▣ 1. «monarcha sprawujący najwyższą władzę w królestwie, koronowany władca; także: tytuł tej osoby»

- Król dziedziczny.
- Poczet królów polskich.
- Intronizować, zdetronizować, wybrać króla jakiegoś narodu, państwa.

Δ *hist.* Królowie elekcyjni «w dawnej Polsce: władcy obierani przez szlachtę na sejmach elekcyjnych»

▣ Δ *rel.* (Święto) Trzech Króli «święto katolickie przypadające 6 stycznia, w którym czczone jest objawienie się Jezusa Chrystusa»

◇ *frasz.* Malowany król *zob.* [malować w zn. 2.](#)

◇ *książk.* Osoba króla *zob.* [osoba w zn. 1.](#)

◇ *pot. euf.* Iść, pójść itp. tam, gdzie król piechotą chodzi *zob.* [piechota \(w podhaśle w zn. a\).](#)

▣ ◇ *zart.* Za (czasów) króla Ćwiczka «bardzo dawno temu, za dawnych lat»

◇ Coś pamięta (czas) króla Ćwiczka «coś jest bardzo stare, archaiczne, niemodne, coś wyszło już z użycia»

□ *przywł.* Króla Popiela myszy zjadły *zob.* [Popiel.](#)

□ Za króla Olbrachta wyginęła szlachta «zdanie mówiące o wydarzeniu zmiennym dla okresu panowania Jana I Olbrachta, kiedy rycerstwo polskie poniosło wielkie straty w bitwie pod Koźminem na Bukowinie»

□ Za króla Sasa jedz, pij i popuszczaj pasa «zdanie mówiące o charakterystycznym dla czasów saskich obżarstwie»

2. *książk. przenn.*

a) «o kimś (lub o czymś) pozytywnie wyróżniającym się spośród otoczenia, o kimś (lub o czymś) najlepszym, najbardziej wpływowym, najbardziej imponującym»:

- ▷ Dąb jest królem drzew.
- Król koszykówki, powieści współczesnej.
- Uznawać kogoś za króla w świecie mody.

b) «potentat finansowy w jakiejś dziedzinie gospodarki, w handlu czymś»

- Król bawełny, nafty, stali.
- Król kokainy.
- Król rynku samochodowego.

▣ 3. *karc.* «figura w kartach»

- Król karowy a. karo, kierowy a. kier, pikowy a. pik, treflowy a. trefl.
- Wyjść w króla.
- Wziąć lewę na króla.
- Zabić, zagrać królem.

4. *sport.*

▣ a) «figura w szachach, stanowiąca główny cel ataku i obrony»

- Bić, zbić króla.
- Dać szacha królowi.

b) «jedna z figur gry w kręgle»

m.l. DB. -a; w zn. 1, 2 *lm M.* -owie, *D.* -ów, *B=D*; w zn. 3, 4 *lm M.* -e, *D.* -i, *B=M*.

▲ monarcha

▼ elekt

▲▲ królestwo

▣ pokaz sieć powiązań

◀ Epifania

▲ święto

▣ pokaz sieć powiązań

▶ dawno

▣ pokaz sieć powiązań

▶ potentat

▣ pokaz sieć powiązań

◀ dama

▲ figura

▣ pokaz sieć powiązań

◀ hetman

▲ figura

▣ pokaz sieć powiązań

Slika 4: Geslo *król* v slovarju *Uniwersalny słownik języka polskiego* (2004)

slovar uvršča med srednje slovarje. Prav ta slovar (skupaj s kasnejšimi izdajami pod drugimi imeni) je za zdaj edini poljski splošni razlagalni slovar, ki vsebuje cobuildovski tip razlag, t. i. celostavčne razlage, in ravno zato tudi nagovarja drugačen tip uporabnikov. Žmigrodzki (2003: 95) opozarja, da je bil ta tip razlag najprej uporabljen v slovarju za tuje govorce.

Słownik języka polskiego PWN, če upoštevamo izdajo iz leta 1992, je časovno nekje na meji omejitve na leto 1990, a ker *Uniwersalny słownik języka polskiego* v veliki meri temelji na njem, ni smiselno, da obravnavamo *Słownik języka polskiego PWN. Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* izpolnjuje časovna, velikostna in namenska merila, težje pa je oceniti, kakšna je njegova aktualnost in razširjenost. Podobno velja tudi za *Słownik współczesnego języka polskiego* in *Uniwersalny słownik języka polskiego*, le da je zadnji dodatno zanimiv zaradi uporabe elektronskega medija in široke obravnave iztočnic, zato bo obravnavan ta slovar, čeprav bi bila mogoča tudi drugačna izbira. Tudi glede na zasnovo novega slovenskega slovarja je izbira med temi tremi slovarji najbolj ustrežna. *Wielki słownik języka polskiego* trenutno zaradi majhnega obsega ni primeren za pričujočo obravnavo, je pa metodološko zelo zanimiv, ker vsebuje podatke, ki jih v knjižnih izdajah slovarjev ni bilo praktično združevati (poleg semazioloških so vključeni tudi onomaziološki podatki), drugačen je način obravnave prostih zvez, citatov itd., uporaba elektronskega (internetnega) medija pa to omogoča.

Ruski jezik

Na slovanskem Vzhodu je po številu izdanih slovarjev in seveda po kulturni vplivnosti najobsežnejša ruska leksikografija. Slovar Ožegova (*Slovar' russkogo jazyka*), kasneje Ožegova in Švedove (*Tolkovyj slovar' russkogo jazyka*), nato pa Švedove (*Tolkovyj slovar' russkogo jazyka s vključenjem svedenij o proishozhdenii slov*, TSRJAŠ), ki nadgrajuje dotedanjo slovarsko tradicijo z dodanimi etimološkimi podatki, je ustrezen za obravnavo glede na čas nastanka (2007, 2008), velikost, namen, aktualnost in razširjenost, kljub temu da zaradi dolgoletne tradicije ne prinaša inovativnih leksikografskih pristopov.

Prva izdaja slovarja *Slovar' sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka* je časovno precej odmaknjena (1949–1965), druga izdaja pod uredništvom K. S. Gorbačeviča pa ni zaključena. *Slovar' russkogo jazyka oz. Malyj akademičeskij slovar'* (MAS) po velikosti 82.000 besed sicer ni majhen, je pa njegova druga izdaja izhajala v letih 1981–1984, in zato med slovarji ruskega jezika ni aktualna. *Bol'šoj tolkovyj slovar' russkogo jazyka* (1998, S. A. Kuznecov) izpolnjuje časovno in velikostno merilo, namen in aktualnost sicer morda nista najbolj izrazita, razširjenost pa v primerjavi s tradicijo slovarjev Ožegova in Švedove ni tako močna. *Bol'šoj akademičeskij slovar' russkogo jazyka* pod uredništvom K. S. Gorbačeviča (od 2004) je časovno in po velikosti primeren, ni pa še dokončan.

КОРО'ЛЬ, -я, м. 1. Один из титулов монарха, а также лицо, имющее этот титул. *К. Иордании*. 2. Вторая по старшинству игральная карта с изображением монарха в короне. *Бубновый к.* 3. Главная фигура в шахматной игре, в к-рой каждый из двух партнёров стремится защитить своего короля и лишить защиты короля противника (объявить мат¹). *Ход королём* (в любом направлении на одну клетку). *Шах королю* (ход, создающий угрозу королю). 4. *перен., чего*. Предприниматель-монополист в какой-н. отрасли промышленности, торговли. *Нефтяной к. Газетный к. Короли рынка*. 5. *перен., чего*. В нск-рых сочетаниях: лучший среди других подобных. *К. эстрады. К. джаза*. ♦ **Голый король (а король-то голый!)** — о том, чьи достоинства, авторитет оказались мнимыми, вымышленными [по сказке Г. Х. Андерсена «Новое платье короля»]. **Король умер, да здравствует король!** (книжн. ирон.) — афоризм: старое, ушедшее обязательно сменяется новым, таким же или похожим; вообще старое уходит, на его место обязательно приходит новое [первонач. в королевской Франции: официальная формула оповещения народа о смерти короля и о вступлении на престол его преемника]. **Короля делает свита** — афоризм: облик и действия начальника определяются его окружением. || *жс. королёва*, -ы (к 1 знач.). || *прил. королёвский*, -ая, -ос.

• Др.-рус. *король*, укр. *король*, макед. *крал*, словен. *králj*, чеш. *král*, польск. *król*; из **kori*'ъ, от имени Карла Великого, ср. др.-в.-нем. *Karal*, *Kurl*.

Slika 5: Geslo kralj v slovarju Tolkovij slovar' russkogo jazyka s vključenjem svedenij o proishoždenii slov (izdaja iz leta 2008)

2.3 NAČRTI NOVIH RAZLAGALNIH SLOVARJEV SLOVENSKEGA JEZIKA

2.3.1 Oris stanja

V slovenskem prostoru sta bila v letih 2013 in 2015 objavljena dva dokumenta, ki predstavljata načrte za nove razlagalne slovarje slovenskega jezika. Najprej je skupina treh avtorjev⁸⁰ maja 2013 objavila Predlog za izdelavo *Slovarja sodobnega slovenskega jezika* (Krek idr. 2013), nato pa

⁸⁰ Simon Krek, Iztok Kosem in Polona Gantar.

jeseni 2015 v razširjeni skupini izdala monografijo (Gorjanc idr. 2015) v okviru dejavnosti Centra za jezikovne vire in tehnologije. Prvotno je bilo napovedano, da bo »bodo razprave in sam koncept objavljeni v monografski publikaciji jeseni leta 2015 pri Znanstveni založbi Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani«, ⁸¹ vendar koncept še ni pripravljen, izšla je le omenjena monografija.

1. oktobra 2015 so sodelavci Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU⁸² objavili *Koncept novega razlagalnega slovarja slovenskega knjižnega jezika* (Gliha Komac idr. 2015), ki sta ga na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti sprejela Razred za filološke in literarne vede SAZU in Izvršilni odbor Predsedstva SAZU. Pred tem je bil osnutek tega koncepta dan v enomesečno javno obravnavno, in sicer v mesecu marcu 2015; tako sta strokovna in laična javnost že pred potrditvijo pri SAZU lahko predlagali dopolnitve in opozorili na morebitne pomanjkljivosti predstavljene zasnove.

Oba dokumenta (v nadaljevanju krajše poimenovana *Predlog* in *Koncept*) sta v strokovni javnosti vzbudila veliko zanimanja, saj predstavljata prve bolj otipljive rezultate načrtovanja novega razlagalnega slovarja srednjega obsega. Oba izhajata s stališča, da je treba slovar napisati na novo, kar je povsem razumljivo, saj je prva izdaja *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* izhajala v letih 1970–1991, njegova druga izdaja iz leta 2014 pa skoraj v celoti sledi prvotnemu konceptu. Oba načrta predvidevata primarno rabo slovarja v digitalnem okolju (*Koncept* dodatno predvideva tudi tiskano obliko).

2.3.2 Predlog za izdelavo *Slovarja sodobnega slovenskega jezika*

Predlog za izdelavo *Slovarja sodobnega slovenskega jezika* iz leta 2013 (Krek idr. 2013)⁸³ predvideva izdelavo slovarja, ki se osredotoča »predvsem na šolske uporabnike ter odrasle uporabnike, ki bodo slovar uporabljali v okviru izobraževanja ter zaradi sporazumevalnih potreb«

⁸¹ Spletni naslov: <http://www.cjvt.si/projekti/sss/> (datum dostopa 28. 5. 2015).

⁸² Nataša Gliha Komac, Nataša Jakop, Janoš Ježovnik, Simona Klemenčič, Domen Krvina, Nina Ledinek, Tanja Mirtič, Andrej Perdih, Špela Petric, Marko Snoj in Andreja Žele.

⁸³ Avtorji: Simon Krek, Iztok Kosem in Polona Gantar.

(str. 46).⁸⁴ Pri sodobnem slovarju v ospredje postavlja digitalni medij in »uporabnik[a], ki je več digitalnih medijev in zna izrabljati njihove prednosti, s tem pa posredno odloča tudi o vrsti, obliki in načinu predstavitve slovarskih in drugih jezikovnih podatkov« ter razvoj jezikovnih tehnologij (str. 7–8). Načrtovana velikost slovarja je približno 100.000 gesel, ki naj bi bila izdelana v petih letih. Kot iztočnico načrt predvideva tako enobesedne kot večbesedne enote, zato bo v primerjavi s SSKJ (nekaj več kot 100.000 enobesednih iztočnic in podiztočnic) imel manj enobesednih iztočnic,⁸⁵ med njimi tudi tiste lastnoimenske, ki »so zanimive bodisi zato, ker izkazujejo besedilno okolje, ki je zanimivo s stališča leksikalnega opisa (npr. imena prebivalcev, nekatera zemljepisna imena), ali s stališča norme (npr. variantne oblike *Shakespearejev* – *Shakespeareov*)« (str. 23).⁸⁶ Tehnična ureditev slovarja (in slovarske baze) predvideva povezanost z drugimi samostojnimi (zunanji) podatkovnimi bazami, kjer so zbrani določeni podatki, uporabni tudi za slovar, npr. podatki iz govornih baz, pregibne oblike, specifični terminološki in normativni opisi. Nenavadno je, da *Predlog* ne predvideva sistematičnega izpopolnjevanja zunanjih podatkovnih baz vsaj do te mere, da bi za potrebe slovarja vsebovale vse potrebne podatke za čisto vse slovarske iztočnice, saj brez tega ne more nastati sistematično zaokrožen slovar.

Dobrodošla novost v primerjavi z razlagalnimi slovarji drugih jezikov, ki trenutno nastajajo ali so nastali v zadnjih letih, je sodoben in

⁸⁴ Zaradi take opredelitve ciljnega uporabnika slovar do določene mere odstopa od tukaj obravnavanega tipa slovarjev. Vseeno je na tem mestu predstavljen zaradi aktualnosti v slovenskem prostoru in določenih novih pristopov.

⁸⁵ Pri tem je treba opozoriti na nejasnost, ali bo po obsegu »predlagani slovar primerljiv z obstoječim slovarjem slovenskega jezika« (str. 24), če pod izrazom *obseg* razumemo število tipološko primerljivih iztočnic. Avtorji *Predloga* namreč zapišejo tudi, da »[s]talne besedne zveze in frazeološke enote [...] po tradicionalnem pojmovanju lahko obravnavamo kot samostojna gesla« (str. 23) in da je »[v] spletnem slovarju [...], za razliko od slovarske baze, vsaka stalna zveza, ne glede na pomenko povezanost s katerim od registriranih pomenov besede, ki je njen sestavni del, obravnavana kot iztočnica« (str. 33–34). Če torej avtorji kot naslovno enoto gesel predvidevajo tako enobesedne kot večbesedne iztočnice (stalne zveze, frazeološke enote), bo predlagani slovar v primerjavi s SSKJ (približno 100.000 enobesednih iztočnic in podiztočnic) imel dosti manj enobesednih iztočnic.

⁸⁶ Za vključevanje lastnoimenskega gradiva zaradi normativnih zadreg se drugi razlagalni slovarji običajno ne odločajo, saj to tradicionalno rešujejo pravopisni priročniki. Drugače je pri vključevanju prebivalških in zemljepisnih imen, kjer se slovarske prakse razlikujejo (prim. 3.2.3 Večbesedne iztočnice).

pregleden grafični vmesnik (prim. npr. poglavje 2.2.2 Izbrani slovarji in različna mesta v Krek idr. 2013).

Med vsebinske in strukturne novosti, ki jih predvideva *Predlog*, lahko štejemo jezikovnotehnološko zasnovanost tako pri zasnovi baze (načrtovana je za človeškega uporabnika in za računalniško uporabo) kot pri pridobivanju podatkov (samodejno luščenje podatkov iz korpusa, povezljivost z drugimi podatkovnimi zbirkami). Predlagani so tudi: a) pomik obravnave homonimov z makrostrukturne ravni na mikrostrukturno, tj. pomensko raven, b) uvedba večbesednih iztočnic, c) pomenski meni po zgledu slovarjev za tuje govorce angleščine in č) cobuildovski tip razlage (v *Predlogu* je uporabljen izraz *stavčna definicija*). Pri zadnjem ni pojasnjeno, kdaj bo ta razlagalni tip v slovarju uporabljen (prim. sliko 7 na str. 26 in sliko 15 na str. 33) in kdaj ne (prim. sliko 16 na str. 34 in sliko 17 na str. 35), čeprav je za prikaz pomenskih lastnosti napovedan »opis pomenov in podpomenov v obliki stavčne definicije« (str. 30) brez omembe izjem od te napovedi. Eksplicitno bo izkazan tip besednozveznih vzorcev, npr. pridevnik in samostalnik (v SSKJ in nekaterih drugih slovarjih je ilustrativno gradivo razvrščeno po skladenjskih načelih, pri čemer struktura ni eksplicitno izpostavljena), ločevanje med kolokacijami in celostavčni zgledi⁸⁷ itd. Vloga sinonimov, ki bodo v slovarju prikazani, ni natančneje opredeljena. Pridobljeni bodo iz slovenske različice semantičnega leksikona sloWNet,⁸⁸ zgrajene po vzoru baze WordNet, prikazani pa bodo skupaj s kolokatorji. Glede na SSKJ je obravnava frazeologije pričakovano zastavljena bistveno drugače, sodobneje in prikazana v samostojnem razdelku (toda prim. opombo 84).

Predvidene so preglednice z **oblikami** iztočnic, izdelane na podlagi leksikona besednih oblik *Sloleks* in z dodanimi naglasnimi podatki (zgolj z jakostnim naglasom, saj tonemskega naglaševanja *Predlog* ne predvideva). Podatki o regijskih **govornih različicah** so navedeni v razdelku *Govor*. Glede na to, da »[p]ri iztočnicah, za katere podatki v korpusu Gos niso na voljo, zavihkek Govor ne bo prikazan«, se tudi tu kaže, da bodo podatki navedeni nesistematično in v omejenem obsegu, relevantnost podatkov pa je zlasti pri redkejših besedah zaradi majhne-

⁸⁷ Mišljeni so zgledi v obliki celih povedi.

⁸⁸ To je edini vir za sinonimijo, ki je v *Predlogu* naveden. Zastavlja se vprašanje, ali bo za sinonimijo uporabljen še kak drug vir podatkov ali pa bo SloWNet ustrezno dopolnjen – vprašanje dopolnjevanja vseh zbirk je izpostavljeno že zgoraj.

ga korpusa vprašljiva, saj se v milijonskem korpusu nekatere iztočnice pojavljajo redko ali sploh ne.

V slovarju je predviden tudi razdelek s podatki o **izvoru** iztočnice, vendar iz kratkega zapisa ni mogoče razbrati niti osnovnih podatkov o razdelku, kot so: ali bo podatek naveden pri vseh iztočnicah ali le pri manjšem delu, kakšna bo vsebina in struktura tega razdelka itd. Načrtovana je vključitev podatkov o **normi**, pridobljeni iz *Slogovnega priročnika*, ki naj bi se v ta namen ustrezno dopolnjeval. Ob tem se zastavlja vprašanje pojmovanja norme v razmerju do tradicionalnega pojmovanja knjižnega jezika. Predvidena je predstavitev (pod)pomenov⁸⁹ v obliki nevronske mreže ter vključitev multimedijskih vsebin. Slovar bo vseboval še statistične podatke o pogostosti rabe iztočnice glede na leto zapisa in vire, pri čemer ni opredeljeno, iz katerega korpusa bodo podatki pridobljeni. Zastavlja se tudi vprašanje, zakaj bodo uporabljene absolutne frekvenčne vrednosti za posamezno leto, ne pa tudi relativne glede na količino besedil za posamezno leto, kar je smiselno za boljšo predstavo o tem, ali se beseda v jeziku morda šele uveljavlja ali že umika. *Predlog* ne opredeljuje razvrščanja pomenov v slovarju, pač pa izvemo, kakšna rešitev je bila uporabljena v Leksikalni bazi (ne pa tudi, kakšno je razmerje med predlaganim slovarjem in Leksikalno bazo – če sploh kakšno, glede na to, da slovar temelji na slovarski bazi, katere odnos do leksikalne baze prav tako ni opredeljen). Za opredelitev pomenov je poleg razlage naveden pomenski indikator.

Glede na potek nastajanja slovarskih gesel je predstavljen večfazi proces, ki na podlagi obstoječih zbirk predvideva avtomatski izvoz podatkov iz korpusa in obstoječih podatkovnih baz, čiščenje surovih avtomatsko pridobljenih podatkov s t. i. močjo množic (množičenje), poklicni leksikografi pa bi iz tako prečiščenih podatkov oblikovali večji del gesla. Temu bi sledilo dopolnjevanje s podatki, ki jih lahko priskrbijo jezikoslovci, specializirani za druga jezikoslovna področja, ter terminologi, s končnim pregledom pa bi bilo geslo dokončano. Slovar naj bi bil objavljen od prve faze dalje, torej že v fazi, ko so z avtomatskimi postopki pridobljeni izhodiščni korpusni podatki.

Jeseni 2015 je širša skupina sodelavcev, zbranih okrog treh avtorjev *Predloga za izdelavo Slovarja sodobnega slovenskega jezika*, v okviru ak-

⁸⁹ Ne le samih (pod)pomenov, ampak tudi in z njimi povezanih podatkov, kot so vzorci, kolokacije in opozorila o posebnostih rabe.

tivnosti Centra za jezikovne vire in tehnologije izdala monografijo *Slovar sodobne slovenščine: problemi in rešitve* (Gorjanc idr. 2015), ki skuša podati odgovore na nekatera temeljna vprašanja pri snovanju koncepta slovarja. To delo temelji na izhodiščih, predstavljenih v *Predlogu*. Čeprav je bilo napovedano, da »bodo razprave in sam koncept objavljeni v monografski publikaciji jeseni leta 2015 pri Znanstveni založbi Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani«,⁹⁰ odsotnost napovedanega koncepta kot celovitega dokumenta kaže, da se je njegova priprava očitno upočasnila.

Težko je oceniti, kdaj se stališča v monografiji razlikujejo od *Predloga* zaradi dogovorjene spremembe stališč, kdaj pa gre za neuskklajenost med številnimi avtorji, kar je eden od možnih razlogov, zakaj koncept še ni pripravljen. Če je, na primer, navedba šolskega in splošnega uporabnika (Krek idr. 2013: 20) problematizirana v Arhar Holdt (2015: 136–148), je to mogoče videti v luči želje po natančnejši definiciji, saj je predstavljena potreba po natančnejši opredelitvi splošnega uporabnika (čeprav je zato postalo nejasno, kdo je ciljni uporabnik slovarja, ki je bil opredeljen v *Predlogu* (Krek idr. 2013: 20), v monografiji pa ni jasno opredeljen). Kot neskladnost skupine je mogoče razumeti razmerje med izrazito naklonjenostjo uporabi stavčnih razlag v Krek idr. (2013: 30), ki napoveduje »opis pomenov in podpomenov v obliki stavčne definicije«, in pripombo enega od sodelavcev, da so v francoskih slovarjih stavčne razlage kritizirane s strani slovaropiscev in učiteljev, zato se »[v] zadnjih dveh desetletjih [...] večina šolskih slovarjev vrača k tradicionalni definiciji [...]« (Perko 2015: 314).

Teme, relevantne za slovar, monografija obravnava precej neuravnoteženo. Kar pet prispevkov (približno 80 strani) je posvečenih vprašanju slovarskega uporabnika, vendar razen možne rešitve, ki je »zgolj potencialno izhodišče za nadaljnje empirične raziskave« (Arhar Holdt 2015: 142), in izražanja potreb po nadaljnjih empiričnih raziskavah (Rozman idr. 2015: 167, Čibej idr. 2015: 181) ne izvemo, katerim slovarskih uporabnikom ali skupinam uporabnikov je načrtovani slovar namenjen. Prispevki sicer analizirajo določene skupine uporabnikov, vendar ni jasno, kako so obravnavane skupine povezane s samim slovarjem – ali bo slovar namenjen tudi njim ali ne.

⁹⁰ Spletni naslov: <http://www.cjvt.si/projekti/sss/> (datum dostopa 3. 4. 2015).

kralj *samostalnik*

1 vladar

2 najpomembnejši predstavnik

2.1 kdor je zelo uspešen v čem

2.2 kdor dela ali se počuti kot kralj

3 o družabnih igrah

3.1 šahovska figura

3.2 igralna karta

▸ stalne zveze

▸ frazeološke enote

3 o družabnih igrah

3.1 šahovska figura

- PRIDEVNIKO+SAMOSTALNIKO
[črni, beli, nasprotnikov] kralj
 - Črni **kralj** je ostal brez rokade, figure črnega pa so obsojene na životarjenje po zadnjih dveh vrstah.
 - Črna trdnjava mora zdaj bežati na slabše mesto, kar bo izkoristil beli **kralj** za napredovanje proti prostemu kmetu.
 - Napad s kmetom troši čas, zaželenih učinkov pa belemu ne bo prinesel, ker bo nasprotnikov **kralj** z dolgo rokado pobegnill na varnejše damsko krilo.
 - S to potezo je beli podčrtal svojo prednost v razvoju in začčenja plesti mrežo okrog vse bolj ogroženega črnega **kralja**.
- SAMOSTALNIK₁+GLAGOL
 - Črni **kralj** ne more več ulti iz matne mreže.
 - Poleg tega gre lahko kasneje beli lovec na b3 in tako okrepi damsko krilo, na katerem bo beli **kralj** našel svoje zatočišče.
 - Črni **kralj** očitno ve, da je za belim kmetom varen kot v Alahovem naročju.
- GLAGOL+SAMOSTALNIK₄
[napasti] kralja
 - Beli bo napadal nasprotnikovega **kralja**, črni se bo branil in silil v končnico, kjer je osamljen kmet dostikrat odločilna slabost.
 - Dve uri je potiskal nasprotnikovega **kralja** v kot, vse dotlej, dokler ga ni ujel.
 - V naslednji potezi bo črni umaknil **kralja** v kot, da ne bi kmet e7 padel s šahom.

Slika 6: Izsek gesla *kralj* v Spletnem slovarju slovenskega jezika (2012)

Frazeologija in stalne besedne zveze so v monografiji obravnavane zgolj sporadično, ne pa sistematično; o slovnici v slovarju lahko preberemo tri prispevke, ki obravnavajo zgolj besednovrstna vprašanja, v manjši meri pa se slovnice dotika obravnava oznak v okviru slovarskega gesla. Nenavadno je, da v monografiji izvemo več o možnostih množičenja kot o tem, kdo naj bi bil profesionalni leksikograf, izdeloval oz. urejal slovarska gesla in dejansko oblikoval njihovo končno podobo.

Jasno je izraženo, da obstaja precejšen idejni razkorak med konceptom Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in stališči avtorjev obravnavane monografije. Poleg opisanih leksikografskih razhajanj med stališči piscev Predloga in Koncepta je v ospredju predvsem nejasnost glede odločitve o slovenščini, ki jo slovar opisuje, pa tudi, kdo je ciljni uporabnik in vprašanje teoretičnih izhodišč, na katerih naj slovar temelji.

2.3.3 Koncept novega razlagalnega slovarja slovenskega knjižnega jezika

Koncept novega razlagalnega slovarja slovenskega knjižnega jezika (NSSKJ) so pripravili sodelavci Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU⁹¹ in ga objavili 1. oktobra 2015 po predhodni javni obravnavi marca istega leta. Koncept je bil predstavljen strokovnemu telesu, tj. Znanstvenemu svetu Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša, pa tudi Slovenski akademiji znanosti in umetnosti kot najvišju znanstveni ustanovi v Sloveniji.⁹² Koncept predvideva izdelavo temeljnega enojezičnega informativno-normativnega razlagalnega slovarja. Jezikovne prvine bodo v njem opisane in ovrednotene v razmerju do aktualne knjižnojezikovne norme (Gliha Komac idr. 2015).

Knjižni jezik je v tem konceptu razumljen kot »uzaveščeni, kultivirani in konvencionalni nadregionalni kod, ki ga v slovenskem jezikov-

⁹¹ Avtorji: Nataša Gliha Komac, Nataša Jakop, Janoš Ježovnik, Simona Klemenčič, Domen Krvina, Nina Ledinek, Tanja Mirtič, Andrej Perdih, Špela Petric, Marko Snoj in Andreja Žele.

⁹² Koncept je bil sprejet na seji Znanstvenega sveta Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU 6. avgusta 2015, na seji Znanstvenega sveta ZRC SAZU 2. septembra 2015, na seji Razreda za filološke in literarne vede SAZU 8. septembra 2015 in na seji Izvršilnega odbora Predsedstva SAZU 14. septembra 2015.

nem okolju govornici slovenščine nezaznamovano rabijo zlasti v javnih in formalnih govornih položajih. Pri tem je kultiviranost knjižnega jezika razumljena kot upoštevanje splošno veljavnih načel, norm in družbenih konvencij« (str. 1). Za razumevanje zapisanega je treba razumeti tudi opredelitev norme, ki je »razumljena kot kolektivno soglasje glede rabe jezikovnih sredstev, ki jih v sočasni družbi uporabljamo kot naraven rezultat interakcije različnih družbenih, kulturnih, kognitivnih in bioloških dejavnikov, ugotavljanje norme pa v izhodišču in v največji meri temelji na štirih merilih: jezikovna raba, jezikovni sistem, izročilo in gospodarnost« (str. 1).

Po obsegu je NSSKJ zasnovan kot slovar srednjega obsega s približno 100.000 gesli. Poleg enobesednih iztočnic so predvideni še trije tipi večbesednih: glagoli s prostim morfemom *se/si* (kadar brez *se/si* ne obstajajo), polcitatni in drugi prevzeti leksemi (*ad hoc*, *alma mater*, *bossa nova*) in besedotvorni sklopi, kjer je meja med eno- in večbesednostjo do neke mere dogovorna (*hokus pokus*, *na svidenje*). Med iztočnice sodijo tudi leksikalizirane krajšave in okrajšave. Podiztočnic slovar ne predvideva, pač pa so stalne besedne zveze in frazeološke enote uvrščene k enobesedni iztočnici, zato nimajo statusa iztočnice. Po številu predvidenih iztočnic je načrtovani slovar zato primerljiv s številom iztočnic v SSKJ. Predvideni uporabnik slovarja je odrasli rojeni govorec slovenščine, ki bo slovar uporabljal zlasti v elektronski obliki bodisi samostojno ali v povezavi z drugimi jezikovnimi priročniki, viri in zbirkami. Kljub temu naj bi digitalna zasnova slovarja omogočala prilagodljivost tudi drugim tipom uporabnikov, saj slovar tehnično temelji na digitalni slovarski bazi. Ob koncu izdelave slovarja je predvidena tudi tiskana izdaja slovarja.

Slovar gradivsko temelji na korpusih Gigafida, Kres, Nova beseda in deloma na korpusu Gos, pri čemer se kot pomožno gradivo lahko uporabijo tudi drugi gradivski viri.

S strukturno-vsebinskega vidika *Koncept* predvideva izdelavo pregibnostno-naglasnih vzorcev, tj. preglednic z onaglašeni (jakostno in tonemsko) in neonaglašeni vsemi oblikami iztočnic. Poleg tega bo s t. i. Riglerjevo transkripcijo, kot je uporabljena v SSKJ, SP 2001, SNB, SSKJ², in z mednarodno fonetično abecedo IPA prikazan izgovor osnovnih in določenih stranskih oblik, dodani pa bodo tudi zvočni posnetki izgovora. Za pridobitev aktualnih podatkov o naglasu in izgo-

voru v sodobnem knjižnem jeziku bo uporabljena metoda anketiranja. Pri razvrščanju pomenov bo praviloma »najprej naveden osnovni, izhodiščni pomen besede, tj. običajno tisti, ki pri rojenih govornih vzbudi prvo asociacijo in iz katerega je mogoče izpeljati tudi vse ostale.« Pri razlagalnih tipih *Koncept* namesto sklicevalnih razlag (v SSKJ tip *manjšalnica od, ženska oblika od ...*) predvideva polne pomenske opise, prav tako bodo razloženi tudi tisti prislovi, ki so bili v SSKJ navedeni kot podiztočnica. V NSSKJ je namreč predvidena celostna obravnava tudi tovrstnih prislovov, saj bodo imeli status iztočnice. *Koncept* v določenih tipološko zamejenih primerih predvideva tudi uporabo stavčne razlage cobuildovskega tipa, na primer pri glagolih, pri katerih je v konkretnem pomenu prvi delovalnik izražen z neimenovalniškim sklonom.

Na pomenski ravni so dodani sinonimi, ki v slovarju opravljajo trojno vlogo: tezavrsko (tj. informativno), razlagalno (tj. namesto drugih tipov razlag) in normativno v smislu, da so stilno-zvrstno nevtralni in s tem neokvalificirani sinonimi prikazani ob razlagi, pri čemer razmerje med več normativnimi sinonimi ne bo opredeljeno. Poleg kolokacij in pomensko prozornih stalnih zvez skupaj s podatki o skladenjskih vzorcih bodo kot zgledi rabe navedeni stavčni zgledi iz korpusov.

Koncept napoveduje opredelitev nekaterih besedotvornih razmerij (svojilni pridevniki, manjšalnice, feminativi (in po potrebi maskulinitivi), vključno s poimenovanji za samice oz. samce živalskih vrst). S tem koncept odpira vrata sistematičnemu prikazu besedotvorja v okviru splošnega slovarja.

Slovar bo vseboval tudi etimološka pojasnila, saj so bila ta med uporabniki dobro sprejeta že v razlagalnem *Slovarju novejšega besedja slovenskega jezika* iz leta 2012, ki je nastal na istem inštitutu. Etimološko pojasnjene bodo vse iztočnice v NSSKJ, pri čemer bodo pojasnila načeloma krajša in bolj poljudna kot v etimoloških slovarjih, za zahtevnejše uporabnike pa je predvidena povezanost s podrobnejšimi podatki v spletno objavljenih slovenskih etimoloških slovarjih.

V začetni fazi izdelave slovarja Koncept poleg izrabe podatkov iz korpusov predvideva tudi pripravo podatkov iz obstoječih in nastajajočih slovarjev, in sicer jakostno onaglašene iztočnice, končaje stranskih oblik, izgovor, dvojnice, tonemski naglas, sinonime, besedotvorne podatke, frazeologijo, etimologijo in druge slovnične podatke (o tem prim. tudi Perdih 2015: 551–567).

PRIMERJALNA ANALIZA ZGRADBE IN VSEBINE IZBRANIH SLOVARJEV

3.1 SLOVARSKA ZGRADBA IN IZHODIŠČE ANALIZE

Ko govorimo o strukturi slovarja (v knjižni obliki), s tem največkrat mislimo na makro- in mikrostrukturo slovarja, čeprav je na slovar kot celoto ustrezneje gledati širše. Bergenholtz in Tarp (1995: 188) zato definirata *okvirno strukturo* (angl. *frame structure*) kot zbirko vseh med seboj povezanih delov, ki tvorijo slovar.

Širša organizacijska struktura v slovarju je *makrostruktura*, ki jo Hartmann in James (1998: 91) definirata kot seznam, s pomočjo katerega je mogoče poiskati informacijo v slovarju. V slovarjih je to običajno abecedni seznam iztočnic, ki tvori osrednji del slovarja. *Mikrostrukturo* definirata kot vsebino slovarske enote. Od makrostrukture se razlikuje po tem, da daje podrobnejše informacije o iztočnici z navajanjem njenih formalnih in semantičnih lastnosti, kot na primer zapis, izgovor, slovnica, razlaga, raba, etimologija. Če ima iztočnica več pomenov, so nekatere informacije podane pri vsakem od njih.

Zunanje enote (angl. *outside matter*) so vsebine, ki stojijo na začetku, na sredi ali na koncu slovarjev. Med zunanje enote Hartmann in James (1998: 104) prištevata *uvodne enote* (angl. *front matter*), *vmesne enote* (angl. *middle matter*) in *končne enote* (angl. *back matter*). Med uvodne enote štejeta tiste sestavne dele, ki (v knjigi) stojijo pred slovarskim delom, kot primere navajata naslovnico, kolofon, zahvale in posvetila, predgovor, uvod, kazalo, sezname avtorjev, uporabljenih krajšav, slik, navodila za izgovor, uporabo in podobno. Med vmesne enote uvr-

ščata v makrostrukturo vrinjene slike, zemljevide, diagrame, sezname slovnčnih izrazov ali pomenskih polj in enciklopedične podatke. Med končne enote štejeta tiste dele slovarjev, ki stojijo za slovarskim delom, kot primere navajata sezname osebnih in zemljepisnih imen, veličine in merske enote, vojaške čine, kemijske elemente, črkovne, številske in glasbene simbole, citate in pregovore ter stvarno kazalo.

Hartmann (2001: 65–66) kot *mediostrukturo* razume tisto strukturo v slovarju, katere naloga je sklicevanje med različnimi deli slovarja. Glede na izvor in cilj sklica ločuje sklice od enega gesla k drugemu, od gesla k uvodnim, vmesnim ali zaključnim enotam, od gesla k ilustracijam ali seznamu virov ali iz enega slovarja k drugemu.

V tem delu monografije je prikazana analiza in primerjava makro- in mikrostrukturnih značilnosti izbranih slovarjev. V obravnavi so upoštevani opisi slovarske vsebine in zgradbe, povzeti zlasti iz uvodnih poglavij slovarjev in drugih virov, ki govorijo o teh slovarjih, temu pa je dodan še pregled slovarskih gesel s poudarkom na obravnavanem vprašanju. S kombinacijo teh podatkov je mogoče za vsak slovar dobiti celostno sliko o prikazu jezikovnih informacij v slovarjih. Na podlagi teh ugotovitev so ovrednotene slovaropisne rešitve glede slovarske strukture, vsebine in prikaza podatkov, temu pa sledi prikaz možnosti za izboljšanje teh rešitev.

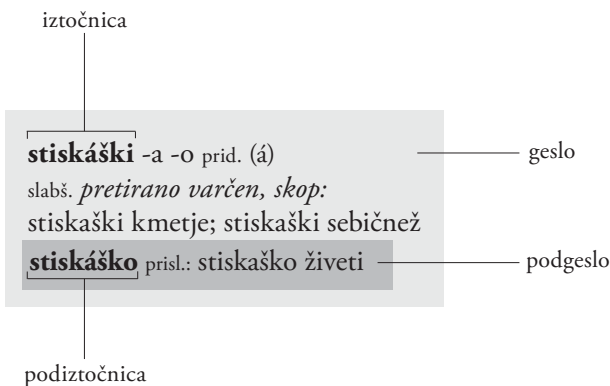
Kot je pojasnjeno v prejšnjem poglavju, bodo analizirani in med seboj primerjani *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ), *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* (VRHJ), *Slovník spisovného jazyka slovenského* (SSSJ), *Uniwersalny słownik języka polskiego* (USJP) in *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka s vključením svedenij o proišhoždenii slov* (TSRJAŠ).

Slovarske rešitve so ovrednotene in komentirane zlasti z vidika prepoznavnosti slovarskih podatkov (kot primer lahko navedemo ločevanje med razlago in besednovrstnim podatkom ter podatkom o sinonimiji in vrsti sinonimije), preglednosti in pričakovanosti razporeditve podatkov (na primer razporeditev večbesednih leksemov v strukturi gesla), uravnoveženosti informacij o leksemih, teoretičnih ugotovitvah in realni rabi leksema z namenom in predpostavljeno uporabo slovarja (na primer pri obravnavi enakoizraznosti) glede na predvidenega uporabnika – odraslega rojenega govorca slovenskega jezika.

Jasno je, da še tako dovršena vsebina slovarja nima uporabne vrednosti, če je uporabnik iz slovarja ne more jasno razbrati, pri čemer je

kakovost vsebine nujna. Vsi slovarji, zlasti splošni razlagalni slovarji, so namreč postavljeni med kladivo ustreznega jezikovnoteoretičnega opisa in nakovalo praktične uporabnosti takega opisa. V zvezi s tem velja omeniti dve misli Michaela Rundella (2006: 332–333). V prvi trditvi, povezani z neko prvino stavčnih razlag v Cobuildovem slovarju, pravi, da bo impliciten podatek verjetno tudi ostal impliciten (»[T]his ‘implicit signal’ is likely to remain implicit.«). Druga, s tem povezana misel, pa je bolj splošna, in sicer avtor opozarja, da ni pomemben slovaropisčev namen, ampak uporabnikova interpretacija (»[W]hat matters is not the lexicographer's intention but the user's interpretation.«). Pri tem seveda ne gre pretiravati – če je implicitna informacija ustrezno razumljiva, ni vedno nujno iskati eksplicitnega načina podajanja podatkov, saj lahko postane pojasnilo predolgo ali preveč abstraktno.

Glede sestave gesla naj pojasnimo, da nam *geslo* pomeni to, kar se v SSKJ imenuje *geselski članek*, *iztočnica* pa je skladna s poimenovanjem *geslo* v SSKJ ob upoštevanju opomb, ki jih najdemo pri Gjurinu (1984: 183–184, upoštevano tudi v Weiss 1994a), torej jo razumemo kot naslovno enoto gesla. Podrejeni enoti temu ustrezno imenujemo *podgeslo* in *podiztočnica*. Povedano lahko ponazorimo s primerom iz druge izdaje SSKJ:

3.2 MAKROSTRUKTURNE ZNAČILNOSTI

3.2.1 Splošno o makrostrukturi

Kot je bilo že omenjeno, Hartmann in James (1998) pojmuteta makrostrukturo kot seznam, s pomočjo katerega je mogoče poiskati informacijo v slovarju. V slovarjih je to običajno abecedni seznam iztočnic, ki tvori izhodiščni del slovarja. Ta je lahko dopolnjen z zunanjimi enotami na začetku, na sredi ali na koncu slovarja. To razumevanje makrostrukture lahko dopolnimo s tremi vidiki, ki jih Svensén (1993: 223) navaja v povezavi z makrostrukturo:

- Ali ima vsaka leksikalna enota svoje geslo v slovarju ali pa je lahko več leksikalnih enot združenih v gnezdih ali podgeslih?
- Ali obstaja enotno abecedno zaporedje ali obstajajo odmiki od njega?
- Če je več leksikalnih enot združenih v gnezdih – ali so vse prikazane v celoti ali so nekatere prikazane v skrajšani obliki?

Svensén pri tem natančneje prikazuje razliko v načinih abecednega razvrščanja po črki ali po besedi (str. 223–224), prav tako navaja različne načine razvrščanja podiztočnic, in sicer po abecedi ali po zgodovinsko-morfološkem⁹³ merilu (str. 225–229).

V nadaljevanju so med makrostrukturnimi vprašanji obravnavana vprašanja enakoizraznosti in enakopisnosti, večbesednih iztočnic in podiztočnic.

3.2.2 Enakoizraznost in enakopisnost

Po Vidovič Muhi (2000: 178) gre pri enakoizraznosti (homonimiji) za prekrivnost materialne, tj. glasovne, pisne jezikovne danosti ob popolnoma različnem pomenu oz. celotnem pomenu. S pojmom popolne različnosti je mišljena različnost na ravni pomenskih sestavin in potencialnih pomenskih sestavin. Enakoizraznost je tako sistemski pojav, ki je nastal bolj ali manj naključno tako na sinhroni kot diahroni ravni.

⁹³ S tem je mišljen pristop, ki podiztočnice razvršča glede na tip tvorjenke iz iztočnice, pri posamezni tvorjenki pa njene nadaljnje tvorjenke, šele znotraj vsake tako nastale skupine pa je uporabljeno razvrščanje po abecedi.

Pri ločevanju večpomenskosti od enakoizraznosti Vidovič Muha (1997: 11) opozarja, da se je nujno odločiti za jasno metodologijo, saj jezikovnosistemski (tj. sinhroni) pristop lahko daje vsaj deloma drugačne rezultate od jezikovnorazvojnega (tj. diahronega). Hudeček in Mihaljevič opozarjata, da vsaj na načelni ravni ne moremo biti vnaprej prepričani, da bo kateri od obeh pristopov v praksi lahko dal povsem zanesljive informacije (Hudeček in Mihaljevič 2009).

Glede nastanka enakoizraznic Vidovič Muha (2000: 181) ločuje znotrajjezikovne in medjezikovne enakoizraznice glede na to, ali so nastale zaradi dogajanja znotraj jezika ali pa na nastanek enakoizraznosti vpliva prevzemanje iz drugih jezikov. Pri obojih je enakoizraznost lahko nastala zaradi sinhronega ali diahronega procesa, pri čemer je na ravni sinhronije nastanek enakoizraznosti povezan z besedotvornimi postopki, pomensko širitvijo, oblikovanjem stalnih besednih zvez in prevzemanjem (ta tip enakoizraznosti imenuje prvotna oz. primarna), na ravni diahronije pa je enakoizraznost posledica razvojnega procesa v jeziku, kamor med drugim uvršča izgubljanje tvorbenih razpoznavnosti pri tvorjenkah ali izgubljanje citatnosti (ta tip enakoizraznosti imenuje drugotna oz. sekundarna).

Kot primere primarne enakoizraznosti na besedotvorni ravni navaja primere, kot so *frankovski* 'nanašajoč se na Franke' – *frankovski*² 'pridevnik od frankovec', *minica* 'manjšalnica od mina' – *minica* 'hrošč', kot primere primarne enakoizraznosti zaradi prevzemanja pa npr. *bula* 'oteklina' – *bula* 'papeška ali vladarska listina' – *bula* v muslimanskem okolju, nekdanj 'poročena ženska'. Za sekundarno enakoizraznost navaja primere z oddaljevanjem pomenov: *pero* 'del perja' – *pero* 'nalivno pero, pisalo', *žerjav* 'ptica' – *žerjav* 'naprava, stroj'.

Poleg navedenih tipov enakoizraznosti Vidovič Muha navaja še enakoizraznost na ravni morfemov in besednih zvez. Posledica morfemske enakoizraznosti je enakoizraznost besed v neslovarski obliki, npr. *vile* (im./tož. mn., ž) 'pravljica bitja' – *vile* (im./tož. mn., nešt. no, ž) 'orodje z roglji'. S tega vidika lahko govorimo o popolni enakoizraznosti, če za enakoizraznice veljajo iste slovarske slovničnokategorialne lastnosti, in o delni enakoizraznosti, če se enakoizraznost razvije le v določenih oblikah.

Enakoizraznice je glede na prenosnik mogoče ločiti na enakopisnice (homografe) in enakozvočnice (homofone), pri čemer se enakopisnice

pojavnjajo samo v zapisu, npr. *peti* – vrstilni števnik/del stopala (daj./mest. ed., ž. spol od *peta*) – *peti* ‘oblikovati tone [...] z govornimi organi’, enakoizraznica pa samo v govornem podobi, npr. *gozd* [gost] ‘z drevjem strnjeno porasel svet’ – *gost* ‘povabljenec [...]’ (Vidovič Muha 2000: 183).

Za slovarje, pri katerih so gesla razvrščena na podlagi zapisa slovarskih iztočnic, tip enakoizraznosti, ki se uresničuje le na ravni stranskih oblik, ni pomemben, razen pri tistih primerih, pri katerih kot iztočnica nastopa katera od oblik drugega leksema (npr. *bíl* -à -ó in -ò opisni deležnik od biti sem – *bíl* -i ž *steblo žit ali trav; bilka*).

Filipec in Čermák (1985) pogojno navajata besednovrstno enakoizraznost v smislu, da besede različnih besednih vrst lahko razumemo kot enakoizraznice (str. 142), seveda ob izpolnjevanju drugih pogojev za enakoizraznost. Slovarske prakse pri prikazovanju takih pojavov so različne, nekateri obravnavajo iztočnice različnih besednih vrst kot samostojne iztočnice, drugi kot različne pomene večpomenskega leksema itd. Kot bo prikazano v razpravi, enakoizraznost razumemo tako, da se leksemi ujemajo tudi v besedni vrsti. Razlikovanje v besedni vrsti lahko vodi zgolj do enakopisnosti, torej obravnave v ločenih geslih, pri čemer priporočamo označevanje s številskimi indeksi.

Filipec in Čermák (1985) priporočata, da se morfološka enakoizraznost slovarsko obravnava kot večpomenskost, pri tem gre zlasti za pomenko povezanost in različnost morfoloških kategorij, npr. razlika v kategoriji živosti in različne stranskosklonske oblike (str. 142). Ista avtorja navajata tudi pojma popolna enakoizraznost in delna enakoizraznost. O prvi je mogoče govoriti, kadar se oblike enakoizraznic ujemajo v vseh besednih oblikah, npr. *aktovka, jeřáb, čerit, líčit, topit*, o drugi pa, kadar se oblike enakoizraznic ne ujemajo v vseh oblikah, npr. *atlas, bob, piano, zajímat*.

Šulc 2001 v svoji oceni *Slovarja slovenskih homonimov* (Bálint 1997) spomni na možnost sovpadanja enakoizraznic v večpomensko besedo, pri čemer navaja Leecha,⁹⁴ ki ta pojav imenuje *psihološko povezani pomeni*, ki ga ločuje od *zgodovinsko povezanih pomenov*, Šulc pa omenja tudi Lyonsa,⁹⁵ ki govori o ljudski etimologiji. Na načelni ravni naj v zvezi s tem opozorimo, da ima tudi ljudska etimologija lahko neho-te posreden odraz v slovarju, ko z etimološkega vidika morda niti ni

⁹⁴ Leech, Geoffrey: *Semantics*. London: Penguin Books. 1981.

⁹⁵ Lyons, John: *Linguistic Semantics*. An Introduction. Cambridge: Cambridge University Press. 1995.

zadostnih raziskav ali podatkov, da bi bilo pri kateri od slovarskih iztočnic namesto o večpomenskosti ustrezneje govoriti o enakoizraznicah zaradi različnega izvora. Posledično tudi ni uzaveščeno, da določeno iztočnico lahko razumemo kot večpomensko, čeprav imajo njeni pomeni lahko različni izvori in bi morali govoriti o dveh ali več enakoizraznicah. Tudi iz tega razloga namreč obstajajo razlike med slovarji pri izkazovanju enakoizraznosti. Razumljivo je, da se odpravljanje posledic ljudske etimologije z novimi spoznanji izboljšuje.

Da so slovarske prakse označevanja iztočnic s številskimi indeksi različne, prikazuje Tafra (2012: 122), ki za francoski slovar *Le Petit Robert* piše, da s številskimi indeksi označujejo enakopisnice iste besedne vrste ali tudi različnih besednih vrst; slovar *Rječnik hrvatskoga jezika* (ur. Jure Šonje) pa poleg tega, da številči enakopisnice različnih besednih vrst, številči tudi iztočnice, ki se razlikujejo v naglasu (1. *sàmourk* im. – 2. *samòuk* pridj.; 1. *zèlèn* im. – 2. *zèlen* pridj., 1. *dòbro* im. – 2. *dòbro* pril., 1. *blàgo* im. – 2. *blàgo* pril. – 3. *blàgo* uzv.), čemur Tafra izrecno nasprotuje, saj ne vidi nobenega razloga, niti izraznega niti vsebinskega, da se take iztočnice s številčenjem kakor koli povezuje. Pri tem velja opozoriti, da Tafra ne upošteva dejstva, da so v pisni rabi ti, v naglasu različni leksemi v slovarju dejansko enakopisnice, kar je z uporabniškega vidika pomemben podatek, ki ga je po našem mnenju treba upoštevati. Tafra tudi opozarja, da (besednovrstna) konverzija ne daje popolnih enakoizraznic, saj obstaja vsaj en skupni integralni sem med izhodiščno besedo in rezultatom konverzije, s tem pa konverzna beseda ne izpolnjuje pogoja pomenske nepovezanosti, ki je za enakoizraznost nujna (Tafra 2012: 125), s čimer se je mogoče strinjati. Možnosti obravnave konverzije znotraj enega gesla Tafra načelno nasprotuje, obenem pa tak prikaz v slovarjih dopušča zaradi ekonomičnosti ali leksikografske tradicije.

Če je izkazovanje enakoizraznosti na makrostrukturni ravni vsebinsko utemeljena, pa nekateri slovarji enakoizraznosti ne izkazujejo in združujejo vse pomene v eno geslo (Atkins in Rundell 2008: 193), kar se z vidika iskanja leksemov, ki so uporabniku neznan tako izrazno kot pomensko, kaže kot sprejemljiva odločitev.

Pri pregledu obravnave enakoizraznosti in enakopisnosti nas bosta zanimali dve med seboj povezani leksikografski vprašanji: kako slovarji obravnavajo enakoizraznost in kaj slovaropisci označujejo s številskimi indeksi ob iztočnici.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1970–1991)

Enakoizraznice so v SSKJ opredeljene kot »besede, ki imajo enako zvočno ali pisno podobo, a različen pomen«⁹⁶ (Napotki 1981: 7–8). V Uvodu v slovar je vprašanju enakoizraznosti namenjeno razmeroma dosti prostora. Izvemo lahko, da se postavitev gesel »ne opira na etimologijo, temveč na stanje v sodobnem jeziku, s težnjo, da bi bilo homonimnih gesel v slovarju čimmanj«. Iztočnice, ki se pišejo enako, a pripadajo različnim besednim vrstam, so urejene po naslednjih razvrstitvenih načelih (§ 17):

1. pregibne besedne vrste in nesklonljive besede iste vrste: samostalni, nesklonljivi samostalni, pridevnik, nesklonljivi pridevnik, nesklonljivi prilastek, števniki, zaimki, glagoli;
2. nepregibne besedne vrste: prislovi, členki, predlogi, vezniki, medmeti;
3. orientacijske iztočnice;⁹⁷
4. kazalke.⁹⁸

Enako pisane iztočnice (enakopisnice) iz iste besedne vrste so razvrščene (§ 18):

1. po spolu: moški spol ima prednost pred ženskim in srednjim, ženski pred srednjim (*brst m – brst ž*);
2. po mestu naglasa: iztočnica z naglasom na prvem zlogu stoji pred geslom z naglasom na drugih zlogih (*brázdati – brazdáti*);
3. po kvantiteti naglašene samoglasnika: iztočnica z dolgim naglasom stoji pred iztočnico s kratkim naglasom ali brez naglasa (*bór – bór*);
4. po kvaliteti naglašene samoglasnika: iztočnica z ozkim samoglasnikom stoji pred iztočnico s širokim samoglasnikom;
5. iztočnica brez dvojnice je razvrščena pred iztočnico z dvojnico (*bisus – bisus* tudi *bis*).

Pri iztočnicah, ki jih ni mogoče razvrstiti po navedenih pravilih, je mogoče upoštevati tudi drugo osnovno obliko (*biti bijem – biti sem*).

Iztočnic, ki spadajo med prave enakoizraznice, po teh pravilih ni mogoče razvrstiti, zato so razvrščene glede na pogostost rabe, kot je izkazana v t. i. listkovni kartoteki oziroma besedilnem korpusu, na pod-

⁹⁶ Zapis »glasovno ali pisno« je problematičen, kar je za razlago termina *homonim* v SSKJ in v ESJ opozorila že Vidovič Muha (1997: 9): »[p]ri homonimiji gre tako za govorno kot tudi pisno prekrivnost«, torej bi namesto 'ali' moral biti zapisan 'in'.

⁹⁷ Orientacijsko geslo je prvi del sestavljenke ali zloženke, npr. *anglo-, anti..., benzo..., bledo...*

⁹⁸ Kazalka je manj rabljena ali knjižno nepravilna dvojnica kake iztočnice, ki v slovarju ni obdelana kot prava iztočnica, ampak za okrajšavo *gl.* le usmerja na običajno pisno obliko.

lagi katerega je slovar nastal. Take iztočnice so označene z nadpisano številko za iztočnico (*bòr¹ – bòr² – bòr³*). Izpeljanke in glagolniki se pri razvrščanju ravnajo po zaporedju svojih izhodiščnih besed (*bazičen*).

Pri sklicevanju na enakoizraznice je uporabljenih več razlikovalnih načinov: številka, naglas, dodan sinonim ali delček razlage (*aciden, abecedarček, hranitev*).

Weiss (1999: 157) v prispevku o razvrščanju iztočnic v Slovenskem pravopisu 2001 opozarja na pomanjkljivost v opisu razvrščanja iztočnic v SSKJ, saj manjkajo določilo o razvrščanju iztočnic, kjer se razlikujeta velika in mala začetnica,⁹⁹ določilo o razvrščanju, kadar je v iztočnici presledek ali ne,¹⁰⁰ in določilo o razvrščanju glagolov, ki se razlikujejo od neprve osnovne slovanske oblike dalje (*obíti – ídem – obíti obijem*).¹⁰¹ V internem redakcijskem priročniku je navedenih še nekaj elementov, ki lahko vplivajo na abecedno razvrstitev, in sicer prosti morfem (*bógati – bógati se*), posebnost v izgovoru (*cicerónski -a -o prid. – cicerónski -a -o [čiče-] prid.*) in navedba stilne oblike (*grêda -e ž – grêda -e stil. -é ž, rod. mn. grêd*) (Silvester 1978: 5–6).

Primeri:

břst -a m

břst -í ž

bór -a m

bòr¹ bôra m

bòr² bôra m

bòr³ bôra m

pót¹ -a m, mn. póti m in póta s, rod. mn. pótov; dv. póta m in póti s

pót² -a m

pót -ú in -a m

pót -í ž

⁹⁹ Razvrščanje tovrstnih primerov je opredeljeno v internem tehničnem priročniku (Silvester 1978: 4), in sicer so iztočnice z veliko začetnico razvrščene pred iztočnico z malo začetnico, npr. *Gólgota – gólgota, Jánez – jánez, Jézus – jézus*, izjemo predstavlja dvojica *vid – Vid*.

¹⁰⁰ V SSKJ take dvojice tvorijo npr. *àla – à la, krížkráž – kríž kráž*, pri čemer je v internem tehničnem priročniku navedeno, da enočlensko ali veččlenskost iztočnice (tj. zapis s presledkom) ne vpliva na razvrstitev po abecedi, verjetno je torej zaporedje *pro fôrma – profôrma* napačno. Razvrščanje tovrstnih primerov ni predstavljeno v Uvodu slovarja. Širše o t. i. razvrščanju po črkah in razvrščanju po besedi prim. Weiss (1999: 153).

¹⁰¹ Razvrščanje tovrstnih primerov je opredeljeno v internem tehničnem priročniku (Silvester 1978: 4), in sicer je prej ravvrščena iztočnica, katere stranska oblika je po abecedi pred stransko obliko druge iztočnice.

Druga izdaja SSKJ (krajši zapis: SSKJ²) drugače prikazuje nadpisane številске indekse kot prva izdaja. V drugi izdaji so namreč s številko za iztočnico označene vse enako pisane iztočnice ne glede na pogoje, ki so veljali v prvi izdaji. Zapis v prvi izdaji *bór* : *bòr¹* : *bòr²* : *bòr³* je bil v drugi izdaji slovarja spremenjen v *bór¹* : *bòr²* : *bòr³* : *bòr⁴*, ustrezno so tudi pri sopomenkah, protipomenkah, vodilkah in kazalkah uporabljene nadpisane številke, ki označujejo iztočnico, na katero se sklicujejo. Pri teh štirih tipih podatkov zato niso več dodatno zapisana naglasna znamenja ali podatek o besednovrstni pripadnosti kot v prvi izdaji (Perdiš in Snoj 2015: 13).

Veliki rječnik hrvatskoga jezika (2003)

V uvodu v VRHJ ne najdemo opisa obravnave enakoizraznosti v slovarju, pojasnjeno ni niti, kaj pomenijo nadpisani številski indeksi ob iztočnici. Po pregledu dela slovarja se potrди, da so enakoizraznice, ki pripadajo različnim besednim vrstam, lahko obravnavane v samostojnih geslih in so oštevilčene (*a¹ m – a² vezn. – a³ uzv.*; *bèzdan¹ m – bèzdan² prid.*) ali, morda zaradi nastanka po konverziji, v enem geslu (*što*). Če se dve iztočnici razlikujeta v začetnici ali naglasu, nista enakoizraznici, zato v VRHJ tudi nista kandidata za oštevilčenje (*bār – Bār*, toda *bār¹ – bār² – bār³*; *bàrskī – bārskī – bārskī*).

V prvi izdaji RHJ, ki je predhodnik VRHJ, so s številskimi indeksi označene tudi iztočnice z različnimi naglasnimi znamenji, npr. *bīt* in *bìt*, a se je označevanje v kasnejših izdajah zaradi vsebinskih kritik spremenilo (Tafra 2012: 120).

Primeri:

a¹ m

a² vezn.

a³ uzv.

bār čest.

Bār m

bār¹ m

bār² m

bār³ m

bàrskī prid.

bārskī prid.

bārskī prid.

bèzdan¹ m

bèzdan² prid.

štò [...] 1. zam. [...] 2. pril. [...] 3. vezn. [...]

Slovník súčasného slovenského jazyka (2006–)

V uvodu v SSSJ so enakoizraznice predstavljene kot »besede z enako jezikovno (glasovno ali pisno) podobo«¹⁰² (podčrtal A. P.), a z različnim leksikalnim ali slovničnim pomenom. Prikazane so v samostojnih geslih z nadpisano številko za iztočnico.

Kot enakoizraznice so obravnavane prave leksikalne enakoizraznice, tj. enako zveneče in pisane besede brez opazne pomenske povezanosti, ki imajo različen izvor (*čelo, dozrieti*).

Kot enakoizraznice so obravnavani tudi pridevniki, izpeljani iz različnih besed (*autový*).

Slovar številči tudi besednovrstne enakoizraznice, tj. besede, ki so nastale po konverziji in spadajo v različne besednovrstne kategorije (*allegro, alko*).

Kot enakoizraznice so prav tako obravnavani samostalniki moškega spola enake oblike in enakega izvora, ki označujejo osebo, žival ali predmet in se razlikujejo po kategoriji živosti (*dekódovač, bradáč*).

Feminativi, tvorjeni iz samostalnikov, ki označujejo moške osebe, so praviloma prikazani kot podiztočnice. Z njimi povezane enakoizraznice, ki označujejo živali ali predmete, so obravnavane v samostojnih geslih, tako kot drugi tipi enakoizraznic (*betonár – betonárka¹*). Kot samostojno geslo nastopa *betonárka²*. Podiztočnica *farbiarka¹* je prikazana v geslu *farbiar¹*, podiztočnica *farbiarka²* nastopa v geslu *farbiar²*, kot samostojno geslo pa nastopa *farbiarka³*. Podrobneje o prikazu enakoizraznic kot podiztočnic bo pojasnjeno v razdelku 3.2.4 Podiztočnice.

Razlikovanje med lastnim in občnim imenom, ki se v zapisu razlikujeta po zapisu velike in male začetnice, je lahko prikazano v pomenskem delu skupnega gesla, saj leksema nista obravnavana v samostojnih geslih, če so njuni pomeni povezani s katerim od regularnih postopkov polisemije (*baran*).

Primeri:

alko¹ neskl. príd. hovor. ► (o nápojoch) obsahujúci alkohol [...]

alko² *alka* i neskl. s. hovor. ► nápoj obsahující alkohol [...]

¹⁰² Izvirni zapis: »slová rovnakej jazykovej (zvukovej alebo grafickej) formy«. Da je zapis »glasovno ali pisno« problematičen, je omenjeno že pri obravnavi SSKJ, kjer je prikazana pripomba Vidovič Muhe. Za slovaščino bi zgolj enakost glasovne podobe pomenila, da bi besedi *typ* in *tip* (zaradi prevzetosti je *t* v *tip* izgovorjen trdo) zaradi enakega izvora obravnavali kot enakoizraznici, kar se najbrž ne bo zgodilo (slovar je od zdaj izšel od A do L, zato slovarskega prikaza teh gesel še ni).

- allegro**¹ [-l-] prísł. ⟨tal.⟩ ► veselo, rýchlo
- allegro**² [-l-] *-ra -gier* s. ⟨tal.⟩ hud. ► skladba v rýchľom tempe [...]
- autový**¹ *-vá -vé* príd. šport. ► vzťahujúci sa na aut, priestor za pomedznými čiarami ihriska [...]
- autový**² *-vá -vé* príd. zried. ► súvisiaci s autom, motorovým vozidlom [...]
- baran** *-na* pl. N a A *-ny* m. **1.** pl. A hovor. i *-nov* ► samec ovce [...]
- 4. Baran** astron. ► zvieratníkové súhvezdie severnej obľohy (*Aries*), skr. *Ari*
- 5. Baran** pl. N *-ni* A *-nov* astrol. ► zvieratníkové znamenie medzi 21. marcom a 20. aprílom; osoba narodená v tomto znamení [...]
- betonár**¹ *-ra* pl. N *-ri* m. ► kto pracuje s betónom [...]
- ▣ **betonárka**¹ *-ky -rok* ž.
- betonárka**² *-ky -rok* ž. hovor. ► výrobňa betónovej zmesi [...]
- bradáč**¹ *-ča* pl. N *-či* m. ► bradatý muž [...]
- bradáč**² *-ča* pl. N a A *-če* A hovor. i *-čov* m. ► pes s čiernou al. čiernostriebrou srstou [...]
- čelo**¹ *čela čiel* s. **1.** ► predná vyklenutá časť hlavy [...]
- čelo**² *čela čiel* s. ⟨tal.⟩ hovor. ► väčší štvorstrunový sláčikový hudobný nástroj, violončelo [...]
- dekódovac**¹ [d-] *-ča* pl. N *-či* m. eltech. ► kto dekoduje [...]
- dekódovac**² [d-] *-ča* pl. N *-če* m. eltech., inform. ► zariadenie, prístroj na dekodovanie [...]
- dozrieť**¹ *-reje -rejú -rej!* *-rel -rejúc -retý -retie* dok. **1.** ► zrením dosiahnuť konečný stav [...]
- dozrieť**² *-rie -rú -ri!* *-rel -rúc* dok. **1.** (na koho, na čo) ► venovať niekomu, niečomu pozornosť [...]
- farbiar**¹ *-ra* pl. N *-ri* m. **1.** ► remeselník zaoberajúci sa farbením [...]
- ▣ **farbiarka**¹ *-ky -rok* ž.
- farbiar**² *-ra* pl. N a A *-re* m. ► poľovný pes s výborným čuchom [...]
- ▣ **farbiarka**² *-ky -rok* ž. hovor.
- farbiarka**³ *-ky -rok* ž. vin. profes. ► modrá odroda viniča [...]

Uniwersalny słownik języka polskiego (2004)

V USJP so enakoizraznice označene z rimsko številko pred iztočnico, kot enakoizraznice pa so obravnavani zlasti:

- leksemi z različnim etimološkim izvorom, npr. *akcja, opierać*;
- leksemi z različnimi besedotvornimi podstavami, npr. *żniwiarka, nasuwać się*;
- leksemi iz različnih enakoizraznih besedotvornih podstav, npr. *parówka*;
- leksemi z enakoizraznimi korenskimi morfemi, npr. *gazowy*;

- d) leksemi z različnimi morfološkimi mejami med korenskim morfe-
mom in ponami, npr. *podróżować*;
- e) leksemi, ki so nastali po drugih besedotvornih postopkih, npr. *szoferka*;
- f) leksemi, ki pripadajo različnim besednim vrstam, npr. *a, dokoła*;
- g) leksemi, ki so nastali po razpadu prvotno večpomenskega gesla,
npr. *państwo*;
- h) leksemi, pri katerih je enakoizraznost nastala iz zaradi vpliva tujih
jezikov, npr. *biegun* (USJP 3.6 Homonimia).

Tipi od *b* do *e* so povsem pričakovani. Tip *g* kaže na sinhroni pogled na enakoizraznost, tipa *a* in *b* pa na diahroni pogled. Tip *f* kaže na tako razumevanje enakoizraznosti, pri katerem kljub besednovrstnemu razlikovanju avtorji slovarja še vedno govorijo o enakoizraznosti.

Primeri:

I akcja ‹lac. *actio*›

II akcja ‹fr. *action*›

II a (veznik)

III a (členek)

IV a (medmet)

I biegun ‹od *biegać* 1. «wygięta półokrągło płoza przy kołyse [...]»

II biegun ‹pod wpływem gr. *pólos* ‘oś’, łac. *polus*› 1. *geogr.* «jeden z dwóch punktów, w których oś Ziemi przecina powierzchnię Ziemi [...]»

I dokoła (prislov)

II dokoła (predlog)

I gazowy *przym.* od *gaz*

II gazowy *przym.* od *gaza*

I nasuwać się *zob.* nasunąć się

II nasuwać się *pot.* «spędzić dużo czasu na suwaniu czegoś [...]»

I opierać *zob.* oprzeć

II opierać *pot., zob.* oprać

I państwo «mężczyzna i kobieta jako para małżeńska; małżeństwo»

II państwo «zorganizowana politycznie społeczność [...]»

I parówka ‹od I *parowy*›

II parówka ‹od II *parowy*›

I podróżować «odbywać podróż...»

II podróżować *pot.* «podmalować coś różem» = *podróż* + *-ować*; *pod-* + *różować*

I szoferka *pot.* «kabina samochodu ciężarowego, w której siedzi kierowca (szofer)»

II szoferka *pot.* a) «kobieta szofer», b) «zawód szofera»

I żniwiarka *roln. techn.* «maszyna rolnicza do sprzętu zbóż [...]»

II żniwiarka *książk.* forma *ż* od *żniwiarz*

Tolkovjy slovar' ruskogo jazyka s vključenjem svedenij o prois- hoždenii slov (2008)

V tem slovarju so enakoizraznice označene z nadpisano številko za iztočnico. Podobno kot v SSKJ brez teh števil nastopajo enakopisnice, ki se enako pišejo, a imajo drugačno naglasno mesto. Tako so s številkami označene iztočnice $a^1 - a^2 - a^3$ (razlikovanje po besedni vrsti) in *живо́т*¹ – *живо́т*² (popolni enakoizraznici), ne pa tudi različno naglašene *а́тлас* – *атла́с*, *му́ка* – *мукá*. Rezultati konverzije so lahko združeni v eno geslo (*сего́дня*).

Če so enakoizraznice nastale iz nekdanj večpomenskega leksema, nastopajo v samostojnih geslih, na njihovo izvorno povezanost pa kaže etimološki razdelek. Etimološko razlago vsebuje ena od enakoizraznic, druga pa v etimološkem razdelku kaže na prvo (*ло́вчий*¹ – *ло́вчий*²), več o tem v razdelku 3.3.5 Etimološki podatki.

Primeri:

*A*¹, союз. [...]

*A*², частица [...]

*A*³ [*произносится с различной степенью длительности*], межд. [...]

АТЛАС, -а, м. Сборник таблиц, карт, специальных рисунков. [...]

АТЛАС, -а (-у), м. Сорт гладкой и блестящей шелковой ткани. [...]

ЖИВОТ¹, -а, м. 1. Часть тела [...]

ЖИВОТ², -а, м. (стар.). Жизнь человека. [...]

ЛОВЧИЙ¹ [...] • Др.-рус. *ловчий*, прил. к *ловець* [...] Сюда же *ловчий*².

ЛОВЧИЙ² [...] • К *ловчий*¹.

МУКА, -и, ж. Сильное физическое или нравственное страдание.

МУКА, -ы, ж. 1. Размолотые в порошок зёрна.

СЕГОДНЯ [*во*]. 1. нареч. [...] 3. нескл., ср.

Predlog in Koncept

Predlog (Krek idr. 2013: 28) predvideva obravnavo enakoizraznic v enem geslu, npr. *bor*: 1. drevo, 2. kemijski element, pričakovano pa v ločenih geslih prikazuje enakopisnice, ki se razlikujejo po kategorialnih lastnostih (npr. samostalnik – pridevnik), naglasu (*časítí* – *časím* in *časítí* – *časím*) ali stranskih oblikah (*pasti* – *padem* in *pasti* – *pasem*). Gantarjeva (2015: 340–357) obravnavo enakoizraznic v enem geslu utemeljuje s primarno usmeritvijo v reševanje možnih zadreg uporabnikov in z upošte-

vanjem spletnega medija,¹⁰³ šele nato pa s čim bolj doslednim prenosom teoretičnih predpostavk v slovar. Opozarja tudi, da je vloga enakoizraznosti z vidika sinhronega dojemanja pomenske vrednosti besed precej nejasna in nima ostro začrtanih prehodov. Enakopisnice, ki se razlikujejo v stranskih oblikah, se v *Leksikalni bazi za slovenščino* na iztočnični ravni razlikujejo s pripisom stranske oblike (*poročen-poročenega – poročen-poročnega*),¹⁰⁴ a kot je bilo že nekajkrat omenjeno, ni jasno, ali naj bi bila takšna rešitev v uporabljeni tudi v predlaganem slovarju.

Koncept (Gliha Komac idr. 2015: 9–10) enakoizrazne lekseme obravnava v ločenih geslih, kar utemeljuje z nezmožnostjo vzpostavljanja enakovrstnih pomenskih povezav kot pri večpomenskem leksemu. Leksem je namreč razumljen kot organska celota izraznih in vsebinskih oz. predstav-
nih vsebin, zato izkazuje opozicijo enakoizraznost – večpomenskost. Pri opredelitvi iztočnic z vidika enakoizraznosti se NSSKJ opira na sinhrono predstavo govorcev o pomenskih lastnostih izraznih enot, tj. na predstavo o tem, kaj uporabnik s sinhronega vidika opredeljuje kot eno besedo. Pri nejasnih primerih se kot dodatno merilo upošteva še etimološki vidik. Enakopisnice in enakoizraznice so oštevilčene z nadpisano številko (*ás¹ – ás² – às³*) ne glede na enakost ali različnost zapisa naglasnega znamenja.

Primer:

ás¹ -a m (â) **1.** igralna karta z enim znakom na sredi, navadno z najvišjo vrednostjo [...] **2.** ekspr. kdor se posebno odlikuje v čem, zlasti v športu [...]

ás² -a tudi -- m (â) [...] ton a, ki je znižan za pol tona [...]

às³ medm. (ä) [...] izraža, da koga zaboli ob dotiku česa vročega, zaradi udarca, ugriza [...]

Razprava

Analizirani slovarji izkazujejo enakoizraznost in enakopisnost na dva načina. SSKJ se od drugih slovarjev razlikuje po tem, da iztočnice, ki pripadajo različnim besednim vrstam, niso označene s številskimi inde-

¹⁰³ Nekateri slovarji angleščine za tujce so tako ravnali že pred uveljavitvijo spleta, npr. Collins Cobuild English Language Dictionary (1987).

¹⁰⁴ Zapis, pri katerem sta osnovna in stranska oblika ločeni s stičnim vezajem (npr. *poročen-poročenega*), je problematičen, saj je iztočnica v resnici le del pred vezajem, poleg tega tak zapis sovпада z zapisom prirednih zložen, npr. *slovensko-nemški*.

ksi, drugi slovarji pa označujejo tudi te, pri čemer so kot enakoizraznice obravnavane tudi tiste iztočnice, ki se ne ujemajo v čisto vseh stranskih oblikah. S tem je mišljeno, da je tista stranska oblika, ki je vedno navedena v glavi gesla (pri samostalniku je to večinoma rodilnik ednine), enaka pri obeh (vseh) enakoizraznicah, možna so le manjša odstopanja v drugih oblikah, prim. *pót*¹ in *pót*² v SSKJ:

pót¹ -a m, mn. póti m in póta s, rod. mn. pótov; dv. póta m in póti s
pót² -a m

Kot kaže besedilo uvoda v SSKJ in SSSJ v primerjavi z nekaterimi drugimi opredelitvami enakoizraznosti (v slovenskem prostoru na primer Toporišič 2004: 115 in Vidovič Muha 1997: 9), obstajajo v pogledih na enakoizraznost razlike, poleg tega pa enakoizraznosti ne izkazujejo eksplicitno vsi slovarji – nekateri tukaj le omenjeni slovarji s številskimi indeksi izkazujejo enakopisnost (Tafra 2012: 122), zato le del tako označenih iztočnic stoji v enakoizraznem razmerju. Te je mogoče odkriti s primerjavo naglasnih znamenj v razmerju do drugih iztočnic. Pri tem se pojmovanja enakopisnosti razlikujejo v tem, ali se upoštevajo naglasna znamenja, zapisana na iztočnici, ali ne.

Pri obravnavi enakoizraznosti so razlike očitne zlasti v samem izhodišču – ali slovar enakoizraznost obravnava po etimoloških načelih (diahroni vidik) ali glede na razumevanje pomenskih razmerij v sodobnem jeziku (sinhroni vidik). Za sinhroni slovar je smiselna odločitev za drugo možnost, za zgodovinske slovarje pa so bolj sprejemljiva etimološka načela. Zaplete se lahko pri sinhrono-diahronih slovarjih, kjer so poleg navedenih izhodiščnih možnosti mogoče tudi različne kombinirane rešitve glede upoštevanja različnih meril. Ker pri sinhrono-diahronih slovarjih sodelujejo strokovnjaki iz obeh vej jezikoslovja, je toliko pomembneje poiskati kar se da jasna merila, če seveda slovar enakoizraznost sploh izkazuje.

Da je razmerje in posledično ločevanje med enako- oz. večizraznostjo in večpomenskostjo različno pri različnih jezikih in njihovih slovarjih, lahko vidimo na primeru prevzete besede *atlas*, ki je v SSKJ obravnavana v treh geslih (kot tri enakoizraznice), v VRHJ pa kot en večpomenski leksem.

VRHJ:

átlas *m* (G *mn* ätläsä) **1.** knjiga zemljopisnih, povijesnih, astronomskih i drugih karata **2.** *anat.* prvi kralješak u vratnom dijelu kralješnice [...] **5. a.** sjajna svilenkasta tkanina; saten; atlase **b.** jedan od temeljnih vezova pri tkanju

SSKJ:

átlas¹ -a m (ā) *zbirka zemljevidov, slik iz določene stroke v obliki knjige:* izdati, sestaviti atlas; geografski, zgodovinski atlas; dialektološki atlas; anatomski atlas v barvah

átlas² -a m (ā) *svilena tkanina, ki se blešči zlasti na pravi strani:* rdeč, rožnat atlas; atlas za podlogo; obleka iz belega atlasa // *tekst. vezava, ki se uporablja pri mehkejših tkaninah:* barhant tkejo v atlasu

átlas³ -a m (ā) *anat.* prvo vratno vretence

Kot je razvidno iz gesel *atlas* v *Slovenskem etimološkem slovarju* (2015), gre pri besedi *atlas* za večkratno prevzemanje iz različnih virov. Neko-liko drugačen je primer besede *maček*, pri kateri je prevzet kalkiran le pomen 'glavobol', ne pa tudi sama oblika besede.

Da je razlikovanje enakoizraznosti od večpomenskosti težavno in je odvisno tudi od izhodišča oziroma meril, je za tri različna merila (etimološko, semantično, tvorbeno) natančneje obravnavano v Hudeček in Mihaljević (2009). Jasno je, da mora vsak slovar glede na svoj namen in glede na prikazane podatke (sinhroni – diahroni slovar) izbrati ustrezen pristop in določiti natančnejša merila.

V splošnem se slovarske rešitve lahko razlikujejo tudi glede na tip in namen (sinhronega) slovarja. Nekateri slovarji namreč enakoizraznosti slovarsko ne izkazujejo in združujejo vse pomene v eno geslo (Atkins in Rundell 2008: 193), kar se z vidika iskanja nepoznanih leksemov, neznanih tako izrazno kot pomensko, zlasti pri uporabniku kaže kot sprejemljiva odločitev.

Če slovar uporablja številске indekse, je pomembno odgovoriti na vprašanje, *kaj* dejansko slovar označuje. Ali torej označuje enakoizraznost ali enakopisnost in, če označuje enakopisnost, na kateri ravni zapisa jo označuje.

Zanimivo je, da so bile v prvi izdaji RHJ, ki je predhodnik VRHJ, s številskimi indeksi označene tudi iztočnice z različnimi naglasnimi

znamenji, npr. *bít* in *bìt*, a se je označevanje v kasnejših izdajah zaradi vsebinskih kritik spremenilo (Tafra 2012: 120).¹⁰⁵

Ne nujno samoumeven je tudi odgovor na vprašanje, *kako* naj slovar kaj označuje. Enakoizraznice, enakopisnice oziroma njune različne podtipne slovarji označujejo s številskimi indeksi, ki stojijo pred iztočnico ali za njo, nadpisano ali v enaki višini, kot je zapisana iztočnica, z arabskimi ali rimskimi številčkami. Mogoče bi bilo tudi drugačno označevanje, lahko bi ločili označevanje enakopisanih iztočnic od enakoizraznic, npr. da se pri številsko označenih enakopisnicah doda podatek o tem, ali je ta iztočnica tudi enakoizrazna, čeprav je relevantnost tega podatka za uporabnika vprašljiva. Tako bi bilo mogoče v slovarju ustrezno označevati enakoizraznost po jezikoslovnoteoretičnih merilih, prav tako pa s številskimi indeksi iz povsem praktičnih razlogov označevati enakopisnost. V elektronskem slovarju je na seznamu iztočnic ali zadetkov iskanja mogoče uporabiti druge razlikovalne elemente, na primer podatek o besedni vrsti (če gre za enakopisnost in iztočnice niso onaglašene) ali pomenske podatke.

Argument nekaterih jezikoslovcev, npr. hrvaških (Tafra, Hudeček in Mihaljević), da je številčenje enakopisnic pri onaglašeni iztočnicah smiselno le, če enakopisnost zajema tudi povsem enak naglas iztočnic, je za slovarje problematičen z dveh vidikov. Zapis onaglašene iztočnice namreč združuje dva različna podatka, in sicer običajen zapis besede v jeziku, tj. brez naglasnih znamenj, in podatek o izgovoru. Enakopisnost je v splošnem vezana na zapis v navadnih besedilih in ne na zapis v specialnih besedilih, kot je slovar. Drugi pomislek je praktične narave. Pri iskanju, npr. po elektronski različici slovarja, pisanje naglasnih znamenj ni običajno, zato je zadetkov iskanja več (sicer sploh ne bi našli ničesar, kar vsebuje naglasno znamenje). S tega vidika je uporaba razlikovalnih elementov (podatek o besedni vrsti, pomenski podatki) ali oštevilčevanje iztočnic ne glede na zapis naglasnih znamenj smiselno. Tako smo prikazali tri možne odgovore na vprašanje, kako označevati enakoizraznice (zlasti v knjižni obliki slovarja), noben od njih pa ni absolutno boljši od drugih. Nasprotno, odprte so različne možnosti označevanja.

¹⁰⁵ Tudi *Rječnik hrvatskoga jezika* iz leta 2000 (ur. Jure Šonje), ki ga ne obravnavamo podrobneje, se ne ozira na razlike v naglasu.

Na praktični vidik prikazovanja enakoizraznosti v slovarju v razmerju do večpomenskosti kaže SSKJ-jev uvod, kjer je navedena usmeritev, »da bi bilo homonimnih gesel v slovarju čimmanj« (SSKJ § 16), kar izkazuje željo po preglednosti na makrostrukturni ravni.

Na kratko se zaustavimo še pri vprašanju, kako se označujejo enakoizraznice oz. enakopisnice v SSKJ in slovarju *Slovenskega pravopisa* (dalje SSP2001). SSKJ-jevo razvrščanje enakoizraznic $\acute{a} - \grave{a} - \grave{a} - a - a - \acute{a}$ temelji v prvem koraku abecednega razvrščanja na obliki iztočnice brez naglasnih znamenj, v drugem koraku pa so gesla razvrščena glede na merila, prikazana pri opisu obravnave enakoizraznosti v SSKJ. Bolj pregledno, pa tudi bolj primerno zaradi sklicevanja (kazalke, sinonimi ipd.), je narejeno v SSP2001, kjer so s številskimi indeksi opremljene iztočnice, ki se pišejo povsem enako kot druge iztočnice (z upoštevanjem naglasnih znamenj) ne glede na besednovrstno ali katero drugo kategorijo.

SSKJ: $p\acute{o}t^1$ -a m 'cesta' – $p\acute{o}t^2$ -a m 'sel' – $p\acute{o}t$ -u m 'tekočina' – $p\acute{o}t$ -i ž 'cesta'
 SSP2001: $p\acute{o}t^1$ -a m 'cesta' – $p\acute{o}t^2$ -ú m 'tekočina' – $p\acute{o}t^3$ -i ž 'cesta'

Povzamemo lahko, da bi bilo v teh slovarjih, vsaj za knjižne in knjižnim podobne elektronske izdaje, smiselno s številskimi indeksi označiti tudi tiste iztočnice, ki med seboj nastopajo v razmerju enakopisnosti ne glede na zapis naglasnih znamenj.¹⁰⁶ Za iskanje iztočnic v slovarju, za katere poznamo zapis brez naglasnih znamenj, ne pa tudi njihovega izgovora in posledično naglasnih znamenj, je rešitev v SSP2001 $b\acute{o}r - b\grave{o}r^1 - b\grave{o}r^2$ lahko zavajajoča v tem smislu, da če najdemo v slovarju zapis (osnovnih) črk b , o in r ter številski indeks, pred iztočnico s številskim indeksom ¹ ne pričakujemo nujno iztočnice, ki se od oštevilčenih razlikuje samo z drugačnim naglasnim znamenjem. Za jezikoslovca je naglasno znamenje dovolj povedno, za nejezikoslovca pa to ne drži vedno.

Ena večjih razlik med *Predlogom* (2013) in *Konceptom* (2015) glede slovaropisnih odločitev, obravnavanih v tej monografiji, je vprašanje, ali naj bodo enakoizraznice uslovarjene v ločenih geslih ali v združe-

¹⁰⁶ Različnost v zapisu velike ali male začetnice je dovolj močna in splošno prepoznavna razlika, zato ta skupina leksemov ni povsem prekrivna z Weissovimi *podobo pisanimi iztočnicami*, tudi *podobnopisnicami* (Weiss 1999: 160), za katere velja, da pri enakih kombinacijah velikih in malih črk niso upoštewane velikost različno velikih črk, različne onaglasitve, presledki, ločila, številke in druga nečrkovna znamenja, ki pa se vsaj v eni od teh sestavin razlikujejo.

ne v enega. Razliko predstavlja odločitev, ali naj bo večji poudarek na uporabniškem vidiku (*Predlog*),¹⁰⁷ torej praktičnosti združevanja v eno geslo, ali na teoretičnih načelih v povezavi s sinhronim videnjem pomenske (ne)povezanosti (*Koncept*). Razvidno je, da se avtorji obeh dokumentov zavedajo teh dveh vidikov in s tem tudi, da gre pravzaprav za dogovorno odločitev, kaj naj ima v slovarju večji poudarek.

Glede na usmeritev, prikazano v uvodu, je izkazovanje enakoizraznosti v splošnem slovarju na ravni makrostrukture vprašljivo z vidika iskanja, zato predlagam drugačno obravnavo tega vprašanja kot v obravnavanih slovarjih. Res je, da je naloga leksikografov čim bolj natančno poznati medleksemska razmerja in pomenska razmerja znotraj leksemov, ker pa je slovar po svoji naravi praktični priročnik, je pomembno, da uporabnik čim hitreje najde podatek v njem. Iskanje po več geslih namesto po enem je s tega vidika lahko moteče, saj je za splošnega uporabnika s končano srednješolsko izobrazbo, ki naj bi bil ciljni uporabnik SSKJ, podatek o enakoizraznosti premalo poveden, da bi bil uvrščen na hierarhično tako visoko mesto. Združitev enakoizraznic v eno geslo je ustrezna rešitev v dveh primerih: če za slovar predvidevamo, da enakoizraznost ni dovolj relevanten podatek za uporabnike slovarja, oziroma če slovar podatek o enakoizraznosti (dejansko torej podatek, da gre za različne besede, ki imajo le skupno izrazno podobo) daje v mikrostrukturi združenega gesla.

Tako je podatek o enakoizraznosti lahko naveden v mikrostrukturi gesla. S sinhronega vidika bi bilo mogoče za razdelitev enakoizraznic znotraj enega gesla uporabiti hierarhični nivo, ki je v dosedanjih slovarjih prikazan z rimskimi številkami, pri tem pa v geslu eksplicitno prikazati, da delitev z rimskimi številkami pomeni razlikovanje med enakoizraznicami. Predlagano rešitev lahko pokažemo na primeru enakoizraznic *atlas* iz gradiva iz SSKJ:

átlas -a m (ā) I. enakoizraznica: *zbirka zemljevidov, slik iz določene stroke v obliki knjige* II. enakoizraznica: *svilena tkanina, ki se blešči zlasti na pravi strani* // tekst. *vezava, ki se uporablja pri mehkejših tkaninah* III. enakoizraznica: anat. *prvo vratno vretence*

¹⁰⁷ Tudi nastajajoči poljski slovar *Wielki słownik języka polskiego* (2007–), ki naj bi prevzel vlogo temeljnega slovarja poljskega jezika, enakoizraznice združuje v eno geslo.

Slabost te rešitve je, da so rimske številke v drugih geslih uporabljene za vsebinsko drugačne namene, kar je lahko moteče. Obe rešitvi, torej z ločevanjem enakoizraznic z rimskimi številkami ali brez njega, sta lahko uporabljeni tudi v slovarju, ki prinaša etimološke podatke. Tako so enakoizraznice lahko prikazane v skupnem geslu, brez dodatnega hierarhičnega nivoja (I., II., III.) ali z njim, pri tem pa slovar v etimološkem razdelku pojasni, da imajo določeni pomeni drugačen izvor kot drugi pomeni te iztočnice, kar po vsebini ni nič drugega kot podatek o enakoizraznosti z diahronega vidika. Obenem je tako pri sinhronem kot diahronem vidiku mogoče podatek v vsebovanosti enakoizraznic dodatno prikazati ob iztočnici sami, npr. kot *átlas*₁₋₃, čeprav je vprašljivo, ali tak prikaz prinaša uporabniku koristno opozorilo.

Mogoči so tudi drugi načini prikaza enakoizraznosti. Če je ena skrajnost predlagana rešitev, da so vse enakoizraznice prikazane v skupnem geslu, pri čemer je enakoizraznost lahko navedena na ravni mikrostrukture ali pa ni navedena, imamo kot drugo skrajnost možnost izkazovati enakoizraznost v širokem pojmovanju, pri katerem bi tudi metaforične pomenske prenose razumeli kot vir za nastanek enakoizraznic zaradi pomenske nepovezanosti.¹⁰⁸ Vmesne rešitve, vsaj nekatere, so bile uporabljene v obravnavanih slovarjih in so že bile predstavljene. Kot rečeno, se zavzemamo za prikaz enakoizraznic v skupnem geslu brez ločevanja z rimskimi številkami.

V obravnavanih slovarjih je za slovarski prikaz na makrostrukturni ravni ključna enakopisnost (enak zapis besed) ali vsaj enakoizraznost (enak zapis in izgovor besed), saj je iztočnica v slovarjih zapisana s črkami, zato do slovarskih gesel dostopamo prek pisne podobe. Morda v prihodnosti lahko pričakujemo tudi možnost govornega iskanja gesel in zvočnega ali pisnega vračanja rezultatov iskanja v slovarju na način, kot poteka zvočna interakcija z računalnikom (po uporabni vrednosti najbrž predvsem kot slovar za slepe in slabovidne). To bi zahtevalo premislek o slovarski obravnavi enakozvočnic oz. homofonov (namesto enakopisnic), saj bi bila v tem primeru relevantna zvočna podoba, enakost ali različnost zapisa pa bi lahko postali zvočni podobi hierarhično podrejen podatek.

¹⁰⁸ Za zamisel o možnosti izločitve metaforičnih pomenov kot enakoizraznic se zahvaljujem prof. dr. Andreji Žele.

Predlogi za slovarsko obravnavo

Glede slovarskega prikaza enakoizraznic in enakopisnic predlagam naslednje rešitve:

- enakoizraznice naj bodo obravnavane v skupnem geslu;
- podatki o enakoizraznosti so lahko navedeni na mikrostrukturni ravni, pri čemer naj slovar, ki vsebuje etimološke razdelke, v etimoloških pojasnilih prikazuje tudi enakoizraznost z razvojnega vidika, zato je podatek o enakoizraznosti v slovarju še vedno mogoče dobiti; možnost je tudi, da se z dodatnim hierarhičnim nivojem (npr. z rimskimi številkami) nakažejo ločnice med enakoizraznicami;
- enakopisnice naj se v knjižni izdaji označujejo s številskimi indeksi.

3.2.3 Večbesedne iztočnice

Pri ureditvi leksemov v slovarjih je za izhodišče navadno vzet enobesedni leksem, ki nastopa kot iztočnica. Ker ta poimenuje geslo, vpliva na makrostrukturno ureditev v slovarju. Če je Toporišič (1992: 6) za začetni del definicije *besede* postavil, da je to »[n]epretrgana in mestovno nezamenljiva množica glasov ali črk (med katere tudi ni mogoče nič vriniti), pač pa se cela lahko prestavlja v stavku. Ta množica glasov/črk nekaj poimenuje in torej nekaj pomeni, ima čisto določeno skladiščno vlogo« in to dopolnil, da imajo »[n]ekatere besede [...] tudi t. i. prosti morfem: *smejáti se*« in »[v]se besede (kakor tudi njihovi prosti morfemi) se pišejo z razmikom ločeno od drugih«, temu pa so dodana še natančnejša dopolnila, je s tega vidika utemeljena uvrstitev različnih tipov enobesednih leksikalnih enot na mesto iztočnice.

Ker je nosilec pomena eno- ali večbesedni leksem, je na mestu vprašanje, ali bi bilo smiselno kot iztočnice prikazovati tudi večbesedne lekseme ali celo večbesedne leksikalne enote. Če je prikazovanje večbesednih terminov kot večbesednih iztočnic uporabljeno v normativnih razlagalnih terminoloških slovarjih (Košmrlj-Levačič 2006: 72–84), kjer so takšne zveze nujno termini, pa to za splošne slovarje ni značilno. Tudi Žele (2009: 78) kot večbesedne iztočnice za slovar predlaga predvsem pomenskosestavinsko neločljive (neprozorne) prevzete lekseme (*al dente*), med katerimi imajo nekateri tendenco k zapisu skupaj (*baby boom – babyboom, city bike – citybike*), ne pa tudi večbesednih leksemov.

V obravnavanih slovarjih so iztočnice večinoma enobesedne, zato se v tem razdelku osredotočamo na tiste, ki vsaj na videz ali pa dejansko odstopajo od tega izhodišča, torej so (vsaj navidezno) večbesedne iztočnice, pri tem pa pojasnjujemo, kakšni so razlogi za takšen slovarski prikaz. Obravnava večbesednih leksikalnih enot je uvrščena v razdelek o slovarski mikrostrukturi, in sicer v njegov podrazdelek 3.3.4 Večbesedne leksikalne enote.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1970–1991)

Večina iztočnic v SSKJ je enobesednih. Iz slovarskega uvoda lahko o večbesednih iztočnicah izvemo le, da v slovarju obstajajo, navedena sta primera *alma mater* in *čira čara* (SSKJ § 15), z vidika zapisa bi lahko sem šteli tudi glagole s prostim morfemom *se* (*bati se*, *raziti se*) in *si* (*drzniti si*, *zapomniti si*).¹⁰⁹ Tip *alma mater* obsega citatne izraze (tako na primer še *a cappella*, *ad hoc*, *baby beef*, *raison d'être*), tip *čira čara* pa domače večbesedne izraze, katerih sestavni deli sicer ne nastopajo izven teh izrazov (tako na primer še *cigu migu*, *vija vaja ven*) – oziroma to velja vsaj za en sestavni del (*žalik* pri *žalik žena*). Kot kazalčna gesla nastopajo zveze s *ko*, ki se drugod v slovarju pojavljajo kot podiztočnice, npr. *brž ko*, *precej ko*, *prej ko*.

Podiztočnice so lahko zgolj na pisni ravni večbesedne, čeprav dejansko enobesedne, ko gre za glagole s prostim morfemom *se* ali *si* (*nabirati* – *nabirati se* – *nabirati si*), poleg teh pa v majhnem številu (skupaj 14) nastopajo zveze s *ko* (*brž* – *brž ko*, *hiter* – *hitro ko* itd.), en

¹⁰⁹ Glagoli s *si* so pravilno zapisani v prvi, večzvezkovni izdaji iz leta 1970–1991, v enozvezkovni izdaji iz leta 1994 in v spletni različici na naslovu <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>, nasprotno pa je pri teh glagolih *si* napačno spremenjen v *se* (*drzniti se* namesto *drzniti si*, *zapomniti se* namesto *zapomniti si*) v 15-zvezkovni izdaji iz leta 2008, v elektronskih izdajah v okolju ASP32 (različici elektronske izdaje slovarja 1.0 in 1.1) in na portalu Termania (www.termania.net, datum dostopa 10. 1. 2013). Pri tem je *se* spremenjen v *si* samo v iztočnici, ne pa tudi pri stranskih oblikah, zgledih, sinonimih, krepko natisnjenih zvezah in podiztočnicah. Zato je geslo *izmišljevati se* (namesto pravilnega *izmišljovati si*) v teh izdajah videti še posebej nenavadno, saj so stranske oblike navedene s *si*, prav tako je kot sinonim (pravilno) naveden glagol *izmišljati si*, ki je sicer kot iztočnica zapisan *izmišljati se*. Zgledi kažejo rabo s *si*, razen enega za poševnico zapisanega starinskega zgleda oz. zveze (star. izmišljati pesmi *pisati pesmi*, *pesniti*) in pogovornega zgleda s *se* (pog. [ko boš sam služil.] se boš lahko izmišljeval, kaj bi jedel). Razlog za to spremembo ni znan, je pa verjetno, da gre za spremembo pri urejanju elektronske podatkovne zbirke.

izprislovni samostalnik (*ex voto* prisl. – *ex voto* m), veznik (*kljub – kljub temu da; kolikor – kolikor toliko*) in zveze *sveti nikoli* v geslu *nikoli*, zveza *malo pomalem* v geslu *pomalem* in zveza *malo pomalo* v geslu *pomalo*.

Veliki rječnik hrvatskoga jezika (2003)

Pregled gradiva od A do L v tem hrvaškem slovarju je pokazal, da kot večbesedne iztočnice nastopajo lastna imena, zlasti zemljepisna (*Alma Ata, Antigua i Barbuda*), glagoli s *se* (*bijeljati se, boriti se*) in tip *ce-ce muha*, kjer eden od sestavnih delov (*ce-ce*) ne nastopa izven te zveze.

Citatnih izrazov (npr. *alma mater, ad hoc, a cappella*) v pregledanem gradivu slovarja ni.

Slovník súčasného slovenského jazyka (2006–)

V uvodu (str. 16) v SSSJ je navedeno, da kot večbesedne iztočnice lahko nastopajo tujejezične zveze, označene kot citatni izrazi (*ad hoc, en gros*), lastna imena (*Čierna hora*) in večbesedna poimenovanja, ki so se vključila v slovaški jezikovni sistem in zato v slovarju niso obravnavana kot citatni izrazi (*bungee jumping*).

Čeprav ni izrecno navedeno, bi lahko z vidika zapisa med večbesedne iztočnice šteli tudi glagole s prostim morfemom *sa* (*báť sa*).

Kot večbesedne podiztočnice so obravnavani sekundarni predlogi (*v dôsledku*) in prislovne zveze (*do biela, na bielo*).

Uniwersalny słownik języka polskiego (2004)

Kot večbesedne iztočnice v tem slovarju nastopajo citatni izrazi (*a conto, curriculum vitae*). Splošni enojezični slovarji poljskega jezika, ki so izšli pred USJP, iztočnic tega tipa niso vključevali (USJP 2004: 3.1.3).

Večbesedne iztočnice so tudi zveze, sestavljene iz predloga in samostalnika (*na głodniaka, z kretešem*), katerih samostalnik (*głodniak* in *kreteś*) ne obstaja izven teh zvez. Nasprotno zveze predloga in samostalnika, katerih samostalnik je rabljen tudi izven tovrstnih zvez (*bez mała, bez przesady*), nastopajo kot kazalčne iztočnice in uporabnika usmerjajo v geslo samostalnika, kjer so te zveze prikazane kot podiztočnice (iztočnica *mały* – podiztočnica *bez mała*, iztočnica *przesada* – podiztočnica *bez przesady*). Z vidika zapisa bi med večbesedne iztočnice lahko šteli tudi glagole s prostim morfemom *się* (*bać się, bawić się*). V slovarju kot iztočnice nastopajo tudi večbesedna lastna imena, zlasti zemljepisna (*Biała Podlaska, Wielka Brytania*).

Tolkovij slovar' ruskogo jazyka s vključenim svedenij o prois- hoždenii slov (2008)

V tem slovarju večbesednih iztočnic ni. Povratni glagoli so v ruščini zapisani kot ena beseda (*бояться, вѣвестись*).

Predlog in Koncept

Predlog (2013) ne predstavlja načelnih odločitev o tipih večbesednih iztočnic v slovarju. Na podlagi zapisa, da je v »spletnem slovarju [...], za razliko od slovarske baze, vsaka stalna zveza ne glede na pomensko povezanost s katerim od registriranih pomenov besede, ki je njen sestavni del, obravnavana kot iztočnica« (Krek idr. 2013: 33–34), je mogoče sklepati, da med iztočnice štejejo tudi stalne zveze. Drugi tipi večbesednih iztočnic v *Predlogu* niso omenjeni, navedeno je le, kakšna je bila obravnava v *Lematski bazi za slovenščino* (2012). V njej kot večbesedne iztočnice nastopajo glagoli s prostim morfemom *sel/si*, kjer je morphem sestavni del glagola v vseh njegovih pomenih (npr. *muditi se, odkrižati se, podvizati se*). Le izjemoma so bile kot iztočnice obravnavane stalne zveze (npr. *državni zbor, nivojski pouk*), sicer so bile podrejene enobesednim iztočnicam. Drugi tipi večbesednih iztočnic niso omenjeni.

Koncept (2015) med večbesednimi iztočnicami predvideva glagole s prostim morfemom *sel/si*, če glagol brez prostega morfema v sodobnem knjižnem jeziku ne obstaja (npr. *bati se, smejati se, zapomniti si*), polcitatne in druge prevzete lekseme (npr. *ad hoc, de facto, alma mater, bossa nova, big bend, feng šuf*) in besedotvorne sklope, ki se pišejo skupaj oz. narazen in pri katerih je meja med eno- oz. večbesednostjo bolj ali manj dogovorna oziroma sledi pravopisnim določilom¹¹⁰ (npr. *hokus pokus, na svidenje*).

Razprava

Kot večbesedne iztočnice po izrazni strani v slovarjih najdemo:

- citatne izraze (*alma mater*);
- zveze tipa *čira čara*;
- povratne glagole (če jih zaradi pisne podobe štejemo med večbesedne);
- prislovne zveze;
- lastna imena.

¹¹⁰ Pri normativnem vrednotenju dvojnic NSSKJ sledi predpostavljenim izhodiščem normativnega protokola, ki pri ugotavljanju knjižnojezikovne norme upošteva zlasti podatke o aktualni jezikovni rabi, pridobljene z analizo korpusa, poleg tega pa tudi druga normativna načela, tj. jezikovnosistemska načelo, načelo gospodarnosti in načelo jezikovnega izročila.

Citatni izrazi so navedeni v treh slovarjih od petih obravnavanih (SSKJ, SSSJ, USJP), zveze tipa *čira čara*, kjer noben del zveze v jeziku sicer ni samostojen, pa prav tako v treh slovarjih (SSKJ, VRHJ, SSSJ).

Povratni glagoli v vseh obravnavanih slovarjih lahko nastopajo kot samostojne iztočnice. V SSKJ se večinoma pojavljajo kot podiztočnice, pa tudi kot iztočnice, odvisno od tipa glagola (glej 3.2.4 Podiztočnice).

Prislovne zveze, sestavljene iz predloga in samostalnika, v treh slovarjih nastopajo samo v kazalčnih geslih, saj so v celoti obravnavane kot podiztočnice ustreznega samostalnika.

Večbesedna lastna imena kot iztočnice nastopajo v tistih slovarjih, ki lastna imena prikazujejo kot iztočnice. Najdemo jih v VRHJ, SSSJ in USJP, medtem ko SSKJ in TSRJAŠ tudi sicer lastnoimenskega gradiva večinoma ne prikazujeta.

Preglednica 1: Tipi večbesednih iztočnic po izrazni strani

Večbesedne iztočnice po izrazni strani \ slovar	SSKJ	VRHJ	SSSJ	USJP	TSRJAŠ
citatni izrazi tipa <i>de facto</i>	+	–	+	+	–
zveze tipa <i>čira čara</i>	+	+	+	–	–
povratni glagoli	+	+	+	+	***
prislovne zveze	+*	–	+*	+*, **	–
lastna imena	–	+	+	+	–

* Samo kot kazalčno geslo (SSKJ *brž ko*, SSSJ *do biela*, USJP *bez mała*).

** Tip *na głodniaka*.

*** V ruščini so povratni glagoli zapisani kot ena beseda.

Pri večbesednih iztočnicah je torej skladnost med slovarji razmeroma velika. Razlike v veliki meri temeljijo na drugih splošnih konceptualnih odločitvah o sestavi geslovnika, zato so tipi in število večbesednih iztočnic le posledica teh odločitev. Pri tem gre zlasti za odločitev o uvrstitvi citatno zapisanih tujk in lastnoimenskega gradiva v slovar, redkeje tudi drugih zvez (*vija vaja ven*) ne glede na eno- ali večbesednost. Pri glagolih s prostimi morfemi na večbesednost vpliva zapis, saj se v ruščini povratni glagoli zapisujejo enobesedno, v drugih jezikih pa dvobesedno. Tako pri glagolih s prostimi morfemi *se* in *si* kot pri prislovnih zvezah, sestavljenih iz predloga in samostalnika, lahko govorimo o konceptualnih odločitvah, ki so primarno povezane z odločitvijo o njihovem prikazu na mestu iztočnice, obenem pa so tovrstne zveze kot na videz

večbesedne enote navedene (v elektronski različici s povezavo ali z neposrednim prikazom podatkov) pri ustreznih enobesednih iztočnicah.

Koncept (2015) pri večbesednih iztočnicah ostaja v omenjenih mejah, *Predlog* (2013) pa, kot je mogoče razumeti, med večbesedne iztočnice šteje tudi stalne zveze.

Predlog za slovarsko obravnavo

Predlagam naslednjo rešitev glede na nabor večbesednih iztočnic v obravnavanih slovarjih:

- citatni izrazi;
- glagoli s prostimi morfemi *se* in *si*;
- lastnoimenske zveze (če slovar lastna imena vsebuje).

3.2.4 Podiztočnice

V tem poglavju bo predstavljeno, za katere tipe leksemov se v slovarjih uporabljajo podiztočnice, in predstavili nekatera vprašanja v zvezi z njimi tako z leksikografskega kot uporabniškega vidika.

V razlagalnih slovarjih je za gesla, ki jih v zapisu predstavlja iztočnica, običajno, da so v knjižni in večinoma tudi v elektronski različici prikazana v abecednem redu, ki velja za obravnavani jezik. To seveda ne velja za vse druge tipe slovarjev, tako so npr. v tematskih slovarjih besede razvrščene glede na hierarhijo pomenov.

Hausmann in Wiegand (1989: 336) omenjata dva tipa podiztočnic v slovarjih (glede na čas pisanja gre za knjižne izdaje slovarjev) glede na to, ali podiztočnice sledijo abecednemu vrstnemu redu (angl. *niching*) ali pa so razvrščena (tudi) glede na morfosemantična razmerja med besedami (angl. *nesting*). Za drugi tip opozarjata, da lahko vodi v težave z iskanjem besed in zahteva sklicevanje ali kako drugo obliko pomoči uporabniku, razlog za to Wiegand (1989: 393) vidi v tem, da laični uporabniki relativno slabo sprejemajo obsežno gnezdenje v slovarjih. Ta problematika je seveda obravnavana z vidika uporabe knjižnih izdaj slovarja.

Na tem mestu je treba dodati, da je v elektronski obliki mogoče z uporabo iskalnika ali vključitvijo podiztočnic na seznam lem neposredno in hitro dostopati do zelene leme ne glede na to, kje v slovarju ali geslu se pojavlja. Iskalnik slovarskega portala Fran (www.fran.si) je pri-

lagojen tako, da privzeto išče po iztočnicah in podiztočnicah, kar delno rešuje problem iskanja podiztočnic), zlasti pa problem neenotnosti obstoječih slovarjev glede tega, katere besede so prikazane kot iztočnice in katere kot podiztočnice (Ahačič idr. 2015b).

Hausmann in Wiegand (1989: 336) zapišeta tudi, da je uvrstitev podiztočnice neposredno za prejšnjo podiztočnico (grafično torej brez odstavka) posledica strnitve besedila. Ker vemo, da imata v mislih knjižno izdajo, je to zaradi varčevanja s prostorom do neke mere razumljivo, vprašanje pa je, ali tak pristop prinaša koristi tako za knjižne kot elektronske izdaje oziroma v katerih elektronski izdajah je to smiselno in v katerih ne.

Previdnost pri uporabi sistema podgesel v slovarjih poleg Hausmanna in Wieganda svetuje tudi Gouws (2007: 55–69). Raziskava med različnimi uporabniki slovarjev na Češkem je sicer pokazala, da večina uporabnikov ni naklonjena podgeslom (Opavská 2002: 89), vendar je treba rezultate te raziskave sprejeti z zadržkom.¹¹¹

O nekaterih prednostih in slabostih uporabe podgesel v SSSJ piše Buzássyová (2008: 114), ki pojasnjuje, da je izsamostalniške pridevnike, prislove in abstraktne samostalnike na *-ost* in *-stvo* bolj primerno prikazati v samostojnih geslih, saj imajo ti leksemi pogosto bogatejšo pomensko strukturo, kot je to prikazano v podgeslih, prav tako se tvorjenja od osnovne besede lahko razlikuje po svoji slogovni vrednosti. Pri tem Buzássyová omenja, da je to premik glede na dosedanje slovaško in češko tradicijo razlagalnih slovarjev, kjer je zaradi varčevanja s prostorom število podiztočnic večje.

V eni od začetnih faz načrtovanja *Novega slovarja slovenskega knjižnega jezika* je bila predvidena uporaba sistema podgesel za manj-

¹¹¹ V vprašalniku raziskave so imeli anketiranci možnost izbire med dvema primeroma. Pri prvem je bilo geslo s podgesli prikazano tako: klíč/it ned. (roz. klíč) *vyhánět klíček*: semena, brambory k-í; -ení -í s. *počáteční vývoj a růst zárodku ze semena v rostlinu*; -iv/ý příd.: k-á semena; -ost -i ž.

V drugem primeru so bili obravnavani leksemi prikazani kot polna gesla v ustreznem abecednem zaporedju.

Pri prvem primeru so bile podiztočnice prikazane samo s končajem, ne pa s celo besedo, prav tako grafično niso bile izpostavljene (npr. s krepkim tiskom), kar je lahko vplivalo na to, koliko anketirancev je podprlo to možnost. Če bi bile podiztočnice prikazane na drugačen, preglednejši način, bi bil rezultat ankete lahko drugačen. Vprašljivo je namreč, kaj je v resnici zmotilo anketirance – uporaba podgesel ali pretirano skrčen in nepregleden zapis podiztočnic.

šalnice, feminative, primernike, iz lastnostnih pridevnikov izpeljane načinovne prislove in vrstne pridevnike, svojilne pridevnike, glagole s prostim morfemom *se* ali *si*, ki se rabijo tudi brez njih, izdeležijske stanjske pridevnike in druge po konverziji nastale besede razen povedkovnika (Snoj 2012: 96–97). Tak pristop je posledica prilagoditve knjižni izdaji zaradi manjšega obsega vsebine in zaradi na enem mestu navedenih tvorjenk izbranih besedotvornih tipov.¹¹² Naše načelno odklonilno stališče do uporabe sistema podgesel teh tipov je prikazano v razpravi o podiztočnicah. Odklanjamo tudi okrnitev elektronske (polne) različice na račun knjižne. Pri tem dopuščamo obravnavo vrstnih pridevnikov pri kakovostnih, saj bi zaradi tradicije SSKJ, ki vrstnih pridevnikov ne prikazuje na ravni iztočnice, ločitev pridevnikov lahko zmanjšala uporabno vrednost slovarja, prav tako je precejšen delež podatkov skoraj enak, npr. izgovor, pregibanje, etimologija.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1970–1991)

V SSKJ sta uporabljena dva načina prikaza podiztočnic: *prava* in *kratka* podiztočnica.¹¹³ Prava podiztočnica se uporablja takrat, kadar je raba pogosta, medtem ko se (neizpisane) kratke podiztočnice rabijo redkeje. Prava podiztočnica ima lahko več pomenov (prvi se praviloma nanaša na pomene iztočnice), podpomene, pomenske odtenke in gnezdo, večina podiztočnic pa nima pomenske razlage, ker se njihovi zgledi nanašajo na pomené gesla (Napotki 1981: 377). Kratke podiztočnice so tiste, ki se od iztočnice razlikujejo v besedni vrsti – v tem primeru so podiztočnice samostalniki, ki so rabljeni kot nesklonljivi prilastki oz. pridevniki. Uvajajo jih kvalifikatorji prisl., sam. in neskl. pril. Pri kratkih podiztočnicah je lahko razložena le posamezna zveza, v tem primeru je uporabljena stranska razlaga, lahko pa ima kratka podiztočnica tudi frazeološko in terminološko gnezdo. Če kratka podiztočnica uvaja slovnčni kvalifikator sam., frazeološkega gnezda ni (Napotki 1981: 377).

Prava podiztočnica je v knjižni izdaji izpisana s krepkim tiskom, od prejšnje vsebine gesla jo loči presledek. Kratka podiztočnica ni eksplicitno izpisana, pač pa za zadnjim zgledom gesla stoji podpičje, ki mu

¹¹² Kasneje je bila odločitev za *Novi slovar slovenskega knjižnega jezika* spremenjena, zato *Koncept* (2015) ne predvideva sistema podgesel. Več o tem je predstavljeno na strani 111.

¹¹³ V terminologiji, uporabljeni v SSKJ, sta poimenovani *pravo* in *kratko podgeslo*.

sledi kateri od treh uvajalnih slovničnih podatkov (prisl., sam. in neskl. pril.). Temu sledi dvopičje, nato pa gradivo k tej podiztočnici.

Glede na besedne vrste ima SSKJ sedem tipov podiztočnic (Napotki 1981: 377–385, Silvester 1978: 14–22):

1. prislovi (izpridevniški in izprilastkovni) lahko nastopajo kot prave (*lép – lepó*) ali kot kratke (*índigo – neskl. pril. – prisl.*) podiztočnice, s to izjemo, da če se prislov (podiztočnica) piše enako kot iztočnica, je prikazan kot kratka podiztočnica (*flégma – prisl., ékstra – prisl.*);
2. samostalniki (pri *nabáven – nabávni, nèkrív – nèkrívi, dà*) so prikazani kot kratke podiztočnice za kvalifikatorjem sam. brez navedbe podiztočnice;
3. povratne oblike glagolov nastopajo kot podiztočnice, kadar se pomensko razlikujejo od iztočnic (*pestíti – pestíti se*), razen v redkih primerih, ko obe obliki glagola nastopata kot samostojni iztočnici (*oglasiti – oglasiti se*);
4. nepovratna oblika glagola nastopa kot podiztočnica, kadar je iztočnica povratna oblika glagola; to je mogoče takrat, ko glagol nastopa pretežno v povratni obliki (*čúdíti se – čúdíti*);
5. deležniki na *-e, -č, -l, -vši, -n, -t* so obravnavani kot polne podiztočnice, lahko pa imajo svoje kratke izdeležniške prislovne in samostalniške podiztočnice (*péti – pojóč – prisl. – pét, poškodováti – poškodován – sam.*);
6. t. i. nesklonljivi prilastki so pogosto predstavljeni kot podiztočnice (*índigo – neskl. pril. – prisl., za – neskl. pril.*);
7. posebne zvalniške in medmetne rabe, ki se glede uporabe sklona ločijo od navadne medmetne rabe samostalnika (*brát – bráte, hudič – hudiča*); v drugih primerih so slovarsko izkazane kot posebni pomeni z ustreznim opozorilom.

Primeri:

brát bráta m [...] **bráte** ekspr.: dobro srečo, brate; ne boš, brate!

čúdíti se in čúdíti se -im se nedov. (í ú ů) *čutiti in izražati presenečenje, začudenje*: [...] **čúdíti** in čúdíti preh., neustalj. spravljati v začudenje, presenečenje [...]

ékstra prid. neskl. [...] sam.: za stalne goste imajo zmeraj kaj ekstra; zmeraj hoče biti nekaj ekstra

flégma prid. neskl. (ě) pog., navadno v povedni rabi *flegmatičen*: on je zelo flegma; prisl.: kar flegma hodijo po sredi ceste

hudič -a m [...] **hudiča** pog., ekspr.: hudiča, bo mir ali ne

índigo -a m (í) **1.** modro barvilo iz indigovca [...] neskl. pril.: indigo papir *papir za kopiranje, prevlečen z modro snovjo*; obleka indigo barve; prisl.: indigo modra obleka

lép -a -o tudi -ó prid. [...] lepa kislica *rastlina z majhnimi pritličnimi listi in do vrha olistanim socvetjem, Rumex pulcher* **lepó 1.** prislov od lep [...]

nabáven -vna -o prid. (ã) *nanašajoč se na nabavo* [...] sam.: pog. ali je nabavni že odšel nabavni referent

oglasíti -ím, tudi oglasíti in oglásiti -im dov. [...] / svojo odsotnost je oglasil predstojniku *javil* **oglašén** -éna -o tudi oglášen -a -o: oglašena sprememba jih je razveselila

pestítí -ím nedov. (í í) [...] profesor ga je pol ure pestil pred tablo *spraševal teško učno snov* **pestítí se** ekspr., redko *mučiti se, truditi se*: trije može so se pestili z jadrom

péti pôjem nedov. [...] **pojôč** -a -e: njen pojoči glas mu zelo ugaja; pojoči udarci kladiv; pojoča skupina mladih; prisl.: pojoče govoriti; glas se mu je pojoče spreminjal **pét** -a -o [...]

poškodováti -újem tudi poškódovati -ujem dov. [...] **poškodován** tudi poškódovan -a -o [...] sam.: poškodovane so odpeljali v bolnico

za prisl. *izražá soglasje, pritrđítev*: biti, govoriti za; glasovati za / dobro premisliti vse, kar govori za in proti; ekspr. nekateri so za, drugi proti; neskl. pril.: glasovi za; dokazi za in proti; sam.: ekspr. ob številnih proti je pričakoval vsaj kakšen za

Veliki rječnik hrvatskoga jezika (2003)

Veliki rječnik hrvatskoga jezika podiztočnic nima. Še najbližje podiztočnični obravnavi v nekaterih drugih slovarjih so feminativ, tvorjeni iz poimenovanj moških oseb. Ta podatek ni razumljen kot podiztočnica in je grafično prikazan takoj za zaglavjem.

Feminativni so sicer izkazani v oklepaju pri moškem poimenovanju (*kàrtáš, nogomètáš*), kadar se pomensko, razen v spolu, besedi ne razlikujeta. Kadar je feminativ pomensko bogatejši, nastopa kot samostojno geslo, pri čemer kot prvi pomen nastopa kazalka na moško poimenovanje (*gòvòrnica – gòvòrnik*).

Primeri:

kàrtáš m (kartášica ž) ⟨G kartáša⟩ **1. refer.** onaj koji se sada karta [...]

nogomètáš m (nogometášica ž) ⟨G nogometáša⟩ igrač nogometa

gòvòrnica ž 1. v. govornik **2.** mjesto s kojega se drži govor [...]

gòvòrnik m (gòvòrnica ž) [...]

Slovník súčasného slovenského jazyka (2006–)***Tipi podiztočnic***

Podiztočnični prikaz je v tem slovaškem slovarju omejen na nekatere pravilno tvorjene izpeljanke. Leksikalni pomen podiztočničnih izpeljank v primerjavi z motivirajočo besedo vsebuje samo eno pomensko sestavino več. Podiztočnice nimajo razlage, pogosto pa so dodani zgledi.

Kot podiztočnice v slovarju lahko nastopajo (SSSJ: 43–44):

- manjšalnice;
- večalnice;
- feminativi;
- prebivalska imena;
- hipokoristiki;
- vidski pari glagola in ponavljalni glagoli;
- sekundarni prislovi (npr. *do biela*);
- sekundarni predlogi (npr. *z dôvodu*).

Pri občnih samostalnikih so kot podiztočnice prikazane manjšalnice (zdrob.) in večalnice (zvel.). Pri teh ni podana razlaga, le slovnicični podatki, morebitni kvalifikatorji in zgledi (*dobrák – dobráčik* zdrob. – *dobráčisko* zvel.). Višjestopenjske manjšalnice stojijo za nižjestopenjskimi (*dážď – dáždik – dáždiček*). Če obstaja več manjšalnic iste stopnje, so navedene v abecednem zaporedju (*frajer – frajerček – frajerik*). V Uvodu v slovar je pojasnjeno, da so takšne manjšalnice razumljene kot različne besedotvorne možnosti (slk. *variantné podoby*) (SSSJ: 43). Pri večpomenskih iztočnicah so pri manjšalnici dodane številke pomenov iztočnice, s katerimi je manjšalnica pomensko povezana. Številke pomenov niso zapisane, če pomenska povezanost velja za vse pomene. Manjšalnice, ki imajo več pomenov, pogosto terminoloških, so obravnavane v samostojnih glesih (*bubon, bubienok*).

Besede z oslajenim deminutivnim pomenom, torej tiste, ki so besedotvorno manjšalnice, nimajo pa pomenskih značilnosti manjšalnic, so obravnavane kot dvojnice iztočnice, ne pa kot podiztočnice, npr. (*fľaša, fľaška – fľaštička*).

Pri maskulativih se praviloma gnezdiijo feminativi, po potrebi tudi njihove manjšalnice. Feminativi so označeni le z okrajšavo, ki označuje samostalnik ženskega spola – ž. (*dobrák – dobráčka*). Če ima feminativ bogatejšo pomensko zgradbo kot maskulativ, je obravna-

van v samostojnem geslu. V tem primeru pri poimenovanju moške osebe stoji oznaka prechýlené, ki označuje feminatíve, in pred ženskím poimenovanjem puščica (*farárka, farár*).

Kot samostojna gesla brez nakazovanja so v slovarju prikazani pari samostalnikov, ki ne nastanejo po običajnem besedotvornem postopku iz maskulinativa v feminativ, npr. *feministka – feminista, bakchantka – bakchant* (Buzássyová 2008: 115).

Poimenovanja živalskih samic so obravnavana kot podiztočnice, podobno kot drugi feminativi, dodana je kratka razlaga (*bobor – bobrica*), pri poimenovanjih pasjih pasem pa so feminativi dodani le, če so dovolj pogosti.

Imena prebivalcev so prikazana kot podiztočnice pri zemljepisnih imenih pokrajin in držav (*Fínsko – Fín – Fínka*), le neuradna poimenovanja so obravnavana samostojno (*Amík*).

Domača imena (hipokoristiki) so kot podiztočnice prikazana pri lastnih imenih, dodan je kvalifikator dom., temu pa sledijo še morebitne manjšalnice (*Branislav – Braňo – Branko*).

Pri nedovršnih glagolih so kot podiztočnice prikazani ponavljalni glagoli (opak.), npr. *česat – česávat*.

Sekundarni predlogi, sestavljeni iz predloga in katere od oblik polnopomenske besede, so dodani h geslu polnopomenske besede (*dôvod – z dôvodu*).

Če kandidat za podiztočnico ni obravnavan v podgeslu, ampak v samostojnem geslu, nanj kaže sklic iz podgesla. Kandidat je v podgeslu omenjen, ob njem pa so zapisani le najosnovnejši slovnični podatki (*bubon – bubienok*).

Primeri:

Amík *-ka* pl. N *Amíci* G *-kov* m. slang. ► obyvateľ Spojených štátov amerických, Američan [...] ▣ **Amíčka** *-ky -čok* ž.

bobor *bobra* pl. N a A *bobry* m. **1.** ► veľký hlodavec s jemnou hnedou srstou [...] ▣ [...] **bobrica** *-ce -ric* ž. ► samica bobra: *pozorovať bobricu*

Branislav *-va* pl. N *-vovia* m. (slovan.) ► *mužské rodné (krstné) meno* ▣ dom.

Braňo *-ňa* pl. N *-ňovia*; zdrob. **Branko** *-ka* pl. N *-kovia*

bubienok *-nka* pl. N *-nky* m. **1.** zdrob. ► hudobný nástroj, malý bubon [...]

2. anat. ► polopriesvitná blana [...] **3.** zool. ► súčasť sluchového, bubienkového orgánu hmyzu **4.** ► valčeková súčiastka niektorých prístrojov [...] **5.** ►

okružlý drevený rámik slúžiaci ako pomôcka na vyšívanie

bubon *bubna* pl. N *bubny* m [...] ▣ zdrob. ↗ **bubienok** [...]

česať *češe češú češ!* *česal češúclčesajúć češúcilčesajúci česaný česanie* nedok. [...] ▣ opak. **česávať** *-va -vajú -val* [...]

dážď *dažďa* pl. N *dažde* G *dažd'ov* m. [...] ▣ **dážďik** *-ka* pl. N *-ky* m. zdrob. k 1: *letný d.* [...]; **dážďiček** *-čka* pl. N *-čky* m. zdrob. expr. k 1.: *Májová vlašička, vyrastie trávičkam májový dážďiček, vyrastie chlebiček.* [...]

dobrák *-ka* pl. N *-áci* G *-kov* m. [...] ▣ **dobráčik** *-ka* pl. N *-kovia* zdrob.: *usmievavý d.* [...]; **dobráčisko** *-ka* pl. N *-ká* G *-čisk* s. i *-ka* pl. N *-kovia* G *-kov* m. zvel.: *fúzatý d. s neodmysliteľnou paličkou* [...]; **dobráčka** *-ky -ček* ž.: *mala temperament cigánky a povahu dobráčky* [...]

dôvod *-du* pl. N *-dy* m. [...] ▣ **z dôvodu** predl. s G kniž. [...]

farár *-ra* pl. N *-ri* m [...] ▣ [...] prechýlené ↗ **farárka**

farárka *-ky -rok* ž. **1.** ► žena vo funkcii farára (obyč. evanjelického) [...] **2.** hovor. ► manželka evanjelického farára

Fínsko *-ka* s. ► štát v severnej Európe pri Botnickom zálive a Fínskom zálive Baltského mora, Fínska republika ▣ **Fín** *Fína* pl. N *Fini* m.; **Fínka** *-ky Fínok* ž.

fľaša *-še fliaš, fľaška* *-ky -šie* ž. (nem.) **1.** ► obyč. sklená valcovitá nádoba s hrdlom: *sklená, plastová f.* [...] ▣ **fľaštička** *-ky* ž. zdrob. [...]

frajer *-ra* pl. N *-ri* m. [...] ▣ **frajerček** *-ka* pl. N *-kovia, frajerík* *-ka* pl. N *-íci/-kovia* G *-kov* m. zdrob. [...]

Prikaz enakoizraznega razmerja med podiztočnico in (pod)iztočnico

V SSSJ se enakoizraznost zaradi gnezdenja lahko izkazuje tudi na ravni iztočnica – podiztočnica, čeprav večinoma srečujemo številske indekse za enakoizraznice samo v razmerju iztočnica – iztočnica. Tako je leksem *korčuliarka*¹ uvrščen kot podiztočnica h *korčuliar*, iztočnica *korčuliarka*² pa je prikazana v samostojnem geslu, podobno je tudi pri *krmička*, kjer je *krmička*¹ prikazana kot podiztočnica pri *krmič*, *krmička*² pa v samostojnem geslu:

korčuliar
 ▣ **korčuliarka**¹
korčuliarka²

Manj pričakovan je položaj enakoizraznic *kozáčik* (¹ v samostojnem geslu, ² v podgeslu pri geslu *kozák*², med obema gesloma v slovarju stoji geslo *kozák*¹), kar lahko negativno vpliva na iskanje:

kozáčik¹
kozák¹
kozák²
 ▣ **kozáčik**²

Če enakoizraznice nastopajo kot iztočnice kazalčnega gesla in kot ustrezne podiztočnice v drugem geslu, npr. *kobyłka*, *kobylôčka*, težav z iskanjem ni, saj obstajajo gesla z vsemi ustreznimi številčkami enakoizraznic. Kot prva enakoizraznica stoji kazalčno geslo.

kobyła
 ▣ **kobyłka**¹
kobylí
kobyłina
kobylinec
kobyłka¹ ↗ **kobyła**
kobyłka²
kobyłka³

Enakoizrazni leksem lahko stoji tudi kot dvojnica na drugem mestu v geslu:

kolár¹
kolárik -ka pl. N -ky, **kolár**²

Uniwersalny słownik języka polskiego (2004)

Kot podiztočnice v USJP lahko nastopajo (USJP 3.1.6):

- leksikalizirane oblike samostalnikov, ki opravljajo prislovno ali predložno vlogo (*chwila – chwilami, góra – góra – górą*);
- leksikalizirani predložni izrazi s samostalnikom (predlog + samostalnik) v prislovni, predložni ali vezniški vlogi (*krzyż – na krzyż, skutek – na skutek*);
- samostalniško rabljeni pridevniki (*majowy – majowe, miejscowy – miejscowy, miejscowa*);
- leksikalizirane predložne zveze s pridevnikom v prislovni rabi, tj. predlog + samostalniška oblika pridevnika (*polski – po polsku – z polska, słoweński – po słoweńsku*);
- oblike zaimkov, števnikov, medmetov v drugih slovnično-pomenskih vlogah (*co – czego – czemu, cztery – cztery, pierwszy – pierwsza, bach – bach*);
- pridevniška in samostalniška raba deležnikov (*namaszczony – namaszczony, zwiedzający – zwiedzający, zwiedzająca*).

Enobesedne podiztočnice, zlasti 5. tip (oblike zaimkov, števnikov, medmetov), lahko nastopajo kot kazalčne iztočnice (*czegoż*), vendar ne nujno (gesla *czego* ni). Podiztočnice v USJP lahko vsebujejo več pomenov (*góra – górą*).

Primeri:

bach [...] **bach** w użyciu czas. *pot.* [...]

chwila [...] **chwilami** w użyciu przysłów. «od czasu do czasu; niestale» [...]

I co [...] **czego** *pot. posp.* «dlaczego, po co» [...] **czemu** *pot.* «dlaczego» [...]

czegoś *pot.; zob.* II coś.

cztery [...] **cztery** w użyciu rzecz. *pot.* «ocena dobra w szkolnym systemie ocen; czwórka» [...]

góra [...] **góra** w użyciu przysłów. *pot.* «najwyżej, maksimum» [...] **górá 1.** «na pewnej wysokości, wysoko, wyżej» Górą nad miastem przelatywały samoloty. [...]

krzyż [...] **na krzyż** w użyciu przysłów. «krzyżując coś, tworząc kształt krzyża» [...]

majowy [...] **majowe** w użyciu rzecz. *pot.* «nabożeństwo majowe» [...]

miejscowy [...] **miejscowy, miejscowa** w użyciu rzecz. *pot.* «mieszkaniec, mieszkanka danej miejscowości» [...]

namaszczoney [...] **namaszczoney** w użyciu przym. *książk.* «podniosły, uroczysty, pełen powagi» [...]

pierwszy [...] **pierwsza** w użyciu rzecz. «pierwsza godzina» [...]

polski [...] **po polsku** w użyciu przysłów. [...] – **z polska** w użyciu przysłów. *książk.* «na sposób polski, po polsku» [...]

skutek [...] **na skutek, skutkiem** w użyciu przysłów. «jako następstwo, konsekwencja czegoś, w wyniku czegoś, z powodu czegoś; wskutek» [...]

słoweński [...] **po słoweńsku** w użyciu przysłów. «posługując się językiem słoweńskim» [...]

zwiedzający [...] **zwiedzający, zwiedzająca** w użyciu rzecz. «ten kto coś zwiedza, osoba zwiedzająca» [...]

Tolkovij slovar' ruskogo jazyka s vključenjem svedenij o proishoždenii slov (2008)

Tudi ta slovar pozna podiztočnice. Kot je zapisano v uvodu slovarja Ožegov-Švedove (⁴2007: 6), iz katerega izhajata TSRJAŠ, je kot podiztočnica v slovarju prikazanih več tipov leksemov:¹¹⁴

¹¹⁴ Zaradi večje preglednosti so nekateri tukaj navedeni primeri drugi (čeprav istega tipa) kot v uvodu v slovar.

1. izpeljanke na *-ость*, *-ство*, *-изна*, tvorjene iz pridevnikov, ki pomenijo lastnost in sposobnost (*характёрный – характерность*, *дорóдный – дорóдность – дорóдство*, *крутой – крутость – крутизна*);
2. izglagolski samostalniki z ničto pripono ali priponami *-ние* (*-ание*, *-ение*), *-тие*, *-ка*, *-ация*, ki pomenijo dejanje (*в́нести – в́нос*, *умень́ть – умень́ение*, *соса́ть – соса́ние*, *накры́ть – накры́тие*, *стира́ть¹ – стíрка*, *акклиматизи́ровать – акклиматиза́ция*);
3. izsamostalniške manjšalnice, ljubkovalnice in slabšalnice z različnimi priponami (*дом – до́мик – домо́к – домо́шко*);
4. poimenovanja oseb ženskega spola, tvorjena iz imen poklicev ali iz poimenovanja za delujoče osebe moškega spola (*преподава́тель – преподава́тельница*, *курье́р – курье́риша*);
5. izsamostalniški in izglagolski pridevniki, ki označujejo različne odnose do predmeta, dejanja ali lastnosti in kvalitete ter izhajajo iz odnosa do predmeta, dejanja (*преподава́тель – преподава́тельский*, *курье́р – курье́рский*, *дверь – дверно́й*);
6. vrstilni števniki, izpeljani iz glavnih števnikov (*три – трéтий*, *пятьдеся́т – пятидеся́тый*);
7. členi vidskega para glagola (pa tudi enkratni in ponavljalni glagoli), kadar se med seboj pomensko ne razlikujejo, razen razlike v glagolskem vidu (*умиротвори́ть – умиротворя́ть*, *де́лать – сде́лать*, *коло́ть² – кольну́ть*).

V izdaji Ožegov-Švedove (⁴2007) so med podiztočnice uvrščeni tudi povratni glagoli, npr. *мы́ть – мы́ться*. Ta tip v TSRJAŠ ni več obravnavan kot podiztočnice, ampak kot samostojna iztočnica.

Uvodi v starejše izdaje (npr. iz leta 1989) imajo dodatno točko 3, kjer so kot še en tip gnezdenih besed navedena skupna imena, npr. *во́рон – вороньё*, kljub temu pa je pa navedeni primer še vedno obravnavan kot podiztočnica ne le v slovarju Ožegov-Švedove 2007, ampak tudi v TSRJAŠ.

Slovarski uvod dodatno pojasnjuje, kdaj tip tvorjenke, sicer prikazan kot podiztočnica, vendarle nastopa tudi kot samostojna iztočnica. To je mogoče takrat, ko ima tvorjenka dodatne pomene, ki niso skladni z izhodiščno besedo. V primeru, ko tvorjenka nastopa kot samostojno geslo, je s kazalko povezana na izhodiščno besedo. Tako ima tvor-

jenka *грубость* poleg pomenov, skladnih s pomeni podstavne besede *грубый*, tudi pomen '*грубое выражение, грубый поступок*', zato nastopa kot samostojno geslo.

Besede, obravnavane kot podiztočnice, lahko nastopajo tudi kot kazalčna gesla. V tem primeru usmerjajo na geslo, v katerem kazalčna iztočnica nastopa kot podiztočnica. Kazalčna gesla so mogoča v naslednjih primerih:¹¹⁵

1. če se besedi začenjata z različnimi črkami, npr. *сделать – делать, потягаться – тягаться*;
2. če se besedi začenjata z isto črko, so kazalčna gesla mogoča v naslednjih primerih:
 - a) pri neregularnih, redkih in nekaterih drugih morfoloških premenah, pri katerih se spremeni začetek besede, in pri izpadu samoglasnika, npr. *актриса – актёр, седельный – седло*;
 - b) če pri kazalčni besedi poleg besedotvorno razumljivega nastopa še vsaj en drugačen pomen, se pri tej besedi pod številko **1** navede kazalka, pod številko **2** in naslednjimi številkami pa dodatni pomeni, npr. *закругление*;
 - c) vedno ko kazalčna beseda nastopa kot enakoizraznica, npr. *крепость³ – крепкий*;
 - č) kadar ima beseda govorno in pisno dvojnico, npr. *крынка – крынка, настругать – настругать*, ali če bralec išče besedo zaradi pravilne pisne podobe, npr. *застревать – застрять, кисонька – киса*;
 - d) pri nekaterih redkih besedah ali terminih, npr. *омический – ом, подовый – под¹*.

Pri kazalkah ni navedeno, s katerim pomenom izhodiščne besede se tvorjenka ujema. Ta podatek je naveden samo v podgeslih.

Primeri:

АКТРИСА см. актёр.

ВЫНЕСТИ, -су, -сешь; -ес, -есла; -есший; -сенный; -еся; сов. [...] || суц. **вынесение**, -я, ср. (к 1, 2, 3 и 4 знач.), **вѣнос**, -а, м. (к 1 и 2 знач.) и **вѣноскa**, -и, ж. (к 1 знач.; разг.) [...]

¹¹⁵ Navedeno po predgovoru k 4. izdaji slovarja Ožegov-Švedove 2007: 7.

ГРУБЬОСТЬ, -и, *жс.* **1.** *см.* грубый. **2.** Грубое выражение, грубый поступок.

ДВЕРЬ, -и [...] || *прил.* **дверной**, -ая, -ое. *Д. проём. Дверная ручка.*

ДЕЛАТЬ, -аю, -аешь; -анный (кроме 1, 6 и 7 знач.); *несов.* [...] || *сов.* **сделать**, -аю, -аешь; -анный. [...]

ДОМ, -а (-у), *мн.* -á, -óв, *м.* [...] || *уменьш.* **дóмик**, -а, *м.* (к 1 знач.) и **домóк**, -мкá, *м.* (ко 2 знач.). *Жить своим домком.* || *унич.* **домйшко**, -а, *м.* (к 1 знач.). || *увел.* **домйще**, -а, *м.* (к 1 знач.) и **домйна**, -ы, *м.* (к 1 знач.). || *прил.* **домóвый**, -ая, -ое (к 1 знач.). *Домовая книга* (для регистрации жильцов).

ДОРОДНЫЙ, -ая, -ое; -ден, -дна. [...] || *сущ.* **дорóдность**, -и, *жс.* и **дорóдство**, -а, *ср.*

ЗАКРУГЛЕНИЕ [...] **1.** *см.* округлить. **2.** Закругленная часть чего-н.

ЗАСТРЕВАТЬ *см.* застрять.

КИСОНЬКА *см.* киса.

КОЛОТЬ², колó, колéшь; колóтый; *несов.* [...] || *однокр.* **кольнóть**, -нó, -нёшь (к 1, 2, 4 и 5 знач.) [...]

КРЕПОСТЬ³ *см.* крепкий.

КРУТОЙ, -áя, -óе; крут, -á, -о, -ы и -ы; круче. || *сущ.* **крутость**, -и, *жс.* и **крутизнá**, -ы́, *жс.* (к 1 и 2 знач.).

КРЫГНКА *см.* кринка.

КУРЬЕР, -а, *м.* || *жс.* **курьёрша**, -и (к 1 знач.; разг.) || *прил.* **курьёрский**, -ая, -ое. [...]

НАКРЫТЬ, -рóю, -рóбешь; -ытый; *сов.* [...] || *сущ.* **накрывáние**, -я, *ср.* (к 1 знач.) и **накрýтие**, -я, *ср.* (ко 2 знач.; спец.) [...]

НАСТРУГАТЬ *см.* настрогать.

ОМИЧЕСКИЙ *см.* ом.

ПОДОВЫЙ *см.* под¹.

ПОТЯГАТЬСЯ *см.* тягаться.

ПРЕПОДАВАТЕЛЬ, -я, *м.* Специалист – работник среднего, высшего или специального учебного заведения, преподающий какой-н. предмет. *Опытный п. П. русского языка.* || *жс.* **преподавáтельница**, -ы. || *прил.* **преподавáтельский**, -ая, -ое.

ПЯТЬДЕСЯТ, пятидесяти, пятьóдесятью, *числит. колич.* [...] || *порядк.* **пятидесяты́й**, -ая, -ое.

ДЕЛАТЬ, -ся *см.* делать, -ся.

СЕДЕЛЬНЫЙ *см.* седло.

СОСАТЬ, -сú, -сёшь; сóсанный; *несов., что.* [...] || *сущ.* **сосáние**, -я, *ср.* (к 1, 2, 3 и 4 знач.). || *прил.* **сосáтельный**, -ая, -ое (к 1, 2, 3 и 4 знач.; спец.). *Сосательные движения.*

ТРИ, трéх, трём, трёмя́, о трéх, *числит. колич.* [...] || *порядк.* **трéтий**, -бя, -ье (к 1 знач.).

УМАЛИТЬ, -лю́, -ли́шь; -лённый (-ён, -ена́); *сов., что* (книжн.). [...] || *сущ. умале́ние, -я, ср.*
 УМИРОТВОРИТЬ, -рю́, -ри́шь; -рённый (-ён, -ена́); *сов.* [...] || *несов.*
 умиротворя́ть, -яю́, -яе́шь. [...]
 ХАРАКТЕРНЫЙ, -ая, -ое; -рен, -рна. [...] || *сущ. характе́рность, -и, ж.*

Predlog in Koncept

Pri načrtovanju novih slovarskih del so se avtorji obeh dokumentov odločili za zasnovno slovarja brez podiztočnic. Skladno s stališčem, zastopanim v tej monografiji (glej naslednji razdelek), *Koncept* (2015) podiztočnic nima, ker se kaže, da slovarji v podiztočnice uvrščajo zelo različne tipe leksemov, zato uporabnik brez natančnega poznavanja konceptualnih izhodišč, navadno zapisanih v slovarskem uvodu, ne more vedno predvideti, katere tipe leksemov naj v njih išče in kako naj izkazano razmerje med iztočničnim in podiztočničnim leksemom interpretira (Gliha Komac idr. 2015: 7). *Predlog* (2013) svojo odločitev utemeljuje z načinom iskanja v elektronskem slovarju, kjer je za uspešno iskanje pomembno, kateri črkovni niz se pojavlja kot del specifičnega strukturnega elementa v slovarski baz, poleg tega pa v elektronski verziji ali spletni postavitvi dostop do slovarskih podatkov in njihova vsebina nista povezana z uporabnikovim poznavanjem makro- in mikrostrukturnih razmerij, ki jih uporablja tiskani slovar (Krek idr. 2013: 28).

Razprava

Izoblikovala se je tipologija podiztočnic. Skupaj imajo slovarji 22 različnih tipov podiztočnic, od tega ima USJP šest, SSSJ sedem, TSRJAŠ osem, SSKJ šest tipov podiztočnic, VRHJ pa podiztočnic nima.

Tipov leksemov, ki kot podiztočnice nastopajo v več kot dveh slovarjih, ni. Takih tipov leksemov, ki kot podiztočnice nastopajo v dveh slovarjih, je 5 (23 %). Tipov leksemov, ki kot podiztočnice nastopajo samo v enem slovarju, je 17 od 22 (77 %), kar kaže na vprašljivo utemeljenost uporabe sistema podgesel teh tipov in na teoretično nedorečenost vprašanja, kdaj je podiztočnice smiselno uporabljati tako z vsebinskega kot z uporabniškega vidika, če varčevanje s prostorom v knjižni obliki slovarja ni glavni razlog za uvedbo podiztočnic.

Navedenih 22 tipov podiztočnic lahko razvrstimo v tri skupine:

- izpeljanke;
- konverzni primeri in posebna sklonska raba;
- zveze.

V skupini izpeljank najdemo izpridevniške prislove, deležnike, manjšalnice, večalnice, feminative, prebivalska imena, hipokoristike, glagolske vidske pare, izpridevniške samostalnike, izglagolske samostalnike, izsamostalniške in izglagolske pridevnike, vrstilne števnik in skupna imena.

Podiztočnice, ki so nastale po konverziji iztočnice ali s posebno sklonsko rabo, so pridevniško, prislovno in predložno rabljeni samostalniki, samostalniško rabljeni pridevniki, pridevniško in samostalniško rabljeni deležniki ter zvalniške in medmetne rabe samostalnikov in raba oblik samostalnikov, zaimkov, števnikov in vzklikov v drugih slovnično-pomenskih vlogah.

Med zveze lahko uvrstimo zveze predloga in samostalnika ali posamostaljenega pridevnika v prislovni, predložni ali vezniški rabi, pogojno pa tudi povratne glagole.

Da so podiztočnice v slovarjih pogosta praksa tudi v novejšem času, kaže dejstvo, da so trije obravnavani slovarji, ki vsebujejo podiztočnice, izšli po letu 2000. Pri TSRJAŠ se je pri tem treba zavedati, da v veliki meri nadaljuje zasnovo in strukturo svojih starejših predhodnikov.

Uvajanje podiztočnic se kaže kot problematično z več vidikov. Le-ksemski tipi, ki so obravnavani kot podiztočnice, so zelo raznoliki (22 različnih tipov), vendar obstaja le pet tipov podiztočnic, ki nastopajo v dveh obravnavanih slovarjih, to je 23 %, in sicer:

- zveze predloga s samostalnikom ali posamostaljenim pridevnikom v prislovni, predložni ali vezniški rabi;
- samostalniško rabljeni pridevniki;
- manjšalnice;
- feminativi;
- vsaj nekateri tipi vidskih dvojic glagolov.

Preglednica 2: Tipi podiztočnic

Tipi podiztočnic	SSKJ	VRHJ	SSSJ	USJP	TSRJAŠ	Število slovarjev s tem tipom podiztočnic
1 prislovi (izpridevniški)	da	–	–	–	–	1
2 (nekateri) povratni glagoli pri nepovratnih glagolih*	da	–	–	–	–	1
3 deležniki	da	–	–	–	–	1
4 t. i. nesklonljivi prilastki	da	–	–	–	–	1
5 zvalniške in medmetne rabe posebnega tipa	da	–	–	–	–	1
6 samostalniško rabljeni pridevniki	da**	–	–	da	–	2
7 zveze predlog + polnopomenska beseda v prislovni, predložni ali vezniški rabi	–	–	da	da	–	2
8 manjšalnice	–	–	da	–	da	2
9 večalnice	–	–	da	–	–	1
10 feminativi	–	–***	da	–	da	2
11 prebivalska imena	–	–	da	–	–	1
12 hipokoristiki	–	–	da	–	–	1
13 členi vidskih parov glagola	–	–	da*	–	da	2
14 predložna vloga samostalnikov	–	–	–	da	–	1

Tipi podiztočnic	SSKJ	VRHJ	SSSJ	USJP	TSRJAŠ	Število slovarjev s tem tipom podiztočnic
oblike zaimkov, števnikov, vzklikov v drugih slovnično-pomenskih vlogah	-	-	-	da	-	1
pridevnika in samostalniška raba deležnikov	-	-	-	da	-	1
prislowna vloga samostalnikov	-	-	-	da	-	1
nekateri abstraktni izpridevniški samostalniki (-ost, -stvo, -izna)	-	-	-	-	da	1
izglagolski samostalniki	-	-	-	-	da	1
nekateri izsamostalniški in izglagolski pridevniki	-	-	-	-	da	1
vrstilni števnik	-	-	-	-	da	1
skupna imena	-	-	-	-	da	1

* tudi nekateri nepovratni glagoli pri povratnih glagolih

** tudi izprislowni samostalniki

*** feminativi v slovarju nastopajo, vendar niso obravnavani in prikazani kot podiztočnice

**** le ponavljalni glagoli pri nedovršnih glagolih

Enot, ki kot podiztočnice nastopajo samo v enem slovarju, je 17.

Enot, ki kot podiztočnice nastopajo v dveh slovarjih, je 5.

Enot, ki kot podiztočnice nastopajo v več kot dveh slovarjih, ni.

Zaradi nepredvidljivosti podiztočnic je njihova uporaba zahtevna ne le za splošnega uporabnika, ki se s slovarjem srečuje občasno, temveč tudi za tiste (zahtevnejše) uporabnike, ki jezikovne podatke črpajo iz več različnih slovarjev, saj ima vsak slovar svoj način uvrščanja leksemov na raven podiztočnic, posledično pa tudi drugačno makrostrukturo in s tem položaj določenih podatkov tudi glede na makrostrukturno ureditev slovarja.

Slovarji lekseme, ki so prikazani kot podiztočnice, pogosto navajajo tudi kot samostojne iztočnice, če ni mogoče vseh pomenov podiztočnice povezati s pomenom iztočnice. V tem primeru so v samostojnem geslu dani besedotvorni podatki, navadno pri prvem pomenu, nato pa (od drugega pomena dalje) še dodatni pomeni leksema. S tem so podatki o besedotvorni povezanosti prikazani na dveh mestih, uporabnik slovarja pa ne more z gotovostjo predvideti, kje v slovarju bo našel vse podatke o leksemu, tj. ali ta leksem nastopa (tudi) kot samostojna iztočnica ali le kot podiztočnica pri motivirajočem leksemu.

Pri tem se postavlja tudi vprašanje razmerja med besedotvorno opredelitvijo leksema in njegovim pomenskim opisom. Podiztočnice bi bilo bolje obravnavati kot samostojne iztočnice, saj lahko razvijajo samostojne pomene, hkrati pa nekaterih potencialno možnih ne realizirajo. Zato bi bilo dobro besedotvorne podatke ločiti od pomenskih, kar je podrobneje opisano v opisu *Koncepta*.

Obravnavani slovarji dajejo besedotvorne podatke, vsaj posredno, le za podiztočnice in tiste iztočnice, ki imajo sklicevalni tip razlage, sicer pa besedotvornih podatkov ne dajejo. Zato bi bilo bolj konsistentno dajati besedotvorne podatke pri vseh iztočnicah, kjer je to mogoče, ali pa v celoti izločiti besedotvorne podatke. Če za slovar v knjižni obliki prikaz besedotvornih podatkov predstavlja težavo zaradi količine prostora, ki je za prikaz potreben, pa za elektronski slovar to ne predstavlja druge težave kot čas za pripravo podatkov. Pri tem je mogoče prikaz besedotvornih podatkov prilagoditi tako, da bo na voljo samo zahtevnejšim uporabnikom.

Na pogled nenavadna, vendar logična posledica sistema podgesel v slovaškem slovarju je, da v razmerju enakoizraznosti z drugimi iztočnicami lahko nastopajo tudi podiztočnice. Tako v abecednem zaporedju gesel najdemo npr. geslo *korčuliarka* s številko enakoizraznice ², iz česar sklepamo, da mora obstajati tudi podiztočnica s številko enakoizraznice ¹, uporabnik

pa ne more vedeti (če sploh na to pomisli), ali kje v slovarju kot podiztočnica morda obstaja tudi taka s številko enakoizraznice³. Pričakuje lahko le, da ga, tako kot enakoizraznice s številko¹, morda ne bo našel po abecednem redu.

Iz več razlogov je mogoče imeti za problematično odločitev v SSKJ za kratke podiztočnice. Prvi razlog je ta, da struktura gesla zaradi implicitnosti, tj. nenavajanja podiztočnice, ni jasna. Če je prava podiztočnica prikazana s krepkim tiskom, pa kratko podiztočnico uvaja le slovnični kvalifikator brez navedbe dejanske podiztočnice, saj je to prvi podatek (prisl., sam. in neskl. pril.), pa še ta je prikazan neposredno za podpičjem, ki ga ločuje od predhodnega zgleda (*bliskov* – prisl.) ali stranske razlage (*krávjí* – prisl.) v glavnem delu gesla ali predhodnega podgesla (*bístven* – *bístveno* – sam.; *bodóci* – prisl. – sam.). Čeprav lahko razumemo, da je bilo v času nastajanja slovarja treba pri prikazovanju slovarske vsebine varčevati s prostorom, pa ima to žal za posledico tudi, da pri prislovih, ki so obravnavani kot kratke podiztočnice, ne dobimo podatka o obliki prislova na pričakovanem mestu (torej kot podiztočnico), pač pa šele v zgledih. Zato kot drugo pripombo lahko navedemo, da ne moremo vedeti, ali je prislov po obliki enak pridevniku ali ne. Tako so prislovi *ékstra*, *fair*, *golorók* itd. po obliki enaki pridevniški iztočnici, drugače pa je pri prislovnih kratkih podiztočnicah pri pridevnikih *bábji*, *bliskov*, *bodóci*, *bóžje*, kjer je zgolj iz zgledov razvidno, da se prislovi glasijo *po babje*, *po bliskovo*, *v bodoče*, *po božje*.

Odločitev za kratke podiztočnice je bila kljub temu priročna rešitev glede zapisovanja oblik za enega, dva ali tri spole pri samostalniških podiztočnicah: podatka o tem, ali lahko samostalniška podiztočnica nastopa samo v enem spolu, v dveh ali vseh treh, ni. Tak podatek je sicer pri pravih podiztočnicah zapisan (*bél* – *béli*, *blážen* – *bláženi*, *bolán* – *bólni*).

Iz navedenega je mogoče zaključiti, da je uporaba podiztočnic v slovarjih pogosta, vendar je za uporabnike lahko problematična. Ker med slovarji ni mogoče najti enotnosti pri vprašanju, kateri tipi leksemov naj bodo obravnavani kot podiztočnice, lahko sklepamo, da o tem vprašanju v leksikografiji ne obstajata ne soglasje ne širša tradicija.

Z uporabniškega vidika podiztočnice prinašajo orientacijsko obremenitev. Po drugi strani vključujejo podatke o besedotvorni motiviranosti in kažejo besednodružinsko pripadnost. Pri tem navadno dajejo

manj podatkov o rabi leksema in njegovem pomenu, kot v primerih, ko je leksem obravnavan kot iztočnica.

Eden od vzrokov za raznoliko rabo podiztočnic je različna obravnava besedotvorno povezanih besed, konverzije in nekaterih tipov zvez, pri čemer pa, kot se kaže pri obravnavanih slovarjih, ni splošno sprejete usmeritve glede uporabe sistema podgesel. Ker ta bistveno vpliva na makrostrukturo in iskanje leksemov, kar je problematično zlasti v knjižnih izdajah, v elektronskih pa je način iskanja lahko temu nekoliko prilagojen, se postavlja vprašanje, kako bi bilo mogoče prikazovati vse tipe podatkov (besedotvorno povezane lekseme, konverzijo in nekatere tipe zvez), da bi dosegli čim večjo jasnost tudi za uporabnika.

V VRHJ je uporabljen eden od možnih načinov. Geslo *òvčica* v zaglavju vsebuje besedotvorne podatke (*hip.* i *dem.* od ovca), pri pomenih od arabske številke 1 dalje pa so navedeni dodatni pomeni, ki jih je manjšalnica razvila. Pri tem ni povsem jasno razvidno, ali besedotvorni podatek daje informacijo zgolj o besedotvornem postopku nastanka besede in se slovar pri besedotvornem postopku na pomen besede ne ozira (v tem primeru bi pričakovali eksplicitne navedbe manjšalničnih pomenov) ali pa besedotvorni podatki dajejo tudi pomenske podatke in ima manjšalnica poleg izrecno navedenih pomenov tudi (vse) pomene motivirajoče besede. Ker slovar tega tudi sicer ne prikazuje tako natančno, ne izvemo, ali *òvčica* v slovarsko relevantni meri realizira vse pomene gesla *òvca*, seveda z ustrežno modifikacijo.

òvčica ž *hip.* i *dem.* od ovca **1.** ⟨samo *mn* òvčice⟩ *meteor. gov.* rod visokih oblaka cirokumulusa, koji se pojavljaju kao sloj bjeličastih sitnih grudica
2. naziv za razne kukce, ribe i cvijeće
òvca ž ⟨N *mn* òvce, G *ovácā*⟩ (mužjak: ovan; mlado: janje) **1.** domaća životinja preživač, daje vunu, mlijeko i meso **2. pren. pejor. a.** glupa osoba
b. strašljiva, pitoma osoba
 Δ *divlja* – **1.** muflon **2. lokal.** srna

Druga možnost bi bila pri manjšalničnem geslu navesti vse pomene, ki jih manjšalnica v rabi izkazuje, ne glede na ujemanje s pomeni motivirajoče besede. Pri tem ni nujno, da so v slovarju podani besedotvorni podatki, lahko pa bi bili navedeni v besedotvornem razdelku gesla – verjetno bi bilo dovolj navesti besedotvorni predhodnik in naslednik, s tem pa bi slovar prinesel tudi besedotvorno mrežo. Razumljivo je, da

besedotvorna analiza nikakor ni neproblematična, zlasti pri obravnavi večjega števila leksemov nekega jezika. Po drugi strani je prav besedotvorno izhodišče iztočnice pogosto vsebina etimološkega razdelka, na primer v *Slovarju novejšega besedja slovenskega jezika* (2012), torej bi morali biti vsebini besedotvornega in etimološkega razdelka pri motiviranih besedah v veliki meri prekrivni.

Raba leksema določene besedne vrste v vlogi druge besedne vrste (raba pridevnika v samostalniški vlogi, raba samostalnika v pridevniški, prislovni, medmetni ... rabi, raba prislova ali glagola v medmetni rabi, raba veznika v prislovni rabi in druge takšne rabe) je npr. v SSKJ prikazana kot poseben pomen (*pomisliti* 3, *ali* 4, *vzpričo* 1/) ali kot podiztočnica (*indigo* – neskl. pril. – prisl., *flégma* – prisl., *ékstra* – prisl.). Za *Novi slovar slovenskega knjižnega jezika* je v *Konceptu* (2015) sprejeta rešitev obravnava teh primerov kot pomen besede, npr. *video* [...] 5. kot prid., pri čemer je rešitev povezana z variantnim zapisovanjem skupaj ali narazen, npr. *video nadzor* – *videonadzor*. Rešitev še ni dokončna, saj jo je treba preveriti na večji množici primerov, se pa kaže kot zelo obetavna.

Povratni glagoli so v slovarjih lahko prikazani različno tudi zaradi specifičnosti njihovih lastnosti v posameznih jezikih,¹¹⁶ ne le zaradi različnih leksikografskih rešitev. Znotraj slovarja nekega jezika so lahko obravnavni različno glede na njihove pomenske lastnosti. Tako so v SSKJ glagoli s *se, si* lahko obdelani kot podiztočnice k nepovratnim glagolom, lahko nastopajo v samostojnih geslih, v izjemnih primerih pa lahko glagoli brez *se, si* stojijo kot podiztočnice pri glagolih s *se, si* (*bližati se, bleščati se, oženiti se*). Glagol s *se, si* lahko nastopa tudi kot dvojnica h glagolu brez *se, si* (*degenerirati* tudi *degenerirati se*) ali obratno (*dominati se* in *dominati*).¹¹⁷ V zadnjem času sta o slovarskem prikazu različnih tipov teh glagolov v slovenskem prostoru pisali Žele (2002) in Tomišić (2011). Poleg *se* in *si* lahko vsaj za slovenščino obravnavamo še druge zaimkovne in predložne proste morfeme ob glagolu. V slovarskem delu *Slovenskega pravopisa* 2001 so takšni primeri lahko obravnavani kot iztočnice ali kot podiztočnice. Merila za njihovo obravnavo niso ostala brez nekaterih pripomb, npr. Kržišnik (2009: 53), sicer pa mesto prikaza takšnih zvez v slovarju obravnava Žele (2002).

¹¹⁶ Ruski glagoli s *-ca* so bolj trdna enota kot npr. slovenski glagoli s prostim morfemom *-se*.

¹¹⁷ Podrobneje o tem piše Tomišić (2011).

Predložne zveze (predlog + samostalnik ali posamostaljeni pridevnik v prislovni, predložni ali vezniški rabi) so v SSSJ in USJP prikazane kot podiztočnice pri samostalniku, v SSKJ kot zveza pri pomenu pri samostalniku (*princip – v principu*), v TSRJAŠ in VRHJ pa med zvezami (*принцип – в принципе, на принципе; принцип – и -и*). Zaradi pestre tipologije takih primerov ni mogoče podati predloga za njihovo obravnavo brez posebne raziskave, kljub temu pa se zdi, da je najprimernejša obravnava takih zvez med drugimi večbesednimi leksikalnimi enotami.

V zvezi s podiztočnicami, zlasti enobesednimi, velja poudariti, da je njihova uporaba v elektronskih slovarjih vendarle lahko enostavnejša, če iskalnik podiztočnice obravnava enako kot iztočnice in jih zato ponudi kot zadetek iskanja. Tako deluje na primer portal Fran,¹¹⁸ ki privzeto išče po iztočnicah in podiztočnicah (Ahačič idr. 2015b: 62). Vprašanje pa je, ali bi bilo smiselno pri tistih elektronskih slovarjih z abecednim seznamom iztočnic nanj uvrstiti tudi podiztočnice. Posledica bi namreč bila, da bi ob kliku na iztočnico ali na podiztočnico obakrat videli isto geslo, obenem bi se navidezno povečal obseg slovarja.

Zaključimo lahko, da je uporaba podiztočnic načeloma problematična, saj je vprašljiva tako njihova vsebinska utemeljenost kot njihova uporabniška vrednost z vidika iskanja in, v nekaterih slovarjih, okrnjene vsebine (odsotnost pomenskih razlag in zgledov rabe), zato je smiselno izhodišče prikaz podiztočnic kot iztočnic. Kljub temu je nekatere tipe podiztočnic mogoče ali celo nujno obravnavati bližje nekaterim drugim slovarskim rešitvam – predložne zveze tako kot druge večbesedne leksikalne enote (prim. razdelek 3.3.4 Večbesedne leksikalne enote), izpeljanke vseh tipov pa kot samostojne iztočnice, pri čemer so gesla izpeljank in podstavnih besed lahko povezane z navedbo klikljivih besedotvorno povezanih iztočnic v besedotvornem gnezdu, kar se po vsebini približuje preprostejšemu besedotvornemu slovarju. Tudi konverzni primeri so lahko obravnavani kot iztočnice ali pa so kako drugače vključeni v gesla izhodiščne iztočnice. Posebno vprašanje predstavlja obravnava vrstnih pridevnikov pri kakovostnih, saj bi zaradi tradicije SSKJ, ki vrstnih pridevnikov ne prikazuje na ravni iztočnice, ločitev pridevnikov lahko zmanjšala uporabno vrednost slovarja, prav tako je precejšen delež podatkov skoraj enak, npr. izgovor, pregibanje. Zato je obravnava obeh pridevnikov v enem geslu smiselna.

¹¹⁸ Spletni naslov: www.fran.si.

Z odločitvijo avtorjev *Predloga* (2013) in *Koncepta* (2015), ki ne predvidevajo podiztočnic v slovarju, se strinjamo. Namesto sistema podgesel je pri splošnem razlagalnem slovarju mogoče uporabiti druge mehanizme za prikazovanje medsebojno povezanih iztočnic (npr. podatek o besedotvorju skupaj s hiperpovezavo), pa tudi v tiskani izdaji podiztočnice z vidika iskanja povzročajo težave, ki se jim je mogoče izogniti.

Predlogi za slovarsko obravnavo

Glede uporabe sistema podgesel v slovarjih predlagam naslednje rešitve:

- slovar naj ne vsebuje podiztočnic, izjemo lahko predstavlja razmerje kakovostni – vrstni pridevnik (odvisno od načina rešitve tega problema);
- besedotvorna razmerja med iztočnicami naj slovar prikazuje v besedotvornem gnezdu (v elektronski različici kot povezava na ustrezno iztočnico);
- predložne zveze in zveze v prislovni, predložni ali vezniški rabi naj se obravnavajo tako kot druge večbesedne leksikalne enote.

3.3 MIKROSTRUKTURNE ZNAČILNOSTI

3.3.1 Splošno o mikrostrukturi

Hartmann in James (1998) pojmuteta mikrostrukturo kot vsebino slovarske enote. Od makrostrukture se razlikuje po tem, da daje podrobnejše informacije o iztočnici z navajanjem njenih formalnih in semantičnih lastnosti, kot so zapis, izgovor, slovnica, pomeni, raba, etimologija. Če ima iztočnica več pomenov, so informacije podane pri vsakem od njih. Kot meni Svensén (1993: 210–222), so pri tem pomembne tako posamezne zgradbene sestavine gesla kot odnosi med njimi, kar v slovarjih navsezadnje vpliva tudi na tipografski prikaz podatkov. Razvrstitev podatkov znotraj slovarskega gesla vpliva na hitrost in uspešnost iskanja podatkov, zlasti to velja za večja gesla in za slovarje z bogatejšo mikrostrukturo. Pri tem je mogoče govoriti o razvrščanju slovničnih podatkov, pomenov (zgodovinsko, razvojno, po zaznamovanosti, po frekvenci), zgledov (po skladenjski strukturi),

večbesednih leksikalnih enot (pri posameznih pomenih, kot samostojni pomeni ali kako drugače razvrščeni za pomeni iztočnice) in o rabi simbolov.

3.3.2 Glava in zaglavje

V tem poglavju so obravnavane tiste sestavine v slovarskem geslu, ki dajejo podatke o slovničnih lastnostih iztočnice (t. i. slovarske kategorije, ki označujejo besedno vrsto, glagolski vid, paradigmatski vzorec, števnost ipd.), o njenem izgovoru, jakostnem in tonemskem naglasu, o pisnih in izgovornih dvojnicah. Izmed teh so obravnavani podatki, ki veljajo za celotno slovarsko geslo, tj. za vse pomene, razen kadar je pri posameznem pomenu navedeno drugače. Ti podatki so grafično navadno izpostavljeni v glavi in zaglavju, saj načeloma veljajo za leksem ne glede na njegovo pomensko ali skladijsko realizacijo.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1970–1991)

Iz Uvoda (§ 26–37) v SSKJ izvemo, da so ti podatki razvrščeni v glavi in zaglavju gesla. Kot glava je razumljen »začetni del geselskega članka in sega do vključno kvalifikatorja, ki določa besedno vrsto«. Ti podatki so torej:

- **iztočnica**, ki je pri pregibnih besedah zapisana v osnovni obliki (*absolventski, cenejši*),¹¹⁹ k temu pa so dodani podatki o oblikah v odvisnih sklonih (pri samostalniku, npr. *kablič*) ali vseh spolih (pri pridevnikih, pridevniških števnikih in pridevniških zaimkih, npr. *absolventski, dva*) ali prvi osebi ednine sedanjega časa¹²⁰ (pri glagolih, npr. *delati*);

¹¹⁹ Izjeme k temu navaja 28. odstavek Uvoda.

¹²⁰ Na tem mestu zgolj omenimo, da so nekatere kritike SSKJ opozarjale na neustreznost navajanja oblike 1. osebe ednine, kadar se glagol v tej obliki ne uporablja (*boleti, deževati*). V uvodu v SSKJ (§ 27) najdemo, da je ta rešitev uporabljena zaradi lažjega uvrščanja iztočnice v slovarski sistem in zaradi iskanja pregibnostnega tipa v shemah. Ker je mogoče v elektronskih različicah novih slovarjev za vsako besedo prikazati njeno celotno paradigmo, bo pri slovarjih, ki bodo tak prikaz omogočali, ta problem lahko postal nerelevanten, če ne bodo stranske oblike vendarle še vedno prikazane tudi v glavi gesla.

- **slovnični kvalifikator**, ki označuje besedno vrsto (*káblič, delati*), razen pri svojilnih in nekaterih drugih pridevniki, ki so kot pridevniki označeni v razlagi (*atov, absolventski*);
- podatki o **izgovornih posebnostih**, zapisanih v oglatem oklepaju (*kabelski, enfant terrible*);
- **dvojnice**, tako naglasne (*absolventski, absorpcijski*) kot pisne (*manager*), pri čemer sta enakovrednost in neenakovrednost dvojnic označeni s kvalifikatorjema in oz. tudi.

Na podlagi podatkov v glavi je iztočnice mogoče uvrstiti v naglasno-oblikoslovne sheme, ki so predstavljene v uvodu slovarja. Le pri tistih iztočnicah, ki imajo edinstveno paradigmo, je ta navedena v zaglavju (*biti, kaj, on*).

Tudi v razdelku o zaglavju v uvodu v SSKJ je najprej opredeljen položaj zaglavja v geslu: »Zaglavje je tisti del gesla, ki sega od (prvega) kvalifikatorja besedne vrste do vključno podatka o intonaciji« (SSKJ § 34.). V naslednjem odstavku je zaglavje določeno še glede na vsebino – opozarja lahko na posebnosti, ki jih ni mogoče razbrati iz naglasno-oblikoslovne sheme oziroma ki so v shemi nakazane kot posebna kategorija. V zaglavje spada tudi podatek o intonaciji.

Primeri:

absolvêntski in absolvéntski -a -o (ê; ē) *pridevnik od absolvent*

absorpcijski tudi absórpcijski -a -o prid. (î; ô) *nanašajoč se na absorpcijo átov -a -o (á) svojilni pridevnik od ata*

bíti sem [səm] nedov., si je smo ste so; bóm bóš bó bómo bóste bódo, stil. bóte bójo, stil. bódem itd.; bódi bódite in bodíte; bíl bílà bíló in bílo bíli in bílí bílè stil. bílé, stil. bíla itd.; nikalno nísem nísi ní nísmo níste níso (î bôm bôdem nísem)

cenéjši -a -e prid. (ê) *primernik od poceni, ceneni, cen*

délati -am nedov. (é ê)

dvá -é -é štev., rod., mest. dvéh, daj., or. dvéma (â ê)

enfánt terrible enfánt terríbla [anfán teríbl] m (â-î)

gláva -e stil. -é ž, rod. mn. gláv (á)

kábelški -a -o [bəl] prid. (á)

káblič -a in kablič -íča m (á; ï í)

káj česa zaim., čému, káj, čém, čím (ā ē)

manager in menedžer -ja [ménedžer] m (ê)

ón óna -o stil. -ó zaim., ed. m. njêga, njêmu, njêga, njêm, njím, enklitično rod., tož. ga, daj. mu, enklitični tož. za enozložnimi predlogi -nj oziroma -enj [ənj], če se predlog končuje na soglasnik; ž. njé, njéj tudi njêj tudi nji, njó, njéj tudi njêj tudi

nji, njó, enklitično rod. je, daj. ji, tož. jo, enklitični tož. za enozložnimi predlogi -njo; s. kakor m., le tož. ôno stil. onó tudi njêga; mn. m. ôni stil. oní, njih, njím, njih in njé, njih, njími, enklitično rod., tož. jih, daj. jim, enklitični tož. za enozložnimi predlogi -nje; ž. ône stil. oné dalje kakor m.; s. ôna stil. oná dalje kakor m.; dv. m. ônadva tudi onádva stil. ôna, njíju tudi njih tudi njih dvéh stil. njú, njíma tudi njíma dvéma, njíju tudi njih tudi njih dvá stil. njú, njíju tudi njih tudi njih dvéh tudi njíma tudi njíma dvéma, njíma tudi njíma dvéma, enklitično rod., tož. ju in jih, daj. jima, enklitični tož. za enozložnimi predlogi -nju; ž. ônidve stil. onédve dalje kakor m., le tož. njíju tudi njih tudi njih dvé stil. njú; s. kakor ž. (ò ó)

Veliki rječnik hrvatskoga jezika (2003)

Čeprav v opisu VRHJ strukturne enote gesel niso v celoti poimenovane in obravnavane na tak način, kot je v SSKJ, je iz opisa in gesel samih mogoče izluščiti, kako in kateri podatki so v slovarju prikazani. Za naglašeno iztočnico lahko v navadnih oklepajih stoji dvojnica (*kabaret*), pri glagolu pa podatek o njegovi vezljivosti (*kačiti*), prikazan v navadnih oklepajih.¹²¹ Pri zaimkih, ki ločijo spol, sta na tem mestu v oklepajih navedeni obliki za ženski in srednji spol (*on*). Nato sledi podatek, iz katerega je razvidna besednovrstna pripadnost iztočnice. Pri samostalniku je to podatek o spolu (*nogometas*), pri glagolu podatek o vidu (*kačiti*), pri drugih besednih vrstah pa podatek o besedni vrsti – tudi pri pridevniku (*kabelski*). Navedeni so tudi nekateri drugi slovnični podatki, tako je pri pridevniku lahko navedena oblika primernika. Pri samostalnikih, ki označujejo moško osebo (*nogometas*), lahko za podatkom o slovničnem spolu v oklepaju stoji žensko poimenovanje in oznaka za samostalnik ženskega spola (*ž*); za žensko obliko ni navedenih stranskih oblik ali drugih podatkov.

»Slovnično območje« (hrv. *gramatička zona*) je v VRHJ tisti del gesla, ki daje podatke o akcentskem tipu in, seveda, slovnične podatke, vezane zlasti na morfološke premene pri pregibanju in nekatere neosebne glagolske oblike. Ta del strukture je zamejen z lomljenimi oklepaji < > (*biti*). Izgovor je podan le tam, kjer iz zapisa besede ni mogoče pravilno sklepati na izgovor (*Acapulco*).

¹²¹ Nenavadno je, da sta pri tem glagolu v zaglavju navedeni dve vezljivostni možnosti, čeprav prva (*što*) velja samo za prvi pomen, druga (*se*) pa za drugega (*se komu*) in tretjega (*se*), pri čemer v zaglavju ni navedena dajalniška vezljivost (*komu*), ki je dodatno navedena pri drugem pomenu.

Primeri:

Acapulco (izg. Akapulko) (**A. de Juárez**) *m* poznato turistično središče i glavna meksička luka na Tihom oceanu

biti¹ *dv.* (pomočni gl.) ⟨*pres. supl.* jèsam, *enkl. obl. sam, zanijekani obl.* nisam/nijésam *jez. knjiž. ekspr., impf.* bĭjáh/bjĕh, *aor.* bĭh, *pril. sad.* bŭdŭci, *pril. pr.* bĭvši, *prid. rad.* bĭo/bĭla ž)

kabàret (**kabarĕ**) *m*

kábelski *prid.*

káčiti (što, se) *nesvrš.* ⟨*pres.* -im (se), *pril. sad.* káčĕci (se), *gl. im.* káčĕnje)

nogomètáš *m* (**nogomĕtašica** ž) ⟨G nogometáša)

ôn (**óna** ž, **óno** sr) *zam.* ⟨G A njĕga *supl.* ga, D L njĕmu/mu (A ž samostalno) *gl.* biti + *zam.* (3. l. *jd/mn gl.* biti) [on ju je vidio], L njĕmu, I njĭm)

štö ⟨G čĕga, D L čĕmu, A štö, I čĭm/čĭme)

Slovník súčasného slovenského jazyka (2006–)

SSSJ za iztočnico lahko navaja enakovredne dvojnice (glede na glasovno, oblikovno ali pravopisno podobo), ki imajo enako funkcijsko ali slogovno zaznamovanost. Od iztočnice so ločene z vejico. Če so obrazila, besednovrstni in drugi slovnični podatki enaki pri obeh (vseh) dvojnica, so navedeni le enkrat (*bezodný – bezdný; darebne – darobne*). V ostalih primerih so taki podatki najprej zapisani za iztočnico, nato pa je navedena še dvojnica z ustreznimi slovničnimi podatki o njej (*askét – askĕta, ceruza – ceruzka*) (SSSJ: 16). Neenakovredne dvojnice s časovnega, frekvenčnega in funkcijskega vidika so prikazane s kvalifikatorjem pred zapisano dvojnico (*dopnúť – dopät, gála¹ – gála¹*). Kvalifikator pove, na kakšen način je dvojnica zaznamovana glede na nevtralna sredstva.¹²² Neenakovredne dvojnice s slogovnega in funkcijskega vidika so obravnavane v samostojnih geslih (*bremä – bremeno, dnes – dneska*) (SSSJ: 16–17).

Izgovor iztočnice, oziroma vsaj njegovi problematični deli, je zapisan v oglatih oklepajih (*antidiabetikum, enfant terrible*). Obrazila nastopajo za iztočnico oz. dvojnico, temu pa sledijo besednovrstni podatki, ki so podani v naslednji obliki: pri samostalniku podatek o spolu (m., ž., s.), pri glagolu podatek o vidu (dok., nedok.), pri drugih besednih vrstah pa podatek o besedni vrsti (tudi pri pridevniku). Jezikovni elementi, ki nimajo statusa besede ali tipične besede (z vidika slovaščine),

¹²² V tem se SSSJ razlikuje od SSKJ, saj natančneje pove, zakaj je dvojnica neenakovredna, medtem ko SSKJ daje zgolj podatek o tem, ali je dvojnica enakovredna ali neenakovredna v razmerju do iztočnice.

imajo namesto besedne vrste podatek o tem, kako se te elemente navadno imenujejo:¹²³ citatni izrazi, citatne besede, okrajšave, blagovne znamke, prefiksoidi in sufiksoidi. Temu sledijo podatki o posebnostih ali omejitvah v rabi. Pred pomenskim delom gesla stoji v lomljenih oklepajih podatek o tujem izvoru besede (*cukor*). Pri predlogih je za besednovrstnim kvalifikatorjem podana informacija o tem, kateri sklon je ob tem predlogu uporabljen (*do*¹, *ciel*¹ – s *cielom*) (SSSJ: 18–26).

Primeri:

antidiabetikum [-t-d-t]

askét -ta pl. N -ti, **askéta** -tu pl. N -ti/-tovia m.

bezodný, bezdný -ná -né príd.

bremä -mena -mien s. poet., arch.

bremeno -na -mien s.

ceruza -zy *cerúz*, **ceruzka** -ky -ziek ž.

ciel [...] s **cielom** predl. s neurčitkom

cukor [...] (nem. < tal. < arab. < ind.) [...]

darebne, darobne 2. st. -nejšie prísl. expr.

dnes prísl.

dneska prísl. hovor.

do¹ predl. s G

dopnúť, zastaráv. **dopät'** -pne -pnú -pni! -poll-päl -pla -pnúc -pnutý -pnutie dok.

enfant terrible [anfan teribl] citátový výraz i neskl. m. (fr. „strašné dieťa“) kniž.

gala¹ neskl. s., zastar. **gála**¹ *gály* ž.

Uniwersalny słownik języka polskiego (2004)

Podatki, ki nas zanimajo, so v poljskem slovarju prikazani na dveh mestih: neposredno za iztočnico in za zadnjim pomenom. Neposredno za iztočnico najdemo podatke, kot so dvojnice, etimološki podatki in kvalifikatorji, ki veljajo za vse pomene (*adadžio*, *adagio*).

Slovnično-pragmاتيčni del slovarskega gesla v tem slovarju stoji za pomeni na koncu gesla (USJP § 3.7–3.11). Različni podatki v tem razdelku so med seboj ločeni z ločilom •. Najprej so podani podatki o posebnostih v zapisu (npr. podatek o možnem zapisu z veliko in malo začetnico) ali izgovoru besede, npr. mesto naglasa, dvodelni izgovor dvočrkovnih zapisov, izgovor citatno zapisanih besed (*adadžio*

¹²³ Pri tem je mišljeno običajno dojemanje in poimenovanje teh prvin v slovaškem jezikoslovju v času nastajanja slovarja.

– *adagio*). Podatek o izgovoru stoji za okrajšavo *wym*. Temu sledijo besedotvorni podatki o iztočnici. Pri glagolih so navedeni podatki o glagolskem vidu, pri pridevniki in prislovih pa o sintetičnem stopnjevanju. Na tem mestu je naveden tudi podatek o krajšavi besede, če je krajšava ustaljena (*kilowat*). V nekaterih geslih besedotvorni podatki na tem mestu niso navedeni, če nastopajo v strukturalni ali strukturalnopomenski razlagi oziroma v etimoloških podatkih (*kablowsy, kabalistycznie*).¹²⁴ Pri tem je treba omeniti, da pri nekaterih pridevniki in prislovih podatka o besedni vrsti sploh ni oz. je razviden samo posredno iz razlagalnih besed, sinonimov, zgledov in seveda končnega samoglasnika (*kabalistyczny, kablobetonowy*). Pri samostalnikih je besednovrstni podatek implicitno podan z navedbo spola. Samostalniška raba pridevnika je prikazana s podiztočnico in takojšnjim podatkom, da gre za samostalniško rabo (*zdrowy*), v »slovnično-pragmatičnem delu« pa so lahko podani podatki o pregibanju, iz katerih je prav tako razvidna besednovrstna pripadnost.

Pregibnostni podatki so v tem slovarju podani za besedotvornimi. V samem geslu je danih le nekaj pregibnostnih podatkov, iz katerih je mogoče sklepati na ostale oblike. Celoten vzorec paradigme je mogoče najti s pomočjo rimskih števil, ki označujejo preglednico paradigmatskega vzorca s podatki o končnicah in soglasniški premeni ob mehčanju. Celotne paradigme za neko besedo niso na voljo, ker so podani le vzorci. Morebitna odstopanja od splošnega vzorca so navedena pri posameznem geslu. Celotna paradigma je v geslu navedena pri nekaterih števnikih (*obaj, oboje*) in zaimkih z edinstveno paradigmo (*my, on, ten, wy*).

Skladenjske informacije, zlasti omejitve v rabi, so podane na koncu. Tako je podatek o rabi kratke oblike (*zdrów*) pridevnika *zdrowy* podan za podatkom o samostalniški rabi tega pridevnika.

Pri predlogih slovar navaja podatke o tem, s katerim sklonom se uporabljajo (*na, przy*). Ta podatek je prikazan z ustrežno obliko zaimka *kto oz. co*.

Poleg navedenih podatkov o skladenjski rabi iztočnice so v geslu lahko navedeni še različni podatki o rabi (*každy, I nic, niczyj*).

¹²⁴ S tem so se avtorji slovarja verjetno želeli izogniti dvakratnemu prikazovanju istih podatkov, najbrž zato, da bi prihranili prostor (knjižna izdaja) in zaradi ohranjanja slovarske tradicije. Za takšno varčevanje danes pogosto ni več pravega razloga.

Primeri:

adadžio, adagio ‹wł. *adagio* ‘powoli’› *muz.* [...]

wym. adadžio • *skr.* ad. • *n ndm* a. *n I*; *lm D.* ~dziów, ~giów; w zn. a *blm*.

kabalistyczny

1. *książk.* «dotyczący kabały, kabalistyki – wróżbiarstwa; magiczny, tajemniczy, zagadkowy»

○ Znaki kabalistyczne.

2. *rel. filoz.* «dotyczący kabały, kabalistyki – zespołu doktryn filozoficznych»

○ Pisma kabalistyczne.

kabalistycznie przysłów. od kabalistyczny [...]

kablobetonowy bud. «zrobiony z kablobetonu»

○ Konstrukcje, płyty kablobetonowe.

kablowy przym. od kabel (tylko w zn. 1) [...]

každy [...] nie używa się zaimka *každy*, jeśli człon główny zdania jest zaprzeczony [...].

kilowat [...]

skr. kW [...]

kupić – kupować [...]

dk — *ndk* • *Va*, kupię, ~isz, kup, ~ił, kupiony; *rzecz.* kupienie *n I—IV*, kupuję, kupujesz, kupuj, ~ał, ~any; *rzecz.* kupowanie *n I*.

na [...]

w zn. 7, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27 – na *kogo, co* [*B.*]; w zn. 8, 9, 10, 11, 28 – na *kim, czym* [*Ms.*]; w zn. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 16 – na *kogo, co* [*B.*], na *kim, czym* [*Ms.*] [...]

I nic [...] przy czasownikach o znaczeniu przeczącym używana tylko forma niczego; przy czasownikach rządzących *D.* i *B.* dopuszczalne formy *niczego, nic*; forma *nic* rządzi *D.* przymiotnika; do innych form tego zaimka przymiotnik dostosowuje się pod względem przypadku [...].

niczyj [...]

• w zn. 1 zaimek używany przed rzeczownikiem jako jego określenie; w zn. 2 – w funkcji orzecznika.

I nie «partykuła przecząca»

on «zaimek rzeczowny, który [...] on *m D.* jego, go, niego, *C.* jemu, mu, niemu, *B.* jego, go, niego, *NMs.* nim; *ż* ona *DC.* jej, niej, *B.* ją, nią, *N.* nią, *Ms.* niej; *n* ono *D.* jego, go, niego, *C.* jemu, mu, niemu, *B.* je, nie, *NMs.* nim; *lm M.* *m.-os.* oni, *nm.-os.* one, *D.* ich, nich, *C.* im, nim, *B.* *m.-os.* ich, nich, *nm.-os.* je, nie, *N.* nimi, *Ms.* nich • formy *jego, jemu* są używane tylko pod akcentem; formy typu *niego, niej, nich* są używane po przyimkach (również wtórnych); w funkcji dzierżawczej używa się tylko form *D.* *jego, jej, ich*; zaimek *on* w przypadkach zależnych nie może nawiązywać do podmiotu zdania, w którym występuje; zwykle opuszcza się zaimek *on* (*ona, ono, oni, one*) w funkcji podmiotu zdania, jeśli nie jest akcentowany.

pracować [...]

ndk • *IV*, ~cuję, ~cujesz, ~cuj, ~ał; w zn. 3, 4 tylko w 3 os.; *rzecz.* pracowanie *n I*.

pracownik [...]

m III, DB. -a, N. ~kiem; lm M. ~icy, DB. -ów.

przy «przyimek» [...] *przy czym, kim [Ms.].*

zdrowy [...]

zdrowy, zdrowa w użyciu rzecz. «człowiek zdrowy»:

Zdrowi pomagali chorym. [...]

st. wyższy ~wszy • w zn. 1 w lp M. r. m. i w B.=M. używa się także książk.

zdrow; w zn. 1 i w podhaśle m.-os. M. lm ~wi • zdrów tylko w funkcji orzecznika lub przydawki zawierającej rzeczownik w *D.*

Tolkovoj slovar' russkogo jazyka s vključenim svedenij o prois- hoždenii slov (2008)

Obravnavo v tem razdelku analiziranih strukturnih delov slovarja je za TSRJAŠ mogoče razbrati iz uvoda v izdaji Ožegov-Švedove (2007), saj se slovarja glede tega med seboj ne razlikujeta, razporeditev obravnavanih strukturnih delov pa lahko induciramo iz samih gesel. Tako na prvem mestu nastopa naglašena iztočnica, ki ji lahko sledi izgovor (navadno samo dela besede, npr. *сего́дня*), temu pa obrazila oz. neosnovne oblike in besednovrstni podatki (samostalnike označuje podatek o spolu, glagole podatek o vidu, pridevniki niso eksplicitno označeni, ostale besedne vrste pa opredeljuje eksplicitna navedba besedne vrste, npr. *ка́бель, хоро́ший, де́лать, он*). V primeru obstoja dvojnic je za besednovrstnimi podatki navedena manj običajna dvojnica (*засту́чь – засту́гнуть, ла́зить – ла́зять*) in njeni slovnični podatki.

Podatek o vezljivosti je naveden v zaglavju, če velja za več pomenov, sicer pa pri posameznih pomenih (*де́лать*).

Primeri:

ВПЕРЁД, нареч.

ДЕЛАТЬ, -аю, -аешь; -анный (кромe 1, 6 и 7 знач.); *несов. 1. что. [...]*

ДВА, двух, двум, двумя, о двух; *жс. две, двух, числит. колич. [...]* || *порядк. второ́й, -а́я, -о́е* (к 1 знач.).

до кого-чего, предлог с род. п.

ЗАСТИЧЬ и **ЗАСТИГНУТЬ**, -и́гну, -и́гнешь; -и́г и -и́гнул, -и́гла; *сов., кого (что).*

КАБЕЛЬ, -я, м. [...] || прил. **ка́бельный**, -ая, -ое. [...]

ЛАЗИТЬ, ла́жу, ла́зишь и (разг.) **ЛАЗАТЬ**, -аю, -аешь)

ОН, егó (без негó), емý (к немý), егó (на негó), им (с ним), о нём, м.; ж. она́, её (без неё - книжн., и прост., от, у ней), ей (к ней), её (на неё), ей (ёю, к ней), о ней; ср. онó, егó (без негó), емý (к немý), егó (на негó), им (с ним), о нём; мн. онí, их (без них), им (к ним), íми (с нíми), о них. [...]

СЕГОДНЯ [вó]. **1.** нареч. [...] **3.** нескл., ср.

ХОРОШИЙ, -ая, -ое; -бш, -ошá; в знач. сравн. и превосх. ст. употр. лúчше, лúчший.

Predlog in Koncept

Oba dokumenta pri podatkih, tradicionalno prikazanih v glavi in zaglavju, izhajata iz perspektive slovarja v elektronski obliki. Oblikoslovene podatke, izgovor in dvojnice ter druge slovnične podatke je namreč mogoče v slovar vključiti bolj celovito in pregledno.

Predlog (2013) v naslovni vrstici gesla predvideva naslednje podatke, vezane neposredno na iztočnico: besedno vrsto, izgovor (studijski posnetek in zapis), ikono za znakovni jezik in podatek o pogostosti besede v korpusu Gigafida. Oblike iztočnice so v celoti podane v ločenem zavihku *Oblike* na podlagi podatkov iz leksikona besednih oblik *Sloleks* in dodanih podatkov o naglasu za posamezne oblike. Podatki o regijskih govornih različicah besed v iztočnici so predstavljeni v zavihku *Govor* na podlagi podatkov, ki so realizirani v korpusu govorne slovenščine Gos. Normativni podatki so obširneje predstavljeni v zavihku *Norma*.

Koncept (2015) predvideva izpostavitve ključnih podatkov že v izhodiščnem prikazu gesla. To so predvsem jakostno onaglašena iztočnica v osnovni obliki, izgovor (kadar ni predvidljiv), dvojnične oblike, besedna vrsta in nekatere slovnične in pomenske lastnosti iztočnice. V razdelku *Izgovor in oblike* so prikazane jakostno in tonemsko onaglašene vse oblike iztočnice vključno z dvojnicami oblik (v knjižni obliki organizirano s pomočjo šifer pregibnostno-naglasnih vzorcev),¹²⁵ dodan pa je tudi zapis in zvočni posnetek izgovora.

¹²⁵ Podrobneje je sistem pregibnostno-naglasnih vzorcev v teoriji in praksi predstavljen v Mirtič (2015).

Razprava

Preglednica 3: Podatki v glavi in zaglavju

PODATEK	SSKJ	VRHJ	SSSJ	USJP	TSRJAŠ
iztočnica	da	da	da	da	da
neosnovne oblike (obrazilo, končaj*)	da	ne****	da	da	da
ekspliciten podatek o pregibnostnem vzorcu, preglednici v slovarskem uvodu ali prilogi	ne	ne	ne	da	ne
eksplicitna označitev besed- ne vrste – samostalnik	ne	ne	ne	ne	ne
eksplicitna označitev besedne vrste – pridevnik	da***	da	da	da***	ne
eksplicitna označitev besedne vrste – glagol	ne	ne	ne	ne	ne
eksplicitna označitev besedne vrste – prislov	da	da	da	da***	da
eksplicitna označitev besedne vrste – druge besedne vrste	da	da	da	da	da
označitev spola samostal- nika, glagolskega vida	da	da	da	da	da
označitev podkategorije zaimkov, števnikov ... (npr. <i>glavni števniki</i>)	ne	da**	da	da	da
zaglavje pred pomenskim delom gesla	da	da	da	ne	da
izgovor (vedno)	ne	ne	ne	ne	ne
izgovor (le če je proble- matična)	da	da	da	da	da
tonemski izgovor (če v jeziku obstaja)	da	da	/	/	/
dvojnica iztočnice	da	da	da	da	da
iz moške tvorjena ženska oblika samostalnika (v zaglavju)	ne	da	ne	ne	ne
glagolska vezljivost	ne	da	da	ne	da

* Pod terminom *končaj* se tu razumejo končne črke neke oblike, navadno zapisane za vezajem, pri krajših besedah pa v celoti izpisana neosnovna oblika.

** Ne vedno in ne nujno v zaglavju, ta podatek je lahko podan pri posameznih pomenih.

*** Z izjemami.

**** Zapisano le pri težjih primerih.

V vseh slovarjih razen v USJP zaglavje stoji za glavo gesla, v USJP pa na koncu gesla kot zadnja geselska enota. Po vsebini so si zaglavja večinoma podobna, razlikujejo se le v podrobnostih. Vsi slovarji načeloma vsebujejo obrazila oz., bolje rečeno, končaje, ki pričajo o oblikospreminjanju, pri nekaterih krajših besedah ali nadomestnih osnovah pa celotne stranske oblike, na osnovi katerih je mogoče iztočnico uvrstiti v oblikoslovno paradigmo, le USJP s številko pregibnostnega vzorca kaže na vzorčni primer iz te paradigme. V elektronski različici tega slovarja je narejena klikljiva povezava do vzorčnega primera. Za *Novi slovar slovenskega knjižnega jezika* so v *Konceptu* (2015) predvideni onaglašeni pregibnostni vzorci za jakostni in tonemski naglas. Vsaj v elektronski različici bi bilo koristno dodati tudi neonaglašene pregibnostne vzorce, vsaj za pregibne besede z diakritičnimi znamenji, npr. *abbé*. Noben obravnavani slovar ne prikazuje celotnih paradigem za vse relevantne iztočnice, kar je za knjižne izdaje povsem razumljivo, pričakovali pa bi jih v elektronskih izdajah, vendar jih ni. Res je, da izdelava pregibnostnih vzorcev ni preprosta, to pa pri pripravi elektronskih različic, izdelanih zgolj v okviru digitalizacije knjižnih, morda ni bilo izvedljivo. Izjeme v vseh slovarjih predstavljajo tiste geselske besede, ki imajo posebno paradigmo, zlasti to velja za glagol *biti* in nekatere zaimke (*jaz, ti, on*).

Besednovrstna pripadnost iztočnice je načeloma razvidna pri vseh geslih. Izjeme so nekatera kazalčna gesla in gesla, ki ne veljajo za besede (odvisno od slovarja: citatni izrazi, citatne besede, okrajšave, blagovne znamke, prefiksoidi in sufiksoidi), pri teh pa besednovrstna kategorija vsaj za nekatere jezike (slovaščina) ni relevantna. Podatek o besedni vrsti je eksplicitno pripisan slovničnim besednim vrstam, zaimkom in števnikom, implicitno pa tudi glagolom (običajno je ta podatek zajet v podatku o glagolskem vidu) in samostalnikom (običajno je ta podatek opredeljen s podatkom o spolu). Pri pridevniki slovarji besedno vrsto večinoma označujejo eksplicitno (npr. s kvalifikatorjem prid.), le ruski slovar tega ne navaja nikoli – podatek je razviden zgolj iz končaja za ženski in srednji spol. SSKJ v zaglavju ne označuje pridevnikov, ki besedo *pridevnik* vsebujejo v razlagi; podobno je večinoma tudi v USJP, razen primerov, kjer podatek o besedni vrsti pri pridevniki in prislovihih ni razviden ne iz slovničnega kvalifikatorja ne iz oblik za ženski in srednji spol (pri pridevniku) niti eksplicitno iz razlage, temveč implicitno

iz načina oblikovanja razlage, sinonimov in zgledov. Prislovom je v drugih slovarjih vedno pripisana besednovrstna pripadnost.

Etimološki podatki so v zaglavju podani v slovaškem in poljskem slovarju (zlasti za prevzete besede), v TSRJAŠ in VRHJ so navedeni na koncu gesla, v SSKJ pa teh podatkov ni. Za več informacij o etimoloških podatkih v slovarjih glej razdelek 3.3.5 Etimološki podatki.

Predlog (2013) in *Koncept* (2015) predvidevata eksplicitno označitev besedne vrste, označitev podkategorije zaimkov, števnikov ..., prikaz vseh oblik iztočnice, izgovora (zapis in studijske posnetke), normativnih podatkov pri dvojnicah stranskih oblik, pri dvojnica iztočnic pa vsaj *Koncept* predvideva tudi njihovo navedbo in normativno vrednost. Razlike so predvsem v tem, da *Predlog* predvideva tudi vključitev podatkov o regionalnih variantah izgovora (o problematiki take odločitve glej 2.3.2 *Predlog* za izdelavo Slovarja sodobnega slovenskega jezika).

Predloga za slovarsko obravnavo

Za podatke v glavi in zaglavju gesla predlagam naslednje rešitve, ki niso splošno uveljavljene:

- besednovrstni podatki naj bodo prikazani eksplicitno,
- zaželen je ekspliciten podatek o pregibnostnem vzorcu, v elektronski različici pa o celotni paradigmi iztočnice z variantnostjo (tudi za pregibne besede z diakritičnimi znamenji, npr. *abbé*), za slovenščino tudi s podatki o jakostnem in tonemskem naglasu.

3.3.3 Razlage

Glavna informacija v razlagalnih slovarjih so, razumljivo, razlage.¹²⁶ Razlagam je v slovarjih tega tipa posvečeno največ pozornosti, prav tako je razlaga kot opis pomena tisti smerokaz v mikrostrukturi slovarja, s pomočjo katerega je v slovarju mogoče najti ustrezne podatke, ki ne veljajo za celotno iztočnico, npr. kolokacije, skladijski podatki, vezani na določen pomen, (ne)zaznamovanost iztočnice v določenem pomenu in drugo.

¹²⁶ V slovenskem prostoru sta v tem pomenu v uporabi izraza *definicija* in *razlaga*. Tu je uporabljen izraz *razlaga*, saj je neprekinjeno rabljen vsaj od časa izdelave SSKJ, izraz *definicija*, ki ga danes nekateri uporabljajo namesto *razlage* (prim. Kosem 2006), pa je tu rezerviran za terminološke in enciklopedične slovarje, saj je obremenjen z drugim pojmovnim in pomenskim konceptom.

Pri primerjavi razlag ne bodo obravnavane razprave o tem, kaj *pomen* je in ali sploh lahko govorimo o tem, ali ima beseda sama po sebi pomen (prim. Suhadolnik 1963: 932, Kilgarriff 1997), temveč bodo prikazani razlagalni načini v obstoječih slovarjih.

Kot zanimivost velja omeniti, da je ob oblikovanju SSKJ nastajala *Koordinacijska kartoteka razlag oz. razlagalnih besed* kot pomoč za opredelitev razlagalne besede pri razlagah besed, ki se nanašajo na isto ali sorodno pomensko polje (Gložančev 2004: 180). Vsaka enota kartoteke je izdelana tako, da kot ime enote stoji uvrščevalna pomenska sestavina (*genus proximum*) iz razlag v SSKJ. Temu je dodana navedba gesla (gesel) iz SSKJ, kjer je ta sestavina uporabljena, nato pa še ustrezna razlaga iz SSKJ. Da ima to pri ustreznem sistemu razlag v slovarju posebno vrednost za uporabo v digitalnem okolju, je že pred skoraj pol stoletja pri nas pisal Suhadolnik (1968: 223),¹²⁷ zato ni presenetljivo, da v češki leksikalni bazi pri digitaliziranih obstoječih slovarjih označujejo uvrščevalne pomenske sestavine pri vseh samostalnikih, kjer je to smiselno, poleg tega označujejo tudi razločevalne pomenske sestavine (*differentia specifica*) (Pala 2001: 163).

Ker je bilo o različnih tipih razlag v slovenskem prostoru veliko povedanega (v zadnjem času predvsem z vidika razprav o t. i. *stavčnih definicijah*, npr. Kosem 2006, Gantar in Krek 2009), v tej razpravi ne bodo prikazani in primerjani vsi razlagalni tipi v obravnavanih slovarjih, ampak le nekateri sklicevalni oz. besedotvorni razlagalni tipi – na primeru glagolnikov in manjšalnic. S primerjavo razlagalnih tipov med slovarji se bodo pokazale razlike med njimi, obenem pa bo mogoče podpreti ali odsvetovati uporabo katerega izmed njih. Prav tako bo opozorjeno na neskladje med besedotvornim in pomenskim ujemanjem leksemov, kar je posledica nastajanja novih pomenov in neizkoriščanja pomenskega potenciala, ki ga omogoča besedotvorni postopek v slovnici jezika, v dejanski rabi pa ni dovolj razširjen ali sploh ni realiziran, zato vsi možni pomeni niso vedno slovarsko relevantni. Prikazali bomo možnosti ločevanja med pomenskimi in besedotvornimi podatki.

¹²⁷ »Idealen slovar bi bil tisti, ki bi se dokopal do ene in iste razlagalne besede za vse člene take sistemske družine, ki bi ji bile potem dodane ustrezne razločevalne prvine; posebno vrednost bi imela taka izvedba za kibernetično uporabo, saj bi z isto nosilno besedo odbrali z eno potezo vse istopomenske in istosistemske objekte.«

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1970–1991)

Glagolnik

Glagolniki v SSKJ nastopajo kot iztočnice. Pri večini se kot eden od pomenov pojavlja tip razlage *glagolnik od ...* S tem je vzpostavljena besedotvorna in, posledično, (delna) pomenska povezava z izhodiščnim glagolom. Kot iztočnice s tako razlago najdemo glagolnike na *-nje* in druge izglagolske samostalnike s priponami *-a*, *-ba*, *-izacija*, *-lo*, *-o*, *-tev*, *-tje*, pri čemer je lahko razlaga tipa *glagolnik od ...* edina razlaga (*apnenje*), lahko obstaja poleg te še druga razlaga za dodatno razvite pomene glagolnika (*dramatizacija*). Večina izglagolskih samostalnikov nima razlage tipa *glagolnik od ...* – v tem primeru je pri ustrezni pomenski povezanosti razlaga lahko oblikovana vzporedno z razlago pri glagolu, le da je prilagojena samostalniški iztočnici (*beg*), zaradi česar se ta razlaga razlikuje tiste pri glagolniku (*bežanje*), čeprav gre za enak pomen. V slovarju najdemo tudi glagolnike, katerih izhodiščni glagol v slovarju ni zabeležen (*ampakovanje*), zato imajo pravo razlago.

Primeri:

ampakovánje -a s (â) nav. iron. *raba veznika ampak v stavkih, ki niso protivni*: Cankar v svojih prvih knjigah ni poznal ampakovanja

apnénje -a s (ê) *glagolnik od apneti*: apnenje žil

apnéti -ím nedov. (ê í) *prehajati se s kalcijevim karbonatom*: pri arteriosklerozni žile apnijo

bežáti -ím nedov., béži; béžal tudi bežal (á í) **1.** *hitro se umikati iz strahu, pred nevarnostjo [...]* **3.** nav. ekspr. *hitro se časovno odmikati [...]*

bég¹ -a m (ê) **1.** *hitro umikanje iz strahu, pred nevarnostjo [...]* **2.** knjiž. *hitro časovno odmikanje [...]*

dramatizírati -am dov. in nedov. (î) **1.** *predelati, spremeniti prozno ali pesniško delo v dramsko [...]*

dramatizácija -e ž (á) **1.** *glagolnik od dramatizirati [...]* **2.** *prozno ali pesniško delo, predelano, spremenjeno v dramsko [...]*

Manjšalnica

V SSKJ manjšalnice nastopajo v samostojnih geslih. Pri podstavnih besedah niso navedene – manjšalnica in podstavna beseda sta povezani enosmerno od manjšalniškega gesla k podstavnemu tako, da je pri enem od pomenov manjšalnice, večinoma pri prvem pomenu, uporabljen tip razlage *manjšalnica od ...* Morebitni dodatni pomeni manjšal-

nice, ki jih podstavna beseda nima, so navedeni v geslu manjšalnice. Če podstavno geslo vsebuje številko enakoizraznice, je ta navedena tudi pri manjšalniški razlagi (*konček*), če pa enakoizraznice zaradi razlike pri naglasu, besedni vrsti ali obrazilu niso označene s številko, je podana stranska oblika podstavne besede (*duhec*).

Večpomenskost manjšalnic, ki je posledica večpomenskosti podstavne besede, je rešena tako:

- zgledi, ki pripadajo različnim pomenom, so ločeni s poševnico (*gnezdece*);
- pri 16 geslih so zgledi za različne pomene ločeni z malimi črkami¹²⁸ (*jamica*).

Pri nekaterih manjšalnicah je navedeno, da izkazujejo samo en pomen, skupen s pomenom podstavne besede. V takem primeru je za razlago navedena številka pomena (*govorček*).¹²⁹ Le za eno manjšalnico v celotnem slovarju je izrecno navedeno, da se njen pomen nanaša na več kot en pomen podstavne besede, in sicer na dva pomena. V tem primeru so zgledi za pomena ločeni z malimi črkami (*kapljica*). Razen tega posebnega primera so s številko pomena v razlagi dopolnjene le nekatere manjšalnice, ki imajo zgolj en pomen, pri drugih pa lahko o uresničeni pomenih manjšalnice sklepamo iz zgledov, za nekatere pomene pa lahko predvidevamo, da v rabi niso izkazani. Geslo *grlo* ima v SSKJ štiri pomene, v geslu *grlce* pa je naveden le en zgled rabe, iz česar je mogoče sklepati na realizacijo le enega pomena.

Manjšalniški pomen iztočnice ni nujno naveden kot prvi pomen, ampak lahko na prvem mestu stoji kak drug pomen, ki je pogostejši od manjšalniškega (*vrtec*). Takih gesel je v slovarju 18, le trikrat pa je manjšalnica uporabljena kot podpomen prvega ali edinega pomena.

Primeri:

dúhec¹ -hca m (û) ekspr. *manjšalnica od duh duhá*

dúhec² -hca m (û) ekspr. *manjšalnica od duh dúha*

gnéздеce -a [dɛc] s (ě) *manjšalnica od gnezdo*: ptica si je spletla gnezdece; lastovičje gnezdece je bilo že prazno / prijetno živita v svojem gnezdecu / podeželsko gnezdece

¹²⁸ Za manjšalnice v SSKJ velja, da se »[v] primerih, ko imajo posamezni pomeni stalne zveze ali druge posebnosti, [...] razmejijo z malimi črkami abecede« (Napotki 1981: 80).

¹²⁹ Pri tem geslu je v SSKJ napaka, v razlagi bi moralo namesto *manjšalnica od govor 5* pisati *manjšalnica od govor 4*.

govorček -čka m (ḡ) *manjšalnica od govor* 5: najprej bo govorček, nato pa bodo sledile recitacije / ekspr. za vsako priliko je imel pripravljen kak govorček

grlce -a s (ṛ) *manjšalnica od grlo*: opazoval je rjavo rdeče grlce taščice

grlo -a s (ř) **1.** *zgornji, razširjeni del sapnika, v katerem sta glasilki [...]* // *sprednji, srednji del vratu [...]* **2.** *najožji del predmeta [...]* **3.** *publ., v zvezi ozko grlo kar otežuje, zavira delo [...]* **4.** *ekspr., v prislovni rabi, v zvezi iz vsega grla, na vse grlo izraža visoko stopnjo glasnosti [...]*

jámica -e ž (á) *manjšalnica od jama*: **a)** delati, kopati jamice; porivati frnikole v jamico; okrogla, plitva jamica **b)** ob smehu se ji delajo v licih jamice; oči so mu izstopile iz jamic *parnih votlin pod čelom, v katerih so oči*; jamica na bradi / narediti jamico v testo **c)** počiva v hladni jamici

kápljica -e ž (á) **1.** *manjšalnica od kaplja* 1, 2: **a)** kapljice padajo / deževne, vodne, znojne kapljice / razpršiti tekočino v drobne kapljice / jemati zdravilo po kapljicah; sprememba je nastajala počasi, kakor po kapljicah / grenka kapljica spoznanja **b)** po kosilu spije samo kapljico vina / ko bi imel vsaj kapljico poguma

kónček -čka m (ó) *manjšalnica od konec*¹

vrtec¹ -tca m (ř) **1.** *navadno v zvezi otroški vrtec ustanova za varstvo in vzgojo predšolskih otrok [...]* **2.** *ekspr. manjšalnica od vrt [...]*

Veliki rječnik hrvatskoga jezika (2003)

Glagolnik

Glagolniki na *-nje* v tem slovarju većinom ne nastopajo kot iztočnice, ampak so navedeni v zaglavju ustreznega glagola kot ena od glagolskih oblik ob oblikah sedanjika in deležnikov. Kot samostojna gesla nastopajo samo tisti glagolniki na *-nje*, ki so poleg pričakovanih pomenov, ki jih ima podstavni glagol, razvili še druge (*čitanje*). Pri teh glagolnikih je pri prvem pomenu navedeno, da gre za glagolnik od ustreznega glagola, nadaljnji pomeni pa prikazujejo dodatne pomene, ki jih je leksem razvil.

Kot iztočnice najdemo druge tipe izglagolskih samostalnikov (*restitucija, nominacija*). Pri iztočnici *restitucija* je razlaga oblikovana podobno kot razlaga pri glagolu *restituirati*, pri čemer je pri prvem pomenu kot uvrščevalna sestavina namesto glagolov *vratiti/vraćati* uporabljen ustrezní glagolnik (*vračanje*), razločevalna sestavina pa je iz vezljivostnih, skladenjskih in kolokacijskih razlogov ustrezno prilagojena, saj je ob samostalniku *vračanje* zahtevan roditelj (*čega*), pri glagolih *vratiti/vraćati* pa tožilniška vezava ni izražena. Pri drugem pomenu so glagoli *vratiti/vraćati* in *nadoknaditi* nadomeščeni s samostalniškima zvezama *čin vraćanja* in *čin nadoknade za*. Pri iztočnici *nominacija* je

razlaga oblikovana podobno kot razlaga pri glagolu *nominirati* v drugem pomenu, pri čemer je kot uvrščevalna sestavina namesto glagolov *predložiti/predlagati* uporabljena samostalniška zveza *čin nominiranja* in izglagolski samostalnik *prijedlog*, razločevalna sestavina pa je iz skladenjskih in kolokacijskih razlogov ustrezno prilagojena.

Primeri:

čitānje *sr* **1.** ⟨*gl. im.*⟩, *v.* čitati **2.** proces vezan uz praćenje teksta kao osobni ili opći interes ili interpretacija pročitanoga [umjetničko -e; zakonski *prijedlog na drugom -u*] **3.** *kat.* odabrani ulomci iz *Svetoga pisma* koji se koriste u bogoslužju; lekcija

restitúcija *ž* **1.** vraćanje čega u prijašnje stanje; obnova, obnavljanje **2.** *pravn.* **a.** čin vraćanja imovine pravom vlasniku **b.** čin nadoknade za gubitak, štetu, bolest ili ozljedu **3.** *biol.* oblik regeneracije, obnavljanje pojedinog izgubljenog dijela organizma (organa ili njegova dijela)

restituírati (što) *dv.* ⟨*prez.* restituirām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje) **1.** vratiti/vraćati u prijašnje stanje; obnoviti/obnavljati **2.** *pravn.* **a.** vratiti/vraćati imovinu pravom vlasniku **b.** nadoknaditi gubitak, štetu, bolest ili ozljedu **3.** (se) vratiti/vraćati se u prvobitni oblik; obnoviti se, *usp.* regenerirati

nominácija *ž* čin nominiranja, prijedlog za dobivanje nagrade, imenovanje, naimenovanje [- za *Oskara*]

nominírati (koga) *dv.* ⟨*prez.* nominirām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje) **1.** imenovati, nazvati/nazivati **2.** (Ø, za što) predložiti/predlagati u užu izbor za neke nagrade, gdje se nominiranje objavljuje i već ono predstavlja čast i priznanje [- za *Nobelovu nagradu*; - za *Oskara*]

Manjšalnica

Manjšalnice nastopajo v samostojnih geslih. Pri podstavnih besedah niso omenjene in niso prikazane s kazalkami. Gesli sta povezani enosmerno od manjšalniškega gesla k podstavnemu, vendar slovar pri tem ni enoten. Geslo *glavica* ima namreč podatek, da je to manjšalnica in hipokoristik od *glava*, naveden v zaglavju, medtem ko je pri geslu *knjižica* tak podatek naveden kot prvi pomen. Slovar ne daje podatka o tem, katere pomene podstavne besede manjšalnica v rabi izkazuje, saj kazalka kaže na celotno geslo.

Primeri:

glāvica¹ *ž dem.* i *hip.* od glava, *v.* **1.** okrugli dio: **a.** plodova (npr. luka, zelja, kupusa) **b.** predmeta (čavala i sl.) **2.** brijeg ili vrh brijega oblog (ne oštro) vrha, ob. pod šumom, *usp.* glavić

gláv|a ž (A glâvu, N mn glâve) **1. anat. a.** dio tijela čovjeka i viših životinja koji sadrži mozak, usta i osjetilne organe **b.** gornji dio neke strukture ili organa [...]

knjižica ž **1. dem.** od knjiga **2.** dokument posebne namjene manjeg opsega s više listova [štedna -, bank. knjižica u koju se bilježe štedni ulož; zdravstvena - dokument kojim se potvrđuje zdravstveno osiguranje]

knjig|a ž (D L knjži, G mn knjigâ) **1. a. tisk.** više listova s tekстом ili s tekstem i slikama povezanih zajedničkim hrptom koji su namijenjeni da kao cjelina služe čitanju ili proučavanju **b. jez. knjiž.** pismo, list [-u piše] **2. meton.** učenje, učenost, znanje **3.** ono što služi posebnoj vrsti evidencije [poslovna -a; zemljišna -a; matična -a evidencija o rođenima, vjenčanim i umrlima] **4.** knjiga koju je tko (vlast, katedra itd.) izdao u određenoj boji korica i koja se prema njima tako naziva [...]

Slovník súčasného slovenského jazyka (2006–)

Glagolnik

Glagolniki na *-nie* v SSSJ načeloma ne nastopajo kot iztočnice, ampak so navedeni v zaglavju ustreznega glagola, lahko pa nastopajo v zgleidih pri glagolski iztočnici (*čítatʹ*). Kot iztočnice nastopajo samo tisti glagolniki na *-nie*, ki so poleg pričakovanih pomenov razvili še druge (*čítanie*), pri tem pa ni naveden podatek, da je ta iztočnica povezana z glagolsko iztočnico (*čítatʹ*), kjer so navedeni tudi drugi pomeni. Drugi izglagolski samostalniki nastopajo samostojno (*beh*).

Primeri:

beh *behu* pl. N *behy* m. **1.** iba sg. ► rýchly pohyb (ľudi al. zvierat) vznikajúci pravidelným opakovaním pohybu nôh s takým odrazom, že sa v istom okamihu ani jedna zo striedajúcich nôh nedotýka zeme, bežanie, utekanie [...]

bežať -ží -žia bež! -žal -žiac -žiaci -žanie bud. *bude bežať/pobeží budú bežať/pobežia* nedok. **1.** (o ľuďoch a zvieratách) ► rýchlo sa pohybovať na nohách, striedať nohy tak, že nasledujúca noha je zdvihnutá ešte predtým, než sa predchádzajúca dotkne zeme; syn. utekať

čítanie -ia -ní s. **1.** ► čo je určené na to, aby sa čítalo, čo sa má čítať, knihy, časopisy, noviny [...]

čítať -ta -tajú -taj! -tal -tajúc -tajúci -taný -tanie nedok. **1.** (čo; o) ► vnímať zrakom text, príp. ho nahlas reprodukovatʹ [...] *pustiť sa, zahľbitʹ sa do čítania* [...]

Manjšalnica

Kot je zapisano v uvodu (SSSJ: 43), slovar prikazuje manjšalnice kot podiztočnice, razen v primerih, ko razvijejo nove pomene (prim. razdelek 3.2.4 Podiztočnice). Gnezdo podiztočnic uvaja znak **▣**, za katerim so navedene posamezne podiztočnice. Kadar gre za različne realizacije z istim pomenom, so med seboj ločene z vejico (pri manjšalnicah npr. *frajer*). S podpičjem so ločena različna podgesla, pa tudi manjšalnice različnih stopenj (*dážd'*). Manjšalnica, ki je obravnavana v podgeslu, v slovarju nastopa tudi kot kazalčno geslo, torej jo uporabnik lahko najde po abecednem redu iztočnic (knjižna izdaja), razen kadar bi po abecedi gesli stali eno za drugim (*dáždík – dážd'*). Če je manjšalnica razvila nove pomene, potem je ob njeni navedbi v geslu podstavne besede navedena okrajšava zdrob., ki ji sledi puščica. To označuje, da je manjšalnica obravnavana v samostojnem geslu (*hlava – hlavička*).

V samostojnem geslu obravnavane manjšalnice je pri prvem pomenu navedeno, da gre za manjšalnico. Dodani so kvalifikatorji in večdelna pomenska razlaga, pri čemer *večdelna pomenska razlaga* pomeni, da so skupaj navedeni vsi relevantni pomeni izhodiščne besede, ločeni s krajšavo al. 'ali'. Po potrebi je pri razlagi dodan pridevnik, ki pojasnjuje, kako je pomen spremenjen glede na podstavno besedo (npr. pri *hlavička* je navedeno: *malá hlava*).

Besede z oslabljenim deminutivnim pomenom, torej tiste, ki so besedotvorno manjšalnice, nimajo pa pomenskih značilnosti manjšalnic, so obravnavane kot dvojnice iztočnice, ne pa kot podiztočnice (*flaša – fláška*).

Buzássyová (2008: 117) opozarja na mejni primer, ko je odločitev, ali manjšalnico obravnavati kot samostojno iztočnico ali kot podiztočnice, težka, tj. kadar obstaja neskladnost med leksikalnim pomenom in leksikalno kolokabilnostjo. Iztočnici *knihá* in njena manjšalnica *knížka* imata enak leksikalni pomen kljub tvorjenosti, vendar so določene zveze vezane samo na eno od njiju, npr. *vkładná knížka, vojenská knížka*, medtem ko so druge zveze možne pri obeh: *zaujímavá knihalknížka, pozoruhodná knihalknížka*. V slovaškem slovarju sta *knihá* in *knížka* obravnavani v ločenih geslih.

Primeri:

dážd' [...] **▣ dáždík** *-ka* [...] m. zdrob. k 1 [...]; **dáždíček** *-čka* [...] m. zdrob. expr. k 1 [...]

fľaša -še *fľaš*, **fľaška** -ky *šiek* ž.

frajer [...] ▣ **frajerček** -ka [...], **frajerík** -ka [...] m. zdrob. expr.

hlava [...] ▣ zdrob. **hlavička**; zdrob. **hlavka**; zdrob. **hlavočka**; zdrob. **hlávka** [...]

hlavička -ky -čiek ž. **1.** zdrob. i ekspr. ▶ malá hlava, časť ľudského al. zvieracieho tela al. sídlo rozumu, pamäti, myslenia, vôle; syn. hlávka: *h. dietata; drobní hlavičky myšiek* [...] **2.** ▶ (obyč. vo futbale) lopta odrazená hlavou: *prudká h. do bránky súpera* [...]

Uniwersalny słownik języka polskiego (2004)

Glagolnik

Glagolniki na *-nie* v tem slovarju načeloma ne nastopajo v samostojnih geslih, ampak so navedeni v zaglavju ustreznega glagola. Kot iztočnice nastopajo samo tisti glagolniki na *-nie*, ki so poleg pričakovanih pomenov razvili še druge (*czytanie*). Pri teh glagolnikih je kot prvi pomen naveden besedotvorni postopek, po katerem je glagolnik nastal, nadaljnji pomeni pa prikazujejo dodatne pomene, ki jih je iztočnica razvila. Kot iztočnice najdemo druge tipe izglagolskih samostalnikov (*bieg*), kjer so pomeni v celoti predstavljeni.

Primeri:

czytanie 1. *rzecz.* od *czytać* [...] **2.** *praw. polit.* «w parlamencie: zaznajamianie członków parlamentu z tekstem ustawy i dyskusja nad nią» [...] **3.** *rel.* «w czasie mszy św.: odczytywanie fragmentów Pisma Świętego i Ewangelii» [...] *n I*; w zn. 2, 3 *Im D.* ~ań.

bieg 1. «posuwanie się naprzód za pomocą szybkich ruchów nóg, szybkimi skokami» [...] **4.** *sport.* «każda z konkurencji sportowych w lekkoatletyce, narciarstwie, łyżwiarstwie szybkim, jeździectwie, polegająca na pokonywaniu określonego dystansu w możliwie najkrótszym czasie» [...]

biegać 1. «być w biegu, poruszać się pośpiesznie w różnych kierunkach» [...] **3.** «brać udział w konkurencjach sportowych – w biegach; uprawiać biegi – także w sposób amatorski, w celu poprawy kondycji» [...]

ndk • I, ~am, ~asz, ~ają, ~aj, ~a!; w zn. 2 tylko w 3 os.; *rzecz.* bieganie *n I*.

Manjšalnica

Manjšalnice nastopajo v samostojnih geslih in so označene s kvalifikatorjem zdr. Pri podstavnih besedah niso omenjene in niso opremljene s kazalkami. Gesli sta povezani enosmerno od manjšalniškega gesla k podstavnemu, in sicer je manjšalnica obravnavana znotraj prvega pomena,

dodan pa je podatek o vseh pomenih podstavne besede, ki so realizirani tudi pri manjšalnici, razen seveda, če gre za edini pomen. Obstajajo trije tipi opozorila o pomenski povezanosti manjšalnice s podstavno besedo: tylko w zn. (*samo v pomenih*): **główka 1**. zdr. od głowa (tylko w zn. 1, 2, 3c, 3d, 4a), zwykle w zn. (*navadno v pomenih*): **książeczka 1**. zdr. od książka (zwykle w zn. 1, 2) oziroma w zn. (*v pomenih*): **II bratek arch.** zdr. od brat w zn. 2a, v nekaterih geslih pa omejitve niso navedene, npr. **bilecik pot.** zdr. od bilet.

Večinoma so pomeni in zgledi pri manjšalnici, ki je besedotvorno povezana s podstavno besedo, prikazani kot podpomeni znotraj prvega pomena, namesto razlage je zapisana številka pomena (in črka podpomena) podstavne besede, npr. pri **główka [...] a** w zn. 1. Po potrebi so dodani kvalifikatorji, npr. **c** w zn. 3c *książk. przen.* Če je manjšalnica razvila dodatne pomene glede na pomene podstavne besede, so ti razvrščeni od drugega pomena dalje. Razumljivo je, da pomeni in zgledi na površinski ravni niso označeni s črko podpomena in številko pomena, kadar gre za edini pomen manjšalnice. Kot rečeno, ni nujno, da so različni manjšalniški pomeni ločeni s črkovnimi podpomeni:

chałupka pot. zdr. od chałupa (zwykle w zn. 1, 2b):

- Chałupka sklecona z bali.
- Dbać o swoją chałupkę. [...]

Nekoliko drugače so obravnavani primeri, kjer imata podstavna beseda in manjšalnica enak pomen, vendar je podstavna beseda v katerem od pomenov zaznamovana, manjšalnica pa je običajno sredstvo za izražanje tega pomena. V tem primeru ta pomen pri manjšalnici ni obravnavan kot pomen, ampak kot podpomen (formalno je namreč še vedno manjšalnica), le da ima polno razlago in sinonim, ki je podstavna beseda, pri podstavni besedi pa imamo sinonimno razlago. Tak primer sta *trawa* in *trawka* v pomenu *mamilo*:

trawka [...] c «lekki narkotyk w postaci papierosa, zwykle marihuana; trawa»
trawa [...] 4. pot.; *zob.* trawka w zn. c.

Primeri, kjer razlaga pomena manjšalnice nekoliko odstopa od popolne manjšalnosti, imajo prav tako ta pomen pri manjšalnici uvrščen v prvi pomen, le da je tudi pri podstavni besedi razlaga polna, med geslo-ma pa pri teh pomenih ni medsebojnih povezav:

uszko 1. pot. c) «dziurka w igle do nawleczenia nitki»

ucho 5. «otwór w igle służący do nawlekania nitki»

Primeri, kot je *gniazdko*, kažejo, da je pri manjšalnicah mogoče podatek o manjšalnosti dati tudi v nepravem pomenu, zlasti kadar gre za terminološke pomene.

Primeri:

chałupka pot. zdr. od chałupa (zwykle w zn. 1, 2b) [...]

gniazdko 1. «niewielkie gniazdo ptasie lub zwierzęce» [...] **2. przen.**

a) «wygodne miejsce» [...] **b)** «o miłym, przytulnym mieszkaniu» [...]

3. zdr. od gniazdo w zn. 5 *elektr.* [...]

głowa 1. «część ciała człowieka i większości zwierząt, zawierająca mózg i narządy zmysłów» [...]

2. «siedlisko rozumu, myśli» [...]

3. książk. a) «człowiek oceniany ze względu na jego umysłowość» [...]

b) «człowiek stojący na czele jakiejś społeczności, organizacji; zwierzchnik» [...]

c) przen. «o roślinach lub częściach roślin kształtem przypominających głowę» [...]

d) przen. «o górnej zaokrąglonej części czegoś» [...]

4. pot. a) «włosy, uczesanie, fryzura» [...]

b) «człowiek lub zwierzę jako jednostka; osoba» [...]

5. przestarz. «życie» [...]

główka 1. zdr. od głowa (tylko w zn. 1, 2, 3c, 3d, 4a) **a)** w zn. 1 [...] **b)** w zn. 2 [...]

c) w zn. 3c *książk. przen.* [...] **d)** w zn. 3d *książk. przen.* [...] **e)** w zn. 4a [...]

2. «część kapelusza okrywająca głowę» [...]

3. sport. «w piłce nożnej: odbicie piłki głową» [...]

książka 1. «złożone i oprawione arkusze papieru, zadrukowane tekstem literackim, naukowym lub użytkowym» [...]

2. «dzieło wydane, tekst wydrukowany na tych arkuszach» [...]

3. urz. «pewna liczba arkuszy papieru złożonych i oprawionych, przeznaczonych do jakichś zapisów, zawierających jakiś zapis» [...]

książeczka 1. zdr. od książka (zwykle w zn. 1, 2) **a)** w zn. 1: [...] **b)** w zn. 2:

[...] **2. urz. a)** «dokument w formie oprawionych, zszytych lub sklejonnych kartek stwierdzający tożsamość i zawierający ważne informacje dotyczące jego właściciela» [...]

b) bank. «dokument świadczący o posiadaniu rachunku w banku, zawierający blankiety, za pomocą których jego [...]

trawa 1. «drobne rośliny rosnące gromadnie (dziko lub zasiane) w dużych skupiskach w lasach, ogrodach i na łąkach, tworzące gąszcz cienkich, długich listków wyrastających prosto z ziemi» [...]

2. «jedna taka roślina» [...]

3. bot. «roślina, zwykle zielna, o długich, wąskich liściach, z pochwą obejmującą łodygę zwaną źdźbłem, i drobnych kwiatach ujętych w kłoski oraz o owocach w postaci ziaren, rosnąca w różnych środowiskach na całej kuli ziemskiej; roślina trawiasta» [...]

4. pot.; zob. trawka w zn. c: [...]

trawka pot. a) zdr. od trawa w zn. 1: [...] **b)** zdr. od trawa w zn. 2: [...]

c) «lekki narkotyk w postaci papierosa, zwykle marihuana; trawa» [...]

uszko 1. *pot.* **a)** zdr. od ucho w zn. 1: [...] **b)** zdr. od ucho w zn. 3: [...] **c)** «dziurka w igle do nawleczenia nitki» [...]

ucho 1. «jedna z dwóch części ciała, jakie znajdują się po obu stronach głowy, u ludzi mająca kształt nieforemnej muszli, u zwierząt wydłużonego lejka, będąca częścią narządu słuchu; małżowina uszna» [...] **3.** «uchwyt w kształcie koła, łuku, prostokąta lub pętli, umocowany do naczynia lub torby»: [...] **5.** «otwór w igle służący do nawlekania nitki» [...]

Tolkovij slovar' ruskogo jazyka s vključeniem svedenij o prois- hoždenii slov (2008)

Glagolnik

Glagolniki na *-nie* v tem ruskem slovarju po večini ne nastopajo kot iztočnice, ampak so navedeni v kazalčnem delu glagolskega gesla. Kot iztočnice nastopajo samo tisti glagolniki na *-nie*, ki so poleg pričakovanih pomenov razvili še druge (*делёние*), pri tem pa je podatek, da je ta iztočnica povezana z glagolsko iztočnico (*делитъ*), naveden kot kazalka pri prvem pomenu glagolnika, pri glagolu pa je glagolnik naveden kot podiztočnice. Drugi izglagolski samostalniki, tj. tisti, ki se ne končajo na *-nie*, so navedeni kot podiztočnice pri glagolski iztočnici, nastopajo pa tudi samostojno (*бег*), pri tem pa njihov prvi pomen kaže na glagol, iz katerega je samostalnik tvorjen.

Primeri:

БЕГ, -а, *предл.* о бёге, на бегу́, *м.* **1.** *с.м.* бегать, бежать. **2.** Вид лёгкой атлетики – бегание на разные дистанции. [...]

БЕГАТЬ, -аю, -аешь; *несов.* [...] || *сущ.* **бёганье**, -я, *ср.* и **бег**, -а, *м.* (к 1 и 3 знач.). [...]

ДЕЛЕННИЕ, -я, *ср.* **1.** *с.м.* делить, -ся. **2.** Обратное умножению математическое действие [...] **3.** Способ размножения у простейших организмов и клеток [...]

ДЕЛИТЬ, делю́, делишь; -лённый (-ён, -енá); *несов.* [...] || *сущ.* **делёние**, -я, *ср.* (к 1 знач.)

Manjšalnica

Pri osnovni besedi so za frazeološkim gnezdom in pred etimologijo navedene manjšalnice, ki imajo poleg osnovnih podatkov o končnicah in spolu navedene tudi številke pomenov osnovne besede, s katerimi

je manjšalnica pomensko povezana. Manjšalnice uvaja dvojna pokončnica in kvalifikator *уменьш.* 'manjšalnica', za zaglavjem in pomenski mi podatki pa sledi še zgled in morebitna razlaga zgleда.

Če manjšalnica razvije dodatne pomene (npr. *голова́*), nastopa tudi kot samostojno geslo. Navezava z manjšalnice na podstavno besedo je narejena tako, da pri prvem pomenu za kazalčno oznako *см.* 'glej' stoji podstavna beseda. Temu sledijo dodatni pomeni, ki jih je manjšalnica razvila.

Pri geslu *кни́га* manjšalnica *кни́жка* ni navedena, saj se v slovarju nastopa pojavlja kot samostojno geslo. Pri geslu *кни́га* je zato navedena kot sinonim¹³⁰ in ima tipično sinonimno razlago tipa *то же, что*. Seveda pa sta dve manjšalnici od *кни́жка* navedeni kot podiztočnici, ne pa tudi kot samostojni iztočnici, saj ne razvijata novih pomenov.

ГОЛОВА́, -ы́ [...] || *уменьш.* **голова́**, -и, *ж.* (к 1, 2, 3 и 8 знач.). *По голове не поглядят за что-н.* (не похвалят, осудят или накажут; разг. ирон.).

ГОЛÓВКА, -и *ж.* **1.** *см.* голова. **2.** Утолщённая или выступающая вперёд оконечность чего-н. [...]

КНИ́ЖКА, -и, *ж.* **1.** то же, что книга (в 1. знач. но не о рукописном произведении). **2.** [...] || *уменьш.* **кни́жечка**, -и, *ж.* (к 1 знач.) и **кни́жица**, -и, *ж.* (к 1 знач.) [...]

ТРАВÁ, -ы́ [...] || *уменьш.* **трав́ка**, -и, *ж.* (к 1, 2 и 3 знач.). [...]

ТРА́ВКА, -и, *ж.* **1.** *см.* трава. **2.** Наркотик, получаемый из растений (разг.). *Курить травку.*

У́ХО, *у́ха*, *мн.* *у́ши*, *уше́й*, *ср.* **1.** орган слуша, а также наружная часть его (у человека - в форме раковины). [...] **2.** *перен., ед.* Способность воспринимать звуки. **3.** У нек-рых предметов: выступающая боковая часть, приспособление для подвешивания, подъёма. **4.** обычно *мн.* Наушник¹ (в 1 знач.) тёплой шапки. [...] || *уменьш.* **у́шко**, -а и **ушко́**, -а́, *мн.* *ушки*, *ушек*, *ушкам*, *ушках*, *ср.* (к 1 знач.). ♦ **За ушко да на солнышко** (разг. ирон.) – чтобы все знали, видели того, кого надо проучить. [...]

У́ШКО, **УШКО́**¹ *см.* ухо.

УШКО́², -а́, *мн.* -и́, -о́в, *ср.* **1.** То же, что ухо (в 3 знач.). [...] **2.** Отверстие в иголке для продевания нитки. [...] **3.** *мн.* Макаронное изделие в виде фигурных кусочков. [...]

¹³⁰ Podobno kot v slovaškem slovarju, glej zgoraj.

Predlog in Koncept

Oba načrta namesto sklicevalnih razlag predvidevata polne pomenske razlage, tj. tak tip razlage, kot je uporabljen tudi za druge samostalnike. *Koncept* (2015) predvideva vključitev podatka o besedotvornem razmerju med manjšalnico in podstavno besedo, *Predlog* (2013) pa prek leksikona besednih oblik *Sloleks* vključuje podatek o razmerju med glagolnikom in glagolom.

Razprava

Obravnava glagolnikov in manjšalnic v slovarjih sega od leksikalne razlage manjšalnic v samostojnem geslu, sklicevalne razlage v samostojnem geslu (glagolniki in manjšalnice) do zgolj navedbe v zaglavju (glagolniki) ali na koncu gesla med drugimi tvorjenkami (manjšalnice). Največ leksikalnih podatkov ponuja obravnava v samostojnih geslih – oblikoslovni podatki, pomenska razčlenjenost, zgledi rabe in morebitni drugi podatki so prikazani večinoma v samostojnih geslih. Najmanj podatkov je prikazanih, če tvorjenka ni navedena ali je navedena zgolj v zaglavju gesla pri glagolu.

Pogosta praksa v obravnavanih slovarjih (v vseh razen v SSKJ) je obravnava glagolnikov na *-nje* v samostojnih geslih le v primeru, da so poleg predvidljivega pomena razvili dodatne pomene, drugi izglagolski samostalniki, nastali iz glagola z drugimi priponami, pa so obravnavani v samostojnih geslih. Razlog za to je med drugim regularnost tvorbe glagolnikov na *-nje* in s tem povezana njihova velika pomenska predvidljivost, kljub temu pa v slovenskem prostoru obstaja potreba po drugačni obravnavi tvorjenk (prim. razpravo v Perdih 2009: 23–24, 31–35, pa tudi realizirano obravnavo nekaterih glagolnikov v *Spletnem slovarju slovenskega jezika*). Povsem nasprotna je rešitev v SSSJ, kjer so glagolniki navedeni tako med glagolskimi oblikami v zaglavju, kot tudi v zgledih rabe pri glagolskih geslih. Če v slovaščini glagolnik razvije nove pomene in zato nastopa v samostojnem geslu v SSSJ, v pomenskem delu gesla ni posebej navedeno, da je ta iztočnica obenem tudi glagolnik, kot je to v drugih slovarjih.

Manjšalnice so v SSKJ obravnavane podobno kot glagolniki. Prikazane so v samostojnih geslih in imajo sklicevalno razlago. Posamezni pomeni, vzporedni s pomenom podstavne besede, so prikazani le z zgledi. Tako v SSKJ kot v VRHJ in USJP je besedotvorna povezanost

manjšalnice in podstavne besede prikazana le pri manjšalnicah. Drugače je v SSSJ in TSRJAŠ, kjer manjšalnice nastopajo kot podiztočnice pri podstavni besedi, kot samostojne iztočnice pa le, če so razvile nove pomene. Besedotvorna povezanost je v tem primeru prikazana v obeh geslih.

Tvorjenke imajo pomenski potencial, ki izhaja iz pomenov podstavnega leksema, vključujoč modifikacijo, ki jo prinaša besedotvorni postopek. Gledano z vidika slovnice jezika, lahko tvorjeni leksem vsebuje vse ustrezne kombinacije teh dveh elementov.

Ta potencial v jeziku ni vedno izkazan, podobno kot v rabi niso razširjeni vsi leksemi, ki bi lahko nastali kot tvorjenke oziroma katerih pogostost rabe za določen slovar ni dovolj relevantna, npr. s frekvenčnega vidika ali z vidika uporabe v ustreznih besedilnih tipih. S slovarskega vidika se zato zdi smiselno razlikovati med načelnimi možnostmi realizacije (slovnični podatek) in dejansko realizacijo (slovarski podatek), kar pomeni, da bi bilo slovarska podatka *besedotvorni postopek* in *pomen* smiselno obravnavati ločeno. Slovar naj tako v prvi vrsti prikazuje pomen, ločeno (verjetno s prikazom samo za zahtevne uporabnike) pa naj bo navedeno besedotvorno razmerje med iztočnicami. Pri obravnavi iztočnic *beg* (pomenska razlaga) in *bežanje* (besedotvorna razlaga) v SSKJ v odnosu do glagola *bežati* se kaže, da je navedba pomenske razlage pri obeh samostalnikih možna in tudi izvedljiva. Pomenska členitev naj temelji na realizaciji pomenov, torej rabi, k temu pa bi bil lahko kot slovarska nadgradnja dodan besedotvorni podatek, ki bi obenem služil kot informacija o pomenskem potencialu, ki ga ima tvorjenka zaradi povezanosti s podstavno besedo. To bi pomenilo, da bi bili pri glagolniku eksplicitno obravnavani le dovolj ustaljeni pomeni glagolnika, čeprav glagol izkazuje več pomenov, obenem pa bi slovar z besedotvornim podatkom nakazoval možnost obstoja ali nastanka tudi drugih pomenov glagolnika, ki jih glagol že ima.

Če je bil v času knjižnih slovarjev pomislek o nesmotrno porabljenem prostoru za slovarska gesla tvorjenk razumljiv, čeprav ne vzdrži tega pomisleka v celoti (nekateri tvorjenke, npr. izglagolski samostalniki, ki ne označujejo le besedotvornega pomena dejanja, so vendarle prikazane v celoti kljub precejšnjemu pomenskemu ujemanju s pomeni glagola, prim. *bežati* in *beg*), pa ostaja še danes relevanten pomislek o času, potrebnem za izdelavo takih slovarskih gesel, saj pretvorba razlage

pri glagolu v razlago pri glagolniku pogosto ne zajema zgolj preproste spremembe uvrščevalne pomenske sestavine iz nedoločnika v glagolnik, ampak iz skladijskih in kolokacijskih razlogov lahko vpliva na izbor drugih besed v razlagi. Dodatna informacija o besedotvornem razmerju prav tako zahteva dodaten razmislek in sistematično uporabo v celotnem slovarju, kar ni zanemarljivo ne s časovnega vidika izdelave slovarja ne z vidika obravnave besedotvornih postopkov, zato je dodajanje teh podatkov v splošni slovar glede na časovne razmere mogoče videti tudi kot kasnejši, modularni dodatek elektronskemu slovarju. Res pa je, da ko so besedotvorni podatki izdelani, jih je mogoče kot samostojno jezikovno podatkovno bazo ponovno uporabiti za različne potrebe, pa tudi nadgraditi za uporabo v drugih slovarjih, prav tako so ti podatki v določeni meri lahko uporabljeni kot izhodišče za izdelavo etimoloških pojasnil v slovarju – ali obratno, če etimološka pojasnila že obstajajo in je iz njih mogoče pridobiti nekatere besedotvorne podatke.

Predlog (2013) in *Koncept* (2015)¹³¹ sta pri pomenskem opisu manjšalnic in glagolnikov prinesla spremembo v smeri polnega pomenskega opisa. Drugo vprašanje pa je, ali in kako vključevati besedotvorne podatke. Vsak od dokumentov predvideva vključitev podatkov o samo enem od teh dveh tipov tvorjenk: *Predlog* glagolnike (prek povezanih oblik v *Sloleksu*), *Koncept* pa manjšalnice (v besedotvornem gnezdu). Zanimiva bi bila tudi širša vključitev besedotvornih podatkov, vendar to zahteva razrešitev dodatnih vsebinskih vprašanj in nekoliko podaljša čas izdelave slovarja.

Predlogi za slovarsko obravnavo

Za obravnavo tvorjenk (na primeru glagolnikov in manjšalnic) v slovarjih predlagam naslednje rešitve:

- slovar naj izkazuje realizirane pomene iztočnice, saj je to osrednji podatek razlagalnega slovarja;
- besedotvorni podatek je dodatna informacija, ki jo je smiselno obravnavati celovito, tj. za vse tipe iztočnic, ne le za nekaj tipov izpeljank;
- podatke o besedotvornih razmerjih med iztočnicami lahko slovar prikazuje v besedotvornem gnezdu (v elektronski različici s povezavami na ustrezno iztočnico).

¹³¹ V *Konceptu* je bila taka odločitev sprejeta tudi na podlagi pričujoče raziskave.

3.3.4 Večbesedne leksikalne enote

Ko govorimo o leksikalnih enotah, jih po številu besed, ki jih sestavljajo, delimo na enobesedne in večbesedne leksikalne enote (VLE). Jedrni del teh enot predstavljajo (eno- ali večbesedni) leksemi in frazemi, znotraj leksemov pa kot o posebni skupini lahko govorimo še o terminih. Frazeme izločimo na prvi stopnji, kar je posledica razumevanja večbesednega leksema kot »tiste besedne zveze, ki [je] nestavčn[a] in staln[a]« (Vidovič Muha 2000: 24), ker znotraj frazemov poznamo tudi stavčne frazeme. V tem smislu frazeme razumemo kot tiste VLE, ki poleg stalnosti, večbesednosti in idiomatičnosti izkazujejo še ekspresivno vrednost.

VLE, torej frazemi in leksemi (termini in netermini), so v slovarjih lahko prikazane na različnih mestih glede na tip VLE. Obravnavani slovarji VLE razen nekaterih izjem ne uvrščajo med iztočnice (prim. razdelek 3.2.3 Večbesedne iztočnice), ampak na mikrostrukturno raven. Prikazane so lahko kot podiztočnice, nastopajo lahko v frazeološkem, terminološkem gnezdu ali gnezdu leksikaliziranih zvez, obravnavane so lahko med zgledi in na drugih mestih, odvisno od odločitve slovarskega kolektiva. Glede na možnosti pomenske opredelitve posameznih členov VLE (oz. željo pa taki opredelitvi) z vidika njihovih izhodiščnih sestavnih enot se slovarji razlikujejo tudi po tem, ali nekatere VLE uvrščajo k posameznim pomenom izhodiščnih sestavnih enot ali pa jih obravnavajo v gnezdih, ki niso del posameznega slovarskega pomena in so navadno prikazana za zadnjim pomenom (enobesedne) iztočnice. Po potrebi so VLE dodani kvalifikatorji, pojasnila in razlage, kot je to pri pomenih iztočnice, v nekaterih primerih so dodani tudi zgledi rabe.

Kržišnikova (2009) je ob pregledu več angleških, nemških, ruskih, hrvaških, slovaških in slovenskih slovarjev ugotovila, da so zlasti v angleškojezičnih slovarjih nefrazeološke VLE (imenuje jih tudi *večbesedna poimenovanja*) do določene mere osamosvojene v samostojna gesla, torej na raven iztočnice. Delno je ta pristop uporabljen tudi v slovarju *Slovenskega pravopisa* 2001 (tip *ucvreti jo*, kjer *ucvreti* ne nastopa samostojno). Bolj običajen način je uvrščanje VLE v gnezda, praviloma v dve ločeni gnezdi – gnezdo za VLE nefrazeološkega tipa in frazeološko gnezdo. V prvem gnezdu nastopajo leksikalizirane zveze od povsem motiviranih (*telefonsko bujenje*) prek skupov (poimenovano po Vino-

gradovem oz. Šanskem (Šanskij 2011: 76) oz. Toporišiču (1973/1974), npr *črni kruh*, *boljši trg*, ki nimajo konotativnega pomena in ekspresivnega učinka, do stalnih zvez s pomensko oslabljenim samostalnikom (kot primer navaja *diplomatski krogi* ‘diplomati’) ali glagolom (*voditi evidenco*, *dati garancijo* ‘garantirati’). Sem uvršča tudi terminološke VLE, ki jih SSKJ obravnava v terminološkem gnezdu,¹³² Kržišnikova (str. 54) pa pri tem opozarja na precej nedoločeno in nedoločljivo mejo med terminologijo in neterminologijo (*rdeči val*, *šibki tok*, *enosmerni tok*). Z njenim mnenjem se lahko strinjamo – meje terminologije so v slovarski praksi težko otipljive, zlasti ko govorimo o obravnavi leksike za splošne razlagalne slovarje, kar kažejo tudi izkušnje avtorjev *Slovarja novejšega besedja slovenskega jezika* (2012). Na težavnost definiranja meje med terminologijo in splošno leksiko vpliva predvsem determinologizacija, tj. prehajanje terminološke leksike v splošno (SNB: 11), pri čemer sam proces determinologizacije poteka zlasti pod vplivom razvoja sodobne družbe in odmevnih zunajjezikovnih dogodkov (Žagar Karer 2011: 213).

Kržišnikova (str. 54) v skupino nefrazeoloških stalnih izrazov glede na pregledane slovarje uvršča še večbesedna lastna imena, za katera meni, da je obseg njihovega vključevanja odvisen od koncepta slovarja.

V frazeološko gnezdo so vključene nemotivirane zveze (t. i. skupi, sklopi in zrasleki – po Vinogradovem oz. Šanskem (Šanskij 2011: 76) oz. Toporišiču (1973/1974), ki imajo tudi konotativni del pomena in zato ekspresivni učinek v rabi.

Za obe gnezdi Kržišnikova navaja po en odstop od povedanega. V nefrazeološkem gnezdu praviloma niso navedene VLE s popolnoma predvidljivim pomenom (*domači naslov*, *stenski koledar*), saj jih najdemo med zgledi pri pomenih, v frazeološko gnezdo pa je lahko uvrščeno tudi paremiološko gradivo.

Na problematiko prikaza VLE na istem nivoju, kot so prikazani zgledi, citati in kolokacije, sta opozorila Oppentocht in Schutz (2003: 219), ki zagovarjata strukturiran prikaz leksikalnih enot, ki obenem omogoča uspešnejše iskanje v slovarju. Lew (2012) prikazuje tipološko različne in različno uspešne načine iskanja frazemov, zlasti nastalih s

¹³² Terminološko gnezdo v SSKJ poleg terminoloških zvez vsebuje tudi enobesedne termine.

prenovitvijo, zato sta pomembna tudi način in tehnologija iskanja po slovarju z iskalnikom.

Pri analizi nas zanima, na katerih mestih so VLE glede na njihovo tipologijo obravnavane in razlagane in kakšne so razlike pri njihovi obravnavi. Pri tem ne bomo obravnavali citatnih izrazov, npr. *enfant terrible* ali *a cappella*, ker jih obravnavamo kot prevzete lekseme, prav tako na tem mestu ne obravnavamo povratnih glagolov.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1970–1991)

Večbesedne leksikalne enote so v SSKJ lahko prikazane na več mestih v geslu. Lahko so prikazane v frazeološkem (*bišen*, *hvaliti*) ali terminološkem gnezdu (*haaški*, *hišen*). Gnezdi lahko stojita v geslu in podgeslu za zadnjim pomenom, lahko pa sta uvrščeni k posameznim pomenom, če je VLE pomensko mogoče tako razvrstiti. Če je gnezdo uvrščeno k posameznemu pomenu, je poimenovano kot t. i. malo gnezdo. V geslu *habitus* je lepo razvidno, da če kot termin nastopa sama iztočnica, ni zapisana oziroma eksplicitno navedena še v gnezdu.

Frazeološko gnezdo v SSKJ obsega stalne zveze in frazeme, ki zaradi pomenske neprozornosti oz. idiomatičnosti v geslu niso obravnavani pri posameznih pomenih, pa tudi zveze, ki preveč odstopajo od izkazanih pomenov ali pa so preredke, da bi nastopale kot samostojen pomen, poleg tega pa še reke in pregovore (Silvester 1978: 37).

V izjemnih primerih imata iztočnica in podiztočnica skupno gnezdo (*c m – c neskl. pril.*). Pri nekaterih podiztočnicah, zlasti če obsegajo v glavnem samo frazeologijo, ni gnezda, primeri pa so razvrščeni po skladijskih merilih (SSKJ § 89).

Stalne besedne zveze, ki načeloma niso frazemi ali termini, lahko nastopajo tudi med zgledi (*havajski – havajska kitara*; *heroj – red narodnega heroja*) in imajo t. i. stransko razlago,¹³³ skupino teh enot pa uvaja poševnica.¹³⁴

VLE v SSKJ nikoli ne nastopajo kot iztočnice ali podiztočnice. Poleg obravnave v frazeološkem in terminološkem gnezdu in med zgledi (za poševnico) so zveze lahko prikazane tudi kot samostojni pomen

¹³³ Za stranske razlage v slovarskem uvodu beremo: »Z njimi se pojasnjujejo fraze ter zveze in pomenski odenki, ki so potrebni razlage. Zapisane so zmeraj za zgledom« (SSKJ § 59–61).

¹³⁴ SSKJ § 224: Ena poševna črta (/) loči pomenske odenke, stalne zveze in stilizme.

v geslu katerega od členov zveze. V tem primeru so zveze prikazane za pojasnili *v zvezi*, *navadno v zvezi*, *navadno v zvezi s/z*. Pri geslu *harmonija* je kot edina vsebina pomena s terminološkim kvalifikatorjem prikazana terminološka zveza *atonalna harmonija*, podobno je pri geslu *halogen* – *halogeni element* in *hidrat* – *ogljikov hidrat*.

Če za razlogo pomena uporabimo posredno razlogo, kvalifikator praviloma ni naveden, saj za ta pomen veljajo kvalifikatorji iz gesla, na katero se razlaga sklicuje, seveda pa ima leksem lahko svoje kvalifikatorje, ki jih geslo, na katero se sklicuje, nima (SSKJ § 108). Tako tudi za VLE, ki so razloženi pri pomenu s posredno razlogo, velja kvalifikator iz gesla, na katerega se razlaga sklicuje. Tak primer so zveze v prvem pomenu gesla *harmonski*, ki se sklicuje na drugi pomen gesla *harmonija*, ki je muzikološki termin.

Če ima VLE, ki nastopa med zgledi za poševnico, več pomenov, ima lahko več stranskih razlag (*hišica* – *ptičja hišica* – *vremenska hišica*), ki so ločene s podpičjem. Stranske razlage so pri VLE navadno ponovljene pri pomensko pomembnejših členih, vendar zaradi lažjega iskanja ne vedno pri obsežnih geslih. Tudi redko rabljene VLE so navedene samo na enem mestu. Čeprav za stranske razlage veljajo enaka načela kot za glavne razlage, so vendarle bolj zgoščene. Kadar kot razlaga VLE nastopa en sam sinonim, nima zmeraj nadrejene veljave, kot je to sicer pri razlagah običajno (SSKJ § 59–61, § 220).

Primeri:

c [cé in cð] m neskl., tudi sklonljivo, zlasti v izgovoru, c céja tudi c-ja (ĕ; ð) *tretja črka slovenske abecede: veliki C // soglasnik, ki ga ta črka zaznamuje* ♦ mat. a + b + c; muz. enočrtni c *prvi ton v enočrtni oktavi* **c** neskl. pril. *tretji po vrsti*: išči pod točko c; varianta C / 1. c oddelek ♦ med. vitamin C in C vitamin; C-vitaminske injekcije; muz. ton c *ton na prvi stopnji C-durove lestvice*; C-dur *izhodiščni durov tonovski način*; c-mol *molov tonovski način s tremi nižaji*; C ključ *znak na začetku črtovja, ki določa za izhodiščni ton enočrtni c*; šah. kmet na c-liniji *v tretji navpični vrsti z leve strani*

haaški -a -o [háš-] prid. (â) [...] ♦ jur. haaške konvencije *meddržavni dogovori, zlasti o vojnem in nevtralnem pravu iz leta 1899 in 1907* [...]

hábitus -a m (â) knjiž. [...] ♦ agr. *celotna zunanja oblika rastline, živali*; med. *zunanost in drža telesa*

halogén -a -o prid. (ĕ) kem., navadno v zvezi **halogeni element** *element, ki brez kisika tvori s kovinami soli*

harmoníja [...] **2.** muz. [...] *atonalna harmonija ki ni zasnovana na tonalnosti*

harmónski -a -o prid. (ô) **1.** *nanašajoč se na harmonija 2:* harmonska barvitost; harmonska in ritmična pravila zborovske skladbe / harmonski interval *istočasno zvenenje dveh tonov*; višji harmonski toni *aliquotni toni*
havájski -a -o prid. (â) *nanašajoč se na Havaje:* havajske pesmi / havajska kitara *manjša kitara z dolgim vratom in štirimi strunami, razširjena zlasti na Havajih* / Havajsko otočje

herój [...] / red narodnega heroja *visoko jugoslovansko odlikovanje, ki se podeli za izredno junaška dejanja v boju s sovražnikom*

hidrát -a m (â) kem. [...] **2.** v zvezi **ogljikov hidrat** *organska spojina ogljika z vodikom in kisikom, ki sta v takem razmerju kot v vodi*

hišen -šna -o prid. [...] / hišni pes *pes, ki se goji v stanovanju, zlasti za družbo, zabavo*; hišni red *pravila o pravicah in dolžnostih stanovalcev, navadno v večstanovanjski hiši* [...] • iron. v stanovanju je našel hišnega prijatelja *ženinega ljubimca*; ekspr. v razpredelnico je napisal same hišne številke *izmišljene, nepravde* ♦ zool. hišni pajek *pajek, ki prede lijakaste mreže po kotih, Tegenaria domestica*

hišica -e ž (i) **1.** *manjšalnica od hiša 1:* [...] ptičja hišica *zabojček, prirejen za gnezdenje ptic; krmilnica za ptice*; vremenska hišica *manjši pokrit prostor, v katerem so meteorološke priprave*; hišici *podobna priprava s figuricama moškega in ženske za napovedovanje vremena* [...]

hvalíti in hváliti -im nedov. (i á) [...] • delo hvali mojstra *delavčeva strokovnost se sodi po kvaliteti njegovih izdelkov*

Veliki rječnik hrvatskoga jezika (2003)

V tem slovarju so VLE prikazane v gnezdih ali med zgledi. Frazeološke zveze so združene v frazeološkem gnezdu, ki ga uvaja kvadrat (znak □) (*hajvan, kuća*). Nefrazeološke (terminološke in neterminološke) VLE so obravnavane v gnezdu, ki ga uvaja trikotnik (znak Δ) (*hajvan, habilitacioni, kuća*). Nekatere VLE, zdi se, da zlasti sestave (po Vinogradovem oz. Šanskem (Šanskij 2011: 76) in Toporišiču (1973/1974), nastopajo med zgledi in imajo razlago (*kuća – kamena -a – zidana -a*).

Primeri:

hăbilitaciôn[i] prid., v. *habilitacijski* Δ *-i postupak* postupak *habilitacije; -o predavanje* javno ogledno nastupno predavanje (ob. za docenta na fakultetu ili u sličnoj prigodi)

hăjvân m ⟨G hajvána) reg. ekspr. [...] Δ *- hećim* reg. veterinar □ *jadni insan* ko ~ čovjeku je dano da se muči kao marva

kũć|a ž **1.** zgrada koja ima zidove i krov i služi za stanovanje [*kamena -a* kuća od kamena; *zidana -a* kuća od opeke; (za razliku od drvene ili kuće

od čerpiča]); hiža [...] Δ **Božja -a** *pren.* crkva; **javna -a** bordel, mesto gdje se novcem kupuje žensko društvo; **-a u nizu** obiteljska kuća s vrtom koja se prema urbanističkom planu oslanja s dvije bočne strane na drugu kuću, *opr.* stojna kuća, **luda -a** opća pometnja; **vladarska -a** dinastija □ **dogovor -u gradi** dogovorom se postiže napredak; **(biti) kao kod svoje -e** dobro se snalaziti; **(kao) -a (kula) od karata** nešto vrlo nesigurno, urušivo; **(to je) kurvina -a** ukupnost mutnih poslova, kriminalnih radnji, grabljenja privilegija itd. u nekom poslu, pothvatu, ustanovi ili općenito u društvu; **lijepo je poći, a i -i doći** lijepo je putovati ali kod kuće je najljepše; **ne gori -a** ne treba se žuriti, ne treba se predavati nervozi, ima (još) vremena, to se može obaviti polako i smireno

Slovník súčasného slovenského jazyka (2006–)

V prvem zvezku slovarja večbesedni termini niso grafično ločeni od splošnopomenskih oz. drugih VLE razen s tem, da jih uvaja področni kvalifikator in da imajo razlago (*čierny*). Ta pomanjkljivost je delno odpravljena v drugem zvezku, kjer gnezdo terminoloških zvez uvaja kvadrat s črnim robom (znak □), če osnovni pomen besede ni terminološki (*chabzdový, charakteristika*).¹³⁵ Večbesedni termini, uvrščeni k terminološkemu pomenu, takega znaka nimajo, saj je terminološkost razvidna iz kvalifikatorja, ki velja za celotno vsebino pomena (*kostrčový*).¹³⁶ Lastnoimenska večbesedna poimenovanja terminološkega značaja *Mliečna cesta* so obravnavana enako, tj. skupaj z drugimi večbesednimi termini za citatnimi zgledi (*cesta*).

Frazeološke in paremiološke zveze so navedene v gnezdu, ki ga uvaja znak □ (*chalan; chlieb*). Večbesedni neterminološki leksemi večinoma stojijo v gnezdu za kvadratom z oranžnim robom (znak □). V to gnezdo so uvrščeni tako občnoimenski večbesedni leksemi (*choroba*) kot lastnoimenski večbesedni leksemi (*charita – Slovenská katolícka charita*).

Kadar je iztočnica (ali kateri od njenih pomenov) rabljena zgolj v eni do dveh VLE in je povezljivost z drugimi leksemi zato precej omejena, so uporabljena pojasnila *iba v spojení/spojeniach, obyč. v spojení/*

¹³⁵ »[Z]načka, za ktorou sa uvádzajú terminologické spojenia v heslovej stati slova, ktorého základný význam nie je odborný« (SSSJ H–L: 18).

¹³⁶ Podatek o terminološkosti tako ni podvojen, po drugi strani pa je s črnim kvadratom označen le del terminoloških besednih zvez.

spojeniach, vo fraz. spojení/spojeniach (samo v zvezi/zvezah, navadno v zvezi/zvezah, v frazeološki zvezi/zvezah), npr. *Augiášov, dupkom* (SSSJ 26–27). Pri pridevniki, ki so rabljeni zgolj kot del večbesednih terminov, pomen samega pridevnika ni naveden, za zaglavjem pa so navedeni večbesedni termini z razlago (*Ampérov*).

Kratke stranske razlage so v tem slovarju lahko uporabljene pri večbesednih leksemih, pri katerih iztočnica nastopa v prenesenem pomenu. To velja tako za zglede kot za citatne zglede, ki za razliko od necitatnih prikazujejo manj običajno, kreativnejšo rabo besede (*chlapský; chlípat*).¹³⁷ Pri glagolih so znotraj enega od pomenov navedene stalne zveze s tem glagolom (*dostať*).

Prav tako so med zgledi prikazani nekateri večbesedni leksemi, ki izhodiščno sicer spadajo pojmovno na določeno strokovno področje, tj. so del pojmovnega sistema stroke, vendar so široko znani, zlasti gre pri tem za determinologizacijo. Nekatero bi bilo mogoče slovarsko obravnavati tudi kot termine, druge pa kot večbesedne lekseme pri drugače prikazanem pomenu katerega od sestavnih delov zveze (*chladiarenský, chlebičkový*).¹³⁸

Zveze predloga in katere od oblik polnompomske besede nastopajo kot podiztočnice v geslu polnompomske besede (*dôvod – z dôvodu*).

Primeri:

Ampérov *-va -vo* príd. privl.: fyz. *Ampérovovo pravidlo* ► pravilo na určenie smeru magnetických siločiar v okolí vodiča, ktorým preteká elektrický prúd, „pravidlo pravej ruky“; *Ampérov zákon* ► vyjadrujúci silové pôsobenie magnetického poľa na vodič, ktorým preteká elektrický prúd (podľa francúzskeho fyzika A. M. Ampèra)

Augiášov *-va -vo* príd. privl. vo fraz. *spojení vyčistiť Augiášov chliev* ► odstrániť nedostatky, veľký neporiadok, čo vyžaduje nadľudskú námahu (podľa gréckeho mýtického kráľa Augiáša)

cesta *-ty ciest* ž. [...] astron. *Mliečna c.* [...] hist. [...] *Jantárová c.* [...]

čierny¹ *-na -ne* 2. st. *černerjší* príd. 1. ► majúci farbu sadze, uhlia; op. biely [...] astron. *čierna diera* objekt vo vesmíre s takou veľkou gravitáciou, že z neho nemôže uniknúť ani svetlo [...]

¹³⁷ V splošnem so mnenja o tem, ali je netipično, kreativno rabo smiselno izkazovati v splošnem slovarju, deljena. Če nekateri slovarji prikazujejo med drugim tudi individualno rabo, zlasti iz leposlovja, pogosto v prenesenem pomenu, drugi zagovarjajo prikaz tipične rabe, ki jo je z velikimi količinami podatkov in ustrezno programsko opremo tudi lažje ločiti od netipičnega (Rundell 2012a: 20).

¹³⁸ Za pojasnilo glede takšnih zvez se zahvaljujem slovaškima kolegicama Alexandri Jarošovi in Lubici Balážovi, ki sodelujeta pri izdelavi tega slovarja.

dostať [...] **12.** [...] *dostať meno, názov, prezývku* byť pomenovaný; *dostať milost* byť omilostený; *dostať rozum* zmúdiť [...]

dôvod -*du* pl. N -*dy* m. [...]

▣ **z dôvodu** predl. s G kniž. [...]

dupkom prísl. **1.** iba v spojeniach *vlasy mu stoja, vstávajú, stáli dupkom* ▶ rovno dohora, priamo, ↗ i fraz. **2.** iba v spojení *dupkom hľadieť* ▶ meravo [...]

chabzdový -*vá* -*vé* prid. ▶ vzťahujúci sa na chabzdú, vysokú krovitú bylinu s nejedlými čiernymi plodmi; tvorený chabzdou [...] □ bot. *baza chabzdová Sambucus ebulus* chabzda

chalan -*na* pl. N -*ni* m. [...] □ fraz. *je na chalanov* a) (o dievčati) páčia sa jej chlapi b) (o mužovi) je homosexuálne orientovaný

charakteristika [-t-t] -*ky* -*tík* ž. <gr.> **1.** ▶ vystihnutie podstatných, typických vlastností niekoho, niečoho; literárny žáner založený na vystihnutí podstatných, typických vlastností niekoho, niečoho: [...] □ mat. *charakteristika logaritmu čísla* celá časť tohto logaritmu

charita -*ty* ž. [...] **2.** ▶ organizácia poskytujúca sociálne a zdravotné služby ľuďom v núdzi; činnosť tejto organizácie [...] □ *Slovenská katolícka charita* neštátna nezisková organizácia poskytujúca charitatívne, sociálne, zdravotnícke a výchovno-vzdelávacie služby ľuďom v núdzi bez ohľadu na rasu, národnosť, vierovyznanie a politické zmýšľanie

chladiarenský [...] *chladiarenská loď* nákladná loď s chladiacim zariadením v nákladových priestoroch

chlapský [...] hovor. *chlapská pijatika* veľmi silná [...] pren. *chýba tu chlapská ruka* chlap, muž, otec ako zábezpeka rodiny, posila v domácnosti, pri výchove detí

chlebičkový [...] *chlebičková nátiierka* určená na (obložené) chlebičky; *chlebičková forma na pečenie* vyššia podlhovastá forma na pečenie biskupského chlebička a pod.

chlípať [...] pren. *Ťažko sa chlípe s cudzou lyžicou.* [J. Čajak ml.] ťažko sa žije mimo domova, v cudzine

choroba -*by* -*rôb* ž. **1.** ▶ fyzická al. psychická porucha zdravia, narušený zdravotný stav [...] □ *horská choroba* dýchacie problémy prejavujúce sa nedostatočným prísunom kyslíka vo veľkej nadmorskej výške [...]

kostrčový -*vá* -*vé* prid. anat. ▶ vzťahujúci sa na kostrč, spodnú koncovú časť chrbtice [...] k. *vankúš* zdravotná pomôcka vhodná na sedenie pri bolestiach kostrče

Uniwersalny słownik języka polskiego (2004)

V tem slovarju so terminološke zveze s trikotnikom (znakom Δ) prikazane v terminološkem gnezdu, frazeološke zveze so obravnavane v frazeološkem gnezdu, ki ga uvaja romb (znak \diamond), pregovori in reki pa nastopajo v gnezdu, ki ga uvaja kvadrat (znak \square). Nazoren primer je geslo *chory*, v katerem najdemo vsa tri gnezda. Med zvezami, označenimi

s trikotnikom (znakom Δ), so navedene tudi zveze, ki niso terminološke niti frazeološke (*gra – dom a. salon gry*).

Kot podiztočnice nastopajo leksikalizirani predložni izrazi s samostalnikom (predlog + samostalnik) v prislovni, predložni ali vezniški vlogi (*krzyż – na krzyż, skutek – na skutek*) in leksikalizirane predložne zveze s pridevnikom, tj. predlog + samostalniška oblika pridevnika (*polski – po polsku – z polska, słoweński – po słoweńsku*).¹³⁹

chory [...]

Δ *med.* Chory umysłowo «ktoś chory psychicznie, niedorozwinięty, upośledzony»

◊ *fraz. książk.* Chory z urojenia «człowiek zdrowy, któremu się wydaje, że jest chory; hipochondryk»

◊ Być chorym na duszy *zob.* dusza w zn. 1.

□ *przysł.* Chory na śmierć, a zjadłby ćwierć «o kimś udającym chorego **krzyż** [...] **na krzyż** w użyciu przysłów. «krzyżując coś, tworząc kształt krzyża» [...]

polski [...] **po polsku** w użyciu przysłów. [...] – **z polska** w użyciu przysłów. *książk.* «na sposób polski, po polsku» [...]

skutek [...] **na skutek, skutkiem** w użyciu przysłów. «jako następstwo, konsekwencja czegoś, w wyniku czegoś, z powodu czegoś; wskutek» [...]

słoweński [...] **po słoweńsku** w użyciu przysłów. «posługując się językiem słoweńskim» [...]

gra [...] Δ Dom a. salon gry «lokal, w którym uprawiane są gry hazardowe» [...]

Tolkovyyj slovar' russkogo jazyka s vključenijem svedenij o proishoždenii slov (2008)

Iz uvoda (Ožegov-Švedova 2004: § 21–22) lahko izvemo, da so zgledi, ki se pomensko razlikujejo od pomena, pri katerem so navedeni, dodatno razloženi. Prikazani so v ležečem tisku, razlaga pa stoji za zvezo v pokončnem tisku v oklepajih (*характер – выдержать x. – в характере чьем-н. – человек с характером – человек без характера – сильные характеры – литературные характеры*). V oklepaju so lahko dodane pomenske omejitve in kvalifikatorji. Frazeološko gnezdo v TSRJAŠ uvaja romb (znak \blacklozenge), v slovarju Ožegov-Švedove pa križec (znak \blackspade) (*халиф – Халиф на час; халыва – на халыву*), drugih gnezd v slovarju

¹³⁹ Podrobneje o podiztočnicah v USJP je predstavljeno v poglavju 3.2.4 Podiztočnice.

ni. Tiste VLE, pri katerih iztočnična beseda nastopa samo v tej zvezi, so navedene takoj za iztočnico (*баклуши*: *бить баклуши*).

Večbesedni termini niso posebej označeni, uvrščeni pa so k terminološkemu pomenu besede. Terminološke pomene uvajajo kvalifikatorska pojasnila, kot na primer *v matematiki*, *v slovnici*. Tako je v pomenskem delu gesla *определение* najprej navedeno pojasnilo *В грамматике* in razlaga enobesednega termina, temu pa sledita večbesedna termina s pripadajočima razlagama v oklepaju.

Primeri:

БАКЛУШИ: бить баклуши (разг.) – бездельничать [*первонач.* делать несложное, лёгкое дело – разбивать полено на баклуши, т. е. чурки для выделки мелких изделий].

ОПРЕДЕЛЕНИЕ², -я, *ср.* В грамматике: второстепенный член предложения — атрибут, обычно выражаемый согласуемой формой и обозначающий собственно признак, свойство или качество. *Согласованное о.* (выражаемое прилагательным). *Несогласованное о.* (выражаемое косвенным падежом имени, наре-чием, сравнительной степенью, инфинитивом). || *прил.* **определятельный**, -ая, -ое.

ХАЛИФ, -а, *м.* В мусульманских странах в феодальную эпоху: [...] ♦ **Халиф на час** (книжн.) – то же, что калиф на час. [...]

ХАЛЯВА, -ы *жс.* (прост, груб). [...] ♦ **на халяву** – 1) кое-как, небрежно *Что ни делает, всё на халяву*; 2) бесплатно, задаром. *Досталось на халяву.*

ХАРАКТЕР, -а, *м.* 1. Совокупность психических, духовных свойств человека, обнаруживающихся в его поведении. *Сильный, волевой, твёрдый, смиренный х.* *Выдержать х.* (сохранить твёрдость, не уступить в чем-н.). *В характере чьем-н.* (свойственно кому-н.). *Человек с характером* (с твёрдым характером). *Человек без характера* (слабовольный). *Сильные характеры* (также перен.: люди с сильным характером). *Литературные характеры* (персонажи с их характерными чертами) [...]

Predlog in Koncept

Oba dokumenta obravnavata stalne besedne zveze in frazeološke enote ločeno od ostalega opisa enobesedne iztočnice, so pa k njej pridruženi. *Predlog* (2013) predvideva vključitev frazeoloških enot v zavihek *Frazeologija*, stalne besedne zveze pa so navedene v ločenem okvirčku pri enobesedni iztočnici, po kliku na posamezno zvezo pa je prikazana in

obravnavana enako kot enobesedne iztočnice, le da vključujejo tudi povezavo na svoje sestavine.

Koncept (2015) predvideva ločena razdelka *Stalne besedne zveze* in *Frazeologija*, pri čemer prvi lahko vključuje tako terminološke kot neterminološke zveze, ki pomensko niso razvidne iz njihovih sestavnih delov.

Razprava

Preglednica 4: Mesto večbesednih leksikalnih enot v geslu

	SSKJ	VRHJ	SSSJ	USJP	TSRJAŠ
iztočnica*	–	–	–	–	–
podiztočnica	–	–	+	+	–
zveza	F**,	F****,	N,	F,	F**
v gnezdu	T	T	F****, T	T***, P	
zgleđ	+****	+	+	–	+
samostojni pomen (tip pojasnila v zvezi)	+	–	+	–	+

F = frazeološko gnezdo, N = gnezdo leksikaliziranih zvez, P = paremiološko gnezdo, T = terminološko gnezdo

* Sem ne štejemo zvez tipa *a cappella*, povratnih glagolov, lastnoimenskih zvez, zvez tipov *čira čara*, *jaga baba* ipd.

** Vsebuje stalne zveze, frazeme, zveze, ki kažejo večji odklon od izkazanih pomenov, redkeje rabljene zveze, reke in pregovore.

*** Vsebuje tudi neterminološke večbesedne leksikalne enote.

**** Od drugih zgledov ločeno s poševnico.

***** Vsebuje frazeološke in paremiološke zveze.

Večbesedne leksikalne enote so zlasti zaradi bogate tipologije in v nekaterih primerih pomenske povezanosti s posameznimi členi zvez v slovarjih prikazane na več različnih mestih, in sicer kot podiztočnice, v gnezdih, med zgledi in kot samostojni pomeni pri vsaj enem od sestavnih delov stalne zveze. Obravnavani slovarji večbesednih leksikalnih enot, razen iz obravnave izvzetih tipov, ne prikazujejo kot iztočnic, vsi slovarji poznajo frazeološko gnezdo, ki večinoma vsebuje frazeme in paremiološke zveze (le USJP ima ločeno gnezdo za paremiološke zveze), prav tako slovarji nekatere tipe zvez razlagajo med zgledi; tu je izjema le USJP, ki med zgledi nima takih VLE, ki bi potrebovale pomensko razlago. Razen TSRJAŠ imajo vsi slovarji terminološko gnezdo. Ta v USJP izjemoma vsebuje tudi neterminološke večbesedne lekseme.

Prikaz VLE kot podiztočnice je problematičen, kakor so podiztočnice problematične tudi sicer, prim. razdelek 3.2.4 Podiztočnice, pri čemer kot podiztočnice v SSSJ in USJP nastopajo zlasti tiste zveze predloga s polnopolnomske besedo, ki so rabljene kot prislovne, vezniške ali predložne zveze.

Posebno gnezdo za neterminološke večbesedne lekseme ima le SSSJ, kljub temu pa najdemo izjeme, ki jih slovarski koncept uvršča med zglede, ki ilustrirajo rabo določenega pomena iztočnice.

Zanimivo je, da razen USJP vsi slovarji med zgledi prikazujejo večbesedne lekseme, katerih pomen ni v celoti razviden iz pomenov njihovih členov. Pri tem gre zlasti za neterminološke lekseme in termine, ne pa tudi frazeme. Če za večbesedne termine v SSSJ velja, da tisti, ki so uvrščeni k terminološkemu pomenu, ne potrebujejo oznake za terminološko gnezdo, pa je kot problematično mogoče videti prakso, da so neterminološki večbesedni leksemi navedeni med zgledi rabe iztočnice (v SSKJ za poševnico, ki v slovarju opravlja več funkcij, zato ni vedno enostavno razviden njen pomen; v SSSJ so nekateri neterminološki večbesedni leksemi navedeni med zgledi kljub obstoječemu gnezdu neterminoloških večbesednih leksemov, pri VRHJ in TSRJAŠ je navajanje med zgledi edini način, v USJP pa so te zveze izjemoma celo v terminološkem gnezdu). V zvezi s tem je mogoče pritrditi Oppentochtu in Schutzu (2003: 219), da prikaz VLE med zgledi ni najboljša rešitev. Dejstvo je namreč, da če zgledi prikazujejo sobesedilo iztočnice v nekem pomenu, prav VLE ne prikazujejo vedno rabe iztočnice v tem pomenu, vprašljivo je tudi razmerje med iztočnico kot leksemom in VLE. Njihova pomenska povezanost s tem pomenom je lahko primerljiva na ravni posameznega člena zveze, ne pa na ravni VLE kot samostojne leksikalne enote – prav zato imajo zveze ob sebi (stranske) razlage.

V teoriji, še bolj pa v leksikografski praksi, ni vedno preprosto ločevati med frazemi, termini in drugimi večbesednimi leksemi. Podobno je pri uporabi slovarja in iskanju VLE – kdor išče določeno VLE, jo išče predvsem zato, ker želi dobiti podatek o njenem pomenu, kar pomeni, da ne more vnaprej vedeti niti tega, h kateremu pomenu je morebiti uvrščena, niti tega, v katero gnezdo oz. v kateri tip VLE spada. Poleg tega obstajajo različni načini razvrščanja v gnezdih – SSKJ v terminološkem gnezdu razvršča termine po abecedi strok, frazeološko gnezdo

ima drugačna načela. Dodatno se zaplete pri tistih VLE, ki so večpomenska. Tako v SSKJ najdemo *slepo ulico* na dveh različnih mestih v geslu *slep*: najprej kot zgled pri 6. pomenu (*ki ima izhod samo na enem koncu*), nato pa še v frazeološkem gnezdu, resda v krepkem tisku (**slepa ulica** ekspr. izhoda iz te slepe ulice ni bilo *iz tega zelo neprijetnega, zapletenega položaja*). Podobno je v SSSJ pri VLE *čierna diera* 'črna luknja', ki lahko nastopa kot termin ali frazem. V zelo obsežnem geslu *čierny*¹ je VLE navedena kot termin pri prvem pomenu in ima dodatno kazalko na frazeološko gnezdo, v frazeološkem gnezdu pa kazalka na terminološki pomen ni navedena.

V elektronskem slovarju se zdi smiselno obravnavati vse VLE kot samostojna gesla in jim pripisati pomenske razlage in, glede na koncept slovarja, tudi zglede rabe. Prav tako se zdi smiselno te enote s povezavami vključiti v vsa tista gesla, kjer pričakujemo, da bi jih uporabniki lahko iskali – torej pri vseh sestavnih delih VLE, ki spadajo med samostalnice, glagole, morda tudi pridevnike in prislove, izjemoma, če je smiselno, tudi k drugim besednim vrstam. Tako bi bila npr. *črna luknja* obravnavana samostojno (ob zapisu črk *č*, *r* in *n* bi se pokazala zveza *črna luknja* v iskalniku, lahko bi bila uvrščena tudi na seznam vseh iztočnic), prikazana pa bi bila tudi v geslu *črn* oz. *črni* in *luknja*. Glede na slovarski koncept bi lahko vsaki VLE pripisali zelene kvalifikatorje (terminološke, paremiološkega itd.), prav tako bi bilo mogoče prikazati vse njihove pomene. Tak pristop ne bi spremenil vsebine slovarja, pač pa bi jo le prerazporedil na tak način, da bi bilo iskanje po slovarju hitrejše, z vidika lastnosti VLE pa bi se kazala tudi njihova razpetost med po eni strani samostojno, nedeljivo pomensko in izrazno enoto, ki ustreza definiciji leksema in je slovarsko zato lahko obravnavana enakovredno iztočnici, po drugi strani pa večdelno, večbesedno enoto, ki je na izrazni ravni sestavljena iz več manjših enot (besed). Za morebitno knjižno izdajo je prikaz mogoče prilagoditi v katero koli smer – VLE je lahko prikazana kot samostojno geslo ali v »gnezdu«¹ pri vseh relevantnih sestavnih delih ali le pri enem od sestavnih delov. Kržišnikova (2009: 56) sicer predlaga, naj bo popoln opis frazema naveden pri eni sestavini, pod vsemi drugimi polnopomenskimi sestavinami pa naj bodo dodane kazalke, vendar je, če to naredimo za vse VLE, to prostorsko precej potratno. Pri tem je jasno, da knjižna oblika

nujno pomeni manjšo uporabno vrednost slovarja. Predlagana rešitev ni skladna z nobenim obravnavanim slovarjem, na podoben način pa je obravnava VLE rešena v še nedokončanem spletnem slovarju *Wielki słownik języka polskiego* (WSJP 2007–), kjer pogrešamo spustni seznam v iskalnem oknu po zapisanih nekaj črkah, navedene pa so tudi variante frazemov, zato je možnost uspešnega iskanja še večja. V knjižni izdaji *Slovarja novejšega besedja slovenskega jezika* (2012) so VLE prikazane kot podiztočnice pri prvem členu, res pa je, da ta slovar ne vsebuje frazemov.

Predlagana prerazporeditev VLE zahteva premislek o njihovem razvrščanju v geslih, kjer kot iztočnica nastopa kateri od členov VLE. V WSJP so VLE razvrščene po abecednem zaporedju, kar je preprosta in pregledna možnost, pomanjkljivost pa se kaže v tem, da drug za drugim stojijo frazemi, katerih slovarska oblika se začenja s poljubnostnim zaimkom. Tako je frazem *ktoś ma dwie lewe ręce* razvrščen neposredno za *ktoś machnął ręką na kogoś/coś*, kar zmanjšuje funkcionalnost abecednega razvrščanja. Nejasno je tudi razvrščanje različic frazemov. Če kot primer iščemo frazem *ktoś ma kogoś w ręce*, ki je različica frazema *ktoś trzyma kogoś w garści*, ga najdemo tako pri *ktoś ma* kot pri *ktoś trzyma*, medtem ko različico *coś dostało się w czyjeś ręce* najdemo le pri frazemu *coś wpadło w czyjeś ręce*, torej po abecedi pri *coś wpadło*, ne pa pri *coś dostało*.¹⁴⁰ Ker so zveze klikljive, je bolj smiselno vsako različico prikazati posebej, brez podatka o odnosu do drugih različic, saj se ob kliku na zvezo prikažejo vse različice, tudi z morebitnimi podatki o njihovi zaznamovanosti.

Predlog (2013) in *Koncept* (2015) sta za slovenski prostor storila korak naprej, saj na urejen način ločujeta stalne besedne zveze in frazeološke enote od drugih podatkov, vezanih na enobesedno iztočnico. Pri tem *Predlog* pojmuje stalne besedne zveze kot iztočnico (samo na ravni slovarja; na ravni slovarske baze je namreč zveza priključena geslom njenih sestavnih delov).

¹⁴⁰ Stanje gesla *ręka* na http://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=15951&cind=0&w_szukaj=r%C4%99ka dne 11. 4. 2012 z odprtim razdelkom *Frazeologizmy*.

Predlogi za slovarsko obravnavo

Za prikaz večbesednih leksikalnih enot v slovarjih predlagam:

- naj se v elektronskem slovarju obravnavajo kot samostojne iztočnice, s povezavami pa naj bodo vključene v vsa enobesedna gesla, kjer je to smiselno, razvrstitev naj bo abecedna glede na celotno VLE, različice naj bodo v celoti izpisane;
- naj bo temu prilagojen iskalni sistem uporabniškega vmesnika;
- za knjižno izdajo naj bodo VLE prikazane za pomeni, pri vsaj eni relevantni iztočnici, načeloma pri jedrnemu členu VLE, razvrstitev naj bo abecedna glede na celotno VLE.

3.3.5 Etimološki podatki

Splošni razlagalni slovarji lahko vsebujejo podatke, ki odstopajo od bistvenih prvin tega tipa slovarjev, namreč pomenskih razlag, primerov rabe in slovničnih podatkov na sinhroni ravni, obenem pa dopolnjujejo vedenje o leksiki danega jezika z vidika etimologije, tj. zgodovine in razvoja oblike in pomena leksema, kar daje podatke o leksemu na diahroni ravni. Kot bo pokazala obravnavna posameznih slovarjev, etimološke podatke najdemo v vsakem izmed njih: v nekaterih so eksplicitno prikazani v etimološkem razdelku gesla, v vseh slovarjih pa so implicitno navedeni v določenih tipih pomenskih razlag, zlasti pri pridevnikih in prislovih, pa tudi pri nekaterih tipih drugih besednih vrst, kjer pomenska razlaga posredno ali neposredno prinaša podatke o besedotvornem nastanku leksema, v čemer je mogoče videti njegov zgodovinski nastanek.¹⁴¹

Kot piše Svensén (1993: 189), etimologija v (splošnih) slovarjih ne more biti izčrpna. Podatki seveda morajo biti pravilni, vendar je za uporabnike teh slovarjev najbolj primerno kratko in jasno pojasnilo – od

¹⁴¹ Ker je bistvo tega poglavja primerjava etimoloških razdelkov v slovarjih, bodo implicitni etimološki podatki obširneje prikazani le pri *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, seveda pa je tudi v drugih slovarjih mogoče na podoben način najti podatke o tvorjenkah. Večino takih tvorjenk rojeni govorec navsezadnje zlahka poveže z besedotvorno podstavo, zato taki leksemi pogosto nimajo pojasnil v etimoloških razdelkih v slovarjih.

zahtevnejših uporabnikov se pričakuje, da bodo uporabili etimološke slovarje. Pri izčrpnosti podatkov si Svensén zastavlja štiri vprašanja:

- Kako daleč v preteklost naj bo iztočnica pojasnjena? Ali naj bo navedena samo njena predloga v jeziku, iz katerega je bila prevzeta, ali naj bo navedena njena zgodovina do npr. latinskih in grških korenin ali celo do indoevropskega izhodišča?
- Koliko stopenj zgodovine naj bo navedenih? Ali samo prejšnja stopnja ali vse stopnje v zgodovini besede?
- Koliko podrobnosti naj bo navedenih? Ali naj bodo navedeni zapis, naglas in pomen ali pa je (za prevzete besede) dovolj navedba jezikov, prek katerih je beseda prišla v jezik?
- Ali naj bodo obravnavane samo besede ali tudi stalne besedne zveze?

V slovenskem prostoru je leta 2012 izšel *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika*, ki je edini slovenski razlagalni slovar, v katerem so skoraj za vse iztočnice podani etimološki podatki (avtorja etimoloških pojasnil sta Simona Klemenčič in Marko Snoj). Etimološka pojasnila so predvidena tudi za naslednji slovenski splošni razlagalni slovar (Snoj 2009: 83–87) – tam so poimenovana kot *etimološke osvetlitve*.

Prikaz primerov je krajši kot v drugih poglavjih, saj je s tem dosežena večja strnjjenost besedila.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1970–1991)

V tem slovarju etimološki podatki niso prikazani posebej. Podatke o izvoru lahko posredno dobimo le pri tistih tvorjenkah, katerih razlaga nakazuje besedotvorni postopek, po katerem je leksem nastal.

Na izvor najbolj očitno kažejo sklicevalne oz. posredne razlage leksemov, zlasti gre za tipe razlag:

- a) *glagolnik od ... (absolutiziranje [...] glagolnik od absolutizirati);*
- b) *manjšalnica od ... (ôsica [...] manjšalnica od osa);*
- c) *ženska oblika od ... (fevdálka [...] ženska oblika od fevdalec)*
- č) *prislov od ... (lahkó [...] prislov od lahek)*
- d) *nanašajoč se na ... (abdominálnen [...] nanašajoč se na abdomen)*
- e) *(svojljni) pridevnik od ... (hugenótski [...] pridevnik od hugenot; pésnikov [...] svojljni pridevnik od pesnik);*
- f) *deležnik od ... (disciplinírati [...] discipliníran -a -o deležnik od disciplinirati).¹⁴²*

¹⁴² Večina teh tipov je navedena v Napotki (1981: 18) in Silvester (1978: 47–55).

Delno lahko podatke o izvoru tvorjenke dobimo tudi iz večine razlag naslednjih tipov:

- a) *lastnost, značilnost ... (strašljivost [...] lastnost, značilnost strašljivega);*
- b) *lastnost ... (čudovitost [...] lastnost čudovitega);*
- c) *stanje ... (izhíranost [...] stanje izhiranega človeka);*
- č) *značilnost ... (àlógíčnost [...] značilnost alogičnega);*
- d) *značilnost, stanje ... (iztírjenost [...] značilnost, stanje iztirjenega);*
- e) *stanje, lastnost ... (mànjvrédnost [...] stanje, lastnost manjvrednega);*
- f) *stanje, značilnost ... (izgubljenost [...] stanje, značilnost izgubljenega);*
- g) *tak kot pri ... (švéjkovski [...] tak kot pri Haškovem Šveju).¹⁴³*

V nekaterih primerih na izvor lahko kažejo tudi:

- a) razlage tipa *pripadnik/privrženec/sodelavec/strokovnjak/član ...* če je samostalnik nastal po kakem besedotvornem postopku iz prilastka v razlagi (*arijec [...] 2. po nacistični ideologiji pripadnik (večvredne) arijske rase; bêrnsteinovec [...] privrženec nemškega politika in filozofa Bernsteina; dominsvétovec [...] sodelavec revije Dom in svet);*
- b) razlage leksemov, ki označujejo avtomobile, letala, motorje in razlage kratic (Napotki 1981: 13) (npr. *iljúšín [...] sovjetsko potniško letalo, imenovano po konstruktorju Iljušinu; jóhnson [...] motor ameriške tovarne Johnson, zlasti za čolne, jadrnice);*
- c) glagolske tvorjenke, npr. z razlagalno besedo *delati* (npr. *bledíti [...] delati kaj blede);*
- č) pridevniki z razlagami, ki se začnejo s *podoben ...* (npr. *alójzijeovski [...] po lastnostih, značilnostih podoben sv. Alojziju; alumínijast [...] ki je iz aluminija // podoben aluminiju) in preveč ... (prebanálen [...] preveč banalen).*

Razlagalnih besed, ob katerih je navedena besedotvorna podstava in posledično tudi etimološko izhodišče, je v SSKJ poleg naštetih še veliko, izdelava izčrpnega seznama pa bi presegala namen raziskave. Bolj smiselno je na tem mestu opozoriti, da pri nastanku leksemov teh tipov ni bil vedno uporabljen slovenski besedotvorni postopek. To pomeni, da so leksemi lahko nastali v slovenščini po slovenskem besedotvornem postopku ali pa so bili kot že narejeni prevzeti iz nekega drugega jezika, v katerem je leksem nastal po besedotvornem postopku tistega jezika

¹⁴³ Ročni pripis pri enem od izvodov Silvester (1978) na str. 55.

(lahko je v slovenščino iz njega prišel prek jezikov posrednikov). Razlage v SSKJ ne dajejo podatkov o tem, saj se ne razlikujejo glede na to, ali je leksem nastal po besedotvornem postopku v slovenščini ali drugih jezikih, kar tudi ni namen slovarskih razlag.

Veliki rječnik hrvatskoga jezika (2003)

Etimološki razdelek v slovarju uvaja romb (znak ◇). Razdelek prinaša podatke o prevzetem besedju, in sicer o jeziku, iz katerega je bila beseda prevzeta. Puščica ← označuje, da je jezik, iz katerega je beseda prišla v hrvaščino, besedo prevzel iz drugega jezika (*abdest*, *Aboridžin*). Besede, nastale iz zaščitenih blagovnih znamk, imajo ustrezno pojasnilo (*aspirin*). Včasih so navedeni jeziki dajalci med seboj ločeni z vejico (*manira*), vendar v slovarju ne najdemo pojasnila za tak zapis, verjetno pa označuje možnost prevzema iz katerega od navedenih jezikov. Znak ≈ pomeni, da je kaj s čim povezano, in nakazuje sorodnost z navedeno besedo.¹⁴⁴

aspirin ◇ tvorničko ime proizvoda[®]

abdest (**abdes**, **avdest**, **avdest**) ◇ *tur.* ← *perz.*

Aboridžin ◇ *engl.* ← *lat.*

manira ◇ *njem., fr., tal.*

Slovník súčasného slovenského jazyka (2006–)

V slovarju so navedeni trije tipi etimoloških podatkov o izvoru prevzetih jezikovnih prvin, prikazani pa so v lomljenih oklepajih pred pomenskimi delom gesla. Naveden je lahko podatek o jeziku, iz katerega je beseda (ali del besede) prišla v slovaški jezik (*banovať* [...] ⟨mađ.⟩, *faktor* [...] ⟨lat.⟩). Lahko je naveden podatek, da je beseda (ali del besede) nastala iz lastnega imena, kar je označeno s kratico VM (*vlastné meno* 'lastno ime'), pri čemer je podatek o izvornem lastnem imenu lahko zapisan v okroglih oklepajih na koncu razlage (*bedeker* [...] ⟨VM⟩ [...] (podľa nemeckého vydavateľa K. Baedekera)), tretji tip pa je podatek o t. i. umetno ustvarjenem izrazu, kar označuje kratica U (*euro* [...] ⟨U⟩) (SSSJ: 18–19). Možna je tudi kombinacija več različnih tipov podatkov (*eurobond* [...] ⟨VM + angl.⟩).

¹⁴⁴ Gesla, v katerem bi bil uporabljen ta znak, nam ni uspelo najti.

Znak < pomeni prevzemanje med jeziki (*centrum* [...] ⟨lat. < gr.⟩) – v tem primeru je bila izvorno grška beseda v slovaščino prevzeta prek latinščine. Tilda (znak ~) pomeni, da je beseda prevzeta iz jezika, v katerem je nastala po prilagoditvi iz drugega jezika (*faktoring* [...] ⟨angl. ~ lat.⟩). Kadar je del sestavljenke tujega izvora, je to navedeno (*balneoprevádzka* [...] ⟨prvá časť lat.⟩).

Pri izpeljankah, katerih izvor je viden iz pomenske razlage, podatkov o izvoru ni naveden (*futurizmus -mu* m. ⟨tal.⟩ ▶ umelecký smer na začetku 20. stor. [...]; *futurista -tu* pl. N -ti m. ▶ stúpenec futurizmu [...]) (brez podatkov o izvoru).

Kratice so v etimološkem razdelku razvezane (*AIDS* [...] ⟨angl. *Acquired Immune Deficiency Syndrome*⟩ [...]).

Uniwersalny słownik języka polskiego (2004)

V uvodu v slovar najdemo naslednje pojasnilo, kaj vsebuje etimološki razdelek in v katerih geslih je uporabljen:

- a) etimologija je podana predvsem pri geslih tujega izvora, tj. pri prevzetih besedah, stalnih zvezah in morfemih;
- b) podan je samo podatek o tujejezični obliki, ki je bila neposredno prevzeta in prilagojena poljskemu jeziku, ni pa podatka o celotni zgodovini te besede, ki pogosto zajema več jezikov, niti ne seže vedno do njenega zgodovinskega izvora;
- c) če sta formalna oblika iztočnice in oblika v jeziku dajalca enaki, so podane le informacije o jeziku, iz katerega je bila beseda prevzeta, v obliki skrajšanega imena jezika, npr. ⟨ang.⟩, ⟨fr.⟩;
- č) etimološki podatki so navedeni zlasti pri občnoimenskih geslih, samo izjemoma pa tudi pri lastnih imenih, in sicer zlasti pri kraticah, npr: *Interpol* ⟨skr. fr. (*Organisation*) *Inter(nationale de) Pol(ice Criminelle)*⟩.

Kadar ni mogoče zanesljivo navesti jezika dajalca, je podanih več možnosti, npr. *agonia* ⟨niem. *Agonie*, fr. *agonie*⟩; *amortyzować* ⟨niem. *amortisieren*, ang. *amortize*⟩; *intonować* ⟨niem. *intonieren*, wł. *intonare*⟩.

Kadar se pomen etimološke podlage razlikuje od pomena v poljščini, je podan tudi pomen v jeziku dajalca, npr. *agramatyzm* ⟨gr. *agrammatos* ‘analfabeta, niewykształcony’⟩; *cezura* ⟨łac. *caesura* ‘cięcie’⟩. Citatne zveze, prevzete iz tujih jezikov, so označene s predlogom z (z ang.), z łac.), lahko pa je dodan dobesedni prevod, npr. *advocatus diaboli* ⟨z łac. dosł. ‘advokat diabła’⟩; *va banque* ⟨z fr. dosł. ‘idzie (o cały) bank’⟩.

Pri t. i. umetnih izposojenkah, ki nastopajo zlasti v strokovnem besedju, je pri etimoloških informacijah podana njihova morfološka struktura, posamezni morfemi pa v slovarju nastopajo v morfemskih geslih, npr. *diaskop* ⟨*dia-* + *-skop*⟩; *epidiaskop* ⟨*epi-* + *diaskop*⟩; *kardiogram* ⟨*kardio-* + *-gram*⟩.

Etimološke informacije so pomembne pri enakoizraznicah, kjer je različen izvor lahko vzrok za njihovo enakoizraznost:¹⁴⁵ *I bal* ⟨fr.⟩ «wielka, huczna zabawa taneczna», *II bal* ⟨st.-pol. *balek*, *balk*⟩ «obrobiony pień grubego drzewa», *III bal* ⟨niem. *Ballen* ‘bela’, hol. *baal*, fr. *balle*, ang. *bale*⟩ *przestarz.* «duża paczka towaru; bela»; *I baba pot.* «rubasznie albo z niechęcią o kobiecie», *II baba* ⟨tur.⟩ *arceol.* «figura kamienna o znaczeniu kultowym»; *I blok* ⟨niem. *Block*⟩ *książk.* «duża foremna bryła kamienia, betonu itp.», *II blok* ⟨fr. *bloc*⟩ *polit.* «związek państw, partii, ugrupowań politycznych», *III blok* ⟨ang. *block*⟩ «duży, wielopiętrowy budynek o powtarzalnych segmentach», *IV blok* ⟨skr. fr. *bloc-notes*⟩ «zeszyt [...]».

Etimološke podatke vsebujejo poleg enakoizraznic tudi druge domače besede. To velja za gesla, pri katerih etimološki podatki prinašajo dodatno interpretacijo njihovega pomena, območje pojavitev, strukturo, slogovne značilnosti itd.: *baca* ⟨z dial. lud. góralskich⟩ *etn.* «starszy pasterz, zwierchnik juhasów pasących owce w polskich Karpatach», *korki* ⟨skr. *korepetycje*⟩ *pot.* «prywatne lekcje stanowiące pomoc w nauce; korepetycje», *meteo* ⟨skr. *meteorologiczny*⟩ *środ.* *meteor.* «dotyczący meteorologii», *delikatesy* ⟨od *delikates*⟩ «duży sklep spożywczy», *małoduszny* ⟨od *mały duch(em)*⟩ *książk.* [...] b) «nieumiejący wybaczać [...]», *wis*, *ViS*, *vis* ⟨nazwa firmowa *Vis* – od pierwszych liter nazwisk konstruktorów Wilniewczyc i Skrzypiński⟩ *wojsk.* «pistolet samopowtarzalny polskiej konstrukcji [...]», *autodestrukcja* ⟨I *auto-* + *destrukcja*⟩ *książk.* «nieszczenie samego siebie; samozniszczenie, samozagłada».

Poleg navedenih primerov je treba dodati, da tako kot pri drugih slovarjih neke vrste etimološki podatki nastopajo tudi pri tvorjenih leksemih z določeniimi tipi razlage, npr. *akademijny* «dotyczący akademii – uroczystości», *I cezowy chem. techn.* «zawierający cez; zbudowany, skonstruowany z zastosowaniem cezu», *muzułmański rel.* «dotyczący muzułmanów lub muzułmanizmu; mahometański, islamski», *malusieńko pot. pieszcz.* przysłów. od malusieńki, *maluszek pot. pieszcz.* zdr. od maluch.

¹⁴⁵ Enakoizrazne iztočnice so v tem slovarju označene z rimskimi številkami, ki stojijo pred iztočnico.

Tolkovij slovar' ruskogo jazyka s vključenim svedenij o prois- hoždenii slov (2008)

V prilogi slovarja (TSRJAŠ: 1141–1144) so pojasnjena načela etimološke obravnave iztočnic v slovarju. Podedovane besede, zgodnje izposojenke in izposojenke do začetka 18. stol. imajo v etimološkem razdelku v skrčeni obliki podane informacije o vidikih besedotvorne, pomenske in etimološke razlage besede: vsebina in struktura etimološkega razdelka je določena glede na značilnosti obravnavane besede. Podani so podatki o ustreznica v drugih slovanskih jezikih, tj. drugih vzhodnoslovanskih (stara ruščina, ukrajinsščina, beloruščina), južnoslovanskih (stara cerkvena slovanščina, bolgarščina, makedonščina, srbščina/hrvaščina, slovenščina) in zahodnoslovanskih (češčina, slovaščina, poljščina, dolnja lužiščina, gornja lužiščina). Ustreznice so navedene v pisavah teh jezikov. Vrstni red slovanskih ustreznice se začne s staroruskimi, potrjenimi v pisnih spomenikih na vzhodnoslovanskem ozemlju; pomen besede se podaja samo, kadar obstajajo take razlike v pomenu, ki so pomembne za rekonstrukcijo pomena besede (*век*). Praslovanska rekonstrukcija je podana v latiničnem zapisu. V tem delu etimološkega razdelka je prikazana karakteristika morfonološke, besedotvorne strukture rekonstruirane praslovanske besede (*верѣть, вѣртел*).

Pri podatkih o ustreznica v drugih indoevropskih jezikih je prikazan tudi pomen besede (*строгѣть*).

Navedeni so podatki o rekonstrukciji izhodiščnega pomena in osnovnih značilnostih pomenskega razvoja besede (*прелѣстный, подлинный*).

Pri etimološko nejasnih besedah so prikazane različne razlage, označene z arabskimi številkami (*сестра*), lahko so uvedene z standardiziranimi pojasnili ustaljenimi izrazi, npr. tradicionalno (rus. *традиционно*), navadno (rus. *обычно*), po eni od razlag (rus. *по одной из версий*), drugo mnenje (rus. *другое мнение*), kot na primer pri *плуг, полѣно*.

Na koncu etimološkega razdelka so podani podatki o prefiksalsnih tvorbah in podatki o istokorenskih oblikah (*вѣчер, вѣдать, вѣсть*).

Pri številnih besedah se etimološki podatek začne s predlogom *К*, kar pomeni: sorodno, izvorno iz navedene besede, spada h gnezdu navedene besede (*люди, надѣть*).

Številne besede, ki v sodobnem ruskem jeziku nastopajo kot enakoizraznice, imajo skupne korenine. Etimološko razlago vsebuje ena od enakoizraznic, druga pa ima v razlagi kazalko k prvi (*лѡвчій¹ – лѡвчій²*).

Izmed glagolov, ki v ruščini vedno nastopajo samo s prefiksi, etimološko razlago vsebuje tisti, ki v slovarju stoji kot prvi po abecedi. Druge prefiksalske istokorenske oblike vsebujejo kazalke na to besedo (*ввѣрзнуть, повѣрзнуть*). Če je morfološka struktura besede zamegljena, nejasna, je podana členitev besede (*опроверзнуть*).

Besede, ki so nastale v ruskem jeziku, so pojasnjene z morfološki in oblikotvornimi postopki v primerjavi z istokorenskimi oblikami, ki so obstajale v stari ruščini ali ruskih narečjih (*негѡжій*).

V leksiki ruskega jezika je veliko izposojenk iz različnih časov. Pri zgodnjih izposojenkah ni vedno mogoče ugotoviti jezika, iz katerega je bila beseda prevzeta. V teh primerih je navedena jezikovna družina, iz katere je bila beseda prevzeta, navedene pa so ustreznice v jezikih te jezikovne družine (*хлеб*).

Pri izposojenkah iz cerkvene slovanščine je navedena cerkveno-slovanska oblika in ustrezna ruska beseda. Če ima izposojenka v sodobnem jeziku enako obliko kot starocerkvenoslovanska beseda, je starocerkvenoslovanska beseda navedena med slovanskimi ustreznici. Etimološki razdelek se po strukturi ne razlikuje od informacij, ki so namenjene za besede s številnimi slovanskimi ustreznici. Če je nastanek prevzete besede potekal v sistemu starocerkvenoslovanskega jezika, je v etimološkem razdelku navedena izhodiščna starocerkvenoslovanska beseda, kratko označena z besedotvornimi podatki.

Kalki so označeni z morfološkim in oblikotvornim razmerjem. V razdelku je naveden ustrezen tujejezični prototip z morfološko razčlenitvijo ali z navedbo izhodiščne osnove (*нрорѡк, предполагать*).

V določenih primerih so dodani podatki o času pojavitve besede v 18. stoletju ali pozneje.

Pri novejših tujkah in internacionalizmih je z etimološko razlago opremljena beseda, prevzeta iz drugega jezika, niso pa etimološko pojasnjene druge z njo povezane besede, ki imajo očitne formalne in semantične povezave z njo. Tako so v slovar uvrščene besede *форма, формальный, формальность, форменный*. Etimološko razlago po-

trebuje beseda *форма*, pri drugih pa to ni potrebno.¹⁴⁶ Podobno velja za besede tipa *биография* in *биограф*, pri katerih je etimološko pojasnilo navedeno samo pri prvem členu para. Drugače je v primerih, ko je vsaka od dveh ali več istokorenskih besed prevzeta posebej. Tako sta pri besedah *фашизм* in *фашист* pojasnjeni obe, saj sta obe prevzeti iz italijanščine. Pri teh primerih je v etimološkem razdelku podana tujejezična predloga.

Praviloma je v etimološkem razdelku prikazan neposredni vir prevzete besede s prikazom leksikalne predloge. Če pomen prevzete besede in njene tujejezične predloge sovpadata, pomen predloge ali ni podan ali pa je podana opomba, da gre za isti pomenu (rus. *в том же знач.*), če je predloga večpomenska. Kadar je to smiselno, je pri tujejezični predlogi (besedi ali besedni zvezi) podan dobesedni pomen, kar pogosto pomaga razumeti njen izhodiščni pomen.

Po prikazu neposrednega izvora prevzete besede so lahko podani podatki o nadaljnji etimologiji besede. Na primer pri besedah, ki so v ruski jezik prišle iz francoščine ali nemščine, je v nekaterih primerih navedena njihova latinska, grška ali druga predloga.

Če neposredna predloga ni znana, je pa znan grški, latinski, turški ali drug etimon, je podan njegov zapis (*фенология*).

Primeri:

ВВЕРГНУТЬ [...] • Из *в-вергнуть* [...]; производн. с суф. *-нр-* от гл. **вьргати* (рус. *отвергать*) [...]. С другими преф. *из-вергать*, *о-про-вергать*, *по-вергать*, *под-вергать*, *с-вергать*. Сюда же *из-верг*, *по-верженный*.

ВЕДАТЬ [...] • [...] С преф. *изведать*, *наведаться*, *поведать*. С тем же корнем *ведение*, *ведь*, *ведьма*, *заповедь*, *весть*, далее сюда же *не-вежа*, *вежливый*.

ВЕРТЕЛ [...] • [...] производн. с суф. *-ь/ъ* от гл. **вьртѣти* (рус. *вертеть*).

ВЕЧЕР [...] • [...] Сюда же *вечор*, *вечера*.

ВЕК [...] • Др.-рус. *вѣкъ* 'век; увече', укр. *вік*, словен. *věk* 'сила', чеш. *věk*, польск. *wiek* стар. знач. 'сила' [...].

ВЕРТЕТЬ [...] • из **вьртѣти* связано чередованием гласных с **verteno* (рус. *веретено*), **vortъ* (рус. *ворот*).

¹⁴⁶ Nekatere imajo etimološko pojasnilo, ker so kot tvorjenke prevzete iz drugih jezikov (*формальный*), medtem ko *формальность* nima etimološkega pojasnila.

ВЕСТЬ [...] • [...] Сюда же *вестовой*¹⁻². С тем же корнем *повесть, совесть, известный*, далее *вещий*).

ЛОВЧИЙ [...] • Др.-рус. *ловчий*, прил. к *ловець* [...] Сюда же *ловчий*².

ЛОВЧИЙ² [...] • К *ловчий*¹.

ЛЮДИ [...] К *люд*.

НАДЕТЬ [...] К *деть*.

НЕГОЖИЙ [...] • Производн. с суф. *-jь*, соотносительное с др.-рус. *негодити* ‘не быть угодным, не понравиться’, далее к *год, годить, годный*.

ОПРОВЕРГНУТЬ [...] • *Из о-про-вергнуть*.

ПЛУГ [...] • [...] по одной из версий это производн. с суф. *-g-* от гл. **pluti, *plovq* (рус. *плыть*), ср. *плуг плывёт*, при сравнении с сохой плуг казался человеку *пывуцим*.

ПОДЛИННЫЙ [...] • [...] первонач. ‘точно соответствующий по длине’ > ‘настоящий, верный’.

ПОВЕРГНУТЬ [...] • *Из по-вернуть*. См. *ввергнуть*.

ПОЛЕНО [...] • [...] традиционно связывают слав. **polěno* с гл. **polěti* (др.-рус. *полѣти* ‘пылать’, чеш. *poletí*), далее с **paliti* (рус. *палить*); по одной из версий слав. слово образовано при помощи суф. *-ěno* от **polь* ‘половина’ (рус. *пол*¹), т. е. большой кусок дерева расщеплялся на две половины.

ПРЕДПОЛАГАТЬ [...] • *Из пред-по-лагать*; калька нем. *woraus-setzen*.

ПРЕЛЕСТНЫЙ [...] • [...] стар. знач. ‘обманный’.

ПРОРОК [...] • [...] связано чередованием гласных с гл. про-речи ‘предсказать’ (см. *изречь*); калька греч. *pro-phētēs* ‘пророк’ : *pro-phēteúō* ‘быть пророком, прорицателем’.

СЕСТРА [...] • [...] происх. неясно: 1) слав. **sestra* < **sve-sr-a* (с *t* вставным) родств. лит. *sesuõ*, рпд. п. *seseřs*, прус. *swestro*, др.-инд. *svásar-*, лат. *soror*, гот. *swistar*, нем. *Schwester* ‘сестра’; восх. к и.-е. **sue-* свой + **sōr* ‘женщина’, первонач. ‘своя женщина, женщина своего рода’; 2) из и.-е. **su-esōr*, где первый элемент *su-* / *su-* ‘свой’, а второй **esōr* ‘кровь’ (ср. лат. *as(s)er*, греч. *éar*), первонач. ‘кровный родственник’; 3) из и.-е. **su-esōr*, сложения и.-е. **sū-* ‘рождат’ + (ср. лат. *sūnus* ‘сын’) и **esōr* ‘женщина’ (ср. греч. (Гомер) *óar* ‘жена, женщина’).

СТРОГАТЬ [...] • [...] из **strьgati, stružq* родств. [...] греч. *streúgomai* ‘изнуряться, мучиться’.

ФЕНОЛОГИЯ [...] • Восх. к греч. *phainō* ‘являю’+ *logos* ‘наука’.

ХЛЕБ [...] • из **xlěbь*, заимств. из герм., ср. гот. *hlaifs*, др.-в.-нем. *hleib*, англос. *hlāf* ‘хлеб’.

Predlog in Koncept

V tem delu se dokumenta med seboj precej razlikujeta tako po vsebinski kot po izvedbeni plati.

Predlog (2013) predvideva dva tipa podatkov: podatek o etimološkem izvoru besede skupaj s sorodnimi oblikami v različnih jezikih in podatek o starinskih oblikah ali zapisih besede v slovenskem jeziku glede na čas, v katerem se je ta oblika pojavila. *Predlog* ne opredeljuje, ali bodo ti podatki na voljo za vse (enobesedne) iztočnice ali le za nekatere. Iz primera (str. 40) lahko sklepamo, da bodo obravnavane vsaj nekatere podedovane besede, ni pa podatka o tem, kako bodo obravnavane tvorjenke, prevzete besede, na kakšen način bodo razdvoumljene enakoizraznice ... Pri navajanju starinskih oblik je nabor podatkov omejen na avtomatsko pridobivanje podatkov iz korpusa *Jezikovni viri starejše slovenščine*, ki je nastal ob digitalizaciji nekaterih starejših besedil, vendar ročni vsebinski pregled za slovar v *Predlogu* ni predviden.

Koncept (2015) natančneje opisuje način prikaza etimoloških podatkov v slovarju. Naslanja se na izkušnje avtorjev *Slovarja novejšega besedja slovenskega jezika* (2012) in razmeroma klasično, vendar tipu slovarja primerno poenostavljeno prikazuje izvor besed in njihovo sorodstvo v tujih jezikih. Etimološki podatki bodo podani za vse iztočnice, in sicer:

- iz starejših jezikovnih plasti podedovane besede bodo imele polne etimološke osvetlitve, ki segajo do izvora, oziroma najdlje do indoevropskega prajezika; dodano bo gradivo iz sorodnih, najprej slovanskih, za rekonstrukcijo po potrebi tudi drugih indoevropskih jezikov, nujnih za jasno pojasnitev,
- pri prevzetih besedah bo navedena tujejezična predloga in njen razvoj skozi čas do izvirnega pomena ali besedotvornega predhodnika, ki jo pojasnjuje,
- tvorjenke bodo vsebovale sklice na osnovne elemente, kjer lahko uporabnik najde nadaljnja pojasnila.

Za dodatna etimološka pojasnila bo v nekaterih primerih dodana neposredna povezava do *Slovenskega etimološkega slovarja* (tretja izdaja 2015), ki je objavljen na portalu Fran.

Razprava

Med petimi obravnavanimi slovarji samo SSKJ nima etimološkega razdelka in ne daje etimoloških pojasnil (razen tistih, ki so skladne z razlagami, ki dajejo besedotvorne podatke). Ostale slovarje lahko razvrstimo glede na število in tipe gesel, ki imajo besedotvorni razdelek, in količino etimoloških podatkov.

Največ etimoloških podatkov vsebuje TSRJAŠ, ki najboljšeje navaja ustrezne v drugih jezikih, etimološka pojasnila pa poleg prevzetih besed vsebujejo tudi domače (podedovane) besede, pri čemer so navedeni časovno bolj oddaljeni izvori starejših prevzetih besed. Za zapis pojasnil o nastanku ali prevzemu besed je uporabljenih malo grafičnih znamenj, prevladuje namreč besedilni opis, kar prinaša večjo razumljivost, obenem pa razmeroma dolge etimološke razdelke.

USJP, SSSJ in VRHJ pojasnjujejo izvor zlasti prevzetih besed, večinoma pa ne pojasnjujejo domačih besed. Pojasnila so kratka: VRHJ navadno daje zgolj podatek o jeziku, iz katerega je bila beseda prevzeta, nekoliko več podatkov dajeta SSSJ in USJP, ki navajata tudi pomen prevzete besede v jeziku dajalca, SSSJ pa prinaša tudi podatke o umetnih izrazih in izlastnoimenskih tvorjenkah.

V slovarju, ki bi obravnaval enakoizraznice v skupnem geslu (prim. predlog v razdelku Razprava), bi etimološki razdelek lahko prinašal podatke o različnih izvorih za posamezne »pomene« iztočnice, torej bi prikazoval enakoizraznost z diahronega vidika, poleg tega bi etimološki podatki o domačih tvorjenkah dajali besedotvorne podatke.

Etimološka pojasnila, predvidena za naslednji slovenski splošni razlagalni slovar (Snoj 2009: 83–87), bi bilo smiselno razbremeniti grafičnih znamenj in s tem povečati berljivost in jasnost vsebine (tako tudi Kržišnik v Perdih 2009: 89–90), pri besedotvornih podatkih pa bi bilo mogoče z navedbo besedotvornih postopkov (vsaj v slovarski bazi) izdelati besedotvorne povezave med iztočnicami, oziroma obratno – obstoječe podatke o besednih družinah (pol)avtomatsko uvoziti in pretvoriti v zapis etimoloških pojasnil.

Razveseljivo je dejstvo, da tako *Predlog* kot *Koncept* načrtujeta opremljanje slovarja s podatki o izvoru. Da je to sploh mogoče, je ključen kontinuiran razvoj slovenske etimologije, ki se kaže tudi z dosežki, kot so Bezljajev *Etimološki slovar slovenskega jezika* (1976–2007),

Snojev *Slovenski etimološki slovar* (tretja izdaja 2015) in napovedani *Novi etimološki slovar slovenskega jezika* Metke Furlan.

Čeprav samo *Koncept* izrecno napoveduje, da bodo etimološka pojasnila podana za vse iztočnice (kar za tuje slovarje, kot smo videli, ni običajno), je odločitev za navajanje etimoloških pojasnil v obeh slovarskih zamislih v primerjavi z drugimi splošnimi slovarji korak naprej, saj lahko pričakujemo podrobnejšo obravnavo kot v drugih splošnih slovarjih, obenem pa bolj približano laičnemu uporabniku.

Predloga za slovarsko obravnavo

Za etimološke razdelke v slovarjih predlagam:

- naj bo zaradi boljše razumljivosti uporabljeno več besedilnega opisa in manj grafičnih znamenj;
- naj bodo obravnavane tudi domače besede.

ZAKLJUČEK

V raziskavi so obravnavani slovarji genetsko najbližjih, tj. slovanskih jezikov. Pregledano je bilo stanje slovaropisja na področju enojezičnih splošnih razlagalnih slovarjev za slovenski, hrvaški, srbski, bosanski, črnogorski, makedonski, bolgarski, češki, slovaški, poljski jezik, lužiškosrbska jezika ter za ruski, beloruski in ukrajinski jezik. Pri tem so upoštevani slovarji, ki so izšli po letu 1945 in po svoji velikosti spadajo med srednje ali velike slovarje. Tako je nastal pregled večjega števila slovarjev, ki je bil podlaga za izbor slovarjev za podrobnejšo analizo, služil pa bo lahko tudi kot izhodišče za druge raziskave in preglede leksikografske produkcije. Največ tovrstnih slovarjev je, verjetno zaradi večjega števila govorcev in posledično večjega trga, nastalo za poljščino in ruščino. Pri jezikih z več enojezičnimi razlagalnimi slovarji je za njihovo razlikovanje večinoma prisotna potreba po razlikovalnih pridevnikih, kot so *razlagalni* in *veliki* slovar ter *sodobni*, *knjižni* in *standardni* jezik. Nenavadna izjema pri tem so trije slovarji bosanskega jezika z enakim imenom. Enojezični splošni razlagalni slovarji za lužiški srbsčino in črnogorščino v tem trenutku ne obstajajo.

Izmed predstavljenih slovarjev so bili podrobneje pregledani in analizirani naslednji slovarji: *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ), *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* (VRHJ), *Slovník súčasného slovenského jazyka* (SSSJ), *Uniwersalny słownik języka polskiego* (USJP) in *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka s vključenjem svedenij o proishozhdenii slov* (TSRJAŠ), Našteti slovarji so bili primerjani in obravnavani glede na: problematiko enakoizraznosti in enakopisnosti, vprašanje večbesednih

iztočnic, podiztočnic, glavo in zaglavje, sklicevalni tip razlage, večbese-dne leksikalne enote in etimološke podatke.

Poleg slovarjev sta predstavljena tudi aktualna slovarska načrta v slovenskem prostoru: *Predlog za izdelavo Slovarja sodobnega slovenskega jezika* (avtorji Simon Krek, Iztok Kosem in Polona Gantar) iz leta 2013 in *Koncept novega razlagalnega slovarja slovenskega knjižnega jezika* (Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, avtorji Nataša Gliha Komac, Nataša Jakop, Janoš Ježovnik, Simona Klemenčič, Domen Krvina, Nina Ledinek, Tanja Mirtič, Andrej Perdih, Špela Petric, Marko Snoj in Andreja Žele) iz leta 2015. Pričujoča raziskava je nastajala prav v povezavi s koncipiranjem *Novega slovarja slovenskega knjižnega jezika*, predstavljenega v *Konceptu* (2015), zato je namen raziskave pregledati obstoječe enojezične splošne razlagalne slovarje, ki so novemu slovarju tipološko najbliže. Kljub temu se nekatere tukaj predlagane rešitve razlikujejo od tistih, sprejetih v samem konceptu, ki predstavlja večavtorsko delo in dejansko podlago za slovarsko delo. Koncept mora namreč celostno obravnavati celotno slovarsko vsebino, kar lahko zaradi zaokroženosti celote zahteva določene prilagoditve glede na rešitve, ki se med raziskavo kažejo kot primerne za posamezna vprašanja. Poleg tega je bila pričujoča raziskava v nekaterih svojih delih zaključena pred dokončanjem koncepta in do neke mere odraža avtorjevo osebno stališče v času raziskave.

Primerjava med slovarji je pokazala, da so nekatere slovarske vsebine v vseh slovarjih obravnavane in prikazane na podoben ali skoraj enak način, druge vsebine pa se med slovarji razlikujejo v večji ali manjši meri. Tudi oba v slovenskem prostoru aktualna slovarska načrta do določene mere prinašata izboljšave, na katere so opozorile že kritike SSKJ, uvajata novosti, ki so postale mogoče s prehodom iz tiskane v elektronsko obliko slovarjev, po drugi strani pa se njuni zasnovi in s tem načrtovana slovarska rezultata razlikujeta zaradi različnih pogledov na to, kakšen naj slovar bo, komu in za kakšen namen naj služi in kateri je pravzaprav jezik, ki naj ga slovar opisuje.

Slovarji enakoizraznost izkazujejo na različne načine, vsem pa je skupno, da ta podatek uvrščajo na makrostrukturno raven, kar pomeni, da enakoizraznice načeloma nastopajo v ločenih geslih. Številski indeksi v štirih slovarjih izkazujejo enakopisnost (z upoštevanjem zapisa naglasnih znamenj za jezike, v katerih je to relevantno) oziroma enako-

izraznost v širšem smislu ne glede na razlikovanje po besedni vrsti, le v SSKJ pri iztočnicah, ki pripadajo različnim besednim vrstam, številski indeksi niso uporabljeni. Nekateri drugi slovarji številčijo enakopisnice na ravni običajnega zapisa brez naglasnih znamenj. Gledano z vidika uporabe slovarja, smo se vprašali, ali je enakoizraznost v slovarju nujno izkazovati z razdelitvijo v ločena gesla, in če ne, kakšne so možnosti drugačnega prikaza. Za splošni slovar je odgovor odvisen od tega, ali je podatek o enakoizraznosti za splošnega uporabnika dovolj poveden, da naj bo v slovarju prikazan, s tem pa je povezano vprašanje, kako ta podatek prikazati. Na podlagi te raziskave in premisleka o uporabi slovarja se je izoblikoval predlog, da naj se v splošnem razlagalnem slovarju enakoizraznost na makrostrukturni ravni ne izkazuje, zato naj bodo enakoizraznice obravnavane v skupaj v enem geslu, na mikrostrukturni ravni pa naj bo enakoizraznost obravnavana v etimološkem razdelku. Takšna razporeditev podatkov slovarju laičnemu uporabniku prinaša večjo praktično vrednost z vidika iskanja, zlasti v knjižni izdaji. Vendarle bi bilo mogoče razlikovanje enakoizraznic na mikrostrukturni ravni nakazati drugače, na primer z dodatnim hierarhičnim nivojem za ločevanje enakoizraznic, vendar se zdi ta možnost zgolj kompromisna.

Obstoječi slovarji kot iztočnice prikazujejo enobesedne izraze, od na videz večbesednih (tj. po izrazni strani) pa citatne izraze tipa *alma mater*, zveze tipa *čira čara* in povratne glagole. Le kot kazalčne iztočnice so v SSKJ, SSSJ in USJP prikazane nekatere prislovne zveze, saj so te sicer obravnavane v drugih geslih. Kot večbesedne leksikalne enote VRHJ, SSSJ in USJP prikazujejo lastna imena. Druge večbesedne leksikalne enote so v obravnavanih slovarjih prikazane kot podiztočnice, v gnezdih, med zgledi ali kot samostojne pomenske enote v geslu enobesedne iztočnice. Tako kot za večbesedne leksikalne enote tudi za povratne glagole za elektronski slovar se zdi primerna obravnava na ravni iztočnice, z vključitvijo povezave ali njihovih podatkov v geslo enobesedne glagolske iztočnice, ki je sestavni del večbesedne enote.

Soglašamo z mnenji raziskovalcev, ki menijo, da je uporaba sistema podgesel za laične uporabnike lahko problematična, saj je iskanje njihovega mesta v knjižni obliki slovarja zahtevnejše kot iskanje gesel. Poleg tega kot podiztočnice nastopajo zelo različne jezikovne enote. Če je bila potreba po varčevanju s prostorom v knjižni obliki slovarja pomemben dejavnik za odločitev za enobesedne podiztočnice, pa za elektronske

slovarje prostorska omejitev v smislu števila strani v knjigi ni relevantna – pač pa je odvisna od velikosti zaslona naprave. Zato je vsakemu leksemu mogoče dati enako makrostrukturno mesto v slovarju in ga prikazati enakovredno glede na druge lekseme. Podatek, ki je pogosto zajet pri podiztočnicah, je besedotvorna povezanost. Ta lahko v slovarju postane zanimiv dodaten podatek, ki pa naj ne vpliva na makrostrukturno slovarja. V zvezi z uporabo sistema podgesel velja dodati, da je tudi slovaški slovar SSSJ, ki sicer ima podiztočnice, število njihovih tipov zmanjšal glede na dosedanjo slovaško tradicijo razlagalnih slovarjev. Po drugi strani pa je dejstvo, da je uporaba sistema podiztočnic v elektronskih slovarjih vendarle enostavnejša, če iskalnik kot zadetke privzeto ponuja tako iztočnice kot podiztočnice.

Pri glavi in zaglavju gesel so si slovarji vsebinsko precej podobni. Položajno je sicer opazna razlika v mestu etimoloških podatkov (v zaglavju oziroma neposredno za njim ali na koncu gesla) ali zaglavja v celoti (v USJP stoji na koncu gesla, v drugih slovarjih na začetku), v sami vsebini in prikazu podatkov pa so razlike manjše – opazne so predvsem pri označevanju besednih vrst. Te so lahko navedene eksplicitno ali pa implicitno, npr. pri samostalniku je besedna vrsta razvidna iz spola, pri glagolu iz glagolskega vida, pri pridevniku iz obrazil ali razlage, v nekaterih redkih primerih pa je besedna vrsta razvidna zgolj iz načina oblikovanja razlage, sinonimov in zgliedov. Le poljski slovar eksplicitno kaže na preglednico s pregibnostnim vzorcem, po katerem se iztočnica pregiba, v drugih slovarjih pa takšnih preglednic ni ali pa je povezava do njih razvidna le implicitno na podlagi obrazila in naglasa. Pri tem pogrešamo celotne paradigme vseh iztočnic, kar nas v tiskani obliki slovarja seveda ne preseneča, razveseljivo pa je, da tovrstni prikaz predvidevata oba aktualna slovenska slovarska načrta. Napovedujeta namreč prikaz celotnih paradigem za vse iztočnice, pri čemer bodo vse oblike opremljene z naglasnimi znamenji za jakostni naglas, inštitutski *Koncept* pa predvideva tudi prikaz tonemskega naglasa. V elektronski različici je zaradi razvidnosti zapisovanja smiselno vključiti tudi neonaglašene paradigme, kar velja tudi za citatno zapisane izraze, ki se praviloma zapisujejo z diakritičnimi znamenji in ne z naglasi, npr. *abbé*.

Dotaknili smo se tudi sklicevalnega tipa razlag in širše problematike obravnave glagolnikov in manjšalnic, ugotovitve pa bo vsaj do neke mere mogoče posplošiti tudi na druge besedotvorne tipe. Slovarji

obravnavajo glagolnike in manjšalnice na različne načine. Glagolniki (na *-nje*) so v slovaškem, hrvaškem in poljskem slovarju, ki so bili vključeni v analizo, navedeni zgolj v zaglavju glagolskega gesla kot oblike glagola, v ruskem slovarju pa so prikazani v kazalčnem delu glagolskega gesla. Tisti glagolniki, ki so glede na glagol razvili dodatne pomene, so v slovarjih obravnavani tudi samostojno, pri tem pa je kot eden od pomenov, navadno prvi, naveden besedotvorni in pomenski podatek, da gre za glagolnike – od tega odstopa le slovaški slovar, ki pri dodatno razvitih pomenih ne daje podatka, da je iztočnica tudi glagolnik. V SSKJ glagolniki nastopajo v samostojnih geslih; pri tem je v enem od pomenov navedeno, da gre za glagolnik, posamezni pomeni glagolnika, ki so vzporedni s pomeni glagola, pa so prikazani le z zgledi, ki so navadno ločeni s poševnicami. Izglagolski samostalniki, tvorjeni z drugimi obrazili (torej ne z *-nje*), so večinoma obravnavani v samostojnih geslih in v celoti, torej s pomenskimi opisi in zgledi rabe, tudi če v katerem od pomenov označujejo besedotvorni pomen procesa, dejanja in dogajanja, zato je opazna neskladnost med pomensko obravnavo samostalnikov teh tipov in obravnavo glagolnikov na *-nje* (npr. *beg* – *bežanje*). Vsaj za slovenščino bi pričakovali polno obravnavo glagolnikov v samostojnih geslih s pomenskimi razlagami za realizirane in dovolj pogoste pomene.

Manjšalnice so v SSKJ obravnavane na podoben način kot glagolniki – v samostojnih geslih in s sklicevalno razlago. Posamezni pomeni, vzporedni s pomenom podstavne besede, so prikazani le z zgledi. Tako v SSKJ kot v hrvaškem in poljskem slovarju je besedotvorna povezanost prikazana le pri manjšalnicah. Drugače je v slovaškem in ruskem slovarju, kjer manjšalnice nastopajo kot podiztočnice pri podstavni besedi, kot samostojne iztočnice pa le, če so razvile nove pomene. Besedotvorna povezanost je v tem primeru prikazana v obeh geslih.

Poleg predstavljene možnosti, da manjšalnica ali glagolnik razvije nove pomene, obstaja tudi možnost, da ne razvije vseh pomenov podstavne besede. V tem primeru nekateri slovarji ob besedotvorni oz. sklicevalni razlagi dajejo podatke o tem, kateri pomeni podstavne besede pri izpeljanki so realizirani, kar je prikazano s številkami pomenov. Skladno s predlogom za polno obravnavo manjšalnic in glagolnikov naj bi bili navedeni tisti pomeni, ki so za slovar relevantni, torej naj bodo za uvrstitev pomena v slovar upoštevana enaka merila kot za druge iztočnice. S tem bi bili s polno slovarsko razlago prikazani le realizirani

pomeni, ne pa tudi potencialni pomeni ali tisti, ki niso dovolj pogosti, da bi bili relevantni glede na koncept slovarja. Če želi slovar prikazati potencialne pomenske možnosti, ki jih manjšalnica ali glagolnik izkazuje zaradi besedotvorne povezanosti s podstavno besedo, so lahko sekundarno, kot dodaten podatek, uporabljena besedotvorna gnezda s povezavami do drugih iztočnic iste besedne družine, kar lahko obenem deluje tudi kot implicitni podatek o pomenskem potencialu izpeljank.

Večbesedne leksikalne enote (VLE), katerih pomena ni mogoče izpeljati iz vsote pomenov posameznih sestavin, so v obravnavanih slovarjih v strukturi gesla prikazane na različnih mestih. Vsi slovarji poznajo vsaj eno gnezdo – frazeološko. Večina slovarjev ima tudi terminološko gnezdo, najti pa je mogoče tudi gnezdo leksikaliziranih zvez in paremiološko gnezdo, prav tako večina slovarjev navaja VLE tudi med zgledi (v SSKJ take zveze lahko stojijo za poševnico), v treh slovarjih pa VLE lahko nastopajo kot samostojni pomen enobesedne iztočnice. Vsebinsko in z vidika preglednosti gesla se je mogoče strinjati, da je uvrstitev VLE v gnezda smiselna; z vidika leksikografske prakse, še bolj pa z vidika iskanja VLE v slovarju, pa se kaže, da je večbesedne leksikalne enote pri opisu smiselno obravnavati čim bolj enakovredno enobesednim, saj tvorijo samostojno izrazno in pomensko geselsko enoto, seveda ob zavedanju njihove dvojne narave, torej sestavljenosti iz posameznih členov, ki so vsak zase lahko iztočnica. Izrazno-pomensko je mogoče VLE v elektronski in knjižni izdaji slovarja vključiti tudi v prikaz pri enobesednih iztočnicah, pri čemer bi bilo mogoče vse njihove pomene mogoče prikazati skupaj ne glede na to, ali je npr. prvi pomen terminološki, drugi pa frazeološki (npr. *črna luknja*). S tem se odpravi pojavitev večpomenske VLE na različnih, med seboj oddaljenih mestih v geslu enobesedne iztočnice. Koncept slovarja bi pri takšni rešitvi lahko zahteval, da se za vsak pomen navede, za kateri tip VLE gre – pri terminoloških zvezah je, na primer, smiselno navesti terminološki kvalifikator, ki implicitno kaže, da gre za termin, označiti bi bilo mogoče tudi frazeološke enote. V elektronskem slovarju so VLE lahko uvrščene na seznam iztočnic, ni pa nujno, saj sta seznama iztočnic lahko dva, med njima pa uporabnik preklaplja – prvi je osnovni seznam enobesednih iztočnic, drugi pa razširjeni seznam eno- in večbesednih iztočnic. Zaradi dvojnosti VLE, torej kot samostojnih in hkrati sestavljenih jezikovnih enot, jih je priporočljivo vključiti v gesla, kjer kot iztočnice nastopajo njihovi

sestavni deli, razen pri tistih, kjer to ni smiselno, na primer pri predlogih, veznikih in nedoločnih zaimkih. Načina njihovega prikaza v geslu enobesedne iztočnice sta v elektronski različici lahko dva: ali zgolj kot povezave na VLE, ki nastopajo kot samostojna gesla, ali pa so podatki o VLE prikazani tudi v geslih njihovih sestavnih delov. Razvrščanje VLE bi najlažje potekalo po abecednem vrstnem redu. V knjižni različici je zaradi prostorskih omejitev potrebno predvideti način smiselnega uvrščanja VLE k izbranim polnopomenskim iztočnicam, predvidoma glede na jedrno sestavino oziroma glede na besedno vrsto.

Etimološka pojasnila dajejo štirje obravnavani slovarji. Lahko je prikazan zgolj jezik, iz katerega je bila beseda prevzeta, lahko pa je navedena tudi beseda v tistem jeziku. Etimološki podatki so v večini slovarjev prikazani zgolj pri prevzetih besedah, v enem slovarju pa so bogatejša pojasnila z navedbo sorodnih besed v drugih jezikih prikazana tudi za domače besede. Priporočimo lahko, da naj bo vsebina pojasnil prikazana s čim manj grafičnimi znamenji in z več besedilnega opisa, podatki naj bodo podani tako za prevzete kot neprevzete besede.

POVZETEK

Pričujoča monografija prinaša pregled vidnejših slovarskih tipologij, pregled enojezičnih razlagalnih slovarjev slovanskih jezikov, ki so nastali od konca druge svetovne vojne do izida monografije oziroma v tem trenutku še nastajajo. Obravnavane so slovarske prvine na ravni makrostrukture in mikrostrukture v izbranih novejših slovarjih slovanskih jezikov, nato pa so podani predlogi za nadaljnjo slovaropisno prakso pri izbranih vsebinskih delih gesel. Izhodišče teh predlogov je slovar kot jezikovni opis besedja in kot praktični pripomoček, ki naj kar se da učinkovito in pregledno prinaša zanesljive in relevantne jezikovne in, v manjši meri, tudi nejezikovne podatke. Pri predlogih je upoštevan tudi zaključen prehod od izhodiščno knjižne podobe slovarja k izhodiščno digitalni podobi slovarja, kar do določene mere zahteva prerazporeditev slovarskih podatkov, v manjši meri pa tudi preureditev njihove hierarhije.

V raziskavi so bili podrobneje pregledani in analizirani naslednji slovarji: slovenski *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ), hrvaški *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* (VRHJ), slovaški *Slovník súčasného slovenského jazyka* (SSSJ), poljski *Uniwersalny słownik języka polskiego* (USJP) in ruski *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka s vključeniem svedenij o proishoždenii slov* (TSRJAŠ). Slovarji so bili primerjani in obravnavani glede na enakoizraznost in enakopisnost, večbesedne iztočnice, podiztočnice, glede na podatke, ki jih tradicionalno najdemo v glavi in zaglavju, pa tudi glede na sklicevalni tip razlage, večbesedne leksikalne enote in etimološke podatke. Dodatno so bili pregledane še načrtova-

ne rešitve, kot jih predvidevata *Predlog za izdelavo Slovarja sodobnega slovenskega jezika* in *Koncept novega razlagalnega slovarja slovenskega knjižnega jezika*.

Nekateri izsledki v monografiji predstavljene raziskave so bili že v času raziskave vključeni v *Koncept novega slovarja slovenskega knjižnega jezika* (NSSKJ), ki so ga pripravili sodelavci Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, v nekaterih primerih pa so se avtorji koncepta ob soočenju različnih mnenj odločili drugače, kot je predlagano v tej monografiji. To ne pomeni, da katera koli od rešitev ni smiselna, pač pa, da imamo raziskovalci različna pričakovanja od slovarja, ki pa jih je treba medsebojno uskladiti in ob tem prilagoditi rešitve skozi celoten koncept in kasneje tudi slovar, ki naj bo notranje karseda uravnotežen in konsistenten. Izsledki, predstavljeni v tej monografiji, so uporabni ne le za enojezične razlagalne slovarje, ampak do določene mere tudi za slovarje drugih tipov.

SUMMARY

The present monography provides an overview of the more prominent dictionary typologies, an overview of general monolingual dictionaries of Slavic languages created from 1945 till present, and it shows how dictionary elements of selected dictionaries published recently are treated at the macrostructure and microstructure level. For selected structural elements, suggestions for further lexicographical practice are given. The standpoint of all suggestions is that dictionary serves as a linguistic representation of a lexicon as well as a practical tool, which should effectively and transparently deliver reliable and relevant linguistic data and to a lesser extent non-linguistic data. The suggestions also take into account the completed transition from the initial print dictionary to the initial electronic dictionary, which to a certain extent requires the reallocation of the lexical data and to a lesser extent the reorganization of data hierarchy.

The following dictionaries were reviewed and analyzed in detail: the Slovenian *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ), the Croatian *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* (VRHJ), the Slovak *Slovník súčasného slovenského jazyka* (SSSJ), the Polish *Uniwersalny słownik języka polskiego* (USJP) and the Russian *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka s vključením svedenij o proishozhdenii slov* (TSRJAŠ). These dictionaries were compared and discussed in relation to the homonymy and homography, multi-word headwords, subentries, according to the information traditionally found in the head of the entries, as well as in the referential definition type, multi-word expressions and etymological informati-

on. Additionally, the solutions from two Slovene dictionary plans were considered, *Predlog za izdelavo Slovarja sodobnega slovenskega jezika* (2013) in *Koncept novega razlagalnega slovarja slovenskega knjižnega jezika* (2015).

Certain results from this research have already been included in the *Koncept novega slovarja slovenskega knjižnega jezika* dictionary concept, written by researchers at the Fran Ramovš Institute of the Slovenian Language ZRC SAZU. In some cases, however, the authors of the concept took decisions that differ from the ones represented in this monography. It does not, however, signify that any of solutions is irrelevant. On the contrary, the researchers have different expectations from dictionaries and there is a great need to achieve a common decision that can be consistently applied in the whole dictionary. The suggestions presented here are also applicable to other general monolingual dictionary, and to some extent also for other dictionary types.

VIRI IN LITERATURA

VIRI

Analizirani slovarji

- BAJEC, Anton idr. (ur.): *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik. I (1970): A–H, II. (1975): I–Na, III. (1979): Ne–Pren, IV. (1985): Preo–Š, V. (1991): T–Ž, Dodatki A–Š. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>¹⁴⁷ in www.termania.net.¹⁴⁸
- ANIĆ, Vladimir: *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber. 2004.
- BUZÁSSYOVÁ, Klára, JAROŠOVÁ, Alexandra (ur.): *Slovník súčasného slovenského jazyka*. Bratislava: VEDA. I (2006): A–G. II. (2011): H–L.
- ŠVEDOVA/ШВЕДОВА, Наталия Юльевна: *Толковый словарь русского языка с включением сведений о происхождении слов*. Москва: Российская академия наук. 2008.
- DUBISZ, Stanisław (ur.): *Uniwersalny słownik języka polskiego*. Wersja 1.0 (CD-ROM). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA. 2004.

¹⁴⁷ Vse spletno strani, ki so v monografiji navedene, so bile dostopne 6. 6. 2013, razen če je drugačen datum dostopa izrecno naveden.

¹⁴⁸ *Slovar slovenskega knjižnega jezika* je izšel še:

- kot enozvezkovna izdaja: Ljubljana: DZS. 1994;
- kot priročni ponatis, 15-zvezkovna izdaja. Ljubljana: DZS. 2008;
- na disketah: Ljubljana: DZS. 1997;
- na CD-ROM-u: 1998 (verzija 1.0), 2000 (verzija 1.1).

Omenjeni splošni slovarji¹⁴⁹

- ANIĆ, Vladimir: *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber. ¹1991, ³1998.
- АТРАНОВИЋ/АТРАХОВИЧ, К. К. (ur.): *Глумачальны слоўнік беларускай мовы*. Мінск: Беларуская Савецкая Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі. 1977–1984.
- BAŃKO, Mirosław (ur.): *Inny słownik języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. 2000.
- — *Słownik języka polskiego*. Warszawa: Biblioteka Gazety Wyborczej, Wydawnictwo Naukowe PWN. 2007.
- — *Wielki słownik ucznia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. 2006.
- VILODIÐ/БІЛОДИД, І. К. (ur.): *Словник української мови*. Київ: Наукова думка. 1970–1980.
- BIRYLY/БІРЫЛЫ, М. В. (ur.): *Слоўнік беларускай мовы*. Мінск: Беларуская савецкая энцыклапедыя, ¹1987.
- BIZJAK KONČAR, Aleksandra, SNOJ, Marko (ur.): *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 2012.
- BOGUTA, Grzegorz (ur.): *Komputerowy słownik języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe. 1996 (CD-ROM).
- BOJADŽIEV/БОЯДЖИЕВ, Симеон (ur.): *Български тълковен речник*. София: Наука и изкуство. ¹1955, ⁴1994.
- BUSEL/БУСЕЛ, В. Т.: *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Ірпінь: БТФ Перун. ¹2001, ⁷2009.
- ČEDIĆ, Ibrahim (ur.): *Rječnik bosanskog jezika*. Sarajevo: Institut za jezik. ¹2007, ²2010.
- ČERNYŠEVA/ЧЕРНЫШЕВА, В. И. (ur.): *Словарь современного русского литературного языка*. Москва/Ленинград: Издательство Академии Наук СССР. ¹1948–1965. ²1991–1994 (1.–5./6. zvezek).
- ČOLAKOVA/ЧОЛАКОВА, Кристалина: *Речник на българския език*. София: Българска академия на науките, Институт за български език. 1977–[2008].
- — *Речник на българския език*. София: Българска академия на науките, Институт за български език. 2001–[2012] (Dopolnjena in predelana izdaja).
- DOROSZEWSKI, Witold (ur.): *Słownik współczesnego języka polskiego. Zeszyt dyskusyjny wyd. z okazji obrad Pierwszego Kongresu Nauki Polskiej*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy. 1951.
- — *Słownik języka polskiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna. ¹1958–1969, ²1996–1997, CD-ROM 1997.

¹⁴⁹ Pri slovarjih, ki so izšli v več izdajah, so navedeni podatki prve in zadnje izdaje.

- DUNAJ, Bogusław (ur.): *Słownik współczesnego języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Wilga, ¹1996. Warszawa: Langenscheidt Polska. ⁶2007.
- — *Popularny słownik języka polskiego*. Warszawa: Wilga ¹1999. Warszawa: Langenscheidt Polska. ²2007.
- EŪSIEVIČ/ЕЎСІЕВІЧ, Н. П. (ur.): *Слоўнік беларускай мовы*. Мінск: Беларуская навука. ²2012.
- EVGEN'EVA/ЕВГЕНЬЕВА, А. П. (ur.): *Словарь русского языка*. Москва: Русский язык. ¹1957–1961, ²1981–1984.
- FILIPEC, Josef idr. (ur.): *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia. ¹1978, ⁴2004.
- GANTAR, Polona idr.: *Spletni slovar slovenskega jezika*. Dostopno prek: <http://www.slovenscina.eu/spletni-slovar>. 2012.
- GORBAČEVIČ/ГОРБАЧЕВИЧ, К. С. (ur.): *Большой академический словарь русского языка*. Москва/Санкт-Петербург: Наука. 2004–.
- HAJNŠEK-HOLZ, Milena idr. (ur.): *Besedišče slovenskega jezika*. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. 1987.
- HAJNŠEK-HOLZ, Milena, JAKOPIN, Primož: *Odzadnji slovar po Slovarju slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: ZRC SAZU, SAZU. 1996.
- HALILOVIĆ Senahid idr.: *Rječnik bosanskog jezika*. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu. 2010.
- HAVRÁNEK, Bohuslav (ur.): *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha: Československá akademie věd. ¹1960–1971, ²1989.
- HUJER, Oldřich idr. (ur.): *Průruční slovník jazyka českého*. V Praze: Státní nakladatelství, Školní nakladatelství, SPN. 1935–1957.
- JANIĆ, Dževad: *Rječnik bosanskog jezika*. Sarajevo: Bošnjačka asocijacija 33. 2010–[2012].
- JOJIĆ, Ljiljana, MATASOVIĆ, Ranko (ur.): *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber. 2002.
- JÓNA, Eugen, JÁNOŠÍK, Anton: *Slovník spisovného jazyka slovenského*. I. (A–J). Martin: Matica slovenská. 1946–1949.
- KAČALA, Ján (ur.): *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava: Veda. ¹1987, ⁴2003.
- KONESKI/КОНЕСКИ, Кирил (ur.): *Толковен речник на македонскиот јазик*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“. 2003–[2008].
- KUZNECOV/КУЗНЕЦОВ, С. А. (ur.): *Большой толковый словарь русского языка*. Санкт-Петербург: Норинт, 1998.
- MURGOSKI/МУРГОСКИ, Зозе: *Речник на македонскиот јазик*. Скопје: Зозе Мургоски. 2005.
- — *Толковен речник на современиот македонски јазик*. Скопје: Зозе Мургоски. 2011.
- NIKOLIĆ, Miroslav (ur.): *Rečnik srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska. 2007.

- OŽEGOV/ОЖЕГОВ, Сергей Иванович: *Словарь русского языка*. Москва: ОГИЗ. ¹1972, ²³1991.
- OŽEGOV/ОЖЕГОВ, Сергей Иванович, ШВЕДОВА, Наталия Юльевна: *Толковый словарь русского языка*. Москва: ИТИ Технологии. ¹1992, ⁴1997.
- PECIAR, Štefan (ur.): *Slovník slovenského jazyka*. Bratislava: Slovenská akadémia vied. 1959–1968.
- PIŠKUNOŪ/ПІСКУНОЎ, Ф. А. (ur.): *Вялікі слоўнік беларускай мовы*. Мінск: Тэхналогія. 2012.
- ROMANSKI/РОМАНСКИ, Стоянь (ur.): *Речник на съвременния български книжовен език*. София: Българска академия на науките, Институт за български език. 1954–1959.
- RUSANIVS'KIJ/РУСАНІВСЬКИЙ, В. М. (ur.): *Словник української мови. У 20 томах*. Київ: Наукова думка. 2010–.
- SKORUPKA, Stanisław idr. (ur.): *Mały słownik języka polskiego*. Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe. 1968.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. Ljubljana: Cankarjeva založba. 2014.
- Slovník současné češtiny*. Lingea, 2013. Dostopno prek: <http://www.nechybuje.cz/slovník-soucasne-cestiny>. Datum dostopa 28. 5. 2015.
- STEVANOVIĆ/СТЕВАНОВИЋ, Михаило idr. (ur.): *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српскохрватски језик. 1959–[2010] (А–оцарити).
- — *Речник српскохрватског књижевног језика/Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika*. Нови Сад/Zagreb: Матица српска/Matica hrvatska. 1967–1976/1967.
- СТЕФАН/СТЕФАН, Младенов: *Български тълковен речник. С оглед към народните говори*. София: Държавно книгопечатно предприятие »Дечо Стефанов«. 1951. (I: А–К).
- SUDNIKA/СУДНИКА, М. Р., КРЫЎКО, М. Н. (ur.): *Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы*. Мінск: Беларуская Энцыклапедыя. ¹1996, ⁴2005.
- SZYMCZAK, Mieczysław (ur.): *Słownik języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe. ¹1978–1981, ⁷1992.
- ŠONJE, Jure (ur.): *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Školska knjiga. 2000.
- ZGÓŁKOWA, Halina (ur.): *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. Poznań: Kurpisz. 1994–2005.
- ŻMIGRODZKI, Piotr (ur.): *Wielki słownik języka polskiego*. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN. 2007–. Dostopno prek <http://www.wsjp.pl>.

Drugi omenjeni slovarji

- AHLIN, Martin idr.: *Slovar sinonimov slovenskega jezika. Splošna določila in opis zgradbe slovarskih sestavkov z vzorčno predstavitvijo*. Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC. 2003.
- BÁLINT, Júlia: *Slovar slovenskih homonimov. Na podlagi gesel Slovarja slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 1997.
- BREZNIK, Irena Stramljič: *Besednodružinski slovar slovenskega jezika. Poskusni zvezek za iztočnice na B*. Maribor: Slavistično društvo. 2004.
- KEBER, Janez: *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 2011.
- SNOJ, Marko: *Slovenski etimološki slovar*. Tretja izdaja. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. 2015. Dostopno prek: www.fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar. Datum dostopa 22. 12. 2015.
- ŠIRCELJ - ŽNIDARŠIČ, Ivanka idr.: *Besedišče slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki*. Ljubljana: Založba ZRC. 1998.
- TOPORIŠIČ, Jože (ur.): *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 2001, (CD-ROM) 2003.
- VLADIMIR, Anić, Goldstein, Ivo: *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi Liber. ¹1999, ²2000.
- ŽELE, Andreja: *Vežljivostni slovar slovenskih glagolov*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 2008, (CD-ROM) 2008.
- *Vežljivostni slovar slovenskih glagolov. Skrajšana knjižna izd.* Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 2011.

LITERATURA

- AHAČIČ, Kozma idr. 2015a: Fran: The Next Generation Slovenian Dictionary Portal. V: GAJDOŠOVÁ, Katarína, ŽÁKOVÁ, Adriána (ur.): *Natural Language Processing, Corpus Linguistics, Lexicography* (Eighth International Conference, Bratislava, Slovakia, 21–22 October 2015: Proceedings). 9–16.
- 2015b: Portal Fran – nastanek in trenutno stanje. V: SMOLEJ, Mojca (ur.): *Obdobja 34: Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 57–66.
- ARHAR HOLDT, Špela 2015: *Uporabniške raziskave za potrebe slovenskego slovaropisja: prvi koraki*. V: GORJANC, Vojko idr. (ur.): *Slovar sodobne slovenščine: problemi in rešitve*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 136–148.
- ATKINS, Sue, RUNDELL, Michael, 2008: *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. New York: Oxford University Press.

- BARBIERIK, Kamil idr. 2013: A New Path to a Modern Monolingual Dictionary of Contemporary Czech: the Structure of Data in the New Dictionary Writing System. V: GAJDOŠOVÁ, Katarína idr. (ur.): *Natural Language Processing, Corpus Linguistics, E-learning* (Seventh International Conference, Bratislava, Slovakia, 13–15 November 2013: Proceedings). 9–26.
- BAŠIĆ, Nataša, 2005: Jezična politika kao razgradnja hrvatskih jezičnih norma. *Jezičnik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 52/1. 7–21.
- BÉJOINT, Henri, 1994: *Tradition and Innovation in Modern English Dictionaries*. Oxford: Clarendon.
- BERGENHOLTZ, Henning, TARP, Sven, 1995: *Manual of specialized lexicography*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- BEZDÍČKOVÁ, Ažběta, 2014: Portál věnovaný českému jazyku: www.nechybuje.cz. *Jazykovědné aktuality* 51/1–2. 35–44.
- BOKAL, Ljudmila idr., 2003: Predstavitev slovaropisnih kategorij za enojezični razlagalni slovar srednjega obsega – s temeljnim izhodiščem v SSKJ. *Jezičnoslovni zapiski* 9/1. 65–75.
- BOŃKOWSKI, Robert, 2013: Etapy standaryzacji języka bośniackiego. *Zeszyty Cyrylo-Metodiańskie* 2. 34–44. Dostopno prek: <http://www.umcs.lublin.pl/images/media/Zaklad.Jezykoznanstwa.Slowianskiego/zcm-nr2-2013.pdf>.
- BUZÁSSYOVÁ, Klára, 2008: Sémantické a štylistické aspekty obmedzeného hniezdovania vo výkladovom slovníku. V: RANGELOVA, Albená idr. (ur.): *Lexikografie v kontextu informační společnosti. Sborník příspěvků z pracovního setkání. Praha, 4.–6. 6. 2007*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR. 113–122.
- 2009: Slovar sodobnega slovaškega jezika (Z vidika zasnove in organizacije dela). V: PERDIH, Andrej (ur.): *Strokovni posvet o novem slovarju slovenskega jezika, 23. in 24. oktober 2008*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- ČERMÁKOVÁ, Anna, 2013: Jaký slovník uživatelé češtiny potřebují? O Slovníku současné češtiny nakladatelství Lingea. *Slovo a slovesnost* 2013/3. 195–210.
- ČIBEJ, Jaka idr., 2015: *Vloga jezikovnih vprašanj prevajalcev pri načrtovanju novega enojezičnega slovarja*. V: GORJANC, Vojko idr. (ur.): *Slovar sodobne slovenščine: problemi in rešitve*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 168–181.
- ČOROLEEVA 2008/ЧОРОЛЕЕВА, Мария, 2008: История и современное состояние болгарской лексикографии. V: ЧЕРНЫШЕВА, М. И. (ur.): *Теория и история славянской лексикографии. Научные материалы к XIV съезду славистов*. Москва: Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН. 44–68.

- DE SCHRYVER, Gilles-Maurice, 2003: Lexicographers' dreams in the electronic dictionary age. *International Journal of Lexicography* 16/2. 143–199.
- DEVAPALA, Shalom, 2004: *Typological Classification of Dictionaries. A paper presented at The Asia Lexicography Conference, Chiangmai, Thailand. 24th – 26th May, 2004.* 1–17. Dostopno prek: http://crcl.th.net/sealex/Devapala_TypologyDict.pdf (11. avgust 2010).
- ДУБИЧІНСКІЙ 2008a/ДУБИЧИНСКИЙ, В. В., 2008a: *Лексикография русского языка.* Москва: Издательство «Флинта», Издательство «Наука». Dostopno prek: http://uapryal.com.ua/wp-content/uploads/2011/11/Dubichinskiy-V_V_Leksikografiya-russkogo-yazyika-Uch_posobie.pdf.
- 2008b: Украинская лексикография: история и современность. V: ЧЕРНЫШЕВА, М. И. (ur.): *Теория и история славянской лексикографии. Научные материалы к XIV съезду славистов.* Москва: Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН. 181–219.
- FILIPEC, Josef, ČERMÁK, František, 1985: *Česká lexikologie.* Praha: Academia.
- GANTAR, Polona, 2009: Leksikalna baza: vse, kar ste vedno želeli vedeti o jeziku. *Jezik in slovstvo* 54/3–4. 69–94.
- 2011: Leksikalna baza za slovenščino: komu, zakaj in kako (naprej)? *Jezikoslovni zapiski* 17/2, 77–91.
- 2012: Slovnični in pomenski opisi v leksikalni bazi za slovenščino. V: MARUŠIČ, Franc, ŽAUCER, Rok (ur.): *Škrabčevi dnevi 7 – zbornik prispevkov s simpozija 2011.* Nova Gorica: Založba Univerze v Novi Gorici. 17–27.
- 2015: *Homonimija in večpomenskost: od teorije do slovarja.* V: GORJANC, Vojko idr. (ur.): *Slovar sodobne slovenščine: problemi in rešitve.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 340–357.
- GANTAR, Polona, KREK, Simon, 2009: Drugačen pogled na slovarske definicije: opisati, pojasniti, razložiti?. V: STABEJ, Marko (ur.): *Infrastruktura slovenščine in slovenistike.* Ljubljana: Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 151–159.
- GJURIN, Velemir, 1984: *Register 1584* kot slovaropisni dosežek. *Slavistična revija* 32/3. 183–208.
- ГЛИНА КОМАС, Nataša idr., 2015: *Koncept novega razlagalnega slovarja slovenskega knjižnega jezika.* Različica 1.1. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Dostopno prek: http://www.fran.si/179/novi-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika/datoteke/Potrjeni_koncept_NoviSSKJ.pdf.
- GLOŽANČEV, Alenka, 2004: Slovarska delavnica v Leksikološki sekciji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v obdobju 1977–2002. *Jezikoslovni zapiski* 10. 177–182.
- GORJANC, Vojko, 2005: *Uvod v korpusno jezikoslovje.* Domžale: Založba Izolit.

- GORJANC, Vojko idr. (ur.), 2015: *Slovar sodobne slovenščine: problemi in rešitve*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- GOUWS, Rufus H., PRINSLOO, D. J., 2005: *Principles and Practice of South African Lexicography*. Stellenbosch: Sun Press.
- GOUWS, Rufus H., 2007: Sublemmata or main lemmata. A critical lool at the presentation of some macrostructural elements. V: GOTTLIEB, Henrik, MOGENSEN, Jens Erik (ur.): *Dictionary Visions, Research and Practice*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 55–69.
- GUDKOV, V. P., JAKUŠKINA, E. I. 2008/Гудков, В. П., Якушкина, Е. И., 2008: Сербская лексикография. V: ЧЕРНЫШЕВА, М. И. (ur.): *Теория и история славянской лексикографии. Научные материалы к XIV съезду славистов*. Москва: Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН. 116–132.
- HARTMANN, R. R. K., 2001: *Teaching and Researching Lexicography*. Harlow: Pearson.
- HARTMANN, R. R. K., JAMES, Gregory, 1998: *Dictionary of lexicography*. London, New York: Routledge.
- HAUSMANN, Franz Josef, 1989: Wörterbuchtypologie. V: HAUSMANN, Franz Josef idr. (ur.): *Wörterbücher / Dictionaries / Dictionnaires. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie / An International Encyclopedia of Lexicography / Encyclopédie internationale de lexicographie. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft / Handbooks of linguistics and communication science / Manuels de linguistique et des sciences de communication, Band 5.1*. Berlin, New York: W. de Gruyter. 968–981.
- HAUSMANN, Franz Josef, WIEGAND, Herbert Ernst, 1989: Component Parts and Structures of General Monolingual Dictionaries: A Survey. V: HAUSMANN, Franz Josef idr. (ur.): *Wörterbücher / Dictionaries / Dictionnaires. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie / An International Encyclopedia of Lexicography / Encyclopédie internationale de lexicographie. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft / Handbooks of linguistics and communication science / Manuels de linguistique et des sciences de communication, Band 5.1*. Berlin, New York: W. de Gruyter. 328–360.
- HLADKÁ, Zdeňka, MARTINCOVÁ, Olga, 2008: Tradice a současnost české lexikografie. V: ЧЕРНЫШЕВА, М. И. (ur.): *Теория и история славянской лексикографии. Научные материалы к XIV съезду славистов*. Москва: Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН. 261–286.
- HUDEČEK, Lana, MIHALJEVIĆ, Milica, 2009: Homonimija kao leksikografski problem. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovje* 35. 159–186.

- JAROŠOVÁ, Alexandra, 2008: Slovenská lexikografia. V: ЧЕРНЫШЕВА, М. И. (ur.): *Теория и история славянской лексикографии. Научные материалы к XIV съезду славистов*. Москва: Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН. 133–149.
- KALENIĆ, Vatroslav, 1971: Novejša srbskohrvatska leksikografija. *Jezik in slovstvo* 16/5. 138–143.
- KILGARRIFF, Adam, 1997: »I don't believe in word senses«. *Computers and the Humanities* 31. 91–113.
- KOCHOVÁ, Pavla idr., 2014: At the Beginning of a Compilation of a New Monolingual Dictionary of Czech (A Report on a New Lexicographic Project). V: *Proceedings of the XVI EURALEX International Congress: The User in Focus*. Bolzano/Bolzen: Institute for Specialised Communication and Multilingualism. 1145–1151. Dostopno prek: http://euralex2014.eurac.edu/en/callforpapers/Documents/EURALEX%202014_gesamt.pdf.
- KOSEM, Iztok, 2006: Definičijski jezik v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* s stališča sodobnih leksikografskih načel. *Jezik in slovstvo* 51/5. 25–45.
- — 2010: *Designing a model for a corpus-driven dictionary of academic English*. Birmingham: Aston University. Doktorska disertacija. Dostopno prek: http://eprints.aston.ac.uk/14664/1/Kosem2010_484017_3.pdf.
- KOSEM, Iztok idr., 2011: GDEX for Slovene. V: KOSEM, Iztok, KOSEM, Karmen (ur.): *Electronic Lexicography in the 21st Century. New Applications for New Users Proceedings of the 2nd international conference on electronic lexicography. Proceedings of eLex 2011, Bled, 10-12 November 2011*. Ljubljana: Trojina, Institute for Applied Slovene Studies. 151–159. Dostopno prek: http://www.trojina.si/elex2011/elex2011_proceedings.pdf.
- KOŠMRLJ-LEVAČIČ, Borislava, 2006: O terminološkem slovarju in njegovi izdelavi z vidika terminografske ravnine. *Jezikoslovni zapiski* 12/1. 71–87.
- KREK, Simon idr. 2013: *Predlog za izdelavo Slovarja sodobnega slovenskega jezika*. Izd. 1.1, 2013. Dostopno prek: <http://www.sssj.si>.
- KRYSIN 2008/КРЫСИН, Л. П., 2008: Словари современного русского языка. V: ЧЕРНЫШЕВА, М. И. (ur.): *Теория и история славянской лексикографии. Научные материалы к XIV съезду славистов*. Москва: Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН. 352–368.
- KRŽIŠNIK, Erika, 2009: Kam in kako s frazeologijo v novem slovarju. V: PERDIH, Andrej (ur.): *Strokovni posvet o novem slovarju slovenskega jezika, 23. in 24. oktober 2008*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 53–56.

- LANDAU, Sidney I., 1984: *Dictionaries. The Art and Craft of Lexicography*. New York: Scribners.
- LEW, Robert, 2012: How can we make electronic dictionaries more effective?. V: GRANGER, Sylviane, PAQUOT, Magali (ur.): *Electronic Lexicography*. Oxford: Oxford University Press. 343–363.
- MEŘŠE, Majda, 2008: Slovenska leksikografija in leksikologija v zgodovinski perspektivi. V: ЧЕРНЫШЕВА, М. И. (ur.): *Теория и история славянской лексикографии. Научные материалы к XIV съезду славистов*. Москва: Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН. 150–180.
- MEŠANOVIĆ-MEŠA, Emira, 2012: Rječnici bosanskoga jezika. V: HALILOVIĆ, Senahid (ur.): *Bosanskohercegovački slavistički kongres I. Zbornik radova (knjiga 1)*. Sarajevo: Slavistički komitet. 35–43. Dostopno prek: <http://www.slavistickikomitet.ba/Zbornik1-Web-F.pdf>.
- MIRTIČ, Tanja, 2015: *Pregibnostno-naglasni vzorci knjižne slovenščine*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- MØNNESLAND, Svein, 2012: Dvadeset godina bosanskog jezika. V: HALILOVIĆ, Senahid (ur.): *Bosanskohercegovački slavistički kongres I. Zbornik radova (knjiga 1)*. Sarajevo: Slavistički komitet. 45–49. Dostopno prek: www.slavistickikomitet.ba/Zbornik1-Web-F.pdf.
- NAPOTKI 1981: *Napotki za redakcijo samostalnika, pridevnika in glagola v SSKJ. 1. in 2. del*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik SAZU. Leksikološka sekcija. Tipkopis.
- OPAVSKÁ, Zdeňka, 2002: Postoje a preference uživatelů slovníku: k jednomu aspektu dotazníkového průzkumu. V: NÁBĚLKOVÁ, Míra, ŠIMKOVÁ, Mária (ur.): *Varia IX: zborník materiálov z IX. kolokvia mladých jazykovedcov: Modra–Piesok, 1.–3. 12. 1999*. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV. 87–96. Dostopno prek: <http://juls.savba.sk/ediela/varia/9/Varia9.pdf>.
- OPAVSKÁ, Zdeňka, ŠTĚPÁNKOVÁ, Barbora, 2008: Práce s lexikálním materiálem a možnosti exemplifikace v lexikální databázi LEXIKON 21. V: RANGELOVA, Albená idr. (ur.): *Lexikografie v kontextu informační společnosti: sborník příspěvků z pracovního setkání*. Praha, 4.–6. 6. 2007. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008, s. 33–40. ISBN 978-80-86496-41-2.
- OPPENTOCHT, Lineke, SCHUTZ, Rik, 2003: Developments in electronic dictionary design. V: VAN STERKENBURG, Piet (ur.): *A practical guide to lexicography, Terminology and Lexicography*. Amsterdam: John Benjamins. 215–227.
- PALA, Karel, 2001: Návrh české lexikální databáze. V: JAROŠOVÁ, Alexandra (ur.): *Slovenčina a čeština v počítačovom spracovaní*. Bratislava: Veda. 161–173. Dostopno prek: <http://korpus.juls.savba.sk/files/zbornik/sacvps.pdf>.

- PERDIH, Andrej, 2013: *Tipologija slovanskih enojezičnih slovarjev*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- PERDIH, Andrej (ur.), 2009: *Strokovni posvet o novem slovarju slovenskega jezika, 23. in 24. oktober 2008*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- PERDIH, Andrej, 2015: Optimizacija izdelave slovarja: možnosti uporabe obstoječih slovarskih podatkov. V: SMOLEJ, Mojca (ur.). *Slovnica in slovar - aktualni jezikovni opis*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, del 2, str. 551–567.
- PERDIH, Andrej, SNOJ, Marko, 2015: SSKJ². *Slavia Centralis* VIII/1. 5–15.
- PERKO, Gregor 2015: *Metamorfoze definicije v francoskem slovaropisju*. V: GORJANC, Vojko idr. (ur.): *Slovar sodobne slovenščine: problemi in rešitve*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 298–318.
- PIOTROWSKI, Tadeusz, 2008: Leksykografa polska. V: ЧЕРНЫШЕВА, М. И. (ur.): *Теория и история славянской лексикографии. Научные материалы к XIV съезду славистов*. Москва: Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН. 94–115.
- RANGELOVA, Albena, 2008: K úkolům výzkumného záměru. V: RANGELOVA, Albena idr. (ur.): *Lexikografie v kontextu informační společnosti. Sborník příspěvků z pracovního setkání. Praha, 4.–6. 6. 2007*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR. 11–18.
- REY, Alan, 1970: Typologie génétique des dictionnaires. *Langages* 19. 48–68. Dostopno prek: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/lgge_0458-726X_1970_num_5_19_2591.
- ROJS, Jurij, 2001: Razlagalni slovarji ruskega jezika. *Jezikoslovni zapiski* 7. 447–450.
- ROZMAN, Tadeja idr., 2015: *Slovarji in učenje slovenščine*. V: GORJANC, Vojko idr. (ur.): *Slovar sodobne slovenščine: problemi in rešitve*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 150–167.
- RUNDELL, Michael, 2006: More than one way to skin a cat: why full-sentence definitions have not been universally adopted. V: CORINO, Elisa idr. (ur.): *EURALEX 2006 Proceedings*. Torino: Edizioni dell'Orso. 323–337.
- 2012a: The road to automated lexicography: An editor's viewpoint. V: GRANGER, Sylviane, PAQUOT, Magali (ur.): *Electronic Lexicography*. Oxford: Oxford University Press. 15–30.
- 2012b: 'It works in practice but will it work in theory?' The uneasy relationship between lexicography and matters theoretical. V: FJELD, Ruth Vatvedt, TORJUSEN, Julie Matilde (ur.): *Proceedings of the 15th EURALEX Congress*. Oslo: University of Oslo. 47–92. Dostopno prek: http://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex2012/pp47-92%20Rundell.pdf.
- СЕБЕОК, Thomas A., 1962: Materials for a typology of dictionaries. *Lingua* XI. 363–374.

- SILVESTER, Marta, 1978: *Priročnik za tehnično stran redakcije gesel*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik SAZU. Leksikološka sekcija. Tipkopis.
- SNOJ, Marko, 2009: Etimološke osvetlitve v novem slovarju slovenskega jezika. V: PERDIH, Andrej (ur.): *Strokovni posvet o novem slovarju slovenskega jezika, 23. in 24. oktober 2008*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 83–87.
- – 2012: Podgesla v Novem slovarju slovenskega jezika. V: MARUŠIČ, Franc, ŽAUCER, Rok (ur.): *Škrabčevi dnevi 7 – zbornik prispevkov s simpozija 2011*. Nova Gorica: Založba Univerze v Novi Gorici. 96–103.
- SUHADOLNIK, Stane, 1963: Problemi slovenske leksikografije. *Sodobnost* 11/10. 926–934.
- – 1968: Koncept novega slovarja slovenskega knjižnega jezika. *Jezik in slovo* 13/7. 219–224.
- SVENSÉN, Bo, 1997: *Practical Lexicography. Principles and Methods of Dictionary-Making*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- SVĚTLÁ, Jindra, 2011: Struktura a zpracování hesel v lexikální databázi Pralex. V: SVĚTLÁ, Jindra idr. (ur.): *Česká a slovenská výkladová lexikografie na začátku 21. století. Sůbor příspěvků v rámci mezinárodního projektu Principy a metody tvorby výkladového slovníka*. Brno: Tribun EU. 9–18.
- – 2012: Lexikální databáze Pralex. *Jazykovědné aktuality* 49/1–2. 40–46. Dostopno prek: <http://jazykovednesdruzeni.cz/JA1212.pdf>.
- ŠANSKIJ 2011/ШАНСКИЙ, Николай Максимович, 2011: *Фразеология современного русского языка*, Moskva: Книжный дом “Либроком”.
- ŠČERBA 1940/ЩЕРБА, Л. В., 1940: Опыт общей теории лексикографии. *Известия Академии наук СССР* 3. 89–117. Dostopno prek: <http://www.ruthenia.ru/apr/textes/sherba/sherba9.htm>.
- ŠČERBIN 2008/ЩЕРБИН, Б. К., 2008: История и перспективы развития белорусской лексикографической традиции. V: ЧЕРНЫШЕВА, М. И. (ur.): *Теория и история славянской лексикографии. Научные материалы к XIV съезду славистов*. Moskva: Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН. 11–43.
- ŠULC, Michal, 2001: Júlia Bálint: Slovar slovenskih homonimov. *Slavia* 70/1. 119–123.
- TAĀRA, Branka, FINK, Źeljka, 2008: Хорватская лексикография. V: ЧЕРНЫШЕВА, М. И. (ur.): *Теория и история славянской лексикографии. Научные материалы к XIV съезду славистов*. Moskva: Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН. 220–244.
- TAĀRA, Branka, 2012: Što je hrvatskoj leksikografiji natuknica?. V: FINK ARSOVSKI, Źeljka (ur.): *Zbornik radova posvećen Antici Menac o njezinu 90. rođendanu*. Zagreb: FF press, Filozofski fakultet. 111–132. Dostopno prek: http://bib.irb.hr/datoteka/609109.Tafra_Natuknica.pdf.

- ТОМИŠIĆ, Mojca, 2011: Tipologija prikaza glagolov s se v novem slovarju slovenskega jezika. V: JESENŠEK, Marko (ur.). *Izzivi sodobnega slovenskega slovaropisja* (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 75). Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. 110–123.
- ТОПОРИŠIČ, Jože, 1973/1974: K izrazju in tipologiji slovenske frazeologije, *Jezik in slovstvo* 19/8, 273–279.
- – 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- – 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- VERIŽNIKOVA 2008/ВЕРИЖНИКОВА Е. В., 2008: Македонская лексикография. V: ЧЕРНЫШЕВА, М. И. (ur.): *Теория и история славянской лексикографии. Научные материалы к XIV съезду славистов*. Москва: Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН. 69–93.
- VIDOVIČ MUHA, Ada, 1996: Tvrno razmerje med slovenskim in češkim jezikoslovjem 20. stoletja. V: DERGANČ, Aleksandra (ur.): *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture: Zbornik predavanj 32*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 77–85.
- – 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje. Govorica slovarja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- VODUŠEK, Božo, 1961: O leksikografskem ugotavljanju in urejevanju besednih pomenov. *Jezik in slovstvo* 7/1. 5–10.
- WEISS, Peter, 1994a: *Teorija in praksa slovenskega narečnega slovaropisja. Primer govora Zadrebke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami*. Ljubljana. Doktorska disertacija.
- – 1994b: Katere slovarje smemo pričakovati po izidu Slovarja slovenskega knjižnega jezika. *Jezik in slovstvo* 39/7–8. 346–350.
- – 1999: Določila za razvrščanje podobno in enako pisanih iztočnic v slovarskem delu novega Slovenskega pravopisa. *Jezikoslovni zapiski* 5. 151–167.
- WIEGAND, Herbert Ernst, 1989: Aspekte der Makrostruktur im allgemeinen einsprachigen Wörterbuch: alphabetische Anordnungsformen und ihre Probleme. V: HAUSMANN, Franz Josef idr. (ur.): *Wörterbücher / Dictionaries / Dictionnaires. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie / An International Encyclopedia of Lexicography / Encyclopédie internationale de lexicographie. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft / Handbooks of linguistics and communication science / Manuels de linguistique et des sciences de communication, Band 5.1*. Berlin, New York: W. de Gruyter. 371–409.
- ZGUSTA, Ladislav, 1991: *Priručnik leksikografije*, I. izdanje. Sarajevo: »Svjetlost«, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

- ŽAGAR KARER, Mojca, 2011: *Terminologija med slovarjem in besedilom. Analiza elektrotehniške terminologije*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- ŽELE, Andreja, 2002: Prostomorfemski glagoli kot slovarska gesla. *Jezikoslovni zapiski* 8/1. 95–108.
- 2009: O geslovníku za novi slovar slovenskega jezika. V: PERDIH, Andrej (ur.): *Strokovni posvet o novem slovarju slovenskega jezika, 23. in 24. oktober 2008*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 75–79.
- ŽMIGRODZKI, Piotr, 2009: *Wprowadzenie do leksykografii polskiej. Wydanie trzecie rozszerzone*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- 2010: Jak powstaje Wielki słownik języka polskiego. V: CZOPEK-KOPCIUCH, Barbara, ŽMIGRODZKI, Piotr (ur.): *Język polski wczoraj – dziś – jutro*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS. 150–160. Dostop prek: http://wsjp.pl/stroony_opisowe/Jak_powstaje_WSJP.pdf.
- 2014: Polish Academy of Sciences Great Dictionary of Polish [Wielki słownik języka polskiego PAN], *Slovenščina 2.0, 2/2*. 37–52.
- ŽMIGRODZKI, Piotr idr., 2007: Koncepcja Wielkiego słownika języka polskiego – przybliżenie drugie. V: ŽMIGRODZKI, Piotr, PRZYBYLSKA, Renata (ur.): *Nowe studia leksykograficzne*. Kraków: Wydawnictwo Lexis. 9–21. Dostopno prek: http://www.ijp-pan.krakow.pl/images/publikacje_elektroniczne/nsl_tom1/01koncepcja.pdf.

IMENSKO KAZALO

A

Ahačič, Kozma 30, 102, 122
Alasia da Sommaripa, Gregorio 25
Andrejčin, Ljubomir 38
Anić, Vladimir 34
Arhar Holdt, Špela 69
Atkins, Sue 81, 91
Auderska, Halina 46

B

Balážová, Ľubica 157
Bálint, Júlia 80
Bańko, Mirosław 47, 61
Barbierik, Kamil 43
Bašić, Nataša 34
Béjoint, Henri 15, 25
Bergenholtz, Henning 75
Bezdíčková, Alžběta 42
Biryly, M. V. 54
Bohorič, Adam 25
Bokal, Ljudmila 31
Bońkowski, Robert 35, 36
Busel, V. T. 54
Buzássyová, Klára 102, 107, 142

Č

Čedić, Ibrahim 35

Čermák, František 80
Čermáková, Anna 42
Čibej, Jaka 69
Čoroleeva, Marija 38

D

De Schryver, Gilles-Maurice 15,
26, 27, 28
Devapala, Shalom 15, 21, 22, 23,
25, 27
Doroszewski, Witold 46, 61
Dubičinskij, V. V. 51, 54
Dunaj, Bogusław 47

E

Eusievič, N. P. 54
Evgenjeva, A. P. 52

F

Filipec, Josef 80
Fink, Željka 33

G

Gantar, Polona 10, 32, 64, 65, 88,
136, 179
Georgiev, Ljuben 38
Gjurin, Velemir 77

Gliha Komac, Nataša 30, 57, 65,
71, 89, 114, 179
Gložančev, Alenka 136
Goldstein, Ivo 34
Gorbačevič, K. S. 51, 52, 63
Gorjanc, Vojko 10, 65, 69
Gouws, Rufus H. 15, 102
Gudkov, V. P. 33

H

Halilović, Senahid 35
Hartmann, R. R. K. 15, 25, 75,
76, 78, 123
Hausmann, Franz Josef 17, 101,
102
Havránek, Bohuslav 40
Hladká, Zdeňka 40, 41
Hudeček, Lana 79, 91, 92
Hujer, Oldřich 39

I

Ilčev, Stefan 38

J

Jahić, Dževad 35, 36, 55
Jakop, Nataša 65, 71, 179
Jakuškina, E. I. 33
James, Gregory 75, 78, 123
Jarošová, Alexandra 44, 157
Ježovnik, Janoš 65, 71, 179
Jojić, Ljiljana 33

K

Kalenić, Vatroslav 33
Kilgarriff, Adam 136
Klemenčič, Simona 65, 71, 166, 179
Kochová, Pavla 43
Koneski, Kiril 36
Kosem, Iztok 12, 32, 64, 65,
136, 179

Košmrlj-Levačič, Borislava 96
Krek, Simon 10, 32, 64, 65, 67, 69,
88, 99, 114, 136, 179
Krelj, Sebastijan 25
Krvina, Domen 65, 71, 179
Krysin, L. P. 50, 51, 52
Kržišnik, Erika 121, 151, 152, 163,
176
Kuznecov, S. A. 52, 63

L

Landau, Sidney 15, 25
Ledinek, Nina 65, 71, 179
Leech, Geoffrey 80
Łempicka, Zofia 46
Levec, Fran 25
Lew, Robert 152
Lyons, John 80

M

Malkiel, Yakov 15, 16, 21
Martincová, Olga 40, 41
Matasović, Ranko 33
Megiser, Hieronim 25
Merše, Majda 15, 25
Mešanović-Meša, Emira 35
Mihaljević, Milica 79, 91, 92
Mirtič, Tanja 65, 71, 132, 179
Mladenov, Stefan 38
Mønnesland, Svein 35, 36
Murgoski, Zoze 37

N

Nikolić, Miroslav 34

O

Opavská, Zdeňka 42, 102
Oppentocht, Lineke 152, 162
Ožegov, S. I. 50, 51, 63, 110, 111,
112, 131, 159

P

Pala, Karel 136
 Peciar, Štefan 44
 Perdih, Andrej 30, 31, 57, 65, 71,
 73, 84, 148, 176, 179
 Perko, Gregor 69
 Petric, Špela 65, 71, 179
 Piotrowski, Tadeusz 46, 47, 48
 Pohlin, Marko 25
 Popov, Dimitar 38
 Prinsloo, D. J. 15
 Puškin, A. S. 52

R

Rangelova, Albena 42
 Rey, Alan 15, 17
 Rojs, Jurij 52
 Rozman, Tadeja 69
 Rundell, Michael 77, 81, 91, 157

S

Schutz, Rik 152, 162
 Sebeok, Thomas A. 15, 16
 Silvester, Marta 83, 104, 153,
 166, 167
 Skorupka, Stanisław 46
 Smetánka, Emil 39
 Snoj, Marko 25, 30, 31, 65, 71, 84,
 103, 166, 176, 177, 179
 Suhadolnik, Stane 10, 136
 Svensén, Bo 15, 25, 78, 123,
 165, 166
 Světlá, Jindra 41
 Szymczak, Mieczysław 46

Š

Šanskij, Nikolaj Maksimovič 152,
 155

Ščerba, Lev Vladimirovič 16
 Ščerbin, B. K. 53
 Šonje, Jure 33, 81, 92
 Štěpánková, Barbora 42
 Šulc, Michal 80
 Švedova, N. Ju. 50, 51, 63, 110,
 111, 112, 131, 159

T

Tafra, Branka 33, 81, 84, 90, 92
 Tarp, Sven 75
 Tomišić, Mojca 121
 Toporišič, Jože 90, 96, 152, 155

U

Ušakov, D. N. 50

V

Verižnikova, E. V. 37
 Vidovič Muha, Ada 39, 79, 80, 82,
 85, 90, 151
 Vodušek, Božo 10
 Vulić, Ivana 36

W

Weingart, Miloš 40
 Weiss, Peter 10, 31, 77, 83, 93
 Wiegand, Herbert Ernst 101, 102

Z

Zgusta, Ladislav 15, 16, 18, 19, 20
 Żmigrodzki, Piotr 15, 25, 46, 47,
 48, 62

Ž

Žagar Karer, Mojca 152
 Žele, Andreja 65, 71, 95, 96, 121,
 179

Pomen monografije je predvsem v tem, da pregledno prikaže sodobne prakse in spoznanja v slovanskem slovaropisju, jih kritično ovrednoti in predlaga uporabo nekaterih tudi v slovenskem prostoru. Delo bo bistveno pripomoglo pri odločanju v dilemah, s katerimi se sooča slovensko splošno slovaropisje po zaključku druge izdaje SSKJ.

Marko Snoj

V monografiji avtor komentira in hkrati rešuje več vprašanj: uporabnost obstoječih korpusov za slovaropisje; vloga t. i. jezikovnega čuta in v zvezi s tem zmožnost ločevanja med objektivnim in subjektivnim oz. kako je opredeljena stopnja objektivizacije ali subjektivizacije slovarskih podatkov; do katere stopnje obdržati geselsko hierarhijo; iskanje najoptimalnejših rešitev za prikaz slovarskih podatkov. Eno bistvenih vprašanj je določitev in utemeljitev tipov slovarskih razlag. V zvezi s tem avtor opozarja na različnost razlag za določene besedne vrste in za oblike znotraj posameznih besednih vrst. Avtor opozarja tudi na možnosti optimalnejšega oz. popolnejšega prikaza slovarskih kategorij kot spol, živost, človeškost, števnost, vid ipd. [...] Monografija je teoretično-informativen in hkrati praktičnouporaben vodnik za jezikoslovce in zlasti za slovaropisce in za vse, ki se tako ali drugače ukvarjajo z leksiko in slovaropisjem; omogoča torej večplastno branje, bolj jezikoslovno ali pa »samo« uporabnostno.

Andreja Žele

16 €